0370_05/NGB GYMN 23/11/2005 15:19

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΕΠΕΑΕΚ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ
ΣΥΓΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ
Η ΠΑΙΔΕΙΑ ΣΤΗΝ ΚΟΡΥΦΗ
Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Εκπαίδευσης και Αρχικής Επαγγελματικής Κατάρτισης

ΕΡΓΟ ΣΥΓΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΟΥΜΕΝΟ 75% ΑΠΟ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ
ΚΑΙ 25% ΑΠΟ ΕΘΝΙΚΟΥΣ ΠΟΡΟΥΣ

ISBN 960-06-1918-2

Β΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Μαρία Γαβριηλίδου Παναγιώτης Εμμανουηλίδης Έλλη Πετρίδου-Εμμανουηλίδου

Νεοελληνική Γλώσσα

Β΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ

Νεοελληνική Γλώσσα

Β΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ	**Μαρία Γαβριηλίδου,** *Γλωσσολόγος, Ερευνήτρια του Ι.Ε.Λ.* **Παναγιώτης Εμμανουηλίδης**, *Φιλόλογος* **Έλλη Πετρίδου-Εμμανουηλίδου**, *Φιλόλογος*
ΚΡΙΤΕΣ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ	**Σταύρος Καμαρούδης**, *Επίκουρος Καθηγητής του Πανεπιστημίου Δ. Μακεδονίας* **Ζαφειρούλα Καγκαλίδου**, *Σχολική Σύμβουλος* **Παναγιώτα Χατζηθεοχάρους**, *Φιλόλογος, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης*
ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ	**Αικατερίνη Βερούτσου**, *Εικονογράφος-Σκιτσογράφος*
ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ	**Μαρία Αλιφεροπούλου**, *Φιλόλογος, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης*
ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ	**Χριστίνα Αργυροπούλου**, *Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου*
ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ	**Μιχαήλ Κατσιμπάρδης**, *Φιλόλογος, Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπαίδευσης*
ΕΞΩΦΥΛΛΟ	**Γεώργιος Χαρβαλιάς**, *Ζωγράφος*
ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ	ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

Γ΄ Κ.Π.Σ. / **ΕΠΕΑΕΚ ΙΙ** / **Ενέργεια 2.2.1** / Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:
«Αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών και συγγραφή νέων εκπαιδευτικών πακέτων»

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
Μιχάλης Αγ. Παπαδόπουλος
Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ.
Πρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή νέων βιβλίων και παραγωγή υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού με βάση το ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Γυμνάσιο»

Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου
Αντώνιος Σ. Μπομπέτσης
Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Αναπληρωτές Επιστημονικοί Υπεύθυνοι Έργου
Γεώργιος Κ. Παληός
Σύμβουλος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου
Ιγνάτιος Ε. Χατζηευστρατίου
Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και 25% από εθνικούς πόρους.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Μαρία Γαβριηλίδου   Παναγιώτης Εμμανουηλίδης
Έλλη Πετρίδου-Εμμανουηλίδου

ΑΝΑΔΟΧΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ   ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

Νεοελληνική Γλώσσα

Β΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ

Περιεχόμενα

ΠΡΟΛΟΓΟΣ 7

1η ΕΝΟΤΗΤΑ **Από τον τόπο μου σ' όλη την Ελλάδα** ***(Ταξίδια, περιηγήσεις, γνωριμία με ανθρώπους, έθιμα-πολιτισμό)*** 9
Α. Εισαγωγικά κείμενα 10
Β. Το υποκείμενο 15
Β1. Οι μορφές του υποκειμένου 15
Β2. Συμφωνία υποκειμένου – ρήματος 16
Γ. Παραγωγή με αχώριστα μόρια 17
Δ. Τρόποι ανάπτυξης παραγράφου 19
Δ1. Τρόποι ανάπτυξης παραγράφου 19
Δ2. Άλλοι τρόποι ανάπτυξης παραγράφου 21
Ε. Λεξιλόγιο 24
ΣΤ. Δραστηριότητες παραγωγής λόγου 25
Διαθεματική εργασία 25
Ανακεφαλαιωτικός πίνακας 26

2η ΕΝΟΤΗΤΑ **Ζούμε με την οικογένεια** 27
Α. Εισαγωγικά κείμενα 28
Β. Εγκλίσεις – Χρόνοι 32
Β1. Εγκλίσεις στις ανεξάρτητες προτάσεις 32
Β2. Οι χρόνοι του ρήματος 33
Γ. Τα είδη των συνθέτων 37
Γ1. Τα είδη των συνθέτων 37
Γ2. Η μορφή των συνθέτων: το συνδετικό φωνήεν . . 38
Δ. Περίληψη κειμένου – Πλαγιότιτλοι 39
Ε. Λεξιλόγιο 40
ΣΤ. Δραστηριότητες παραγωγής λόγου 41
Διαθεματική εργασία 42
Ανακεφαλαιωτικός πίνακας 42

3η ΕΝΟΤΗΤΑ **Φίλοι για πάντα** 43
Α. Εισαγωγικά κείμενα 44
Β. Ενεργητική και παθητική φωνή – Συζυγίες 48
Β1. Ενεργητική και παθητική φωνή 48
Β2. Συζυγίες του ρήματος 50
Γ. Το α΄ συνθετικό 51
Δ. Λεξιλόγιο 53
Ε. Δραστηριότητες παραγωγής λόγου 55
Διαθεματική εργασία 56
Ανακεφαλαιωτικός πίνακας 56

4η ΕΝΟΤΗΤΑ **Το σχολείο στο χρόνο...** 57
Α. Εισαγωγικά κείμενα 58
Β. – Διαθέσεις του ρήματος
Μεταβατικά και αμετάβατα ρήματα – Αντικείμενο . . 62
Β1. Οι διαθέσεις του ρήματος 62
Β2. Μεταβατικά και αμετάβατα ρήματα 64
Β3. Αντικείμενο – Μονόπτωτα και δίπτωτα ρήματα . . 65
Γ. Συνοχή ευρύτερου κειμένου 69
Δ. Λεξιλόγιο 70
Ε. Δραστηριότητες παραγωγής λόγου 71
Διαθεματική εργασία 72
Ανακεφαλαιωτικός πίνακας 72

5η ΕΝΟΤΗΤΑ **Συζητώντας για την εργασία και το επάγγελμα** 73
Α. Εισαγωγικά κείμενα 74
Β. Οι βαθμοί των επιθέτων – Η σύγκριση 77
Β1. Οι βαθμοί των επιθέτων και των επιρρημάτων . . . 77
Β2. Η σύγκριση 80
Γ. Το β΄ συνθετικό 81
Δ. Οργάνωση και συνοχή της περιγραφής και της αφήγησης 83
Ε. Λεξιλόγιο 85
ΣΤ. Δραστηριότητες παραγωγής λόγου 86
Διαθεματική εργασία 86
Ανακεφαλαιωτικός πίνακας 86

6η ΕΝΟΤΗΤΑ **Παρακολουθώ, ενημερώνομαι και ψυχαγωγούμαι από διάφορες πηγές (ΜΜΕ, διαδίκτυο κτλ.)** 87
Α. Εισαγωγικά κείμενα 88
Β. Οι αντωνυμίες 90
Β1. Οι αντωνυμίες 90
Β2. Οι προσωπικές αντωνυμίες 91
Β3. Οι άλλες αντωνυμίες 92
Γ. Ετυμολογικές οικογένειες λέξεων 94
Δ. Λεξιλόγιο 95
Ε. Δραστηριότητες παραγωγής λόγου 96
Διαθεματική εργασία 98
Ανακεφαλαιωτικός πίνακας 98

7η ΕΝΟΤΗΤΑ **Βιώνοντας προβλήματα της καθημερινής ζωής** 99
Α. Εισαγωγικά κείμενα 100
Β. Τα είδη των επιρρηματικών προσδιορισμών 104
Γ. Παράγωγα επιρρήματα 107
Δ. Οι συνδετικές λέξεις και φράσεις 109
Ε. Λεξιλόγιο 110
ΣΤ. Δραστηριότητες παραγωγής λόγου 112
Διαθεματική εργασία 113
Ανακεφαλαιωτικός πίνακας 114

8η ΕΝΟΤΗΤΑ **Συζητώντας για σύγχρονα κοινωνικά θέματα** . . . 115
Α. Εισαγωγικά κείμενα . . . 116
Β. Οι μετοχές . . . 120
Β1. Οι μετοχές στην ενεργητική και παθητική φωνή . . . 120
Β2. Επιθετική και επιρρηματική μετοχή . . . 121
Γ. Παρασύνθετα και πολυλεκτικά σύνθετα . . . 125
Γ1. Παρασύνθετα . . . 125
Γ2. Πολυλεκτικά σύνθετα . . . 126
Δ. Αξιολόγηση και διατύπωση επιχειρημάτων . . . 129
Ε. Λεξιλόγιο . . . 131
ΣΤ. Δραστηριότητες παραγωγής λόγου . . . 133
Διαθεματική εργασία . . . 134
Ανακεφαλαιωτικός πίνακας . . . 134

9η ΕΝΟΤΗΤΑ **Ταξίδι στο μαγικό κόσμο του διαστήματος** . . . 135
Α. Εισαγωγικά κείμενα . . . 136
Β. Ορισμός . . . 139
Γ. Η επιχειρηματολογία στα άλλα μαθήματα . . . 141
Δ. Χρήση λεξικών . . . 143
Ε. Λεξιλόγιο . . . 146
ΣΤ. Δραστηριότητες παραγωγής λόγου . . . 147
Διαθεματική εργασία . . . 147
Ανακεφαλαιωτικός πίνακας . . . 148

ΓΛΩΣΣΑΡΙ ΟΡΩΝ . . . 149
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΟΡΩΝ . . . 151

Πρόλογος

Αγαπητοί μας μαθητές και μαθήτριες

Σας καλωσορίζουμε στο νέο σχολικό έτος. Η φετινή χρονιά, δεύτερη στο Γυμνάσιο, έρχεται να στηρίξει και να αυξήσει τη γνώση και τη σιγουριά που αποκτήσατε πέρσι. Στην προσπάθεια αυτή θα συμβάλει και το βιβλίο της Νεοελληνικής Γλώσσας που κρατάτε στα χέρια σας και θα σας συντροφεύει όλη τη χρονιά.

Θα διαπιστώσετε ότι η Νεοελληνική Γλώσσα δεν είναι μόνο ένα μάθημα γεμάτο γραμματικά και συντακτικά φαινόμενα και κανόνες. Είναι αυτή που σας μαθαίνει να μιλάτε και να γράφετε σωστά μέσα από ποικίλα κείμενα και διασκεδαστικές εικόνες. Αυτά θα σας «ταξιδέψουν» σε πολλούς τόπους, θα σας φέρουν σε επαφή με διαφορετικούς ανθρώπους, θα σας προκαλέσουν να σκεφτείτε και να εκφράσετε τις απόψεις και τα συναισθήματά σας σε συνεργασία με τον καθηγητή και τους συμμαθητές σας.

Το Βιβλίο του Μαθητή αποτελείται από εννέα (9) ενότητες που καθεμιά έχει ως πυρήνα ένα θέμα που σας απασχολεί και αφορά τις σχέσεις σας με την οικογένεια, τους φίλους, το σχολείο και την κοινωνία γενικότερα. Μελετώντας τα εισαγωγικά κείμενα (λογοτεχνικά, επιστημονικά, δημοσιογραφικά, αλλά και σκίτσα, φωτογραφίες, ιστοσελίδες κτλ.) κάθε ενότητας, πρώτα θα κατανοήσετε και θα συζητήσετε το περιεχόμενό τους. Μετά θα αναζητήσετε και θα ανακαλύψετε με τη βοήθεια του καθηγητή σας τη γραμματική και συντακτική δομή τους, τον τρόπο σχηματισμού των λέξεών τους, το λεξιλόγιο που αφορά το θέμα της ενότητας και την οργάνωση του νοήματος αυτών αλλά και άλλων κειμένων. Αφού τα κατακτήσετε όλα αυτά, τελικός στόχος είναι να παραγάγετε δικά σας κείμενα σε προφορικό και γραπτό λόγο και να επικοινωνήσετε όχι μόνο με τους συνομηλίκους σας μέσα στην τάξη, αλλά και με άλλους έξω από αυτή (με το διαδίκτυο, με επιστολές κτλ.).

Το Τετράδιο Εργασιών περιέχει συμπληρωματικό υλικό (ασκήσεις, δραστηριότητες) για να κατανοήσετε καλύτερα όσα μάθατε στο Βιβλίο του Μαθητή. Όπως θα διαπιστώσετε, οι ασκήσεις και οι δραστηριότητες αυτές «παρακολουθούν» τη δομή των αντίστοιχων ενοτήτων του βιβλίου. Μπορείτε, σε συνεργασία με τον καθηγητή σας, να αξιοποιείτε το υλικό αυτό παράλληλα με το αντίστοιχο του βιβλίου σας, ώστε να σας βοηθήσει στην κατανόηση και αφομοίωση εκείνων των γλωσσικών φαινομένων στα οποία συναντήσατε δυσκολίες.

Και τα δύο αυτά βιβλία έχουν έναν ακόμα σημαντικό στόχο. Δε σας περιορίζουν στις σελίδες τους και στα κείμενα που περιέχουν. Σας δίνουν τη δυνατότητα και σας «γεννούν» την ανάγκη για συνεχή αναζήτηση άλλων κειμένων, καθώς και για ουσιαστική επικοινωνία με τον κόσμο γύρω σας. Ακολουθήστε τα βήματά τους και θα βρείτε τα μονοπάτια που θα σας μαγέψουν...

Σας ευχόμαστε μια καλή,
ευχάριστη και δημιουργική χρονιά

Η συγγραφική ομάδα

1η ενότητα

ΑΠΟ ΤΟΝ ΤΟΠΟ ΜΟΥ Σ' ΟΛΗ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Ταξίδια, περιηγήσεις, γνωριμία με ανθρώπους, έθιμα-πολιτισμό

Σ' αυτή την ενότητα:

- Θα γνωρίσουμε διάφορα μέρη της πατρίδας μας.
- Θα μάθουμε για το **υποκείμενο** του ρήματος.
- Θα μάθουμε πώς γίνεται **η παραγωγή με αχώριστα μόρια**.
- Θα διερευνήσουμε **τρόπους** με τους οποίους **μπορεί να αναπτυχθεί μια παράγραφος**.

Κείμενο 1 [Στις δύσκολες περιοχές του δάσους]*

[Δώδεκα παιδιά κατασκηνώνουν για τρεις εβδομάδες μέσα σε έναν Εθνικό Δρυμό και μαθαίνουν να ζουν στη φύση. Ο αφηγητής είναι εθελοντής της Δασικής Υπηρεσίας που έχει αναλάβει να τους μάθει τα μυστικά του δάσους.]

Εκείνη τη νύχτα άρχισαν οι δυνατοί βοριάδες που σηκώνουν κεραμίδια. Όλος ο σταθμός ήταν σε επιφυλακή. Όταν αρχίζει η εποχή της ξηρασίας και φυσάνε οι αέρηδες, υπάρχει κίνδυνος πυρκαγιάς στο δάσος. Τα φυλάκια είχαν διπλές βάρδιες μέρα νύχτα και πρόσεχαν μήπως φανεί καπνός στην περιοχή του Εθνικού Δρυμού.

Ο δυνατός αγέρας δεν τρόμαξε τη μικρή ομάδα των παιδιών που είχε ετοιμαστεί για μια μεγάλη εκδρομή. Ο Μαρίνος, ο Νικόλας, η Δέσποινα και η Κασσάνδρα είχαν αποφασίσει να εξερευνήσουν το Φαράγγι του Διαβόλου, μια απ' τις πιο δύσκολες περιοχές του δάσους.

Δε θέλησαν να πάρουν τίποτα μαζί τους, ούτε φαγητό ούτε νερό. Θα έψαχναν να βρουν μόνα την τροφή τους μέσα στο δάσος, όπως έκαναν οι πρωτόγονοι άνθρωποι για χιλιάδες χρόνια. Η μόνη παραχώρηση που έκαναν ήταν να πάρουν και μένα μαζί τους. Πάλι καλά. Είναι αλήθεια ότι είχαν προσαρμοστεί τέλεια μέσα στο φυσικό περιβάλλον και στη ζωή του δάσους. Είχαν μάθει χίλια δυο πράγματα για τη φύση και τους κινδύνους που καμιά φορά παραμονεύουν.

Ο αγέρας δυνάμωσε την ώρα που ξεκινήσαμε. Ο ήλιος μόλις είχε φανεί πάνω στο φρύδι του βουνού. Το δάσος ξυπνούσε. Ξεκινούσε ο κύκλος της μέρας. Τα φυτά άρχιζαν το θαύμα της φωτοσύνθεσης, τα ζώα και τα πουλιά, οι μέλισσες κι οι πεταλούδες ξεκινούσαν την καθημερινή πάλη τους για τροφή και επιβίωση.

Είχαμε πολύ δρόμο να κάνουμε. Το φαράγγι ήταν ανάμεσα στα δύο βουνά που φαίνονταν στο βάθος. Ήθελε τρεις ώρες γερό περπάτημα για να φτάσεις στην είσοδό του και δύο ώρες για να το περάσεις και να μπορέσεις να πλησιάσεις την άλλη άκρη του.

Έπρεπε να πηγαίνουμε πάντα κατά το βοριά, για να μη χάσουμε το δρόμο μας.

– Θα σας οδηγήσω εγώ. Ξέρω να βρίσκω τα σημεία του ορίζοντα, περηφανεύτηκε ο Νικόλας.

– Για να δούμε πώς θα καταλάβεις χωρίς πυξίδα κατά πού πέφτει ο βοριάς, τον πείραξε η Κασσάνδρα.

– Μου έδειξε ο Στέφανος. Βλέπεις τη φλούδα της λεύκας; Η πλευρά της που βλέπει κατά το βοριά είναι πάντοτε σκληρή, άγρια και σκασμένη, ενώ ο υπόλοιπος κορμός είναι πιο λείος.

Η Κασσάνδρα κοίταξε εμένα με δυσπιστία.

– Έτσι είναι. Έχει δίκιο ο Νικόλας. Αλλά, καλού κακού, ας βάλουμε και κανένα σημάδι, για να βρούμε εύκολα το δρόμο της επιστροφής, χωρίς να χρειαστεί να παίξουμε τους Ινδιάνους, χαμογέλασα.

Με τα μαχαίρια μας χαράζαμε στη φλούδα των δέντρων ένα βέλος με την άκρη του να δείχνει το σημείο απ' όπου ήρθαμε.

Τα δέντρα από πάνω μας βογκούσαν, καθώς τα τάραζε ο άνεμος· οι κορφές τους έγερναν και χτύπαγαν τα κλαριά τους. Ο αγέρας σφύριζε στ' αυτιά μας, χτυπούσε τα πρόσωπά μας με δύναμη και μας έσπρωχνε προς τα πίσω. Προχωρούσαμε με δυσκολία. Μόλις όμως κατεβήκαμε κατά την κοιλάδα, ο αγέρας κόπασε λίγο, η φύση ημέρεψε.

Λίτσα Ψαραύτη, *Ανάσες και ψίθυροι του δάσους*, εκδ. Πατάκη, 2002

* Οι τίτλοι σε αγκύλη είναι επιλογή της συγγραφικής ομάδας.

Ερωτήσεις κατανόησης

1. Τι διαφορετικό είχε η εκδρομή των τεσσάρων παιδιών από τις συνηθισμένες εκδρομές τους;
2. Τι καινούριο είχε μάθει ο Νικόλας και πώς θέλησε να χρησιμοποιήσει αυτή τη γνώση του;
3. Έχετε επιχειρήσει και εσείς μια παρόμοια εξόρμηση με τους φίλους σας;

Κείμενο 2 [Η μουσική γλώσσα του Ομήρου]

Την επομένη, στις 12 Ιουλίου [1868], σηκώθηκα ως συνήθως στις 5 π.μ., για να πάμε, με τον οδηγό μου, να δούμε από κοντά τον παλιό δρόμο, του οποίου τα ίχνη είχα ανακαλύψει την προηγουμένη, και να επισκεφτούμε τη βόρεια πλευρά του νησιού. [...] Δεν μπορούσα να φτάσω εκεί πέρα με άλογο. Όμως, καθώς είχα ανακαλύψει ότι ο παλιός δρόμος, που περνούσε από το χωριό Άγιος Ιωάννης, οδηγεί στην παραλία μέσα απ' τ' αμπέλια που λέγονται, παραδοσιακά, «Αγρός Λαέρτου», έστειλα τον οδηγό μου με το άλογο κι εγώ πήγα μ' έναν άλλο οδηγό απ' τον παλιό δρόμο στα χωράφια του πατέρα του Οδυσσέα. [...]

Θ. Βαν Θούλντεν, *Ο Οδυσσέας αποκαλύπτεται στο Λαέρτη*, χαρακτικό, Μουσείο Καλών Τεχνών, Σαν Φρανσίσκο (*Ομήρου Οδύσσεια*, ΟΕΔΒ, 2001)

Έφτασα λοιπόν στα χωράφια του Λαέρτη και κάθισα να ξεκουραστώ και να διαβάσω τη ραψωδία ω της *Οδύσσειας*. Ο ερχομός ενός ξένου είναι γεγονός ακόμα και στην πρωτεύουσα της Ιθάκης. Πόσο μάλλον στην ύπαιθρο! Μόλις κάθισα, οι χωρικοί μαζεύτηκαν γύρω μου κι άρχισαν να με βομβαρδίζουν με ερωτήσεις. Σκέφτηκα πως το καλύτερο που είχα να κάνω ήταν να διαβάσω μεγαλόφωνα τους στίχους 205 ως 412 της ραψωδίας ω και να τους μεταφράζω λέξη προς λέξη στη γλώσσα τους. Η ανάγνωση τους συγκίνησε πολύ κι άκουγαν με προσοχή τη μουσική γλώσσα του Ομήρου, τη γλώσσα των ένδοξων προγόνων τους, που έζησαν πριν από τρεις χιλιάδες χρόνια. Προχωρούσαμε στα χωράφια κι εγώ τους διάβαζα για τα τρομερά βάσανα που είχε περάσει ο βασιλιάς Λαέρτης σε κάθε σημείο της περιοχής εκείνης, καθώς και για τη μεγάλη του χαρά όταν ξαναβρήκε, έπειτα από είκοσι χρόνια χωρισμού, τον αγαπημένο του γιο, τον Οδυσσέα, που τον είχε για νεκρό. Τα μάτια όλων είχαν δακρύσει, κι όταν τελείωσα την ανάγνωση, άντρες, γυναίκες και παιδιά με πλησίασαν, με αγκάλιασαν και μου είπαν: «Μας έδωσες μεγάλη χαρά, σ' ευχαριστούμε χίλιες φορές». Με συνόδεψαν θριαμβευτικά μέχρι την πόλη, όπου ήθελαν να με φιλοξενήσουν με κάθε γενναιοδωρία και χωρίς κανείς να ενοχληθεί στο ελάχιστο. Δε μ' άφησαν να φύγω πριν να υποσχεθώ πως θα ξαναεπισκεφτώ το χωριό τους.

Ερρίκος Σλίμαν, «Ιθάκη, Πελοπόννησος και Τροία», Λιψία 1869
στο Ρίτσαρντ Στόουνμαν (επιμ.), *Φιλολογικές διαδρομές στην Ελλάδα*, μτφρ. Σώτη Τριανταφύλλου, εκδ. Πατάκη, 1998

Ερωτήσεις κατανόησης

1. Τι έκανε ο Ερρίκος Σλίμαν, όταν οι χωρικοί μαζεύτηκαν γύρω του στα «χωράφια του Λαέρτη», και ποια εντύπωση τους προκάλεσε; • Ποια αντίληψη του αρχαιολόγου δείχνει αυτή η πράξη;
2. Διαβάστε τους στίχους 205-412 της ραψωδίας ω της *Οδύσσειας* και σκεφτείτε γιατί ο Σλίμαν επέλεξε να διαβάσει τους συγκεκριμένους στίχους.

Κείμενο 3 [Ελλάδα είναι οι άνθρωποι]

http://members.tripod.com/petrokefali/war.htm

Οι Έλληνες έχουν μια χαρακτηριστική λέξη που περιγράφει θαυμάσια τη διάθεσή τους απέναντι στους ξένους: φιλοξενία. Η φιλοξενία είναι μια αρετή των Ελλήνων από τότε που εμφανίστηκαν στην ιστορία. Ήδη στα ομηρικά έπη περιγράφονται σκηνές πολύ εγκάρδιας φιλοξενίας, όπου ο ξένος επισκέπτης αντιμετωπίζεται ως ιερό πρόσωπο. Οι θεοί των αρχαίων Ελλήνων –και ειδικά ο Δίας– πολύ συχνά έπαιρναν ανθρώπινη μορφή και εμφανίζονταν ως ξένοι στα σπίτια των ανθρώπων, για να τους βοηθήσουν σε διάφορα σημαντικά ζητήματα αλλά και για προσωπικές τους υποθέσεις (κυρίως ερωτικές). Οι αρχαίοι Έλληνες λοιπόν, κάθε φορά που ένας ξένος χτυπούσε την πόρτα τους, τον υποδέχονταν με τιμές και τον αντιμετώπιζαν ως ιερό πρόσωπο, έχοντας πάντα στο νου τους ότι μπορεί να είναι κάποιος θεός. Του έβαζαν να φάει, του γέμιζαν το ποτήρι με εκλεκτό κρασί, του έστρωναν να κοιμηθεί, και μόνο όταν είχε χορτάσει και είχε ξεκουραστεί έπαιρναν το θάρρος να τον ρωτήσουν ποιος είναι και από πού έρχεται.

Οι σημερινοί Έλληνες είναι αρκετά διαφορετικοί. Πολλοί από αυτούς που ζουν και εργάζονται στις τουριστικές περιοχές, αν και περηφανεύονται για την καταγωγή τους, αγνοούν παντελώς το νόημα της λέξης φιλοξενία. Για να μην αναφέρουμε ότι οι περισσότεροι δεν είναι καν Έλληνες. Ξανθές τουρίστριες που βρήκαν τον τρόπο για δωρεάν ή και κερδοφόρες διακοπές σάς σερβίρουν μη ελληνικά ποτά ενώ εσείς απολαμβάνετε ξένη μουσική παρέα με δεκάδες άλλους ξένους. Ξένοι σερβιτόροι σάς δίνουν ξενόγλωσσα μενού για να παραγγείλετε ξένες σπεσιαλιτέ. Ξένες ρεσεψιονίστ σάς εξυπηρετούν μιλώντας τη δική τους γλώσσα, για να έχετε μια αξέχαστη διαμονή σε ένα περιβάλλον που δεν έχει καμία σχέση με την πατρίδα μας. Και ίσως κάποια αφίσα στον τοίχο του δωματίου σας, με κάποια ερημική ακρογιαλιά από αυτές που δεν ξέρει κανείς να σας πει πού ακριβώς είναι, να σας θυμίζει με ένα τεράστιο GREECE τη χώρα στην οποία κάνετε διακοπές.

Η Ελλάδα δεν είναι μόνο ήλιος και θάλασσα και τα υπέροχα τοπία που βλέπετε στις καρτ ποστάλ. Η Ελλάδα είναι και οι άνθρωποι που ζουν εδώ. Και αξίζει να αναζητήσετε στα ταξίδια σας και τα δύο, ίσως περισσότερο τους ανθρώπους της. Αλλά αν είναι μία φορά δύσκολο να ανακαλύψετε αμόλυντα και αυθεντικά τοπία, είναι δύο φορές δύσκολο να ανακαλύψετε αυθεντικούς Έλληνες. Αναζητήστε τους μακριά από τις τουριστικές περιοχές.

Στέφανος Ψημένος, *Ανεξερεύνητη Πελοπόννησος*, εκδ. ROAD, 2001

Ερωτήσεις κατανόησης

1. Από πού φαίνεται στο κείμενο ότι η φιλοξενία ήταν μια αρετή των Ελλήνων στην αρχαιότητα;
2. Ποια πραγματικότητα θα συναντήσει κάποιος σήμερα αν επισκεφθεί μια τουριστική περιοχή;
3. Πού προτείνει ο συγγραφέας στους επισκέπτες της Ελλάδας να αναζητήσουν τους «αυθεντικούς Έλληνες» και γιατί νομίζετε ότι κάνει αυτή την πρόταση;

Κείμενο 4 [Προγραμματίζοντας ένα ταξίδι: Αστυπάλαια]

10 ακόμα λόγοι για να γευτείτε την εκλεπτυσμένη ομορφιά της Αστυπάλαιας

1. Για να δοκιμάσετε τις ντόπιες λιχουδιές στο καφενείο του Μουγγού.
2. Για να αγοράσετε μοναδικά και σπάνια αντικείμενα από το παλαιοπωλείο του Βαϊκούση.
3. Για να θαυμάσετε τη θέα από το καμπαναριό του Αϊ-Γιώργη μέσα στο κάστρο καθώς και τις υπέροχες βυζαντινές εικόνες.
4. Για να απολαύσετε το μπάνιο σας στο Μπλε Λιμανάκι που τα νερά είναι σε αποχρώσεις του σμαραγδιού.
5. Για να επισκεφτείτε τα γύρω ακατοίκητα νησιά. Τον Κουτσομύτη και τις Κουνούπες.
6. Για να δείτε το σπήλαιο με τους σταλαχτίτες στις Βάτσες.
7. Για να δοκιμάσετε τα γλυκά της Εύας. Κανταΐφι σοκολάτα με παγωτό και το καλοκαίρι γίνεται ακόμα πιο γλυκό.
8. Για να δείτε τους παραδοσιακούς χορούς και τις ντόπιες φορεσιές. Ο τόπος είναι πλούσιος σε λαογραφία και έθιμα.
9. Για να ξεχαστείτε το σούρουπο στην Ακτή. Ζητήστε να καθίσετε στα prive τραπέζια και δοκιμάστε το γεμιστό καλαμάρι.
10. Για να μείνετε στα δωμάτια Kilindra. Η θέα κόβει την ανάσα και ο ιδιοκτήτης Γιάννης Λέμης έχει φροντίσει τα πάντα.

ΠΑΡΑΛΙΕΣ

– Το Μπλε Λιμανάκι

Προχωρήστε το χωματόδρομο εκεί που τελειώνει ο δρόμος της Μαλτεζάνας και, μόλις βρείτε μια ξύλινη πόρτα στο δεξί σας χέρι, αφήστε τα μεταφορικά σας μέσα και ξεκινήστε τον ποδαρόδρομο. ΄Υστερα από πέντε λεπτά θα βρεθείτε σε ένα πράσινο όνειρο με νερά σμαραγδένια, πεντακάθαρα και μαγευτικά.

– Πλάκες

Στο δρόμο για τη Μαλτεζάνα, στη στάση για το λεωφορείο, εκεί που θα δείτε ένα ξύλινο παγκάκι, αφήστε το όχημα και ξεκινήστε την κατάβαση. Ό,τι θα δείτε από εκεί και πέρα ανήκει στη σφαίρα του ονείρου. Καταπράσινα νερά. Πλάκες ριγμένες ακατάστατα, θαρρείς, από το Θεό και μια μικρή αμμουδιά εισαγωγή στη μαγεία.

ΤΙ ΝΑ ΔΕΙΤΕ

– Αρχαιολογικό Μουσείο, τηλ.: 22420 61500

Θαυμάστε τα αρχαία ευρήματα, έχουν πολύ μεγάλο ιστορικό ενδιαφέρον. Από όλους τους θαλασσινούς προορισμούς η Αστυπάλαια θεωρήθηκε ως μια αξιόλογη εμπορική σκάλα συνδέοντας τη Δύση με την Ανατολή.

– Μονή Παναγίας της Πορταΐτισσας

Η εκκλησία της Πορταΐτισσας χτίστηκε το 1764 και, παρόλο που είναι παλιά, στους τοίχους δεν υπάρχει βυζαντινής τεχνοτροπίας αγιογράφηση. Προσέξτε το μαρμάρινο δάπεδο με το σκαλισμένο υπερόχο δικέφαλο. Η θέα από τη μονή είναι καταπληκτική.

– Το φεστιβάλ της Αστυπάλαιας

Τρίτη χρονιά που πραγματοποιείται σε συνεργασία με το Δήμο Αστυπάλαιας. Μη χάσετε και φέτος τη συναυλία έντεχνου λαϊκού τραγουδιού στις 21 Σεπτεμβρίου.

περ. *Voyager*, καλοκαίρι 2003

περ. «Γεωτρόπιο», εφημ. *ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ*

Ερωτήσεις κατανόησης

1 Εντοπίστε στο σχολικό χάρτη της Ελλάδας την Αστυπάλαια και πείτε ποια νησιά βρίσκονται κοντά της.

2 Τι είδους πληροφορίες δίνονται για το νησί; • Ποιες από αυτές σας παρακινούν να επισκεφτείτε το νησί;

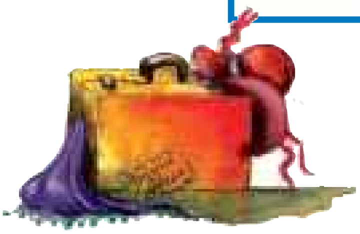

Β1 Οι μορφές του υποκειμένου

Ακούω και μιλώ

1. Ποια είναι τα υποκείμενα των ρημάτων που υπογραμμίζονται στις παρακάτω προτάσεις και σε ποια πτώση βρίσκονται;

α. *Ο Μαρίνος, ο Νικόλας, η Δέσποινα και η Κασσάνδρα είχαν αποφασίσει να εξερευνήσουν το Φαράγγι του Διαβόλου.* (κείμ. 1)

β. *Θα σας οδηγήσω εγώ.* (κείμ. 1)

γ. *Πολλοί από αυτούς που ζουν και εργάζονται στις τουριστικές περιοχές αγνοούν παντελώς το νόημα της λέξης φιλοξενία.* (κείμ. 3)

δ. *Ό,τι θα δείτε από εκεί και πέρα ανήκει στη σφαίρα του ονείρου.* (κείμ. 4)

• Ποια μορφή (ουσιαστικό, επίθετο, αντωνυμία, πρόταση ή κάτι άλλο) έχουν τα υποκείμενα που βρήκατε;

2. Εντοπίστε τα υποκείμενα των ρημάτων που είναι γραμμένα με έντονους χαρακτήρες:

Και ***αξίζει*** *να αναζητήσετε στα ταξίδια σας και τα δύο, ίσως περισσότερο τους ανθρώπους της. Αλλά αν* ***είναι*** *μία φορά* ***δύσκολο*** *να ανακαλύψετε αμόλυντα και αυθεντικά τοπία,* ***είναι*** *δύο φορές* ***δύσκολο*** *να ανακαλύψετε αυθεντικούς Έλληνες.* (κείμ. 3)

3. Στο τελευταίο τμήμα του 2ου κειμένου: *Τα μάτια όλων είχαν δακρύσει...* παρατηρήστε αν σε όλα τα ρήματα υπάρχει υποκείμενο. • Μπορείτε να βρείτε τα υποκείμενα που παραλείπονται; • Μπορείτε τώρα να πείτε γιατί παραλείπονται;

Διαβάζω και γράφω

1. Υπογραμμίστε τα υποκείμενα των ρημάτων και σημειώστε δίπλα ποια μορφή έχουν:

α. *Οι σημερινοί Έλληνες είναι αρκετά διαφορετικοί.* (. . . . .) (κείμ. 3)

β. *Εγώ πήγα μ' έναν άλλο οδηγό απ' τον παλιό δρόμο.* (. . . . .) (κείμ. 2)

γ. *Ένας ξένος χτυπούσε την πόρτα τους.* (. . . . .) (κείμ. 3)

δ. *Το καλύτερο ήταν (το) να διαβάσω μεγαλόφωνα τους στίχους 205 ως 412 της ραψωδίας ω.* (. . . . .) (. . . . .) (κείμ. 2)

2. Αντικαταστήστε τα υποκείμενα των προτάσεων της προηγούμενης άσκησης με άλλα, διαφορετικής μορφής από αυτή που έχουν:

α. . . . . *είναι αρκετά διαφορετικοί.* (κείμ. 3)

β. . . . . *πήγα μ' έναν άλλο οδηγό απ' τον παλιό δρόμο.* (κείμ. 2)

γ. . . . . *χτυπούσε την πόρτα τους.* (κείμ. 3)

δ. *Το καλύτερο ήταν* . . . . (κείμ. 2)

3. Εντοπίστε στο κείμενο 4 στις παραγράφους Μπλε Λιμανάκι και Μονή Παναγίας τα ρήματα χωρίς υποκείμενο. • Μπορείτε να συμπληρώσετε τα υποκείμενα που παραλείπονται;

4. Σχηματίστε καινούριες προτάσεις, αντικαθιστώντας τις προτάσεις-υποκείμενα που γράφονται με έντονους χαρακτήρες με άλλες δικές σας:

α. *Είναι αλήθεια* ***ότι είχαν προσαρμοστεί τέλεια μέσα στο φυσικό περιβάλλον και στη ζωή του δάσους***. (κείμ. 1)

β. *Απαγορεύεται* ***να έχετε ανοικτά τα κινητά σας στο θέατρο***.

Μαθαίνω για το υποκείμενο

- Το υποκείμενο μπορεί να είναι ουσιαστικό, αντωνυμία ή οποιαδήποτε άλλη λέξη (επίθετο, μετοχή, άκλιτη λέξη κτλ.) ή πρόταση, με άρθρο ή χωρίς άρθρο.
- Το υποκείμενο παραλείπεται συχνά όταν είναι: α΄ ή β΄ πρόσωπο (και δε δίνεται έμφαση σε αυτό).

  Στο γ΄ πρόσωπο συνήθως παραλείπεται:
  - όταν εννοείται εύκολα από τα συμφραζόμενα,
  - όταν είναι μια γενική έννοια (π.χ. *οι άνθρωποι*),
  - όταν μόνο ένα υποκείμενο μπορεί να εννοηθεί (π.χ. *στις αρχές του 20ού αιώνα εφηύραν το τηλέφωνο, τον ασύρματο, τον κινηματογράφο*, υποκείμενο: *οι εφευρέτες*)
  - όταν το ρήμα δείχνει κάποιο φυσικό φαινόμενο.
- Τα απρόσωπα ρήματα και οι απρόσωπες εκφράσεις έχουν ως υποκείμενο μια ολόκληρη πρόταση (με το ότι ή με το να).

B2 Συμφωνία υποκειμένου – ρήματος

Ακούω και μιλώ

Στο παρακάτω απόσπασμα έχει αλλάξει το υποκείμενο των ρημάτων της β΄ παραγράφου του κειμένου 1 (ήταν τα *παιδιά* και έχει γίνει *εγώ*). Συγκρίνετε τα δύο κείμενα και πείτε ποιες αλλαγές έγιναν στα ρήματα.

Δε θέλησα να πάρω τίποτα μαζί μου, ούτε φαγητό ούτε νερό. Θα έψαχνα να βρω μόνος (-η) την τροφή μου μέσα στο δάσος, όπως έκαναν οι πρωτόγονοι άνθρωποι για χιλιάδες χρόνια.

Κείμενο 5 Τοματοκεφτέδες (Κυκλάδες)

ΥΛΙΚΑ

500 γραμμάρια ώριμες τομάτες
2 μεγάλα κρεμμύδια ψιλοκομμένα
2 κλωνάρια δυόσμο ψιλοκομμένα
αλάτι, πιπέρι, κανέλα
αλεύρι
λάδι για τηγάνισμα

περ. *Μενού & άλλα*, τεύχ. 44, Μάρτιος-Απρίλιος 2002

ΕΚΤΕΛΕΣΗ

Καθαρίζουμε και ψιλοκόβουμε τις τομάτες. Προσθέτουμε αλάτι, πιπέρι, δυόσμο, τα κρεμμύδια και την κανέλα και τα ζυμώνουμε όλα μαζί σε μια μεγάλη κούπα. Προσθέτουμε όσο αλεύρι χρειάζεται για να γίνει ένας πολτός πολύ μαλακός. Βάζουμε λάδι να κάψει στο τηγάνι και παίρνουμε μια κουταλιά από το μείγμα μας και το ρίχνουμε στο τηγάνι. Όταν οι κεφτέδες ψηθούν από τη μια μεριά, τους γυρνάμε κι από την άλλη. Κατά προτίμηση, σερβίρονται ζεστοί. Στο μείγμα μπορούμε να προσθέσουμε και λίγο τριμμένο τυρί φέτα για να γίνουν ακόμα πιο εύγευστοι.

http://www.mfa.gr/greek/greece/living/cuisine/

ΤΟ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟ Β

Διαβάζω και γράφω

1. *Έφτασα λοιπόν στα χωράφια του Λαέρτη και κάθισα να ξεκουραστώ και να διαβάσω τη ραψωδία ω της Οδύσσειας.* (κείμ. 2) • Ξαναγράψτε αυτό το απόσπασμα ξεκινώντας έτσι:

Ο Ερρίκος Σλίμαν. . . . .

. . . .

Ο Ερρίκος Σλίμαν και ο συνοδός του . . . .

. . . .

2. Χωριστείτε σε ομάδες και κάθε ομάδα να ξαναγράψει τη συνταγή (κείμ. 5) ξεκινώντας με έναν από τους παρακάτω τρόπους:

Εγώ...
Εσύ...
Εσύ και η μητέρα σου...
Οι μαγείρισσες...

• Έπειτα συγκρίνετε τα κείμενά σας και παρατηρήστε πώς συμφωνεί κάθε φορά το ρήμα με το υποκείμενό του.

Μαθαίνω ότι:

- Το ρήμα συμφωνεί με το υποκείμενό του σε πρόσωπο και αριθμό.
- Όταν υπάρχουν περισσότερα από ένα υποκείμενα, το ρήμα μπαίνει σε πληθυντικό αριθμό και στο επικρατέστερο πρόσωπο (το α΄ είναι επικρατέστερο του β΄ και το β΄ του γ΄).

ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΜΕ ΑΧΩΡΙΣΤΑ ΜΟΡΙΑ Γ

Οι πρώτες μου γνώσεις για τα αχώριστα μόρια

- Ορισμένες λέξεις που δε στέκονται μόνες τους στο λόγο, αλλά χρησιμοποιούνται για την παραγωγή λέξεων, ονομάζονται **αχώριστα μόρια**.

Ακούω και μιλώ

1. Μπορείτε να εντοπίσετε τα αχώριστα μόρια-προθήματα και τις λέξεις από τις οποίες σχηματίζονται οι παρακάτω λέξεις; • Χωρίστε τις λέξεις στα δύο μέρη από τα οποία έχουν σχηματιστεί.

ανακαλύψει, ξεκουραστώ (κείμ. 2)
αναζητήσετε, υποδέχονταν (κείμ. 3)
ακατοίκητα (κείμ. 4)
επιστροφής (κείμ. 1)

2. Συγκρίνετε τις παραπάνω λέξεις με τις λέξεις που αποτελούν τα δεύτερα μέρη τους. • Πώς αλλάζει η σημασία όταν προστεθεί το αχώριστο μόριο;

Μαθαίνω για τα αχώριστα μόρια

Τα αχώριστα μόρια

Τα κυριότερα Λόγια
αρχι-
αμφι-
δια-, δι-,
διχο
δυσ-
εισ-
εκ-, εξ-
εν-, εμ-, εγ-,
ερ-, ελ-
επι-, επ-, εφ-
ημι-
περι-
συν-
υπο-

έκφραση
αμφίβιο διέξοδος
εισάγω
αρχιστράτηγος
ενήλικος
διαγώνιος διχοτόμος
επιγραφή δυστυχία
επεκτείνω
περιβάλλω
εμπνέω επιστρέφω
εφαρμόζω
ημίχρονο
συνένοχος
υποδιευθυντής
αναβάλλω

Λαϊκά
α-, αν-, ανα-
ξε-

άκακος
αναιμία
αναβροχιά
ξεκουφαίνω

Κείμενο 6 Άγιος Αχίλλειος

Πρόκειται για ένα γοητευτικό νησάκι στην περιοχή των Πρεσπών. Η πεζογέφυρα που κατασκευάστηκε καθιστά την . . . . στο νησί έναν ευχάριστο περίπατο. Πριν από την πεζογέφυρα αφήστε το αυτοκίνητό σας, προσέχοντας να μη . . . . την ηρεμία του . . . . και πάντοτε σκεπτόμενοι ότι κάπου εκεί γύρω μπορεί να ζευγαρώνουν κάποια σπάνια είδη πουλιών. Μπορείτε να εφοδιαστείτε με νερό και ίσως κάποιο ελαφρύ γεύμα. Οι τοποθεσίες που θα δείτε . . . . για ένα πικ νικ στα γρασίδια με καταπληκτική θέα. Σπουδαιότερο είναι να μην ξεχάσετε τη φωτογραφική σας μηχανή!

Φωτ/φίες: Αναστασία Μπάρδα

Καθώς προχωράτε στην πεζογέφυρα παρατηρήστε τους καλαμιώνες και, καθώς πλησιάζετε, το νοσοκομείο πουλιών. Στην είσοδο του νησιού υπάρχει . . . . χάρτης για το πού μπορείτε να πάτε. Ακολουθήστε το μονοπάτι με τις άσπρες πέτρες. Οι λόφοι πράσινου καλύπτουν τη μια μεριά του λόφου, ενώ από την άλλη . . . . τα χαλάσματα της Βασιλικής του Αγίου Αχιλλείου.

http://goutas.gr/prespes

Διαβάζω και γράφω

1. Συμπληρώστε τα κενά του κειμένου 6 με τις ακόλουθες λέξεις:
   διαταράξετε, εμπνέουν, πρόσβαση, επεξηγηματικός, ξεπροβάλλουν, περιβάλλοντος
2. *δυσανάλογος, δυσάρεστος, διαγώνιος, διαβλέπω, αρχιληστής, αμφιταλαντεύομαι, επίγειος, ενήλικος, ημίθεος, υποκατάστημα*:
   - Ψάξτε στο λεξικό τις σημασίες των λέξεων αυτών.
   - Χρησιμοποιήστε τρεις από αυτές τις λέξεις για να σχηματίσετε προτάσεις.
   - Προσπαθήστε να βρείτε τις σημασίες των αχώριστων μορίων.
3. Χωριστείτε σε ομάδες. Η κάθε ομάδα:
   - θα αναλάβει ένα αχώριστο μόριο, από τον πίνακα,
   - θα ψάξει τις σημασίες του στο ηλεκτρονικό *Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής* (Τριανταφυλλίδης on-line, http://www.komvos.edu.gr/dictionaries/dictonline/DictOnLineTri.htm) ή στο σχολικό λεξικό,
   - θα τις καταγράψει και θα ψάξει να βρει (από βιβλία του σχολείου) λέξεις με το ίδιο μόριο που να αντιστοιχούν σε ορισμένες σημασίες του.

Δ ΤΡΟΠΟΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΥ

Δ1 Τρόποι ανάπτυξης παραγράφου

θυμάμαι για την παράγραφο

Στο βιβλίο της Α΄ τάξης μάθαμε τι είναι η παράγραφος, ποια είναι τα βασικά (δομικά) της μέρη (θεματική πρόταση, λεπτομέρειες, κατακλείδα) και με ποιους τρόπους συνδέουμε τις προτάσεις στο εσωτερικό μιας παραγράφου. Ενώ τα γνωρίζουμε όλα αυτά, διαπιστώνουμε ότι αρκετές φορές οι παράγραφοι στα κείμενά μας είναι πολύ σύντομες, παρότι το υλικό που έχουμε να αξιοποιήσουμε είναι αρκετό. Το πρόβλημα αυτό οφείλεται κυρίως στον τρόπο με τον οποίο αναπτύσσουμε/παρουσιάζουμε τις λεπτομέρειες της παραγράφου.

Ακούω και μιλώ

1. Στο κείμενο 3 προσέξτε πώς προαναγγέλλεται στην αρχή της πρώτης παραγράφου ο τρόπος ανάπτυξης της παραγράφου.
2. Στη συνέχεια υπογραμμίστε τα (ιστορικά) στοιχεία-παραδείγματα που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας για να αναπτύξει την αρχική θέση του (στη θεματική πρόταση).
3. Η επόμενη παράγραφος συνεχίζει με το ίδιο περιεχόμενο ή παρουσιάζει κάτι διαφορετικό; • Τι είδους στοιχεία-παραδείγματα χρησιμοποιούνται εδώ; • Από την Ιστορία ή από τη σημερινή ζωή;

Διαβάζω και γράφω

1. Διαμορφώστε ένα απλό διάγραμμα των δύο πρώτων παραγράφων του κειμένου 3 στο οποίο να φαίνεται το υλικό με το οποίο αναπτύσσονται οι λεπτομέρειες.

Α΄ ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΣ **θεματική πρόταση:**	Β΄ ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΣ **θεματική πρόταση:**
Λεπτομέρειες → (από τον πολιτισμό – Όμηρος) → (από το χώρο των θεών) → (από το χώρο των ανθρώπων)	**Λεπτομέρειες** → (παραδείγματα – τύποι ανθρώπων 1) → (παραδείγματα – τύποι ανθρώπων 2) → (παραδείγματα – τύποι ανθρώπων 3) → παράδειγμα-γεγονός

Μαθαίνω ότι:

- Ένας πρώτος βασικός τρόπος ανάπτυξης των λεπτομερειών μιας παραγράφου είναι η παρουσίαση στοιχείων-παραδειγμάτων από την Ιστορία ή και από τη σύγχρονη κοινωνική-καθημερινή μας ζωή.

2. Προσπαθήστε τώρα στις επόμενες θεματικές προτάσεις να αναπτύξετε τις λεπτομέρειες με τη χρήση συγκεκριμένων παραδειγμάτων είτε από την ιστορία του τόπου σας (1η παράγραφος) είτε από ένα ταξίδι-εκδρομή με το σχολείο σας (2η παράγραφος).

1η ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΣ

Θεματική πρόταση: Η περιοχή μας (η πόλη μας) ήταν κέντρο πολιτισμού και δημιουργίας στο παρελθόν.

Λεπτομέρειες: ....

....

....

....

....

Κατακλείδα (αν χρειάζεται):..

....

2η ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΣ

Θεματική πρόταση: Πολλά ευχάριστα γεγονότα συνέβησαν στην πρόσφατη εκδρομή του σχολείου μας.

Λεπτομέρειες: ....

....

....

....

....

Κατακλείδα (αν χρειάζεται):..

Δ2 Άλλοι τρόποι ανάπτυξης παραγράφου

Δ2α Σύγκριση-Αντίθεση

Κείμενο 7 [Αστερίξ]

Αστερίξ, ο ήρωας αυτών των περιπετειών. Μικρόσωμος πολεμιστής αλλά παμπόνηρος και με κοφτερό μυαλό, του εμπιστεύονται χωρίς αμφιβολίες όλες τις επικίνδυνες αποστολές, για τις οποίες συνήθως καταστρώνει και το σχέδιο δράσης. Ο Αστερίξ αντλεί την υπεράνθρωπη δύναμή του από το μαγικό ζωμό του Δρυΐδη Πανοραμίξ.

Οβελίξ, ο αχώριστος φίλος του Αστερίξ. Μεγάλων σωματικών διαστάσεων, προμηθευτής μενίρ σε ολόκληρη την επικράτεια και μεγάλος εραστής του ψητού αγριογούρουνου! Είναι πάντοτε έτοιμος να ακολουθήσει τον Αστερίξ σε μια νέα περιπέτεια και ας μην καταλαβαίνει πάντοτε τι ακριβώς συμβαίνει, αρκεί να υπάρχουν αγριογούρουνα και τρανοί καυγάδες! Η δύναμή του είναι ατελείωτη, επειδή είχε βουτήξει στη μαρμίτα με το μαγικό ζωμό, όταν ήταν μικρός.

R. Goscinny – A. Uderzo, *Αστερίξ ο Γαλάτης*, μτφρ. Ι. Μαραντέι, εκδ. ΜΑΜΟΥΘΚΟΜΙΞ, 1994 (διασκευή)

Δ2β Διαίρεση

Κείμενο 8 [Δωμάτια Εποχής στα Γιάννενα]

Τα τελευταία όμως χρόνια παρατηρείται μια ακόμα πιο ενδιαφέρουσα τάση, καθώς ανοίγουν μικρά ξενοδοχεία σε ιστορικά κτίρια, είτε μέσα στο Κάστρο είτε έξω από αυτό, πάντα όμως στα όρια της παλιάς πόλης. Ο πρώτος ξενώνας που λειτούργησε μέσα στο Κάστρο αποτελεί και σήμερα μια από τις πιο αξιοπρόσεκτες επιλογές διαμονής. Στεγάζεται σε ένα απλό γιαννιώτικο σπίτι των αρχών του 20ού αιώνα και τα δωμάτιά του, αν και λιτά, έχουν ατμόσφαιρα. Η δεύτερη επιλογή, αν θέλετε να μείνετε εντός του Κάστρου, βρίσκεται σε έναν από τους πιο κεντρικούς δρόμους του παραδοσιακού οικισμού, στην Ανδρόνικου Παλαιολόγου, και στεγάζεται σε ένα πέτρινο εβραϊκό σπίτι. Τρίτη επιλογή: λίγο έξω από το κάστρο, δίπλα στη μητρόπολη, υπάρχει ένα παλιό κτίριο του 18ου αιώνα, το οποίο ανακαινίστηκε και μετατράπηκε σε ένα μικρό ξενώνα 9 δωματίων.

περ. *Αθηνόραμα*, 2004

Ενημερωτικό φυλλάδιο της Νομαρχιακής Επιτροπής Τουρισμού Ιωαννίνων με τη συνεργασία του ΕΟΤ και του Δήμου Ιωαννίνων

Δ2γ Αιτιολόγηση

Κείμενο 9 [Γιατί κάνουμε ράφτινγκ]

Το ράφτινγκ είναι ο ιδανικός τρόπος για να πλησιάσουμε την ομορφιά της φύσης. Περισσότερο κι από την έκκριση αδρεναλίνης, απ' το πνεύμα ομαδικότητας, το ράφτινγκ μάς προσφέρει πρόσβαση σε υδάτινα τοπία που δεν μπορείς να τα γνωρίσεις με κανέναν άλλο τρόπο. Επιπλέον το ράφτινγκ είναι μια ήπια δραστηριότητα, που μπορούν να τη γευτούν παιδιά και μεγάλοι. Αρκεί να βρίσκονται σε καλή φυσική κατάσταση, να ξέρουν κολύμπι και φυσικά να σέβονται τη δύναμη του νερού και να ακολουθούν πιστά τις οδηγίες του συνοδού.

περ. *Αθηνόραμα*, 2004

http://67.18.47.148/com/index/sport-fun/text/potamia/kayak/kayak.asp

Δ2δ Ορισμός

Κείμενο 10 [«Πολιτισμός»]

Με τον όρο «Πολιτισμός» οι κοινωνικοί επιστήμονες δεν εννοούν μόνο τις τέχνες και τα πνευματικά δημιουργήματα των ανθρώπων. Ο πολιτισμός περιλαμβάνει επιπλέον κοινούς κώδικες επικοινωνίας (π.χ. τη γλώσσα), αξίες (π.χ. δημοκρατία, ελευθερία κτλ.), πεποιθήσεις (τα πιστεύω των μελών για τον κόσμο γύρω τους), κανόνες συμπεριφοράς (π.χ. ήθη και έθιμα), καθώς και τους κοινωνικούς θεσμούς και τις κοινωνικές δομές.

Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή Γ΄ Γυμνασίου, ΟΕΔΒ, 2003

Δ2ε Συνδυασμός τρόπων ανάπτυξης

Κείμενο 11 [Οι παλιές αθηναϊκές αποκριές]

Κι εδώ είχε συμβεί ό,τι συμβαίνει παντού με τους Νεοέλληνες. Όλος ο κόσμος, που είχε συρρεύσει στου Ψυρρή ή στην Πλάκα, είχε πάει να δει να γλεντάν – κι όχι για να γλεντήσει ο ίδιος. Στους λασπωμένους και σκοτεινούς δρομίσκους περιφερόταν ένα πλήθος όλων των κοινωνικών τάξεων κι όλων των αθηναϊκών συνοικιών, που όπως ο γερο-Δήμος του τραγουδιού, ζητούσε τη χαρά «πότ' εδώ, πότ' εκεί» – χωρίς να τη βρίσκει, φυσικά, αφού όλοι είχαν εκστρατεύσει με το ίδιο πρόγραμμα. Έβλεπε κανένας ομίλους κυρίων και

κυριών του καλού κόσμου να σταματάν έξω από κάθε ταβέρνα και να κοιτάζουν περίεργα – όπως κάνουν οι επισκέπτες των ζωολογικών κήπων μπρος από τα κάγκελα των θηρίων. Κοίταζαν – και προχωρούσαν πάρα πέρα για να επαναλάβουν το ίδιο...

Κώστας Ουράνης, *Ταξίδια: Ελλάδα*, εκδ. Βιβλιοπωλείον της Εστίας, 1998

Ακούω και μιλώ

1. Εντοπίστε τις ομοιότητες και τις διαφορές μεταξύ Αστερίξ και Οβελίξ (κείμ. 7).
2. Ο συντάκτης του κειμένου 8 μας προτείνει ορισμένα ξενοδοχεία στα Γιάννενα. Με ποιο τρόπο αναλύει τις λεπτομέρειες της παραγράφου;
3. Με βάση τα στοιχεία του κειμένου 9 προσπαθήστε να πείσετε ένα φίλο ή τους συμμαθητές σας ότι είναι καλό να γνωρίσουν το ράφτινγκ.
4. Ο συντάκτης του κειμένου 10 επιχειρώντας να ορίσει τον όρο «πολιτισμός» προσπαθεί να επεκτείνει τον όρο αυτό και σε άλλους τομείς. Ποιοι είναι αυτοί;

Διαβάζω και γράφω

1. Γράψτε μία παράγραφο με θεματική πρόταση τη σύγκριση των δύο προσώπων (Αστερίξ-Οβελίξ). • Στη συνέχεια αναπτύξτε τις λεπτομέρειες καταγράφοντας πρώτα τις ομοιότητες και μετά αντιπαραθέστε μία μία τις διαφορές. • Μπορείτε να κάνετε την ίδια άσκηση συγκρίνοντας δύο ιστορικά πρόσωπα.
2. Προσπαθήστε να αναπτύξετε μία παράγραφο για τα αξιοθέατα του τόπου σας που αξίζει να επισκεφτεί κάποιος διαιρώντας τα αξιοθέατα αυτά σε κατηγορίες (π.χ. ιστορικά κ.ά.).
3. Σε μία παράγραφο 8-10 γραμμών επιχειρήστε να δικαιολογήσετε σε μια φιλική σας παρέα γιατί θα επιλέγατε ένα συγκεκριμένο άθλημα ή χόμπι (π.χ. ποδόσφαιρο, ορειβασία, κολύμβηση κτλ.).

Μαθαίνω ότι:

- Οι λεπτομέρειες μιας παραγράφου είναι δυνατόν να αναλυθούν με διάφορους τρόπους, όπως: α) συγκρίνοντας δύο όμοιες ή διαφορετικές συνήθως καταστάσεις, έννοιες, πρόσωπα κτλ., β) χρησιμοποιώντας επιχειρήματα και άλλες αποδείξεις για να αιτιολογήσουμε μια θέση-άποψη, γ) διαιρώντας μια έννοια σε μικρότερα μέρη για να την παρουσιάσουμε καλύτερα, δ) προσπαθώντας να ορίσουμε/παρουσιάσουμε το περιεχόμενο μιας έννοιας τονίζοντας τη βασική της διαφορά από άλλες ομοειδείς. Βέβαια, στις περισσότερες παραγράφους που γράφουμε ή συναντάμε σε διάφορα κείμενα χρησιμοποιούνται περισσότεροι από ένας τρόποι ανάπτυξης, οπότε μιλάμε για συνδυασμό τρόπων-μεθόδων ανάπτυξης μιας παραγράφου (κείμ. 11).

1. *Στο δρόμο για τη Μαλτεζάνα, στη στάση για το λεωφορείο, εκεί... ξεκινήστε την κατάβαση* (κείμ. 4). Όπως είναι γνωστό, με λεωφορείο, αυτοκίνητο ή τρένο γίνονται χερσαία ταξίδια, με πλοίο θαλάσσια και με αεροπλάνο αεροπορικά. Ομαδοποιήστε ανάλογα με τη φύση του ταξιδιού τις παρακάτω λέξεις, χωρίζοντάς τες σε τρεις κατηγορίες (κάποιες δεν αναφέρονται μόνο σε μία κατηγορία): **οδικά ταξίδια – θαλάσσια ταξίδια – αεροπορικά ταξίδια**.

αποπλέω, εκτροχιάζομαι, μηχανοδηγός, απογειώνομαι, αερολιμένας, προσθαλασσώνομαι, αγκυροβολώ, οδικό δίκτυο, προσγείωση, αμαξοστοιχία, σταθμάρχης, πιλότος, πλήρωμα, ιπτάμενο δελφίνι, οδικώς, αεροπορικώς, ατμοπλοϊκώς, αναχώρηση, επιστροφή, άγονη γραμμή, αεροσυνοδός, αποβάθρα, τουρίστας, κυβερνήτης, πύργος ελέγχου, καμαρότος, θαλαμηγός, αεροναυπηγός, πλοιοκτήτης, υποπλοίαρχος, συνοδός εδάφους, πλοηγώ, αεροδιάδρομος, πλοίαρχος, κλινάμαξα, προκυμαία, βαγόνι.

χερσαία ταξίδια	θαλάσσια ταξίδια	αεροπορικά ταξίδια

2. Εντοπίστε στο κείμενο 1 λέξεις παράγωγες με αχώριστα μόρια και χωρίστε τες στα δύο μέρη τους.

3. Στο κείμενο 3 θίγεται το πρόβλημα της μίμησης των ξένων στις τουριστικές περιοχές. Στα κείμενα 3, 4 και 9 εντοπίστε ξένες λέξεις (ακόμα κι όταν είναι γραμμένες με ελληνικά στοιχεία) που αναφέρονται στον τουρισμό και συγκεντρώστε τες σε έναν πίνακα. • Μπορείτε να συμπληρώσετε τον πίνακα και με άλλες λέξεις που θα προτείνετε εσείς στην τάξη.

Ξένες λέξεις ....

....

....

4. Από τα κείμενα 1 και 4 βρείτε ουσιαστικά και επίθετα που έχουν σχέση με τα ταξίδια και τη φύση. • Μπορείτε να βρείτε για μερικά από αυτά κι άλλες λέξεις στο σχολικό λεξικό που να ανήκουν στην ίδια ετυμολογική οικογένεια;

Ουσιαστικά: ....

....

Επίθετα: ....

....

....

Οικογένειες λέξεων: ....

....

....

....

Ακούω και μιλώ

1. Περιγράψτε στην τάξη ή στους συμμαθητές σας/φίλους σας έναν τόπο (πόλη, περιοχή) της Ελλάδας που έχετε επισκεφτεί. • Δώστε έμφαση σ' εκείνα τα στοιχεία του τόπου που σας εντυπωσίασαν και σ' εκείνα που σας απογοήτευσαν (τεχνική της αντίθεσης).
2. Ένας επισκέπτης-φιλοξενούμενος έρχεται στο σπίτι σας ή στην πόλη σας. Σας ζητά να του παρουσιάσετε με απλό και σαφή τρόπο τα πιο ενδιαφέροντα σημεία της περιοχής σας για να τα επισκεφτεί στο λίγο χρόνο που διαθέτει (τεχνική της αιτιολόγησης).
3. Διαβάστε από το βιβλίο της *Οδύσσειας* στη ραψωδία ν τους στίχους 265-279 και 391-398 και συγκρίνετέ τους με μια σύγχρονη περιγραφή της Ελλάδας που θα βρείτε σε διάφορες πηγές, όπως σε μια εγκυκλοπαίδεια ή σ' ένα σύγχρονο ταξιδιωτικό οδηγό ή σύγχρονο λογοτεχνικό κείμενο.

Διαβάζω και γράφω

1. Χωριστείτε σε δύο ομάδες. Κάθε μέλος της πρώτης να γράψει μία παράγραφο με την τεχνική της σύγκρισης-αντίθεσης για τα ταξίδια με δύο διαφορετικά μέσα (π.χ. οδικά ταξίδια – αεροπορικά ταξίδια). Κάθε μέλος της δεύτερης ομάδας να γράψει μία παράγραφο με την τεχνική της αιτιολόγησης, εξηγώντας γιατί προτιμά τα ταξίδια με ένα συγκεκριμένο μεταφορικό μέσο. Όλοι θα πρέπει να χρησιμοποιήσουν τις λέξεις της αντίστοιχης στήλης της άσκησης 1 από το λεξιλόγιο.
2. Ακολουθώντας το παράδειγμα του κειμένου 4: «10 ακόμα λόγοι για να γευτείτε την εκλεπτυσμένη ομορφιά της Αστυπάλαιας», γράψτε κι εσείς μια διαφημιστική λεζάντα-κάρτα με 7 λόγους για τους οποίους αξίζει να επισκεφτεί κανείς τον τόπο σας.
3. Ψάχνοντας στο διαδίκτυο ανακαλύψατε πολλές διευθύνσεις σχολείων ή φορέων στα οποία προβάλλεται με απλό και αισθητικά σύγχρονο τρόπο η περιοχή τους ή η πόλη τους. Σ' ένα κείμενο-πρόσκληση τριών παραγράφων το οποίο απευθύνεται στους μαθητές ενός Γυμνασίου μιας άλλης περιοχής της χώρας καλέστε τους να επισκεφτούν την περιοχή σας.

Κριτήρια αυτοαξιολόγησης
- το κατάλληλο ύφος του κειμένου
- η αξιοποίηση των τεχνικών ανάπτυξης των παραγράφων
  - → με παραδείγματα
  - → με αιτιολόγηση
  - → με σύγκριση-αντίθεση κτλ.

Διαθεματική εργασια

- Στο πλαίσιο μιας τοπικής εκδοτικής προσπάθειας για την προβολή της περιοχής, η τάξη σας ανέλαβε να διαμορφώσει έναν απλό τουριστικό οδηγό για την πόλη ή την περιοχή σας. Χωριστείτε σε ομάδες εργασίας και συλλογής υλικού ώστε:
  1. να συλλέξετε φωτογραφικό υλικό,
  2. να μελετήσετε άλλους οδηγούς και σχετικά βιβλία (Τοπική Ιστορία, Γεωγραφία κτλ.).
- Στη συνέχεια οργανώστε τη δομή του οδηγού ώστε να είναι εύχρηστος και καλαίσθητος και παράλληλα γράψτε τα αντίστοιχα κείμενα με τη συνεργασία των καθηγητών της Ιστορίας και της Γεωγραφίας. • Ζητήστε και τη βοήθεια του καθηγητή της Πληροφορικής, ώστε ο οδηγός να έχει ηλεκτρονική μορφή και να υπάρχει και στο διαδίκτυο. • Μπορείτε να αναζητήσετε πληροφορίες σε διάφορες ηλεκτρονικές διευθύνσεις, όπως ο δικτυα-

κός τόπος του ΕΟΤ (www.eot.gr). Προσέξτε πώς οργανώνονται οι πληροφορίες στο δικτυακό τόπο του ΕΟΤ για να «πάρετε ιδέες» για τη δική σας δραστηριότητα.

ΑΣ ΘΥΜΗΘΟΥΜΕ ΤΙ ΜΑΘΑΜΕ Σ' ΑΥΤΗ ΤΗΝ ΕΝΟΤΗΤΑ

- Το υποκείμενο μπορεί να έχει τις μορφές: . . . . , ... , ... ή . . . .
- Παραλείπεται συνήθως όταν είναι . . . . . . ή . . . . . . πρόσωπο.
- Το υποκείμενο συμφωνεί με το ρήμα σε . . . . και . . . .
- Να βρείτε το αχώριστο μόριο των λέξεων:
  διασχίζω: . . . . . . *ημιδιατροφή:* . . . . . . *συνένωση:* . . . . . . *υπόστεγο:* . . . . . .

- Ένας συνηθισμένος τρόπος ανάπτυξης παραγράφου είναι η παρουσίαση . . . . - . . . . από την Ιστορία ή από την καθημερινή μας ζωή.
- Άλλοι τρόποι είναι με . . . . - . . . . , ... και . . . . Μερικές φορές αναπτύσσουμε την παράγραφό μας με . . . . κάποιων από τους παραπάνω τρόπους.

2η ενότητα

ΖΟΥΜΕ ΜΕ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Σ' αυτή την ενότητα:

Θα μιλήσουμε για την οικογένειά μας και γενικότερα για την οικογένεια ως θεσμό.

Θα γνωρίσουμε τις σημασίες των **εγκλίσεων**.

Θα μάθουμε να αναγνωρίζουμε τις **χρονικές βαθμίδες των ρημάτων**.

Θα δούμε τα διαφορετικά είδη των **συνθέτων**.

Θα ασκηθούμε στην **περίληψη** ενός κειμένου **με τη βοήθεια πλαγιότιτλων**.

Κείμενο 1 [Περίεργα πλάσματα οι μαμάδες...]

Ύστερα από μισή ώρα, βγαίνω φωνάζοντας.

– Ορίστε! Τα 'μαθα! Άντε να σ' τα πω, γιατί θέλω να πάω βόλτα. Παίζει ο Μίκης απόψε.

– ΒΟΛΤΑ; Τολμάς να θες να πας και βόλτα μετά απ' αυτά;

– Ναι, τολμάω. Και βέβαια τολμάω. Αλλά εσείς οι γονείς θέλετε να βλέπετε μόνο τ' άσχημα. Φτου! Έφερα 18 Αρχαία, 19 Νέα, 17 Έκθεση, 18 Γλώσσα, μην πω για Ιστορίες, Γεωγραφίες κι αυτά, γιατί άντε! Αλλά εσείς; Μόνο τους χαμηλούς βαθμούς βρήκατε και κοιτάξατε!

Και εδώ είναι που με πήραν τα κλάματα. Αχ, μ' αρέσει αυτό το παιχνίδι. Κλαίω λες και φεύγει ο γιος μου στον πόλεμο! Και τότε όλα αλλάζουν. Η μαμά μου χαμηλώνει το κεφάλι και κοιτάζει τα γόνατά της. Και μέχρι να ολοκληρώσει την κίνηση, ήδη έχω φανταστεί το μονόλογο που θα επακολουθήσει: «Αχ, παιδί μου, εγώ για σένα το λέω... Μα, να 'σαι τόσο έξυπνη και να φέρνεις τέτοιους βαθμούς στα Μαθηματικά; Γιατί; Ορίστε. Βλέπεις ότι άμα θες μπορείς να γίνεις τέλεια και να πάρεις και έπαινο! Εγώ για σένα το λέω...».

Και τα λέει! Ακριβώς αυτά λέει! Μου 'ρχεται να γελάσω, αλλά προτιμώ να συνεχίσω το δράμα λίγο ακόμα. Καμιά φορά τα χάνω με τον εαυτό μου. Θέλω να είμαι αληθινή και υποστηρίζω πάντα τη γνώμη μου και δεν προσποιούμαι και δε λέω ψέματα, αλλά ώρες ώρες αυτό το παιχνίδι είναι διασκεδαστικότατο! Χωρίς να προσθέσω τίποτα, της δίνω το βιβλίο της Φυσικής και, με μάτια σαν το Νιαγάρα, της λέω το μάθημα μέσα από τα απαραίτητα αναφιλητά. Πόσο το γλεντάω! Και στο τέλος λέω αυτό που θέλει ν' ακούσει:

– Θα προσπαθήσω, μαμά... θα γίνω καλύτερο παιδί... Αχ... Αχ... –ας μη βάλω άλλα «αχ» γιατί θα προδοθώ– ...Δεν αξίζω τίποτα, θα κλειστώ στο δωμάτιό μου και θα διαβάζω. Και όλοι οι φίλοι μου θα διασκεδάζουν... Δε με νοιάζει... Δε θα πάω βόλτα... Δε θέλω να δω κανέναν...

Και πάνω που πάει να μου μιλήσει, να μου πει ό,τι λέει πάντα «έλα τώρα, μην το παίρνεις κατάκαρδα... Άντε, βγες, δεν μπορώ να σε βλέπω στενοχωρημένη» κι άλλα τέτοια, να σου που χτυπάει το κουδούνι. Είναι ο Μίκης με την Αμαλία, την κοπέλα του –καλά! πανέμορφη!– και ήρθαν να με πάρουν να πάμε στο club που θα παίξουν απόψε. Τώρα να συνεχίσω το δράμα; Γιατί όχι;

– Όχι, δεν πάω πουθενά. Είμαι μια άχρηστη.

– Λοιπόν, άσε τις μπούρδες και πήγαινε με τα παιδιά που ήρθαν να σε πάρουν. Και άσε αυτά τα μούτρα. Άντε πλύσου λίγο, χάλια δείχνεις, λέει η μαμάκα μου, που δε μασάει.

Υπακούω. Ο Μίκης γελάει γιατί με ξέρει. Υπακούω, γιατί την άλλη φορά που αποφάσισα να συνεχίσω το δράμα, η καλή μου η μαμά έκρινε ότι έπρεπε να μείνω μέσα τελικά για να μου περάσει κι έτσι έχασα τη βόλτα. Πήγα με σκυμμένο το κεφάλι στο δωμάτιό μου κι άλλαξα ρούχα. Βέβαια πήρα και το Βασίλη τηλέφωνο να τον ενημερώσω.

– 'Ντάξει, πέτυχε! Ντύσου κι ερχόμαστε. Α! Ντυμένος είσαι; Καλά, ερχόμαστε.

Το ίδιο σκυμμένη και τεθλιμμένη, είπα γεια στη μαμά μου, η οποία με φίλησε «γλυκά» όπως θα 'λεγε κι εκείνη και φύγαμε.

Τι περίεργο πράγμα με τη μαμά μου: Λοιπόν, όταν καμιά φορά θέλω να κάνω κοπάνα απ' το σχολείο και προφασίζομαι στομαχόπονο πρωί πρωί, το καταλαβαίνει, μου λέει ν' αφήσω τα παραμύθια και με στέλνει ντουγρού στο σχολείο. Κι άλλοτε πάλι, αν ο στομαχόπονος είναι όντως αληθινός, μ' αφήνει να κοιμηθώ. Μα το ίδιο θέατρο παίζω. Αλλά, πού τα καταλαβαίνει τα ψεύτικα, κι εγώ δεν ξέρω... Όμως, τις φάσεις σαν την αποψινή δεν ξέρω πώς τις πιστεύει. Αλλά είμαι σίγουρη ότι δεν είναι βλάκας. Οπότε, είτε της θίγω καμιά ευαί-

σθητη χορδή και δεν της πάει να με βλέπει στενοχωρημένη στα πρόθυρα κατάθλιψης, είτε απλά καταλαβαίνει πού το πάω, θέλει να μ' αφήσει να βγω και τελικά το κάνει, αφήνοντάς με να πιστέψω ότι την κορόιδεψα. Περίεργα πλάσματα οι μαμάδες...

Χαρά Γιαννακοπούλου, *Λητώ*, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, 1999

Ερωτήσεις κατανόησης

1. Ποια τακτική ακολουθεί το κορίτσι του κειμένου, προκειμένου να του επιτρέψει η μητέρα του να πάει βόλτα; • Χρησιμοποιείτε αντίστοιχες τακτικές εσείς;
2. Γιατί το κορίτσι του κειμένου ολοκληρώνει τις σκέψεις του με τη φράση «Περίεργα πλάσματα οι μαμάδες»; • Συμφωνείτε με τη διαπίστωση αυτή;

Κείμενο 2 [Η μητέρα συχνά εργάζεται]

Με την πάροδο των ετών παρατηρούμε ότι όλο και περισσότερες γυναίκες σ' όλα τα κράτη του κόσμου, της Ευρώπης και στη χώρα μας συμμετέχουν ενεργά στην αγορά εργασίας, διεκδικώντας επαγγελματική απασχόληση. Αυτό σημαίνει ότι, καθώς η μητέρα βρίσκεται πολλές ώρες στη δουλειά, η φροντίδα για το σπίτι και τα μέλη της οικογένειας απαιτεί αλλαγές: οι παραδοσιακοί ρόλοι αναθεωρούνται, οι ευθύνες μοιράζονται, όλοι χρειάζεται να αναλάβουν δουλειές, ώστε το σύστημα της οικογένειας να συνεχίσει να λειτουργεί αποτελεσματικά ως προς τις ανάγκες που υπάρχουν.

Οι γονείς αναγκάζονται να δουλεύουν ολοένα και περισσότερο σε εργασίες, που γίνονται σταδιακά όλο και πιο απαιτητικές. Οι συνθήκες των μεγαλουπόλεων δεν είναι ιδιαίτερα φιλικές για τους κατοίκους τους. Ο βιοπορισμός, πιθανόν, να εξαντλεί τους ανθρώπους και τις δυνάμεις τους. Η υπερένταση, οι συγκρούσεις και το άγχος αποτελούν καθημερινό μέρος της ζωής στη σημερινή εποχή. Έτσι, γυρίζουν στο σπίτι κουρασμένοι, χωρίς ψυχικά και σωματικά αποθέματα. Η ενασχόληση με τα παιδιά τους μετατρέπεται σε μια σειρά από ενέργειες ρουτίνας. Τα συναισθηματικά προβλήματα των εφήβων παίρνουν, συχνά, τη μορφή μπελά για τους γονείς, που προσπαθούν να τελειώσουν τη μέρα τους, χωρίς άλλες συγκρούσεις και βάσανα σαν εκείνα που αντιμετώπισαν στη δουλειά τους. Οι έφηβοι αισθάνονται ότι παραμελούνται και ότι τα προβλήματά τους μένουν χωρίς απάντηση, λύση ή και στήριξη από τους μεγάλους. Η άρνηση, η σιωπή, η αναβολή, η έλλειψη σεβασμού γεννούν προβλήματα που συσσωρεύονται και, όταν δεν αντιμετωπίζονται έγκαιρα και ουσιαστικά, οδηγούν τους εφήβους σε παραπτωματική συμπεριφορά.

Ωστόσο, η επαγγελματική δραστηριότητα της μητέρας δεν είναι απειλητική για την ισορροπία και τη συνοχή της οικογένειας. Η εργαζόμενη μητέρα ενισχύει οικονομικά την οικογένεια, αλλά και η ίδια μέσα από τη δουλειά της αισθάνεται δραστήρια και πιο ολοκληρωμένη, κάτι που έχει θετική επίπτωση και στην ισορροπημένη σχέση με τα παιδιά της.

Γονείς: όταν τα πράγματα... δεν πάνε καλά,
ενημερωτικό φυλλάδιο του ΥΠΕΠΘ, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 2000

Ερωτήσεις κατανόησης

1 Ποια προβλήματα δημιουργεί στην οικογένεια η εξαντλητική επαγγελματική απασχόληση των γονέων;

2 Γιατί η επαγγελματική δραστηριότητα της μητέρας δεν είναι απειλητική για την ισορροπία της οικογένειας; Ποια είναι η προσωπική σας άποψη για το θέμα αυτό;

Κείμενο 3 [Αχ αυτοί οι γονείς μας!]

Quino, *Μαφάλντα*, αρ. 9, μτφρ. Κατερίνα Χριστοδούλου,
εκδ. Παρά Πέντε/Μέδουσα, 1991

Ερωτήσεις κατανόησης

1 Παρακολουθήστε και περιγράψτε τις εκφράσεις που παίρνουν τα πρόσωπα των γονιών της Μαφάλντα, καθώς εκείνη μιλάει.

2 Γιατί δε δέχεται η Μαφάλντα να κάνει αυτό που της ζητάει η μητέρα της;

Κείμενο 4

Ο σκοπός των Παιδικών Χωριών SOS είναι να βοηθούν παιδιά που έχουν ανάγκη φροντίδας και προστασίας, γιατί έχουν βρεθεί μακριά από το φυσικό, οικογενειακό τους περιβάλλον, προσφέροντάς τους τη δυνατότητα να ξαναβρούν ένα μόνιμο σπίτι και να ζήσουν σε ένα περιβάλλον, το οποίο πλησιάζει το πλαίσιο της φυσικής οικογένειας.

Σε μία οικογένεια SOS ζουν μαζί έξι ως οκτώ παιδιά, αγόρια και κορίτσια διαφορετικών ηλικιών, που μεγαλώνουν μαζί σαν αδέλφια και φοιτούν στα τοπικά δημόσια σχολεία. Η επιλογή των παιδιών στα Παιδικά Χωριά γίνεται με αποκλειστικό κριτήριο την ανάγκη προστασίας τους, ανεξάρτητα από τη φυλή, την εθνικότητα ή τη θρησκεία τους.

Ένα Παιδικό Χωριό SOS αποτελείται από 15-20 σπίτια και κτίζεται κοντά σε κατοικημένες περιοχές αποτελώντας μέρος της περιφέρειας της πόλης, αλλά και μια γέφυρα προς την κοινωνία για τα παιδιά που ζουν σε αυτό.

Ενημερωτικό φυλλάδιο των Παιδικών Χωριών SOS

Τα Παιδικά Χωριά SOS αναλαμβάνουν την ευθύνη των παιδιών από μικρή ηλικία, προσφέροντας συνεχή εκπαίδευση στα σχολεία της περιοχής, και τα καλύπτουν μέχρι την πλήρη κοινωνική και επαγγελματική τους αποκατάσταση. Μετά την ολοκλήρωση της βασικής τους εκπαίδευσης και κατά τη διάρκεια της μαθητείας τους σε ένα επάγγελμα ή των σπουδών τους, ζουν στη Στέγη Νέων, η οποία είναι το λογικά αναγκαίο συμπλήρωμα στην παιδαγωγική αντίληψη της φιλοσοφίας μας.

http://www.sos-villages.gr

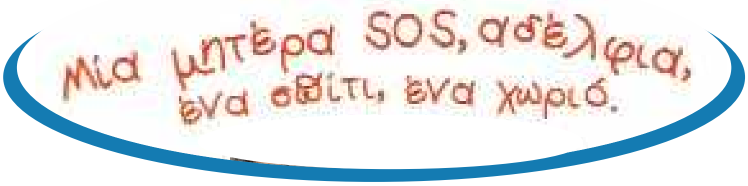

Ερωτήσεις κατανόησης

1. Ποιος είναι ο σκοπός των Παιδικών Χωριών SOS;
2. Πώς λειτουργεί ένα Παιδικό Χωριό SOS; • Έχετε επισκεφτεί ένα Παιδικό Χωριό SOS;

Β1 Εγκλίσεις στις ανεξάρτητες προτάσεις

Θυμάμαι ότι:

Οι μορφές που παίρνει το ρήμα για να φανερώσει πώς παρουσιάζεται το νόημά του από εκείνον που μιλάει λέγονται **εγκλίσεις**. Οι εγκλίσεις είναι τρεις: η **οριστική**, η **υποτακτική** και η **προστακτική**.

Ακούω και μιλώ

1. Σε ποια έγκλιση βρίσκονται τα ρήματα που γράφονται με έντονους χαρακτήρες στις παρακάτω προτάσεις;
   α. *Οι συνθήκες των μεγαλουπόλεων **δεν είναι** ιδιαίτερα φιλικές για τους κατοίκους τους.* (κείμ. 2)
   β. ***Να** σ' τα **πω**, γιατί θέλω να πάω βόλτα.* (κείμ. 1)
   γ. ***Έλα** τώρα, **μην** το **παίρνεις** κατάκαρδα...* (κείμ. 1)
   δ. *Άντε **πλύσου** λίγο, χάλια δείχνεις.* (κείμ. 1)
   ε. *Μα, **να 'σαι** τόσο έξυπνη και **να φέρνεις** τέτοιους βαθμούς στα Μαθηματικά;* (κείμ. 1)
   στ. ***Σκέψου** ότι αυτοί οι καλοί άνθρωποι, πριν να εκπαιδεύσουν εμάς, δεν είχαν εκπαιδεύσει κανέναν.* (κείμ. 3)
   ζ. *Και όλοι οι φίλοι μου **θα διασκεδάζουν**.* (κείμ. 1)
2. Σε καθεμία από τις παραπάνω προτάσεις διαπιστώστε αν:
   α. η οριστική φανερώνει: το πραγματικό, το δυνατό/πιθανό ή παράκληση.
   β. η υποτακτική φανερώνει: το ενδεχόμενο, προτροπή (ή αποτροπή), παραχώρηση, απορία ή προσταγή.
   γ. η προστακτική φανερώνει: προσταγή, προτροπή ή απαγόρευση.
3. Διατυπώστε το διάλογο ενός πατέρα με το γιο του, χρησιμοποιώντας τη φράση «Με αφήνεις να πάω στο πάρτι» ή «(Δε) σε αφήνω να πας στο πάρτι» σε διάφορες εγκλίσεις.

Διαβάζω και γράφω

Στα ρήματα που γράφονται με έντονους χαρακτήρες σημειώστε την έγκλιση και τη σημασία της:

α. *Έφερα 18 Αρχαία, 19 Νέα, 17 Έκθεση, 18 Γλώσσα, **μην πω** για Ιστορίες, Γεωγραφίες κι αυτά.* (κείμ. 1)

....

β. *Η εργαζόμενη μητέρα **ενισχύει** οικονομικά την οικογένεια.* (κείμ. 2)

....

γ. *Λοιπόν, **άσε** τις μπούρδες και **πήγαινε** με τα παιδιά που ήρθαν να σε πάρουν.* (κείμ. 1)

.... /

....

δ. *Ο βιοπορισμός, πιθανόν, **να εξαντλεί** τους ανθρώπους και τις δυνάμεις τους.* (κείμ. 2)

....

ε. *Η ενασχόληση με τα παιδιά τους **μετατρέπεται** σε μια σειρά από ενέργειες ρουτίνας.* (κείμ. 4)

....

στ. *Τώρα **να συνεχίσω** το δράμα;* (κείμ. 1)

....

Μαθαίνω για τις εγκλίσεις του ρήματος

- Η **οριστική** συνήθως φανερώνει το πραγματικό, αλλά μερικές φορές μπορεί και να δηλώσει το δυνατό, το πιθανό, ευχή και παράκληση.
- Η **υποτακτική** φανερώνει το ενδεχόμενο, το επιθυμητό, αλλά και προτροπή, παραχώρηση, ευχή, το δυνατό, απορία, το πιθανό, προσταγή.
- Η **προστακτική** φανερώνει συνήθως προσταγή, προτροπή, απαγόρευση, αλλά μπορεί και να δηλώνει και παράκληση, ευχή, έντονη περιέργεια.

Β2 Οι **χρόνοι** του ρήματος

Ακούω και μιλώ

1. Στα παρακάτω αποσπάσματα του κειμένου 1 βρείτε μόνο τα ρήματα που βρίσκονται στην οριστική. • Στη συνέχεια ονομάστε τη χρονική βαθμίδα τους (παρόν, παρελθόν, μέλλον).
   α. *Μόνο τους χαμηλούς βαθμούς βρήκατε και κοιτάξατε! Και εδώ είναι που με πήραν τα κλάματα.*
   β. *– Θα προσπαθήσω, μαμά... Θα γίνω καλύτερο παιδί... Αχ... Αχ... –ας μη βάλω άλλα «αχ» γιατί θα προδοθώ– ...Δεν αξίζω τίποτα. Θα κλειστώ στο δωμάτιό μου και θα διαβάζω. Κι όλοι οι φίλοι μου θα διασκεδάζουν...*
   γ. *Τι περίεργο πράγμα με τη μαμά μου: Λοιπόν, όταν καμιά φορά θέλω να κάνω κοπάνα απ' το σχολείο και προφασίζομαι στομαχόπονο πρωί πρωί, το καταλαβαίνει, μου λέει ν' αφήσω τα παραμύθια και με στέλνει ντουγρού στο σχολείο.*
2. Χρησιμοποιήστε κάποια από τα ρήματα του αποσπάσματος της προηγούμενης άσκησης α) σε χρόνους που δείχνουν παρελθόν και β) σε χρόνους που δείχνουν μέλλον, μιλώντας για τη σχέση σας με τους γονείς σας.
3. Η μητέρα στο κείμενο 1 αντιδρά στην αρχή έντονα και μετά υποχωρεί. Σε ποιο χρόνο και ποια έγκλιση βρίσκονται τα ρήματα που χρησιμοποιεί και γράφονται με έντονους χαρακτήρες; • Βρείτε τη χρονική βαθμίδα τους.
   – *Μα, **να 'σαι** τόσο έξυπνη και **να φέρνεις** τέτοιους βαθμούς στα Μαθηματικά;*
   – ***Μην** το **παίρνεις** κατάκαρδα.*
   – *Άντε **πλύσου** λίγο...*
   – ***Πήγαινε** με τα παιδιά που ήρθαν να σε πάρουν.*

Κείμενο 5 [Όνειρο ήταν...]

Ξέρεις, μαμά, ο γιος σου βλέπει τη νύχτα εφιάλτες. Χθες, μέσα στ' άγρια μεσάνυχτα, άκουσα φωνές και κλάματα από το δωμάτιό του. Τον βρήκα στο κρεβάτι του να σπαράζει.

— Τι έχεις, Μανθούλη μου; Πονάς πουθενά; Είσαι άρρωστος;

— Η μαμά... Η μαμά... Ήταν εδώ λίγο πριν έρθεις. Μ' αγκάλιασε, με φίλησε πολλές φορές. Εγώ είχα γαντζωθεί πάνω της και την παρακαλούσα: «Μην ξαναφύγεις, μαμά, σε παρακαλώ, μη μ' αφήσεις... Θα γίνω καλό παιδί, δε θα χτυπάω τους συμμαθητές μου και θα γυρίζω νωρίς στο σπίτι...». Η μαμά χαμογελούσε, αλλά δε μου απάντησε. Τραβήχτηκε από κοντά μου, άνοιξε την πόρτα κι έφυγε χωρίς να λογαριάσει τις φωνές και τα παρακάλια μου. Γιατί, Δανάη; Γιατί έφυγε πάλι;

— Όνειρο είδες, βρε κουτό. Η μαμά δε γύρισε κι ούτε πρόκειται να έρθει πίσω. Αυτά τα είπαμε. Πρέπει να μάθουμε να ζούμε χωρίς αυτήν, πάρ' το απόφαση. Είμαστε μεγάλοι πια, θα τα καταφέρουμε.

— Κι αν ξαφνικά πεθάνει ο μπαμπάς, τι θα γίνουμε μόνοι μας; Λένε ότι ο παππούς του Στράτου πέθανε από τη στενοχώρια του όταν έφυγε η κόρη του για την Αμερική. Κι ο μπαμπάς είναι πολύ λυπημένος. Φοβάμαι, Δανάη...

— Χαζούλικο... Πώς σου μπήκε τέτοια ιδέα στο μυαλό; Έτσι εύκολα πεθαίνουν οι άνθρωποι; Όλοι έχουν στενοχώριες, αλλά κάνουν κουράγιο και προχωρούν. Κι εμείς δε θα το βάλουμε κάτω. Σιγά σιγά θα την ξεχάσουμε τη μαμά και δε θα πονάμε πια.

— Εγώ δε θέλω να την ξεχάσω. Όταν μεγαλώσω θα πάω να τη βρω.

— Καλά, καλά... Κοίτα τώρα να ηρεμήσεις και να ξανακοιμηθείς κι έχουμε καιρό ως τότε.

Γύρισα κι εγώ στο κρεβάτι μου. Κανένας άλλος δεν άκουσε τις φωνές και τα κλάματα του Μάνθου. Η Θέκλα παίρνει κάθε βράδυ ένα χαπάκι για τις αϋπνίες της κι ο μπαμπάς δεν ξυπνάει, ακόμα και κανόνια να βαράνε. Το μπουκάλι το κρασί τού χαρίζει ένα βαθύ ύπνο όμοιο με λήθαργο... Εγώ όμως έμεινα ξάγρυπνη και μόνο όταν άρχισε να χαράζει με πήρε ο ύπνος.

Βλέπεις πώς καταντήσαμε, μαμά;

Λίτσα Ψαραύτη, *Όνειρα από μετάξι*, εκδ. Πατάκη, 2002

Διαβάζω και γράφω

1. Σχηματίστε τρεις στήλες. Στην πρώτη γράψτε τα ρήματα που γράφονται με έντονους χαρακτήρες, στη δεύτερη επισημάνετε το χρόνο τους και στην τρίτη τη χρονική βαθμίδα τους (παρόν, παρελθόν, μέλλον).

α. *Το μπουκάλι το κρασί τού **χαρίζει** ένα βαθύ ύπνο όμοιο με λήθαργο.* (κείμ. 5)
β. ***Έχω φανταστεί** το μονόλογο.* (κείμ. 1)
γ. *Η μαμά **χαμογελούσε**.* (κείμ. 5)
δ. *Αυτά τα **είπαμε**.* (κείμ. 5)
ε. *Εγώ **είχα γαντζωθεί** πάνω της.* (κείμ. 5)
στ. ***Θα γίνω** καλό παιδί, δε **θα χτυπάω** τους συμμαθητές μου.* (κείμ. 5)

Ρήματα	Χρόνος	Χρονική βαθμίδα

2. Σημειώστε δίπλα σε κάθε ρήμα το ποιόν του, δηλ. αν η ενέργειά του γίνεται εξακολουθητικά (μη συνοπτικό) [Ε], για μια στιγμή (συνοπτικό) [Σ] ή αν παρουσιάζει κάτι τελειωμένο (συντελεσμένο) [Τ].

3. Στον παραπάνω πίνακα επισημάνετε επίσης ποιοι χρόνοι σχηματίζονται με μια λέξη (μονολεκτικά) [Μ] και ποιοι με δύο ή τρεις (περιφραστικά) [Π].

4. Μεταφέρετε τα ρήματα που γράφονται με έντονους χαρακτήρες στην οριστική του ίδιου χρόνου. • Αλλάζει α) η χρονική βαθμίδα και β) το ποιόν τους;

– ***Να συνεχίσω** το δράμα;* (κείμ. 1) → ....
– ***Κοίτα** να ηρεμήσεις...* (κείμ. 5) → ....

Μαθαίνω για τους χρόνους του ρήματος

Οι μορφές που παίρνει το ρήμα για να φανερώσει πότε και πώς γίνεται κάτι λέγονται **χρόνοι του ρήματος**. Έτσι φανερώνουν:

- Τη χρονική βαθμίδα στην οποία γίνεται αυτό που σημαίνει το ρήμα (παρόν, παρελθόν, μέλλον) και διακρίνονται σε **παροντικούς** (ενεστώτας, παρακείμενος), **παρελθοντικούς** (παρατατικός, αόριστος, υπερσυντέλικος) και **μελλοντικούς** (εξακολουθητικός μέλλοντας, συνοπτικός μέλλοντας, συντελεσμένος μέλλοντας).
- Το ποιόν ενέργειας με το οποίο παρουσιάζεται αυτό που σημαίνει το ρήμα. Οι χρόνοι δηλαδή είναι **μη συνοπτικοί** (ενεστώτας, παρατατικός, εξακολουθητικός μέλλοντας) όταν φανερώνουν εξακολούθηση ή επανάληψη, **συνοπτικοί** (αόριστος, συνοπτικός μέλλοντας) όταν παρουσιάζουν κάτι συνοπτικά και **συντελεσμένοι** (παρακείμενος, υπερσυντέλικος, συντελεσμένος μέλλοντας) όταν αυτό που δηλώνουν είναι κάτι τελειωμένο.
- Από τους χρόνους του ρήματος άλλοι σχηματίζονται με μία μόνο λέξη και λέγονται **μονολεκτικοί** και άλλοι με δύο ή τρεις λέξεις και λέγονται **περιφραστικοί**.
- Όλοι οι χρόνοι στην υποτακτική και προστακτική στις κύριες προτάσεις αναφέρονται στο μέλλον, δηλ. σε ενέργειες που θα γίνουν.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΣΤΗΝ ΟΡΙΣΤΙΚΗ

Οι χρόνοι	Παροντικοί	Παρελθοντικοί	Μελλοντικοί
Μη συνοπτικοί	ΕΝΕΣΤΩΤΑΣ *χαρίζω*	ΠΑΡΑΤΑΤΙΚΟΣ *χάριζα*	ΕΞΑΚΟΛΟΥΘΗΤΙΚΟΣ ΜΕΛΛΟΝΤΑΣ *θα χαρίζω*
Συνοπτικοί		ΑΟΡΙΣΤΟΣ *χάρισα*	ΣΥΝΟΠΤΙΚΟΣ ΜΕΛΛΟΝΤΑΣ *θα χαρίσω*
Συντελεσμένοι	ΠΑΡΑΚΕΙΜΕΝΟΣ *έχω χαρίσει*	ΥΠΕΡΣΥΝΤΕΛΙΚΟΣ *είχα χαρίσει*	ΣΥΝΤΕΛΕΣΜΕΝΟΣ ΜΕΛΛΟΝΤΑΣ *θα έχω χαρίσει*

Το θέμα του ρήματος και η αύξηση

Θυμάμαι ότι:

- Σε κάθε κλιτή λέξη, άρα και στο ρήμα, το τμήμα που είναι στην αρχή της και δεν αλλάζει μορφή λέγεται **θέμα** και το τελευταίο τμήμα της που αλλάζει μορφή λέγεται **κατάληξη**.

Ακούω και μιλώ

1. Εάν ήσαστε στη θέση της ηρωίδας του κειμένου 1, πώς θα μετατρέπατε τις παρακάτω προτάσεις μιλώντας εσείς τώρα (στο α΄ ενικό πρόσωπο της οριστικής του ενεστώτα); • Το θέμα των ρημάτων παραμένει το ίδιο;

α. *Έχω φανταστεί το μονόλογο.*
β. *...και άλλαξα ρούχα.*
γ. *Θα προσπαθήσω μαμά.*

2. Μιλώντας για τη μητέρα τους τα παιδιά στα κείμενα 1 και 5 χρησιμοποιούν τις παρακάτω προτάσεις. Σε ποιο χρόνο ανήκουν τα ρήματα που γράφονται με έντονους χαρακτήρες; • Παρατηρείτε μπροστά από το θέμα τους κάτι που δεν έχουν στον ενεστώτα; • Πώς λέγεται;

α. *Η καλή μου η μαμά **έκρινε** ότι **έπρεπε**...* (κείμ. 1)
β. *Την **παρακαλούσα**.* (κείμ. 5)
γ. ***Άνοιξε** την πόρτα και **έφυγε**.* (κείμ. 5)
δ. *Η μαμά δε μου **απάντησε**.* (κείμ. 5)

Διαβάζω και γράφω

1. Μεταφέρετε τα ρήματα στο χρόνο που δίνεται στην παρένθεση. • Όταν ο χρόνος παρουσιάζει κάτι συνοπτικά ή κάτι τελειωμένο και αλλάζει σε χρόνο που δηλώνει επανάληψη ή εξακολούθηση, παραμένει το ίδιο θέμα;

α. *Μ' αγκάλιασε και με φίλησε πολλές φορές.* (κείμ. 5) (παρατατικός)

....

β. *Θα κλειστώ στο δωμάτιό μου.* (κείμ. 1) (εξακολουθητικός μέλλοντας)

....

γ. *Είχα γαντζωθεί πάνω της.* (κείμ. 5) (ενεστώτας)

....

2. Αν ήσαστε με τον αδελφό ή την αδελφή σας, πώς θα διατυπώνατε τις παρακάτω προτάσεις; • Παραμένει η αύξηση στα ρήματα;

α. ***Έχασα** τη βόλτα.* (κείμ. 1) → ....
β. *Εγώ **έμεινα** ξάγρυπνη.* (κείμ. 5) → ....

3. Βάλτε το ρήμα στον αόριστο. • Πού παίρνει την αύξηση;
Τα Παιδικά Χωριά SOS αναλαμβάνουν την ευθύνη. (κείμ. 4) → ....

Μαθαίνω για το θέμα και την αύξηση του ρήματος

- Το θέμα του ρήματος είναι **ενεστωτικό** και **αοριστικό** (ενεργητικού και παθητικού αορίστου). Μ' αυτό δηλώνεται το ποιόν της ενέργειας του ρήματος: το **μη συνοπτικό** με το **ενεστωτικό** θέμα, ενώ το **συνοπτικό** και το **συντελεσμένο** με το **αοριστικό** θέμα.
- Όσα ρήματα αρχίζουν από σύμφωνο μπορούν να πάρουν μπροστά από το θέμα, στον παρατατικό και τον αόριστο της οριστικής, ένα ε- που λέγεται **αύξηση**.
- Όσα ρήματα αρχίζουν από φωνήεν ή δίψηφο δεν παίρνουν αύξηση, αλλά κρατούν το φωνήεν ή το δίψηφο σε όλους τους χρόνους.
- Μερικά σύνθετα ρήματα με α΄ συνθετικό επίρρημα ή πρόθεση παίρνουν αύξηση στην αρχή του β΄ συνθετικού (**εσωτερική αύξηση**).
- Η αύξηση (και η εσωτερική) μένει όταν τονίζεται, ενώ χάνεται όταν δεν τονίζεται.

Γ1 Τα **είδη** των συνθέτων

Η σύνθεση είναι η διαδικασία δημιουργίας νέων λέξεων από δύο ή περισσότερες άλλες λέξεις. Οι λέξεις που χρησιμοποιούνται για να συνθέσουν τη νέα λέξη λέγονται **συνθετικά** και η λέξη που σχηματίζεται λέγεται **σύνθετη λέξη** ή **σύνθετο**.

α΄ συνθετικό + β΄ συνθετικό ⟶ σύνθετο ή σύνθετη λέξη

Ακούω και μιλώ

1. Δείτε στα κείμενα της ενότητας τις λέξεις: *κατάκαρδα, στομαχόπονο* (κείμ. 1), *μεγαλουπόλεων* (κείμ. 2), *ξαναβρούν* (κείμ. 4). Μπορείτε να ανακαλύψετε τα συνθετικά τους; • Πώς συνδυάζονται αυτά για να δώσουν τη σημασία της σύνθετης λέξης;

2. Από το κείμενο 3:
– *ιδιότροπος* = αυτός που έχει ιδιαίτερους (περίεργους) τρόπους.
• Πώς λέγεται αυτός που έχει μεγάλο σώμα;
– *πειραματόζωο* = το ζώο που χρησιμοποιείται για πειράματα.
• Πώς λέγεται το ποτήρι που χρησιμοποιείται για κρασί;

Μαθαίνω για τη σημασία των συνθέτων

Τα σύνθετα, ανάλογα με τη σχέση του πρώτου με το δεύτερο συνθετικό, χωρίζονται σε:

- **παρατακτικά** Τα δύο συνθετικά **παρατάσσονται** το ένα δίπλα στο άλλο.

		+	**σύνθετα**
ουσιαστικά	μαχαίρι	πιρούνι	→ μαχαιροπίρουνο
επίθετα	κίτρινος	πράσινος	→ κιτρινοπράσινος
ρήματα	μπαίνω	βγαίνω	→ μπαινοβγαίνω
επιρρήματα	βόρεια	δυτικά	→ βορειοδυτικά

- **προσδιοριστικά** Το πρώτο συνθετικό **προσδιορίζει** το δεύτερο.

προσδιορίζει		**σύνθετα**
σπανάκι	πίτα	→ σπανακόπιτα
ξινό	μήλο	→ ξινόμηλο
σιγά	ψιθυρίζω	→ σιγοψιθυρίζω
κατά	μαύρος	→ κατάμαυρος

- **κτητικά** Τα κτητικά σύνθετα μπορούν να αποδοθούν με τη φράση «εκείνος που **έχει**...».

εκείνος που έχει

	ουσιαστικό	σύνθετο
καστανά	μαλλιά →	καστανομάλλης
ξερό	κεφάλι →	ξεροκέφαλος
σκληρή	καρδιά →	σκληρόκαρδος

- **αντικειμενικά** Το ένα συνθετικό είναι ουσιαστικό, το άλλο ρήμα. Το ουσιαστικό έχει θέση **αντικειμένου** του ρήματος.

ουσιαστικό	ρήμα	σύνθετο
κρέας	πωλώ →	κρεοπώλης
νερό	χύνω →	νεροχύτης
καντήλα	ανάβω →	καντηλανάφτης

Γ2 **Η μορφή** των συνθέτων: το **συνδετικό** φωνήεν

- Το -ο- που εμφανίζεται συνήθως ανάμεσα στο θέμα του πρώτου συνθετικού (όταν αυτό είναι κλιτό) και στο δεύτερο συνθετικό (όταν αυτό αρχίζει με σύμφωνο) λέγεται **συνδετικό φωνήεν** (γυναίκ-ες + παιδιά → γυναικ -ό- παιδα).
- Το βλέπουμε επίσης και σε πολλά επιρρήματα (κρυφ-ά + μιλώ → κρυφομιλώ).
- Ωστόσο, όταν το δεύτερο συνθετικό αρχίζει με φωνήεν (κυρίως α ή ο), το συνδετικό -ο- συνήθως δεν εμφανίζεται:

  δεκαπέντε + Αύγουστος → Δεκαπενταύγουστος γλυκός + ανάλατος → γλυκανάλατος

  αλλά έχουμε και

  βόρειος + ανατολικός → βορειοανατολικός

Διαβάζω και γράφω

Στα σύνθετα της δραστηριότητας 1 (*Ακούω και μιλώ*) της ίδιας υποενότητας *κατάκαρδα, στομαχόπονος, μεγαλούπολη, ξαναβρίσκω* γράψτε τα δύο συνθετικά τους.

α΄ συνθετικό	**β΄ συνθετικό**
....	....
....	....
....	....
....	....

- Σχηματίστε νέες σύνθετες λέξεις, χρησιμοποιώντας το ένα από τα δύο συνθετικά καθεμίας και αλλάζοντας το άλλο συνθετικό, π.χ. *στομαχ-ό-πονος – κοιλ-ό-πονος*.

Στο βιβλίο της Α΄ τάξης μάθαμε τι είναι η παράγραφος, ποια είναι τα βασικά της μέρη και τι είναι ο πλαγιότιτλος μιας παραγράφου. Παράλληλα, είχαμε μια πρώτη «γνωριμία» με την περίληψη ενός κειμένου. Θα προσπαθήσουμε στη συνέχεια να τα συνδέσουμε όλα αυτά, μελετώντας προσεκτικά το κείμενο 4.

Ακούω και μιλώ

1. Δώστε έναν τίτλο στο κείμενο 4 ο οποίος να αποδίδει όσο το δυνατόν καλύτερα το περιεχόμενό του. • Συγκρίνετε και συζητήστε τους τίτλους που θα δώσουν οι συμμαθητές σας.

2. Διαβάστε χωρισμένοι σε τέσσερις ομάδες πρώτα ολόκληρο το κείμενο και στη συνέχεια η κάθε ομάδα να παρουσιάσει επιγραμματικά το κύριο νόημα μιας παραγράφου (προφορικός πλαγιότιτλος). • Κρίνοντας προσεκτικά τους πλαγιότιτλους που ακούστηκαν, προσπαθήστε να αποδώσετε περιληπτικά το περιεχόμενο του κειμένου.

Διαβάζω και γράφω

1. Γράψτε το θέμα (νοηματικό κέντρο) στο οποίο αναφέρεται το κείμενο. Υπογραμμίστε τις λέξεις-κλειδιά της πρώτης παραγράφου. • Στη συνέχεια, γράψτε έναν πλαγιότιτλο που να αποδίδει το νόημα της παραγράφου. • Προσέξτε να μην αντιγράψετε τις λέξεις και φράσεις του κειμένου, αλλά να γράψετε έναν πλαγιότιτλο που να φέρει τη δική σας σφραγίδα και να αποδεικνύει ότι καταλάβατε πολύ καλά το περιεχόμενο της παραγράφου.

2. Ένας συμμαθητής σας έγραψε τον παρακάτω πλαγιότιτλο για τη δεύτερη παράγραφο του κειμένου. Κάντε τις παρατηρήσεις σας διορθώνοντας ό,τι θεωρείτε αναγκαίο.
«Στην οικογένεια SOS μεγαλώνουν παιδιά ανεξάρτητα από φύλο και ηλικία, ενώ η επιλογή τους γίνεται μόνο με κριτήριο την προστασία τους».
• Γράψτε με ανάλογο τρόπο τους πλαγιότιτλους της 3ης και 4ης παραγράφου. • Ο καθένας να συνεργαστεί με ένα συμμαθητή του ανταλλάσσοντας τους πλαγιότιτλους και κρίνοντας ο ένας τους πλαγιότιτλους του άλλου.

3. Υποθέστε ότι θέλετε να ενημερώσετε τους γονείς για το περιεχόμενο του κειμένου για τα Παιδικά Χωριά SOS. • Κάντε το γράφοντας μια περίληψη 80 λέξεων η οποία μπορεί να βασιστεί στο παρακάτω ενδεικτικό διάγραμμα:

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΛΗΨΗΣ
→ **Παρουσίαση θέματος – νοηματικού κέντρου** π.χ. *το κείμενο μας ενημερώνει ή αναφέρεται...*
→ **1ος πλαγιότιτλος** (Προσοχή στην ομαλή σύνδεση με τη χρήση συνδετικών λέξεων, π.χ. *Αρχικά, αναλυτικότερα, πιο συγκεκριμένα...*)
→ **2ος πλαγιότιτλος**
→ **3ος πλαγιότιτλος** (Αξιοποιήστε τις συνδετικές λέξεις ή φράσεις που θα αναζητήσετε μαζί με τον καθηγητή σας.)
→ **4ος πλαγιότιτλος**

4. Μελετήστε τις περιλήψεις που γράψατε και επιχειρήστε να τις αξιολογήσετε με βάση τα κριτήρια που ήδη έχετε εφαρμόσει:

Κριτήρια αυτοαξιολόγησης

1. Εντοπισμός θεματικού-νοηματικού κέντρου του κειμένου
2. Γραφή πλαγιότιτλων με αναδιατύπωση των ιδεών του αρχικού κειμένου – Όχι στείρα αντιγραφή του αρχικού κειμένου
3. Τήρηση του ορίου των λέξεων (με μικρή απόκλιση)

1. Στα κείμενα 1, 2 και 4 υπογραμμίστε τις λέξεις και τις φράσεις που έχουν σχέση με την οικογένεια και χωρίστε τες σε ονοματικά και ρηματικά σύνολα. • Τέλος, βρείτε τις σημασίες όσων φράσεων δε γνωρίζετε.

Ονοματικά σύνολα

....

....

Ρηματικά σύνολα

....

....

2. Σχηματίστε οικογένειες λέξεων με τις λέξεις:

οικογένεια ....

μητέρα ....

πατέρας ....

3. Ξαναγράψτε τις προτάσεις στο παρελθόν (χρησιμοποιώντας παρατατικό στις τέσσερις πρώτες και αόριστο στις υπόλοιπες). • Ακολουθούν αυτά τα ρήματα τους κανόνες της αύξησης;

α. *Τι έχεις, Μανθούλη μου;* (κείμ. 5) → ....

β. *Είσαι άρρωστος;* (κείμ. 5) → ....

γ. *Ξέρεις, μαμά, ο γιος σου...* (κείμ. 5) → ....

δ. *Θέλω να είμαι αληθινή.* (κείμ. 1) → ....

ε. *Εγώ για σένα το λέω.* (κείμ. 1) → ....

στ. *Μου 'ρχεται να γελάσω.* (κείμ. 1) → ....

ζ. *Βλέπεις πώς καταντήσαμε, μαμά;* (κείμ. 5) → ....

η. *Η Θέκλα πίνει ένα χαπάκι.* (κείμ. 5) → ....

Μαθαίνω ότι:

- Παίρνουν αύξηση **η-** τα ρήματα: *έρχομαι (**ή**ρθα), πίνω (**ή**πια), είμαι (**ή**μουν), ξέρω (**ή**ξερα), θέλω (**ή**θελα).*
- Παίρνουν αύξηση **ει-** τα ρήματα: *βλέπω (**εί**δα), λέω (**εί**πα), έχω (**εί**χα).*

Ακούω και μιλώ

1. Περιγράψτε την καθημερινή ζωή μιας σύγχρονης εργαζόμενης μητέρας. Πότε ξυπνάει, ποιες δουλειές κάνει στο σπίτι, ποιες εκτός σπιτιού και ποιες αναθέτει σε σας.
2. Αφηγηθείτε σ' ένα φίλο σας ένα ευτράπελο (κωμικό) επεισόδιο που συνέβη στην οικογένειά σας κατά τη διάρκεια μιας γιορτής, μιας εκδρομής κτλ.
3. Αφού διαβάσετε στο βιβλίο της Οικιακής Οικονομίας τα Δικαιώματα του Παιδιού σύμφωνα με τη διακήρυξη του ΟΗΕ, οργανώστε μια συζήτηση στην οποία να εξετάσετε μέσα από τις ειδήσεις των ΜΜΕ αν γίνονται σεβαστά τα δικαιώματα των παιδιών σήμερα στον κόσμο.

Διαβάζω και γράφω

Ενημερωτικό φυλλάδιο των Παιδικών Χωριών SOS

1. Κοιτάζοντας τις φωτογραφίες από τα Παιδικά Χωριά SOS υποθέστε ότι επισκέπτεστε ένα τέτοιο χωριό. Τι θα θέλατε να πείτε και να συζητήσετε με τα παιδιά; • Γράψτε ένα κείμενο με τη μορφή ερωτηματολογίου το οποίο θα στείλετε με το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο στο Παιδικό Χωριό SOS της Βάρης ή του Πλαγιαρίου.

2. Σε συνεργασία με τον καθηγητή Καλλιτεχνικών αναλύστε το περιεχόμενο του διπλανού πίνακα και στη συνέχεια ζωγραφίστε ένα δικό σας πίνακα παίρνοντας αφορμή από τη ζωή στην οικογένειά σας. Τα έργα σας μπορούν να εκτεθούν σε μια μικρή έκθεση που θα οργανώσετε στην τάξη σας.

Νικόλαος Γύζης, *Κούκου*,
Εθνική Πινακοθήκη 100 χρόνια, Τέσσερις αιώνες Ελληνικής Ζωγραφικής, Εθνική Πινακοθήκη και Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτζου, Αθήνα 2001

Διαθεματική εργασία

- **«Η οικογένεια παλιότερα και σήμερα»**. Διαμορφώστε ένα φάκελο υλικού στον οποίο να περιγράφεται η πορεία της οικογένειας στην Ελλάδα τον 20ό αιώνα. • Χωριστείτε σε δύο βασικές ομάδες:
  – Η α΄ ομάδα θα αναζητήσει υλικό από το παρελθόν συνδυάζοντάς το με τα σύγχρονα ιστορικά γεγονότα (φωτογραφίες, κείμενα, «γενεαλογικά δέντρα», προφορικές-ηχογραφημένες διηγήσεις από παππούδες κτλ.).
  – Η β΄ ομάδα θα αναζητήσει υλικό από τη λειτουργία και τα προβλήματα της σύγχρονης οικογένειας (κείμενα, δημοσιευμένες έρευνες, υλικό από διαφορετικά είδη οικογενειών (μονογονεϊκές, παιδιά χωρίς οικογένεια κτλ.).

  • Να αξιοποιηθούν οι εμπειρίες και τα βιώματα των μαθητών με τη γραφή δικών τους κειμένων και σκίτσων-χαρτών, οι διηγήσεις γονέων και συγγενών, καθώς και ποικίλες πηγές ενημέρωσης (εφημερίδες, διαδίκτυο κτλ.) που απεικονίζουν την πιθανή μετακίνηση της οικογένειάς τους από τόπο σε τόπο.

- Με τη βοήθεια του καθηγητή της Πληροφορικής ζωγραφίστε ένα οικογενειακό δέντρο, που θα περιλαμβάνει τα παιδιά, τους γονείς, τους θείους, τα ξαδέλφια, τους παππούδες και τις γιαγιάδες. • Έπειτα να συμπληρώσει ο καθένας σας τα κλαδιά του με τα μέλη της δικής του οικογένειας, αξιοποιώντας το φωτογραφικό υλικό. • Μπορείτε να βρείτε δείγμα οικογενειακού δέντρου στην Ιστοσελίδα του Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού (http://genealogy.ime.gr).

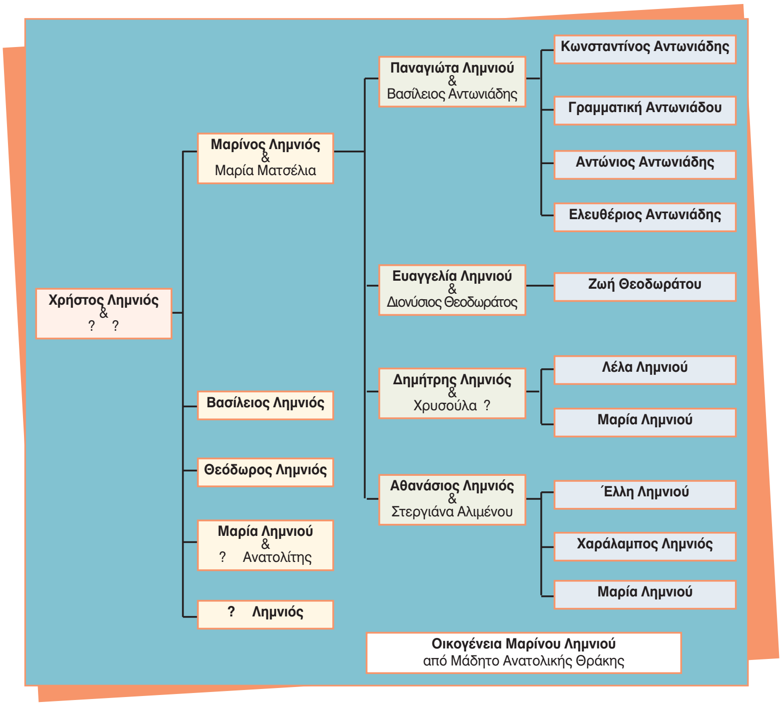

ΑΣ ΘΥΜΗΘΟΥΜΕ ΤΙ ΜΑΘΑΜΕ Σ' ΑΥΤΗ ΤΗΝ ΕΝΟΤΗΤΑ

- Θυμηθείτε τις σημασίες των εγκλίσεων και συμπληρώστε τα κενά με αυτές που συναντώνται πιο συχνά:
  Η οριστική φανερώνει . . . . , ... , ...
  Η υποτακτική φανερώνει . . . . , ... , ...
  Η προστακτική φανερώνει . . . . , ... , ...

- Μεταφέρετε το ρήμα *δείχνω* στους παρελθοντικούς και στους μελλοντικούς χρόνους.

  παρελθοντικοί <

  μελλοντικοί <

- Ονομάστε τα παρακάτω σύνθετα ανάλογα με τη σχέση του α΄ με το β΄ συνθετικό:
  ψηλόλιγνος, *πρωτοβρόχι,* *χορτοφάγος,* *γλυκόφωνος*
  . . . . , ... , ... , ...

3η ενότητα

ΦΙΛΟΙ ΓΙΑ ΠΑΝΤΑ

Σ' αυτή την ενότητα:

Θα μιλήσουμε και θα διαβάσουμε κείμενα για τις σχέσεις με τους φίλους μας.

Θα γνωρίσουμε την **ενεργητική** και **παθητική φωνή**, καθώς και την **Α΄**και **Β΄ συζυγία** των ρημάτων.

Θα μάθουμε να αναγνωρίζουμε το **α΄συνθετικό** των σύνθετων λέξεων.

Θα ασκηθούμε στον επανέλεγχο και τη βελτίωση του γραπτού μας μετά τις παρατηρήσεις του καθηγητή και των συμμαθητών μας.

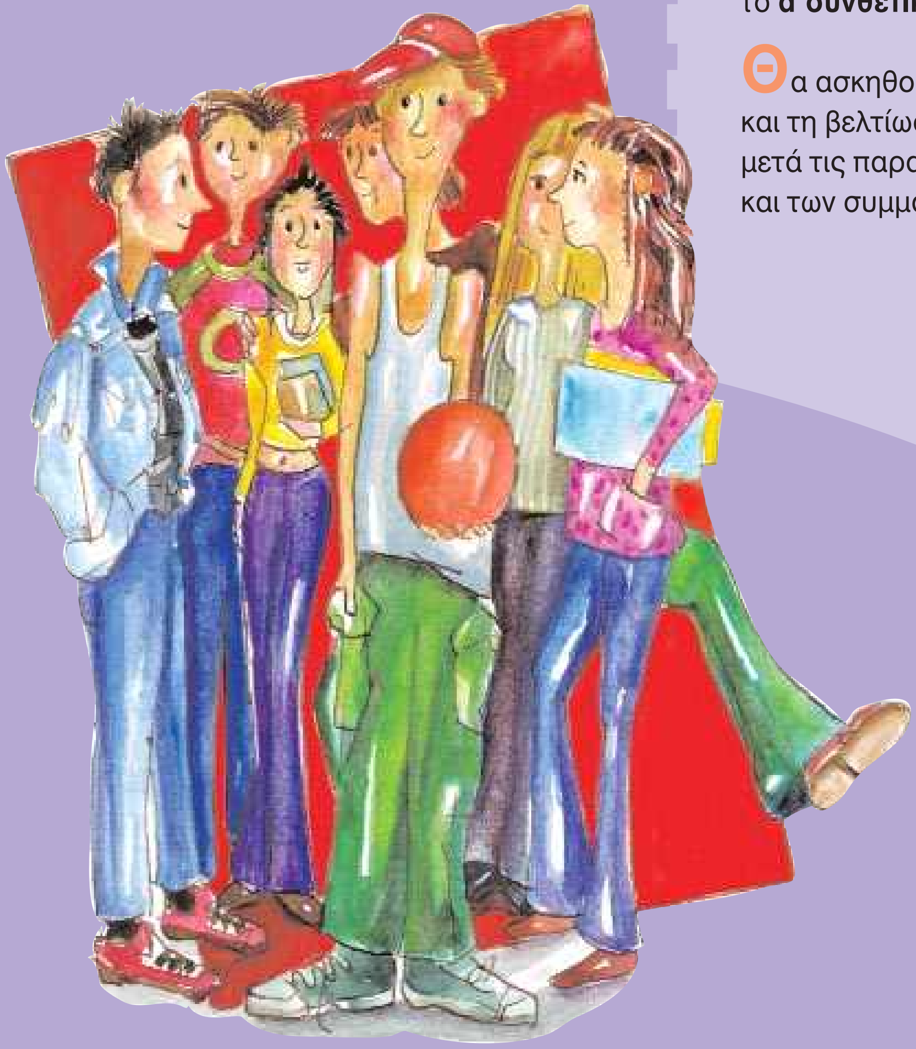

Κείμενο 1 [Αν θέλεις ένα φίλο...]

— Έλα να παίξεις μαζί μου, της πρότεινε ο μικρός πρίγκιπας. Είμαι τόσο λυπημένος...

— Δεν μπορώ να παίξω μαζί σου, είπε η αλεπού. Δεν είμαι εξημερωμένη.

— Α, συγγνώμη, είπε ο μικρός πρίγκιπας.

Όμως, ύστερα από σκέψη, πρόσθεσε:

— Τι πάει να πει «εξημερώνω»;

— Εσύ δεν είσαι από εδώ, είπε η αλεπού, τι γυρεύεις;

— Γυρεύω τους ανθρώπους, είπε ο μικρός πρίγκιπας. Τι πάει να πει «εξημερώνω»;

— Οι άνθρωποι, είπε η αλεπού, έχουν τουφέκια και κυνηγάνε... Μεγάλος μπελάς. Εκτρέφουν και κότες. Είναι το μόνο τους καλό. Κότες γυρεύεις;

— Όχι, είπε ο μικρός πρίγκιπας. Γυρεύω φίλους. Τι πάει να πει «εξημερώνω»;

— Είναι κάτι που έχει ξεχαστεί από καιρό, είπε η αλεπού. Σημαίνει «δημιουργώ δεσμούς...».

— Δημιουργώ δεσμούς;

— Βέβαια, είπε η αλεπού. Για μένα ακόμα δεν είσαι παρά ένα αγοράκι ολόιδιο μ' άλλα εκατό χιλιάδες αγοράκια. Και δε σε χρειάζομαι. Κι ούτε εσύ με χρειάζεσαι. Για σένα δεν είμαι παρά μια αλεπού ίδια μ' εκατό χιλιάδες άλλες αλεπούδες. Αν όμως μ' εξημερώσεις, θα χρειαζόμαστε ο ένας τον άλλο. Θα είσαι για μένα μοναδικός στον κόσμο, θα είμαι για σένα μοναδική στον κόσμο...

— Αρχίζω να καταλαβαίνω, είπε ο μικρός πρίγκιπας. Ξέρω ένα λουλούδι... νομίζω πως μ' εξημέρωσε...

— Πολύ πιθανόν, είπε η αλεπού. Βλέπει κανείς στη Γη τα πιο τρελά πράματα...

— Α, δεν είναι στη Γη, είπε ο μικρός πρίγκιπας.

Η αλεπού φάνηκε πολύ παραξενεμένη:

— Σ' έναν άλλο πλανήτη;

— Ναι.

— Υπάρχουν κυνηγοί σ' εκείνο τον πλανήτη;

— Όχι.

— Ενδιαφέρον. Και κότες;

— Όχι.

— Τίποτα δεν είναι τέλειο, αναστέναξε η αλεπού.

Όμως η αλεπού ξαναγύρισε στην προηγούμενη σκέψη της:

— Η ζωή μου είναι μονότονη. Κυνηγάω κότες, οι άνθρωποι με κυνηγάν. Όλες οι κότες μοιάζουν κι όλοι οι άνθρωποι μοιάζουν. Γι' αυτό λοιπόν, βαριέμαι λίγο. Αν όμως μ' εξημερώσεις, η ζωή μου θα γίνει ηλιόλουστη, θ' αναγνωρίζω το θόρυβο ενός βήματος διαφορετικού απ' όλα τ' άλλα. Τα άλλα βήματα θα με κάνουν να κρύβομαι κάτω απ' τη γη. Το δικό σου, σαν μουσική, θα με τραβάει έξω απ' τη φωλιά μου. Κι έπειτα κοίτα. Βλέπεις εκεί πέρα, τα χωράφια με το στάρι; Δεν τρώω ψωμί. Το στάρι για μένα είναι άχρηστο. Τα χωράφια με το στάρι δε μου θυμίζουν τίποτα. Κι αυτό είναι λυπηρό. Όμως εσύ έχεις μαλλιά χρυσαφένια. Θα είναι υπέροχο λοιπόν όταν θα με έχεις εξημερώσει. Το στάρι, που είναι χρυσαφένιο, θα μου θυμίζει εσένα. Και θα μ' αρέσει ν' ακούω τον άνεμο μέσα στα στάχυα...

Η αλεπού σώπασε και κοίταξε ώρα πολλή το μικρό πρίγκιπα:

— Σε παρακαλώ... εξημέρωσέ με, είπε.

— Το θέλω, απάντησε ο μικρός πρίγκιπας, αλλά δεν έχω πολύ χρόνο. Έχω ν' ανακαλύψω φίλους και πολλά πράματα να γνωρίσω.

— Γνωρίζουμε μονάχα τα πράματα που εξημερώνουμε, είπε η αλεπού. Οι άνθρωποι δεν έχουν πια καιρό να γνωρίζουν τίποτα. Τ' αγοράζουν όλα έτοιμα απ' τους εμπόρους. Επειδή όμως δεν υπάρχουν έμποροι που να πουλάν φίλους, οι άνθρωποι δεν έχουν πια φίλους. Αν θέλεις ένα φίλο, εξημέρωσέ με.

Αντουάν ντε Σαιντ-Εξυπερύ, *Ο Μικρός Πρίγκιπας*, μτφρ. Μελίνα Καρακώστα, εκδ. Πατάκη, 2000

Ερωτήσεις κατανόησης

1 Τι σημαίνει στο κείμενο το ρήμα «εξημερώνω»; • Μπορείτε να λύσετε εσείς την απορία του μικρού πρίγκιπα;

2 Σε τι θα αλλάξει η ζωή της αλεπούς, αν την εξημερώσει ο μικρός πρίγκιπας;

Κείμενο 2 [Αγαπάς για ν' αγαπάς]

Αυτή την ιστορία τη λέω πάντα, την έχω γράψει και πολλοί από σας την έχετε ακούσει χιλιάδες φορές, μ' αρέσει όμως τόσο πολύ. Στο μάθημα της Αγάπης ένα κορίτσι είπε ένα βράδυ: «Ξέρω γιατί απελπίζομαι τόσο συχνά. Είναι γιατί θέλω να με αγαπούν όλοι κι αυτό δεν είναι ανθρωπίνως δυνατόν. Θα μπορούσα να είμαι το πιο ζουμερό, το πιο γευστικό, το πιο συναρπαστικό ροδάκινο του κόσμου και να προσφέρομαι σε όλους. Υπάρχουν όμως άνθρωποι που είναι αλλεργικοί στα ροδάκινα. Αυτοί θα θελήσουν ίσως να γίνω μπανάνα». Πόσο συχνά δε γινόμαστε μπανάνες για άλλους, που θέλουν ροδάκινα! Τι θλιβερή φρουτοσαλάτα. Είναι προτιμότερο να πεις στον άλλο: «Λυπάμαι πολύ που δεν μπορώ να είμαι μπανάνα, θα το 'θελα πολύ να ήμουνα μπανάνα για σένα. Βλέπεις όμως, είμαι *ροδάκινο*». Και ξέρετε τι θα συμβεί; Αν περιμένετε αρκετά, θα βρείτε κάποιον που του αρέσουν τα ροδάκινα. Και μετά θα μπορείτε να ζήσετε σαν ροδάκινο κι όχι σαν μπανάνα. Σκεφτείτε χάσιμο ενέργειας που έχει κανείς προσπαθώντας να γίνει μπανάνα όταν είναι ροδάκινο!

«Όταν αγαπάς, κινδυνεύεις να μην έχει ανταπόκριση η αγάπη σου». Δεν είναι κακό αυτό. Αγαπάς για *ν' αγαπάς,* κι όχι για να πάρεις ανταπόδοση — αυτό δεν είναι αγάπη.

«Όταν ελπίζεις, κινδυνεύεις να πονέσεις». Και «Όταν δοκιμάζεις, κινδυνεύεις να αποτύχεις». Κι όμως πρέπει να ρισκάρεις, γιατί η μεγαλύτερη ατυχία στη ζωή είναι να μη ρισκάρεις τίποτε. Όποιος δε ρισκάρει τίποτε, δεν κάνει τίποτε, δεν έχει τίποτε και δεν είναι τίποτε. Μπορεί ν' αποφεύγει τον πόνο και τη λύπη, αλλά δε μαθαίνει, δε νιώθει, δεν αλλάζει, δεν αναπτύσσεται, δε ζει και δεν αγαπά. Είναι δούλος αλυσοδεμένος με τις βεβαιότητες και τους εθισμούς του. Έχει ξεπουλήσει το μεγαλύτερο αγαθό του, την ατομική του ελευθερία. Μόνο ο άνθρωπος που ρισκάρει είναι ελεύθερος.

Λέο Μπουσκάλια, *Να ζεις, ν' αγαπάς και να μαθαίνεις*, μτφρ. Μαρίνα Λώμη, εκδ. Γλάρος, 1988

Ερωτήσεις κατανόησης

1 Πρέπει κανείς να μένει ο εαυτός του ή να αλλάζει, προκειμένου να αποκτήσει φίλους; • Έχετε κάποια εμπειρία πάνω σ' αυτό;

2 «Η μεγαλύτερη ατυχία στη ζωή είναι να μη ρισκάρεις τίποτε». Μπορείτε να εξηγήσετε αυτή τη φράση του κειμένου;

Κείμενο 3 [Είμαστε εξόριστοι παρέα!]

R. Goscinny – A. Uderzo, *Ο Αστερίξ και η χύτρα*, μτφρ. Ι. Μαραντέι, εκδ. ΜΑΜΟΥΘΚΟΜΙΞ, 1995

Ερώτηση κατανόησης

■ Ποιες εναλλαγές παρατηρείτε στη διάθεση των δύο φίλων; • Παρουσιάστε τες.

Κείμενο 4 [Μιλάμε για τη φιλία]

[Πέντε έφηβοι μιλούν για τη φιλία. Το απόσπασμα που ακολουθεί συντέθηκε από την απομαγνητοφωνημένη συζήτησή τους.]

...Η Ζωή φάνηκε πιο «ανοιχτή» στην έννοια της φιλίας. Είπε:

– Διαφορετικά θα μιλήσεις σ' ένα φίλο σου και διαφορετικά θα του εμπιστευτείς πράγματα που δεν μπορείς να πεις στη μητέρα σου και στον πατέρα σου.

– Πιο εύκολα λες μυστικά στο φίλο σου απ' ό,τι στον αδερφό σου;

– Έχεις κάποια ανασφάλεια με τα αδέρφια σου. Στο φίλο σου μπορείς να πεις κάτι και να μείνει εκεί. Με τα αδέρφια, ίσως επειδή ζούμε καθημερινά στο ίδιο σπίτι, μπορεί να δημιουργηθούν κάποιες παρεξηγήσεις κι έτσι να βγει στη φόρα αυτό που τους εμπιστεύτηκες.

Αλλά η Πόπη διαφωνεί:

– Στη σημερινή εποχή η πραγματική φιλία κοντεύει να εξαφανιστεί.

– Αυτό το λες από προσωπική εμπειρία; Προδόθηκες από κάποιους φίλους σου;

– Όχι, δεν έχω προσωπικά προδοθεί. Αλλά ξέρω ότι γίνεται.

– Τι ζητάς από μια φίλη ή από ένα φίλο σου; Πώς φοβάσαι ότι μπορεί να σε προδώσει;

– Από ένα φίλο ζητάμε κατανόηση, βοήθεια, αγάπη. Κι αυτά φοβάμαι ότι σπάνια τα βρίσκεις σήμερα.

Η Βίκη συμφωνεί με τη Ζωή. Η δική της φίλη –έχει μια «κολλητή»– είναι το πρόσωπο που πιο πολύ εμπιστεύεται ότι θα κρατήσει τα μυστικά που θα της πει.

Η εμπιστοσύνη, λοιπόν, στην εχεμύθεια του άλλου φάνηκε να είναι κυρίαρχο στοιχείο επιλογής του φίλου.

– Όταν κανείς ψάχνει ένα φίλο, είπε ο Σταμάτης, ψάχνει να βρει κάποιον εχέμυθο· και που θα τον καταλαβαίνει βέβαια. Αλλά, κατά τη γνώμη μου, σ' αυτή την ηλικία προτιμότερο είναι να έχεις μια παρέα, μια μεγάλη παρέα, πέντε δέκα παιδιά, που να μην είστε τόσο ανοιχτοί, όπως μ' ένα φίλο, και να κρατάτε τις αποστάσεις.

– Και μ' αυτή την παρέα τι κάνετε; Τι ενώνει την παρέα;

– Δεν μπορεί να έχεις το ίδιο στενή σχέση με τους φίλους και με την παρέα, είπε η Ζωή. Στενή φιλία θα έχεις με ένα πρόσωπο, δύο έστω. Τους υπόλοιπους θα τους εκτιμάς, θα σ' αρέσει η συντροφιά που κάνετε, αλλά δε θα είστε κολλητοί. Πρέπει όμως να τους εμπιστεύεσαι όλους. Η παρέα μού δίνει τη βεβαιότητα ότι κάποια παιδιά με συμπαθούνε, ότι μπορώ να συνεισφέρω σ' αυτά που ζητάνε.

– Ο παράγοντας εμπιστοσύνη ενώνει την παρέα, συμπληρώνει ο Σταμάτης. Γι' αυτό πρέπει να διαλέγουμε με προσοχή την παρέα μας...

Μάνος Κοντολέων – Πόλυ Μηλιώρη, *Η Β΄ Γυμνασίου πάει διακοπές*,
εκδ. Πατάκη, 1999

Ερωτήσεις κατανόησης

1 Όλα τα παιδιά έχουν την ίδια άποψη για τους φίλους;
• Τι τονίζει ο καθένας τους; • Συμφωνείτε με κάποιον από όλους;

2 Πόσο πολύτιμη είναι η παρέα για τους εφήβους;
• Τι προσφέρει σε σας αυτή η επικοινωνία;

Β1 Ενεργητική και παθητική φωνή

Ακούω και μιλώ

1. Ένας από εσάς να μεταφέρει καθένα από τα παρακάτω ρήματα στο α΄ ενικό πρόσωπο του ενεστώτα και να πει αν ανήκει στην ενεργητική ή την παθητική φωνή και ένας άλλος να προσπαθήσει να σχηματίσει την άλλη φωνή του ίδιου ρήματος. • Τι παρατηρείτε;

   πρότεινε, είπε, έχει ξεχαστεί, χρειάζεσαι, εξημέρωσε, θα θυμίζει, φάνηκε

2. Στις παρακάτω προτάσεις παρατηρήστε ποια είναι η φωνή των ρημάτων. • Όσα ρήματα είναι ενεργητικής φωνής δείχνουν ότι το υποκείμενο ενεργεί και όσα είναι παθητικής ότι το υποκείμενο παθαίνει κάτι ή δεν ισχύει πάντα αυτό;

   – *Εκτρέφουν και κότες.* (κείμ.1)
   – *Υπάρχουν κυνηγοί σ' εκείνο τον πλανήτη;* (κείμ.1)
   – *Διαφορετικά θα του εμπιστευτείς πράγματα.* (κείμ. 4)
   – *Προδόθηκες από κάποιους φίλους σου;* (κείμ. 4)

Κείμενο 5 [Είσαι σε πάρτι...]

Στις εφτά ακριβώς χτύπησε το κουδούνι της πόρτας και το σπίτι γέμισε μονομιάς από χαρές και γέλια. Όλα τα παιδιά είχαν φτάσει μαζί. Μιλούσαν όλοι, και ο καθένας βιαζόταν κάτι να πει, λες και είχαν να ιδωθούν μέρες.

Η κυρία Μαρίκα, αφού τους καλωσόρισε, πήγε στην κουζίνα να ετοιμάσει τους μεζέδες, ν' ανάψει το φούρνο να ζεσταίνονται τα τυροπιτάκια. Από το σαλόνι της ερχόταν κάποια ρυθμική-μονότονη μουσική. Η Ρέα είχε βάλει κιόλας ένα δίσκο. «Παράξενο» σκέφτηκε «πώς δεν έβαλαν κανένα από τα έξαλλά τους, που κάνουν τόση φασαρία...».

– Είναι ο καινούριος δίσκος των Ρόλινγκ Στόουνς, εξήγησε η Ρέα στους φίλους της. Χτες τον αγόρασα, πώς σας φαίνεται; Πού οι παλιοί Στόουνς; Άλλος ρυθμός εντελώς, ντίσκο...

Όλοι όρθιοι άκουγαν μιλώντας, γελώντας. Ο Πέτρος φορούσε ένα πουκάμισο εμπριμέ με λουλούδια και μια μονόχρωμη πράσινη γραβάτα, κι έτσι κοντός που ήταν, έμοιαζε με μικρό κύριο, κωμικό. Ο Αλέξης φορούσε πουλόβερ με ψηλό γιακά, δε σκοτιζόταν για το ντύσιμό του και ήταν πάντα ντυμένος όπως τον βόλευε.

Η Τάνια τού είπε κοροϊδευτικά:

– Καημένε Αλέξη, πότε θα μάθεις να φέρεσαι; Σε πάρτι είσαι κι όχι στο ποδόσφαιρο!

Παραξενεύτηκε ο Αλέξης:

– Γιατί, τι έχω;

Η Σόφη γέλασε:

– Ο Αλέξης έχει προσωπικότητα. Δε χρειάζεται γραβάτες και έξαλλα πουκάμισα για να ξεχωρίζει.

– Για μένα το λες; τη ρώτησε ο Πέτρος και πήρε ύφος φτιάχνοντας τη γραβάτα του, μπροστά στον καθρέφτη.

– Και βέβαια για σένα. Μια σταλιά άνθρωπος και μου στολίζεσαι σαν χίπης...

Ο Πέτρος δε θύμωνε με τα πειράγματα των φίλων του.

– Όταν, κυρά μου, ντύνομαι έτσι, μου φαίνεται πως ψηλώνω.

Ζωρζ Σαρή, *Το ψέμα*, εκδ. Πατάκη, 1996

Διαβάζω και γράφω

1. Συμπληρώστε τον πίνακα με ρήματα από τα κείμενα 1 και 5. • Έπειτα συμπληρώστε τα κενά που έμειναν με δικούς σας τύπους ρημάτων που θα αφορούν τις σχέσεις σας με τους φίλους σας.

	Ενεργητική φωνή	**Παθητική φωνή**
Ενεστώτας		
Παρατατικός		
Εξακολουθητικός μέλλοντας		
Συνοπτικός μέλλοντας		
Αόριστος		
Παρακείμενος		
Υπερσυντέλικος		
Συντελεσμένος μέλλοντας		

2. Μεταφέρετε τους τύπους των ρημάτων στην άλλη φωνή και σχηματίστε με αυτά προτάσεις που θα αναφέρονται στους φίλους σας/στη φιλία:

δημιουργώ: ....

θα βρείτε: ....

αγαπάς: ....

δεν έχω προδοθεί: ....

στολίζεσαι: ....

3. Συγκεντρώστε από τα κείμενα 3 και 5 όσα ρήματα έχουν μόνο ενεργητική ή μόνο παθητική φωνή.

Ρήματα μόνο σε ενεργητική φωνή: ....

Ρήματα μόνο σε παθητική φωνή (αποθετικά): ....

Μαθαίνω για τις φωνές του ρήματος

- Τα ρήματα κλίνονται σύμφωνα με τη φωνή στην οποία ανήκουν.
- Πολλά ρήματα συναντώνται και στην ενεργητική και στην παθητική φωνή. Άλλα έχουν μόνο ενεργητική φωνή και άλλα μόνο παθητική. Αυτά που έχουν μόνο παθητική φωνή λέγονται **αποθετικά**.
- Η ενεργητική και η παθητική φωνή δεν ταυτίζονται πάντα με τη σημασία των ρημάτων.
  π.χ. *σκέφτομαι*: παθητική φωνή, ενεργητική σημασία

B2 Συζυγίες του ρήματος

Ακούω και μιλώ

1. Προσέξτε τα παρακάτω ρήματα που αναφέρονται στη φιλία. Σε ποια φωνή ανήκουν; • Ποια συλλαβή τους τονίζεται; • Είναι η ίδια σε όλα;

α. ***Γυρεύω*** *φίλους.* (κείμ. 1)
β. ***Δημιουργώ*** *δεσμούς.* (κείμ. 1)
γ. ***Λυπάμαι*** *πολύ.* (κείμ. 2)
δ. ***Προσφέρομαι*** *σε όλους.* (κείμ. 2)

2. Βρείτε στο κείμενο 3 τα ρήματα που στο α΄ ενικό πρόσωπο της οριστικής του ενεστώτα τονίζονται στη λήγουσα.

Διαβάζω και γράφω

1. Απευθυνόμενος σε κάποιο φίλο/κάποια φίλη σας, αλλάξτε τις παρακάτω προτάσεις μεταφέροντας τα ρήματα στο α΄ ενικό πρόσωπο της οριστικής του ενεστώτα. Στη συνέχεια, γράψτε τους τύπους που σχηματίσατε στην πρώτη στήλη, στη δεύτερη σημειώστε τη φωνή και στην τρίτη την κατάληξή τους.

α. *Όταν κανείς **ψάχνει** ένα φίλο, ψάχνει να βρει κάποιον εχέμυθο.* (κείμ. 4)
β. *Κάποια παιδιά με **συμπαθούνε**.* (κείμ. 4)
γ. *Πρέπει όμως να τους **εμπιστεύεσαι** όλους.* (κείμ. 4)
δ. *Κι αυτά **φοβάμαι** ότι σπάνια τα βρίσκεις σήμερα.* (κείμ. 4)

Ρήματα	Φωνή	Κατάληξη

2. Στα ίδια ρήματα σχηματίστε τον παρατατικό, τον εξακολουθητικό και συνοπτικό μέλλοντα. • Παρατηρείτε διαφορές στον τονισμό ή στις καταλήξεις, συγκρίνοντας ρήματα της ίδιας φωνής, και σε ποιους χρόνους;

Ρήματα	Παρατατικός	Εξακολουθητικός Μέλλοντας	Συνοπτικός Μέλλοντας

Παρατηρώ ....
....
....

3. Σχηματίστε το β΄ ή γ΄ ενικό πρόσωπο των ρημάτων (όποιο δεν υπάρχει) και γράψτε προτάσεις που θα απευθύνονται στο φίλο/στη φίλη σας (β΄ ενικό) ή θα μιλούν γι' αυτόν/αυτήν (γ΄ ενικό). • Κλίνονται όλα με τις ίδιες καταλήξεις;

α. *Τι **ζητάς** από μια φίλη;* (κείμ. 4)
β. *Αλλά η Πόπη **διαφωνεί**.* (κείμ. 4)
γ. *Πώς **φοβάσαι** ότι μπορεί να σε προδώσει;* (κείμ. 4)
δ. *Γι' αυτό λοιπόν, **βαριέμαι** λίγο.* (κείμ. 1)

. . . .

. . . .

. . . .

Μαθαίνω για τις συζυγίες του ρήματος

- Όσα ρήματα κλίνονται κατά τον ίδιο τρόπο αποτελούν μια **συζυγία**. Οι συζυγίες είναι δύο:
  - Στην **πρώτη συζυγία** ανήκουν τα ρήματα που τονίζονται στο α΄ πρόσωπο της οριστικής του ενεργητικού ενεστώτα στην παραλήγουσα (κατάληξη **-ω**) και του παθητικού ενεστώτα στην προπαραλήγουσα (κατάληξη **-ομαι**).
  - Στη **δεύτερη συζυγία** ανήκουν τα ρήματα που τονίζονται στο α΄ πρόσωπο της οριστικής του ενεργητικού ενεστώτα στη λήγουσα (κατάληξη **-ώ**) και του παθητικού ενεστώτα στην παραλήγουσα (καταλήξεις **-ιέμαι** ή **-ούμαι**, **-άμαι**).
- Τα ρήματα της δεύτερης συζυγίας διαιρούνται σε δύο τάξεις:

	Α΄ ΤΑΞΗ	Β΄ ΤΑΞΗ
• **Ενεργητική φωνή**	*-ώ, -άς, -ά*	*-ώ, -είς, -εί*
• **Παθητική φωνή**	*-ιέμαι, -ιέσαι, -ιέται*	*-ούμαι ή -άμαι, -άσαι, -άται*

Γ ΤΟ Α΄ ΣΥΝΘΕΤΙΚΟ

Ακούω και μιλώ

1. Εντοπίστε στα κείμενά σας τις σύνθετες λέξεις *ηλιόλουστη* (κείμ. 1), *κατανόηση* (κείμ. 4), *μονόχρωμη* (κείμ. 5). • Τι μέρος του λόγου είναι το α΄ συνθετικό κάθε λέξης;

2. Εντοπίστε στα κείμενά σας τις σύνθετες λέξεις *εχέμυθος, καθημερινά* (κείμ. 4), *μονόχρωμη* (κείμ. 5). • Ψάξτε τη σημασία τους στο λεξικό σας. • Με βάση τη σημασία, βρείτε ποια λέξη είναι το α΄συνθετικό καθεμιάς. • Τι παρατηρείτε για τη μορφή του α΄συνθετικού;

Μαθαίνω για το α΄ συνθετικό

Το α΄ συνθετικό μπορεί να είναι ουσιαστικό, επίθετο, αριθμητικό, ρήμα, επίρρημα, πρόθεση ή αντωνυμία.

	Α' ΣΥΝΘΕΤΙΚΟ		Β' ΣΥΝΘΕΤΙΚΟ		ΣΥΝΘΕΤΟ
ουσιαστικό	κρέας	+	πωλώ	→	κρεοπώλης
	δέντρο	+	καλλιέργεια	→	δεντροκαλλιέργεια
	νερό	+	μπογιά	→	νερομπογιά
επίθετο	άγριο	+	κατσίκι	→	αγριοκάτσικο
	πολύς	+	άνθρωπος	→	πολυάνθρωπος
	μικρός	+	οργανισμός	→	μικροοργανισμός
ρήμα	μπαίνω	+	βγαίνω	→	μπαινοβγαίνω
	σπαράζω (σπάραξα)	+	καρδιά	→	σπαραξικάρδιος
αριθμητικό	ένας (μονο-)	+	πλευρά	→	μονόπλευρος
	δύο (δι-)	+	όροφος	→	διώροφος
	πέντε	+	έτος	→	πενταετία
επίρρημα	ξανά	+	διαβάζω	→	ξαναδιαβάζω
	πάνω	+	φορώ	→	πανωφόρι
πρόθεση	κατά	+	πιάνομαι	→	καταπιάνομαι
	μετά (μεθ-)	+	αύριο	→	μεθαύριο
	αντί	+	θέση	→	αντίθεση
αντωνυμία	άλλη	+	γλώσσα	→	αλλόγλωσσος
	αυτό	+	κινητό	→	αυτοκίνητο
	κάθε	+	ημέρα	→	καθημερινός

από το αοριστικό θέμα

μονο- δι- μεθ- προσέξτε την αλλαγή στο θέμα του α΄ συνθετικού

σπαραξικάρδιος, αντίθεση, αλλόγλωσσος προσέξτε τη μετακίνηση του τόνου στο σύνθετο

διώροφος προσέξτε τη μετατροπή του **-ο-** σε **-ω-**

Διαβάζω και γράφω

1. Σύμφωνα με το *Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής* του Ιδρύματος Τριανταφυλλίδη (http://www.komvos.edu.gr/dictionaries/dictonline/DictOnLineTri.htm), φίλος είναι «άτομο με το οποίο αναπτύσσει κάποιος μια (στενή) κοινωνική σχέση, η οποία βασίζεται στην αμοιβαία αγάπη, συμπάθεια, εκτίμηση». Ψάξτε στο ίδιο λεξικό (έντυπο ή ηλεκτρονικό) τις σημασίες της λέξης όταν χρησιμεύει ως α΄συνθετικό. • Βρείτε τις σύνθετες λέξεις με πρώτο συνθετικό το *φιλο-*, οι οποίες ορίζονται στις παρακάτω προτάσεις:

– *ο καθηγητής που διδάσκει Αρχαία και Νέα Ελληνικά:* . . . .

– *αυτός που του αρέσει κάποιο άθλημα:* . . . .

– *χρήματα που αφήνουμε σε σερβιτόρο:* . . . .

Γ ΤΟ Α΄ ΣΥΝΘΕΤΙΚΟ

– *αυτός που αγαπάει τα ζώα:* . . . .

– *αυτός που αγαπάει πολύ τα χρήματα:* . . . .

– *ένας από αυτούς ήταν ο Αριστοτέλης:* . . . .

– *αυτός που αγαπάει την ειρήνη:* . . . .

2. Να σχηματίσετε σύνθετες λέξεις με α΄ συνθετικό της καθεμιάς:

ρήμα: . . . .

ουσιαστικό: . . . .

επίθετο: . . . .

αριθμητικό: . . . .

αντωνυμία: . . . .

Μαρία Πολυδούρη
«Γιατί μ' αγάπησες»

Μόνο γιατί με κράτησες στα χέρια σου
μια νύχτα και με φίλησες στο στόμα,
μόνο γι' αυτό είμαι ωραία σαν κρίνο ολάνοιχτο,
κι έχω ένα ρίγος στην ψυχή μου ακόμα,
μόνο γιατί με κράτησες στα χέρια σου.

Ημερολόγιο 2005, Μαρία Πολυδούρη, επιμ. Χριστίνα Ντουνιά, εκδ. Μεταίχμιο, 2005

Ζωή Κυτοπούλου, *Αγάπη*, *Λεξικό Ελλήνων Καλλιτεχνών*, εκδ. Μέλισσα, 1998

Δ ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

1. *αγάπη, φιλία, παρέα*: Συνδυάστε τα ουσιαστικά του κειμένου 4 με τα παρακάτω επίθετα, ώστε να δημιουργήσετε ονοματικά σύνολα (κάθε επίθετο δεν ταιριάζει μόνο με ένα ουσιαστικό).
φιλική, φαινομενική, αδελφική, τρυφερή, σταθερή, βαθιά, ενδιαφέρουσα, ανειλικρινής, πραγματική, ανιδιοτελής, στοργική, αγνή, αιώνια, κακή

αγάπη: . . . .

φιλία: . . . .

παρέα: . . . .

2. Στο κείμενο 4 υπάρχουν λέξεις ή φράσεις που αφορούν τη φιλία και τους φίλους. Αφού τις γράψετε, συμπληρώστε και άλλες που απορρέουν από τις δικές σας φιλικές σχέσεις. • Χρησιμοποιείτε και ιδιαίτερες προσφωνήσεις ή χαρακτηρισμούς (π.χ. «κολλητή») για τα αγαπημένα σας πρόσωπα;

. . . .

. . . .

. . . .

3. Το αντώνυμο της φιλίας είναι η έχθρα, το μίσος. • Ξεχωρίστε σε δύο στήλες τις εκφράσεις που σας δίνονται, ώστε να ταιριάζουν σε καθεμιά από αυτές τις λέξεις:
έχω αγαθές σχέσεις, συμπαθώ, τρέφω αντιπάθεια, αποστρέφομαι κάποιον, σχετίζομαι, συνδέομαι φιλικά, περιβάλλω με συμπάθεια, φιλιώνω, μου εμπνέει αποστροφή, μισώ θανάσιμα, τρέφω μίσος, διακόπτω τις φιλικές σχέσεις, τα πάμε καλά, μονοιάζω, επιβουλεύομαι, διαλύω τη φιλία, καλλιεργώ μίσος, εχθρεύομαι, κάνω φίλους, τα 'χουμε καλά

φιλία	έχθρα-μίσος

4. Ξαναγράψτε τις φράσεις μεταφέροντας τα ρήματα με έντονους χαρακτήρες στον αόριστο:

α. ***Αρχίζω*** *να καταλαβαίνω.* (κείμ. 1)

. . . .

β. ***Δημιουργώ*** *δεσμούς.* (κείμ. 1)

. . . .

γ. *Τους υπόλοιπους* ***θα*** *τους* ***εκτιμάς****.* (κείμ. 4)

. . . .

δ. *Όμως η αλεπού* ***ξαναγυρίζει*** *στην προηγούμενη σκέψη της.* (κείμ. 1)

. . . .

Μαθαίνω ότι:

- Τα ρήματα σε **-ίζω** γράφονται με **ι** και στον αόριστο λήγουν σε **-ισα** (εξαιρέσεις βλ. Γραμματική).
- Τα ρήματα της β΄ συζυγίας γενικά έχουν αόριστο σε **-ησα**.
- Τα ρήματα με διπλό ενεστώτα σε **-ώ** και **-ίζω** έχουν αόριστο σε **-ισα**.
  Π.χ. *γυρνώ* και *γυρίζω* → αόριστος: *γύρισα.*

Ακούω και μιλώ

1. Περιγράψτε σκηνές γέλιου και διασκέδασης που ζήσατε την προηγούμενη χρονιά με τους φίλους σας. (Μπορείτε να αναφερθείτε σε σκηνές γέλιου στην τάξη ή στο διάλειμμα, σε σκηνές διασκέδασης με τους φίλους σε μια εκδρομή.)
2. Εσύ, ένας συμμαθητής και μία συμμαθήτριά σου συζητάτε για τη φιλία σήμερα (αν υπάρχει, τι είδους φιλίες υπάρχουν κτλ.).
3. Οι περισσότεροι πιστεύουν ότι οι φίλοι είναι πολύτιμοι για τη ζωή ενός ανθρώπου. Κάποιοι υποστηρίζουν ότι δεν υπάρχουν σήμερα αληθινοί φίλοι. Τρεις από σας θα αναλάβουν να υποστηρίξουν την πρώτη άποψη και τρεις τη δεύτερη. Αφού οι δύο ομάδες προετοιμάσουν τα επιχειρήματά τους από την προηγούμενη μέρα, θα κάνουν ένα διάλογο στην τάξη.

Κριτήρια αξιολόγησης
Κάθε ομάδα θα έχει περιορισμένο χρόνο (2-3 λεπτά) και θα πρέπει να απαντά στις θέσεις της άλλης ομάδας. Ο διάλογος δεν πρέπει να κρατήσει περισσότερο από 15 λεπτά.
Οι υπόλοιποι συμμαθητές θα κρίνουν στο τέλος ποια ομάδα ήταν καλύτερη. Τα κριτήρια θα είναι π.χ. ποια ομάδα κατάφερε να απορρίψει τα επιχειρήματα της άλλης, ποια απάντησε σε όλες τις ερωτήσεις της άλλης, ποιας ο λόγος ήταν περισσότερο περιεκτικός κτλ.

Διαβάζω και γράφω

1. Σε μία σελίδα του ημερολογίου σας γράψτε για τον πιο καλό σας φίλο ή φίλη (πότε και κάτω από ποιες συνθήκες άρχισε η φιλία σας, ποια τα χαρακτηριστικά του φίλου ή της φίλης –σωματικά, ψυχικά, πνευματικά–, ποιες δυσκολίες ή κρίσεις πέρασε η φιλία σας, ποιες σκέψεις κάνετε για το μέλλον της φιλίας σας κτλ.). • Γράψτε το κείμενο σε 2-3 παραγράφους ακολουθώντας τα εξής βήματα:

Α΄ ΦΑΣΗ
- Πριν γράψετε το κείμενο, διαμορφώστε ένα γενικό διάγραμμά του, το οποίο μπορείτε να συζητήσετε με τον καθηγητή και την τάξη.
- Γράψτε το κείμενο με βάση το διάγραμμα αυτό.
- Ανταλλάξτε τα γραπτά με τους συμμαθητές σας, για να λάβετε υπόψη τις παρατηρήσεις τους σε επίπεδο ορθογραφίας, στίξης και σύνταξης.
- Παραδώστε το τελικό κείμενο στον καθηγητή.

Β΄ ΦΑΣΗ
- Στις παρατηρήσεις του καθηγητή περιλαμβάνονται η ανάγκη ακριβολογίας στο λεξιλόγιο και η βελτίωση της οργάνωσης του κειμένου με τη χρήση των κατάλληλων συνδετικών λέξεων. Βελτιώστε το κείμενό σας με βάση τις παρατηρήσεις αυτές.

2. Γράψτε κατευθείαν το κείμενό σας στον ηλεκτρονικό υπολογιστή: προσπαθήστε να διορθώσετε τα ορθογραφικά λάθη με τη βοήθεια του σχετικού προγράμματος που υπάρχει σ' αυτόν. • Δίπλα φτιάξτε έναν πίνακα με δύο στήλες: α) διόρθωσης των λαθών και β) δικαιολόγησης της διόρθωσης αυτής.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΔΙΟΡΘΩΣΗΣ ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΛΑΘΩΝ

Διόρθωση λαθών	Δικαιολόγηση της διόρθωσης

Διαθεματική εργασία

- **«Η φιλία των ανθρώπων: από το παρελθόν στο παρόν»**. Χωρισμένοι σε ομάδες και σε συνεργασία με τους καθηγητές διάφορων μαθημάτων επιχειρήστε να συγκεντρώσετε υλικό για:
  - **α.** τη φιλία στην πορεία της ιστορίας (υλικό και κείμενα από το μάθημα της Ιστορίας, των Αρχαίων Ελληνικών, των Καλλιτεχνικών),
  - **β.** τη φιλία στη σύγχρονη πνευματική δημιουργία (υλικό από το χώρο της μουσικής, της λογοτεχνίας, του κινηματογράφου κτλ.),
  - **γ.** τη φιλία στην καθημερινή ζωή (φωτογραφικό υλικό και κείμενα σχετικά με τις φιλικές σχέσεις των μαθητών, μαθητικά άλμπουμ, ρεπορτάζ των εφημερίδων κτλ.).
- Παρουσιάστε τη διαθεματική εργασία σε μια συνάντηση σχολείων από την Ελλάδα ή από άλλες ευρωπαϊκές χώρες.

ΑΣ ΘΥΜΗΘΟΥΜΕ ΤΙ ΜΑΘΑΜΕ Σ' ΑΥΤΗ ΤΗΝ ΕΝΟΤΗΤΑ

- Οι φωνές των ρημάτων είναι η .... και η ....
- Όσα ρήματα έχουν μόνο παθητική φωνή λέγονται ....

- Γράψτε τη συζυγία των ρημάτων (στη β΄ συζυγία επισημάνετε και την τάξη τους):

  εκτιμώ → .... *διαφωνώ* → ....

  ξεχωρίζω → .... *ξεχνιέμαι* → ....

- Τι μέρος του λόγου είναι το α΄ συνθετικό των λέξεων;

  κάτασπρος: ....
  τριφύλλι:. ....
  Σαββατοκύριακο:. ....
  ανεβοκατεβαίνω:. ....

4η ενότητα

ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΣΤΟ ΧΡΟΝΟ...

Σ' αυτή την ενότητα:

Θα διαβάσουμε και θα συζητήσουμε για το σχολείο στο παρελθόν και στο μέλλον.

Θα αναγνωρίσουμε τις **διαθέσεις** του ρήματος.

Θα κατανοήσουμε το ρόλο του **αντικειμένου** σε μια πρόταση και θα γνωρίσουμε τις διάφορες μορφές του.

Θα δούμε πώς οργανώνεται και αποκτά **συνοχή** ένα **ευρύτερο κείμενο**.

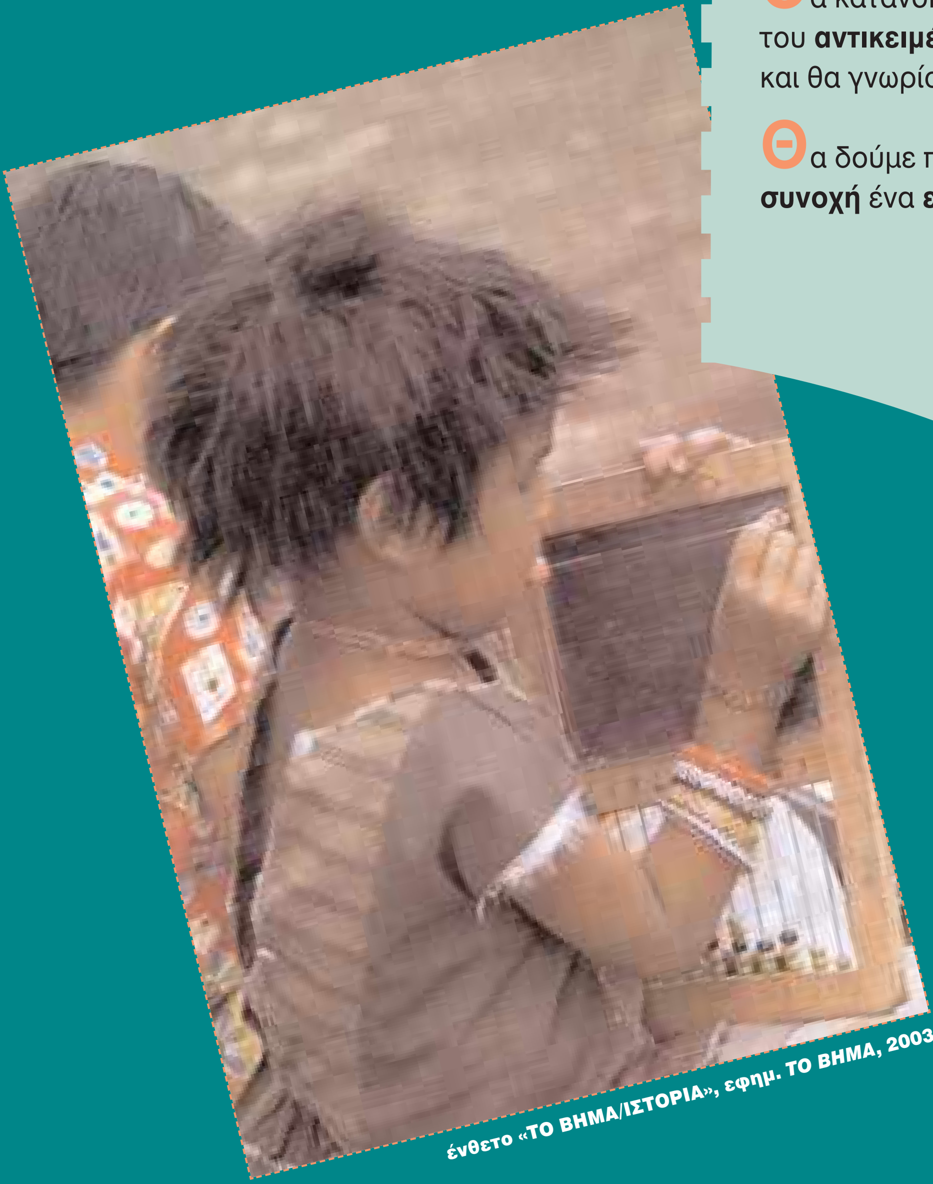

ένθετο «ΤΟ ΒΗΜΑ/ΙΣΤΟΡΙΑ», εφημ. ΤΟ ΒΗΜΑ, 2003

Κείμενο 1 [Η εκπαίδευση στην αρχαία Αθήνα]

Μπορούμε λοιπόν να πούμε πως στην Αθήνα η εκπαίδευση ήταν σχεδόν εντελώς ελεύθερη και ότι την είχαν αφήσει στην ιδιωτική πρωτοβουλία. Ακόμα και για μια ειδική περίπτωση, για «τα ορφανά του Έθνους», δηλαδή για τους γιους των πολιτών που είχαν σκοτωθεί για την πατρίδα, που η συντήρησή τους γινόταν με έξοδα του δημοσίου, το κράτος περιοριζόταν να πληρώνει για την εκπαίδευση αυτών των ορφανών σε ιδιωτικούς δασκάλους. Κατά τον ίδιο τρόπο, το 480 π.Χ., όταν οι Αθηναίοι, επειδή πλησίαζε ο Ξέρξης, μετέφεραν τα παιδιά τους και τις γυναίκες τους στην Τροιζήνα, «οι κάτοικοι της Τροιζήνας» μας λέει ο Πλούταρχος «αποφάσισαν να τρέφονται οι πρόσφυγες με έξοδα του κράτους, να παίρνει ο καθένας τους δύο οβολούς, και τα παιδιά να έχουν το ελεύθερο να μαζεύουν φρούτα από παντού, και να πληρώνει το κράτος το μισθό για τους δασκάλους τους».

Κανονικά –εννοείται– οι γονείς πλήρωναν για τη μόρφωση των παιδιών τους. Καθώς ήταν φυσικό, οι γιοι των πλούσιων πολιτών ή αυτών που ήταν εύποροι μπορούσαν να συνεχίζουν τις σπουδές τους μέχρι την εφηβεία, ενώ οι γιοι των φτωχών σταματούσαν νωρίτερα, συνήθως μόλις έπαιρναν τις βάσεις. Μερικά παιδιά πάλι μάθαιναν ίσα ίσα να διαβάζουν. Γνωρίζουμε το ανέκδοτο μ' εκείνο τον Αθηναίο που το 482 π.Χ. ζήτησε από τον Αριστείδη να γράψει το ίδιο του το όνομα επάνω σ' ένα όστρακο, γιατί ο ίδιος δεν ήξερε να γράφει. Αλλά η μόρφωση φαίνεται πως είχε μεγάλη διάδοση στην Αθήνα σ' όλο τον πέμπτο αιώνα· κατά το τελευταίο τρίτο αυτού του αιώνα, στα χρόνια δηλαδή του Πελοποννησιακού πολέμου, δεν υπάρχουν αγράμματοι ανάμεσα στα πρόσωπα του Αριστοφάνη: ακόμα κι ο χωριάτης Στρεψιάδης στις *Νεφέλες*, ακόμα κι ο χοντρός αλλαντοπώλης Αγοράκριτος στους *Ιππείς* ξέρουν τα γραμματάκια τους.

Robert Flacelière, *Ο δημόσιος και ιδιωτικός βίος των αρχαίων Ελλήνων*, μτφρ. Γεράσιμος Βανδώρος, εκδ. Παπαδήμα, 1998

Ερωτήσεις κατανόησης

1. Η εκπαίδευση στην αρχαία Αθήνα ήταν ευθύνη του κράτους ή θέμα αποκλειστικά των ατόμων;
2. Υπήρχαν διαφορές και ανισότητες στην εκπαίδευση των Αθηναίων νέων εκείνη την εποχή; • Τι συμπέρασμα βγαίνει από τα πρόσωπα των κωμωδιών του Αριστοφάνη για την παιδεία στην Αθήνα τα χρόνια του Πελοποννησιακού πολέμου;

Κείμενο 2 «Να ’σαι καλά δάσκαλε!»

Και σε λίγον καιρό, όταν στο μάθημα των Νέων Ελληνικών μπήκαμε στα δημοτικά τραγούδια, ο καθηγητής μας έφεγγε πια ολόκληρος. Μας έφερνε από το σπίτι του βιβλία διάφορα, μας διάβαζε από μέσα. Έφερνε δίσκους, μαγνητόφωνα, σλάιντς. Μόλις τελείωνε το μάθημα του βιβλίου, μας έκαμνε προβολές, για να μας δείξει τόπους, φορεσιές, σπίτια, και έβαζε σιγανά στο μαγνητόφωνο ή στο πικάπ δίσκους με δημοτικά τραγούδια ν’ ακούμε. Μας παρακινούσε μάλιστα ν’ ακολουθούμε κι εμείς σιγοτραγουδώντας και έδινε αυτός πρώτος το παράδειγμα. Τα παιδιά ξεφοβήθηκαν και ξεντράπηκαν. Και μερικά που είχαν καλή φωνή, ζήτησαν από μόνα τους να πούνε τραγούδια του τόπου. Ο καθηγητής κατενθουσιάστηκε. Μας φάνηκε μάλιστα για μια στιγμή σαν δακρυσμένος, μα ίσως και να μην ήταν. Όσο τα άλλα τραγουδούσαν, δυο τρία παιδιά, αγόρια και κορίτσια, χόρευαν το τραγούδι μες στην τάξη σιγανά. Στο τέλος, χειροκροτήσαμε αυθόρμητα και μόνο τότε είδαμε τον καθηγητή μας κάπως στεναχωρημένο. «Θ’ ανησυχήσουμε τους άλλους» μας είπε. Πού να ήξερε τι γινόταν προηγουμένως, με κάτι άλλους καθηγητές. Τι φασαρία και τι κακό, κι αυτό χωρίς χορούς και τραγούδια.

Και πραγματικά, βγαίνοντας διάλειμμα, από τις ερωτήσεις που μας έκαμναν τα άλλα παιδιά, διαπιστώσαμε πως μόνο το χειροκρότημά μας είχαν ακούσει. Τους εξηγήσαμε και μας κοίταζαν κατάπληκτοι. «Και δεν κάνετε μάθημα;» μας ρωτούσαν. «Μάθημα δεν είναι αυτό;» τους απαντούσαμε. «Εσείς, που κάνετε αλλιώτικο μάθημα, τι ξέρετε για δημοτικά τραγούδια, σκοπούς, ακόμα και χορούς; Ξέρετε αυτό, ξέρετε εκείνο, ξέρετε το άλλο;» τους αρχίσαμε. Δεν ήξεραν οι καημένοι τίποτα, περιττό να το πούμε. Αλλά ήξεραν πολύ καλά από κατάλογο, άγριες ή φαρμακερές φωνές και τρεμούλες.

Γιώργος Ιωάννου, «Να ’σαι καλά, δάσκαλε!», στο *Εφήβων και μη,* εκδ. Κέδρος, 1998

Ερωτήσεις κατανόησης

1. Με ποιους τρόπους ο καθηγητής έκανε τους μαθητές να εκφράσουν ελεύθερα στην τάξη ό,τι ένιωθαν για τα δημοτικά τραγούδια;
2. Τι κατάλαβαν οι μαθητές σχετικά με τη διδασκαλία αυτή και πώς το εξήγησαν στους άλλους μαθητές του σχολείου;

«Εμείς του ’60 οι εκδρομείς», Ημερολόγιο 1999, εκδ. Μεταίχμιο, 1999

Κείμενο 3 [Διαβατήριο για τη ζωή η βασική εκπαίδευση]

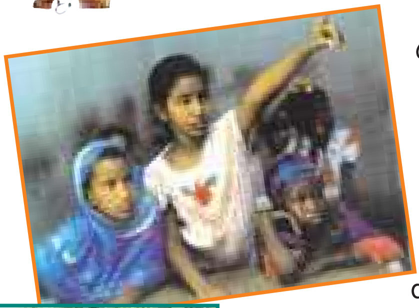

ένθετο «ΤΟ ΒΗΜΑ/ΙΣΤΟΡΙΑ» εφημ. *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 2003

Ο απολογισμός των προσπαθειών που καταβλήθηκαν κατά τον 20ό αιώνα για την αύξηση των εκπαιδευτικών ευκαιριών χαρακτηρίζεται από έντονες αντιθέσεις. Ο αριθμός των μαθητών στα σχολεία της πρωτοβάθμιας και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης σε όλο τον κόσμο αυξήθηκε από 250 περίπου εκατομμύρια το 1960 σε περισσότερα από 1.000 εκατομμύρια σήμερα. Ο αριθμός των ενηλίκων που γνωρίζουν γραφή και ανάγνωση σχεδόν τριπλασιάστηκε μέσα σ' αυτό το χρονικό διάστημα, και από 1.000 περίπου εκατομμύρια που ήταν το 1960 ξεπερνά τα 2.700 εκατομμύρια σήμερα. Ωστόσο, υπάρχουν ακόμη 885 εκατομμύρια αναλφάβητοι ενήλικες στον κόσμο, και πιο συγκεκριμένα, δύο στις πέντε γυναίκες και ένας στους πέντε άντρες. Η φοίτηση στη βασική εκπαίδευση απέχει πολύ από το να είναι καθολική. Το ίδιο ισχύει και για την ολοκλήρωση της φοίτησης σ' αυτήν. Εκατόν τριάντα εκατομμύρια παιδιά δεν έχουν πρόσβαση στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, ενώ άλλα 100 εκατομμύρια γράφονται στο σχολείο αλλά δε συμπληρώνουν τα τέσσερα χρόνια φοίτησης σ' αυτό, που θεωρούνται ως το ελάχιστο ασφαλές όριο για να μην ξεχάσουν όσα έμαθαν, δηλαδή την ανάγνωση και τη γραφή. Η ανισότητα των δύο φύλων, παρόλο που αμβλύνεται, εξακολουθεί να είναι σκανδαλωδώς μεγάλη παρά τα συντριπτικά αποδεικτικά στοιχεία που υπάρχουν για το πόσο ωφελείται ολόκληρη η κοινωνία από την εκπαίδευση των γυναικών. Για να προσεγγίσουμε εκείνους που παραμένουν αποκλεισμένοι από την εκπαίδευση, δεν αρκεί μόνο να επεκτείνουμε τα εκπαιδευτικά συστήματα που ήδη υπάρχουν. Χρειάζεται να σχεδιάσουμε και να αναπτύξουμε νέα πρότυπα εκπαίδευσης και νέα συστήματα μετάδοσης της γνώσης, προσαρμοσμένα σε συγκεκριμένες ομάδες του πληθυσμού, με συντονισμένη προσπάθεια, που θα στοχεύει στην εξασφάλιση επαρκούς και ποιοτικά υψηλής βασικής εκπαίδευσης για κάθε παιδί και για κάθε ενήλικα.

Η βασική εκπαίδευση θα μπορούσε να οριστεί ως μια αρχική εκπαίδευση (επίσημη ή ανεπίσημη), η οποία καλύπτει την ηλικιακή περίοδο από το 3ο περίπου ως το 12ο τουλάχιστον έτος. Η βασική εκπαίδευση είναι αναντικατάστατο «διαβατήριο για τη ζωή», που επιτρέπει σε όλους να επωφεληθούν από αυτήν, να επιλέγουν αυτό που θέλουν να κάνουν, να συμμετέχουν στην οικοδόμηση του κοινού μέλλοντος και να μαθαίνουν διαρκώς. Η βασική εκπαίδευση είναι αναγκαία, αν θέλουμε να αντιμετωπίσουμε με επιτυχία την ανισότητα τόσο ανάμεσα στα δύο φύλα όσο και μεταξύ και εντός των διάφορων χωρών. Αποτελεί το πρώτο βήμα στην προσπάθεια άμβλυνσης των σοβαρών διακρίσεων που ταλαιπωρούν πολλές ανθρώπινες ομάδες, όπως είναι οι γυναίκες, οι αγροτικοί πληθυσμοί, οι φτωχοί των πόλεων, οι περιθωριοποιημένες εθνικές μειονότητες, τα εκατομμύρια παιδιών που εργάζονται και δεν πηγαίνουν σχολείο.

UNESCO, *Εκπαίδευση, ο θησαυρός που κρύβει μέσα της*, Έκθεση της Διεθνούς Επιτροπής για την Εκπαίδευση στον 21ο αιώνα υπό την προεδρία του Jacques Delors, μτφρ. Ομάδα εργασίας του Κέντρου Εκπαιδευτικής Έρευνας, εκδ. Gutenberg, 1999

Ερωτήσεις κατανόησης

1. Ποια σημαντικά βήματα έγιναν στην εκπαίδευση μετά το 1960 αλλά και ποια προβλήματα εξακολουθούν να υπάρχουν;
2. Τι είναι η βασική εκπαίδευση και γιατί είναι τόσο αναγκαία, ώστε να χαρακτηρίζεται «διαβατήριο για τη ζωή»;

Κείμενο 4 [Οι νέες τεχνολογίες θα αλλάξουν την εκπαίδευση]

http://www.school.gr

Ακόμα και οι πιο παραδοσιακοί παιδαγωγοί έχουν αντιληφθεί πλέον ότι η τεχνολογία παρέχει στην εκπαίδευση πρωτόγνωρες δυνατότητες και την ωθεί προς ενδιαφέρουσες αλλαγές. Για παράδειγμα, μας επιτρέπει να διερευνούμε υποθετικά ερωτήματα, να προσομοιώνουμε καταστάσεις και φαινόμενα, να κάνουμε ορατά πράγματα που διαφορετικά θα έμεναν αόρατα και να κατανοούμε με σαφήνεια αφηρημένες έννοιες. Αυτή η παραδοχή δεν έγινε βεβαίως από τη μια μέρα στην άλλη.

Ο πρώτος στόχος που θέτει η κοινωνία του 21ου αιώνα για την αλλαγή του σχολείου είναι η εκπαίδευση να αρχίζει με βάση τις ανάγκες του μαθητή. Αντί δηλαδή το παιδί να προσαρμόζεται σε ένα πρόγραμμα σπουδών, θα πρέπει το πρόγραμμα αυτό να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις του παιδιού. Οι πολυπληθείς τάξεις παιδιών με το ενιαίο ωρολόγιο πρόγραμμα και σύστημα βαθμολόγησης κρίνονται πλέον ανεπαρκείς και ζητούνται αλλαγές που θα επιτρέψουν την κάλυψη των αναγκών κάθε παιδιού, τώρα και στο μέλλον.

Ο αμέσως επόμενος στόχος της αλλαγής είναι να αλλάξει το περιβάλλον μάθησης. Και εδώ εμφανίζεται πλέον ως πολύτιμος αρωγός η νέα τεχνολογία με τις δυνατότητες που παρέχει. Η τάξη του αυριανού σχολείου δε θα περικλείεται πλέον από τους γνωστούς τέσσερις τοίχους, αλλά θα «μεταφέρεται» όπου το παιδί μπορεί να μάθει: κάθε τάξη θα είναι συνδεδεμένη μέσω του διαδικτύου με έναν απέραντο ιστό μάθησης, όπου το παιδί θα μπορεί να στραφεί για να αναζητήσει γνώσεις, παραδείγματα, απαντήσεις και λύσεις στα θέματα που του ανατέθηκαν, να συζητά με συμμαθητές που έχουν το ίδιο θέμα, να συμμετέχει σε ομάδες εργασίας και παρέες με κοινά μορφωτικά ενδιαφέροντα. Η τηλεκπαίδευση και τα CD πολυμέσων θα είναι τα βασικά εργαλεία αυτής της τάξης.

Παράλληλα, όμως, θα πρέπει να αλλάξει και ο ρόλος του δασκάλου. Από τον ως τώρα ρόλο του μεταδότη γνώσης, ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να περάσει σε εκείνον του καθοδηγητή της αυτοδιδασκαλίας των μαθητών. Με άλλα λόγια, χρησιμοποιώντας την τεχνολογία για να εντοπίζει τις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητες κάθε μαθητή ώστε να του βρίσκει τα κατάλληλα μονοπάτια αναζήτησης της γνώσης, ο εκπαιδευτικός θα επιστρέφει στον αυθεντικό –και ξεχασμένο– ρόλο του σωκρατικού δασκάλου. Θα πάψει πλέον να βλέπει τους μαθητές του ως παθητικούς αποδέκτες της διδασκαλίας του και θα τους παρέχει ευρύτερα χρονικά περιθώρια να κρίνουν, να σκέφτονται, να εφαρμόζουν, να συνθέτουν και να οραματίζονται. Ο δάσκαλος θα είναι το επίκεντρο της αναζήτησης της γνώσης, αλλά ποτέ πια η αυθεντία. Ο Σωκράτης, δυόμισι χιλιάδες χρόνια μετά, φαίνεται ότι είχε –και σε αυτό– δίκιο.

Τ. Καφαντάρης, «Οι 10 τεχνολογικές καινοτομίες που θα αλλάξουν την εκπαίδευση»,
ένθετο «ΒΗΜΑSCIENCE», εφημ. *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 12/1/2003 (Διασκευή)

Ερωτήσεις κατανόησης

1 Πώς μπορεί να βοηθήσει η τεχνολογία, ώστε ν’ αλλάξει το «περιβάλλον μάθησης» στο σχολείο;

2 Ποιος ρόλος προδιαγράφεται για το δάσκαλο στο σχολείο του μέλλοντος στο οποίο θα αξιοποιείται η τεχνολογία;

Β1 Οι **διαθέσεις** του ρήματος

Ακούω και μιλώ

1. *Θέτει, εμφανίζεται, ζητούνται, θα επιτρέψουν, κάνουμε, οραματίζονται.* Σε ποια φωνή βρίσκονται τα παραπάνω ρήματα του κειμένου 4;

2. Στην τελευταία παράγραφο του κειμένου 4 βρείτε πέντε ρήματα που να δείχνουν ενέργεια (δράση) του υποκειμένου.

Διαβάζω και γράφω

1. **α.** *Οι Αθηναίοι μετέφεραν **τα παιδιά και τις γυναίκες** στην Τροιζήνα.* (κείμ. 1)
β. *Ο καθηγητής παρακινούσε **τους μαθητές**.* (κείμ. 2)

Σ' αυτές τις φράσεις το υποκείμενο ενεργεί και η ενέργειά του μεταβαίνει κάπου. Ξαναγράψτε τις φράσεις χρησιμοποιώντας ως υποκείμενο των ρημάτων τις υπογραμμισμένες λέξεις. • Το υποκείμενο ενεργεί ή δέχεται μια ενέργεια;

. . . .
. . . .
. . . .

2. **α.** *Ο καθηγητής μας έφεγγε ολόκληρος.* (κείμ. 2)
β. *Δυο τρία παιδιά χόρευαν το τραγούδι μες στην τάξη.* (κείμ. 2)
γ. *100 εκατομμύρια παιδιά γράφονται στο σχολείο (από τους γονείς τους).* (κείμ. 3)
δ. *Τρέφονται οι πρόσφυγες με έξοδα του κράτους.* (κείμ. 1)
ε. *Παραμένουν αποκλεισμένοι από την εκπαίδευση.* (κείμ. 3)

Ποιος ενεργεί σε καθεμιά από τις προηγούμενες προτάσεις; • Ποια λέξη δέχεται την ενέργεια του ρήματος; • Το ρήμα δείχνει σε όλες τις περιπτώσεις ότι το υποκείμενο ενεργεί;

α. . . . .
β. . . . .
γ. . . . .
δ. . . . .
ε. . . . .

3. – *Η βασική εκπαίδευση επιτρέπει σε όλους να **επωφεληθούν** από αυτήν.* (κείμ. 3)
– *Ολόκληρη η κοινωνία **ωφελείται** από την εκπαίδευση των γυναικών.* (κείμ. 3)

Βρείτε το υποκείμενο των ρημάτων με έντονους χαρακτήρες. • Από ποια λέξη δέχεται ενέργεια;

υποκείμενο . . . . **δέχεται ενέργεια** . . . .
. . . .

Μαθαίνω για τη διάθεση του ρήματος και την παθητική σύνταξη

- Η **διάθεση** αναφέρεται στη σημασία του ρήματος και στη σχέση που έχει με το υποκείμενό του και διακρίνεται σε **ενεργητική**, **παθητική**, **μέση** και **ουδέτερη**.
- Τα ρήματα, ως προς τη διάθεσή τους, είναι
  - **ενεργητικά**, όταν το υποκείμενο ενεργεί (παράδ. 2α, β)
  - **παθητικά**, όταν το υποκείμενο δέχεται ενέργεια από άλλον (παράδ. 2γ)
  - **μέσα**, όταν το υποκείμενο ενεργεί και η ενέργεια γυρίζει στο ίδιο (παράδ. 2δ)
  - **ουδέτερα**, όταν το υποκείμενο βρίσκεται σε μια κατάσταση (παράδ. 2ε).
- Η διάθεση του ρήματος είναι ανεξάρτητη από τη φωνή στην οποία ανήκει· δηλαδή, ένα ρήμα μπορεί να βρίσκεται στην ενεργητική φωνή και να έχει παθητική διάθεση (*Μαύρισα από τον ήλιο*) ή να βρίσκεται στην παθητική φωνή και να έχει ενεργητική διάθεση (*Χρειάζομαι χρόνο*).

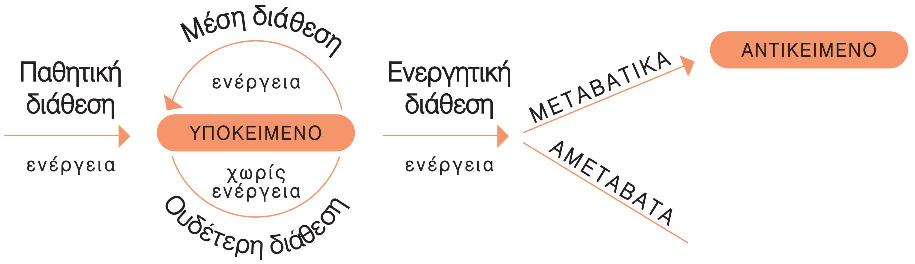

- Όταν διατυπώνουμε ένα νόημα με ρήμα παθητικής διάθεσης, έχουμε **παθητική σύνταξη**.
- Στην παθητική σύνταξη, το προθετικό σύνολο (συνήθως από + αιτιατική) που φανερώνει το πρόσωπο ή το πράγμα από το οποίο παθαίνει κάτι το υποκείμενο λέγεται **ποιητικό αίτιο** (*Διαβάζω και γράφω*, 3).

4. Ποιο ρήμα μέσης διάθεσης πιστεύετε ότι αντιστοιχεί σε κάθε σκίτσο;

Β2 Μεταβατικά και αμετάβατα ρήματα

Ακούω και μιλώ

1. Στο κείμενο 2 γίνεται λόγος για γεγονότα που διαδραματίζονται σε ένα σχολείο. Ποια ρήματα στην 1η παράγραφο δείχνουν τι κάνει ο καθηγητής και ποια τι κάνουν τα παιδιά;

2. Στο κείμενο 1 συναντούμε τα ρήματα *περιοριζόταν, πλησίαζε, παίρνει, σταματούσαν, ζήτησε*. Ποια από αυτά χρειάζονται κάποιο συμπλήρωμα για να ολοκληρωθεί το νόημά τους και ποια όχι;

Κείμενο 5 [Η Νέα Παιδαγωγική!]

Στην τετάρτη τάξη βασίλευε και κυβερνούσε ο Διευθυντής του Δημοτικού. [...] Μας είχε έρθει σπουδασμένος από την Αθήνα κι είχε φέρει, λέει, μαζί του τη Νέα Παιδαγωγική· θαρρούσαμε πως θα 'ταν καμιά νέα γυναίκα και την έλεγαν Παιδαγωγική· μα όταν τον αντικρίσαμε για πρώτη φορά, ήταν ολομόναχος· η Παιδαγωγική έλειπε, θα 'ταν σπίτι. Κρατούσε ένα μικρό στριφτό βούρδουλα, μας έβαλε στη γραμμή κι άρχισε να βγάζει λόγο.

Νίκος Καζαντζάκης, *Αναφορά στον Γκρέκο*, εκδ. Ελένης Ν. Καζαντζάκη, 1971

«Εμείς του '60 οι εκδρομείς», Ημερολόγιο 1999, εκδ. Μεταίχμιο, 1999

Διαβάζω και γράφω

1. Παρατηρήστε τις παρακάτω ενέργειες του πρωταγωνιστή του κειμένου 5:

Ο Διευθυντής
- βασίλευε (α)
- κυβερνούσε (β)
- είχε έρθει (γ)
- είχε φέρει τη Νέα Παιδαγωγική (δ)
- κρατούσε ένα μικρό στριφτό βούρδουλα (ε)

Και τα πέντε παραπάνω ρήματα είναι ενεργητικά. Ποια από αυτά χρησιμοποιούνται χωρίς συμπλήρωμα; • Ποια έχουν κάποιο συμπλήρωμα στο οποίο μεταβαίνει η ενέργεια του ρήματος;

Χωρίς συμπλήρωμα χρησιμοποιούνται τα . . . .
Έχουν συμπληρώματα τα . . . .
Μεταβαίνει η ενέργεια του ρήματος στα . . . .

2. *Κρατούσε ένα μικρό στριφτό βούρδουλα. Άρχισε να βγάζει λόγο.*
Η ενέργεια του ρήματος μεταβαίνει σε κάποιο συμπλήρωμα. Τι παρατηρείτε στα ίδια ρήματα στις ακόλουθες προτάσεις;
Το διάλειμμα κράτησε πάνω από μισή ώρα. Η εκδήλωση άρχισε μετά τις εννέα.
Παρατηρώ ότι . . . .

Μαθαίνω για τα μεταβατικά και αμετάβατα ρήματα

- Τα ρήματα που δείχνουν ότι η ενέργεια του υποκειμένου δε μεταβαίνει σε κάτι άλλο λέγονται **ενεργητικά αμετάβατα** (*Διαβάζω και γράφω*, 1α, β, γ).
- Τα ρήματα που δείχνουν ότι η ενέργεια του υποκειμένου μεταβαίνει σε άλλο πρόσωπο ή πράγμα λέγονται **ενεργητικά μεταβατικά** (1δ, ε).
- Πολλά ρήματα της νέας ελληνικής γλώσσας είναι και μεταβατικά και αμετάβατα, σε διαφορετικό όμως κάθε φορά γλωσσικό περιβάλλον (2).

  Π.χ. *Άρχισε να βγάζει λόγο – Η εκδήλωση άρχισε μετά τις εννέα.*

Β3 Αντικείμενο – Μονόπτωτα και δίπτωτα ρήματα

Κείμενο 6 [Μιλάτε με το διπλανό σας]

Έχετε προσέξει πως, όταν θέλει κανείς να μιλήσει με τους συμμαθητές του μέσα στην τάξη, έχει συνέχεια προβλήματα; Φυσικά, μπορείτε να μιλάτε με το διπλανό σας, αλλά ακόμα κι όταν μιλάτε χαμηλόφωνα, η δασκάλα σάς ακούει και σας λέει: «Αφού έχεις τόσο πολλή όρεξη να μιλήσεις, έλα στον πίνακα για να δούμε αν είσαι πάντα τόσο φλύαρος!» και σας ρωτάει να της πείτε όλες τις επαρχίες με τις πρωτεύουσές τους, κι αυτό δημιουργεί ένα σωρό ιστορίες. Μπορεί βέβαια κανείς να συνεννοείται γράφοντας σε ένα χαρτί και ύστερα να το κάνει σαΐτα και να το πετάει σ' αυτόν που θέλει, αλλά και τότε πάλι, σχεδόν πάντα, η δασκάλα το βλέπει και ζητάει να της το πάμε και ύστερα να το πάμε στο διευθυντή και επειδή συνήθως γράφει «Ο Ρούφους είναι βλάκας, δώστε το και σ' άλλους» ή «Ο Εντ είναι χαζός, δώστε το και σ' άλλους», ο διευθυντής θα σας πει πως θα καταντήσετε αγράμματοι, θα γίνετε αλήτες και πως αυτό θα κάνει τους γονείς σας να πονέσουν πολύ και πως σκοτώνονται για να σας αναθρέψουν σωστά. Και στο τέλος σάς τιμωρεί!

Ρενέ Γκοσινί – Ζαν Ζακ Σανπέ, *Ο μικρός Νικόλας και η παρέα του*, μτφρ. Ανδρέας Καρακίτσιος, εκδ. Σύγχρονοι Ορίζοντες, 2000

Ακούω και μιλώ

1. Αντικαταστήστε με δικά σας παραδείγματα από τη σχολική ζωή το συμπλήρωμα που είναι με έντονους χαρακτήρες: *(Ο καθηγητής) έφερνε* ***δίσκους****. Διαπιστώσαμε* ***πως μόνο το χειροκρότημά μας είχαν ακούσει****.* (κείμ. 2)
2. Βρείτε τα συμπληρώματα των παρακάτω ρημάτων.
   - **α.** *Και δεν κάνετε μάθημα;* (κείμ. 2)
   - **β.** *Τους εξηγήσαμε και μας κοίταζαν κατάπληκτοι.* (κείμ. 2)
   - **γ.** *Ζήτησε από τον Αριστείδη να γράψει το όνομά του.* (κείμ. 1)
   - **δ.** *Έκαμνε προβολές, για να μας δείξει τόπους, φορεσιές, σπίτια.* (κείμ. 2)
   - **ε.** *Μας έφερνε από το σπίτι του βιβλία.* (κείμ. 2)

Διαβάζω και γράφω

1. *Ξέρετε **αυτό**, ξέρετε **εκείνο**, ξέρετε **το άλλο**;* (κείμ. 2): Απευθυνόμενοι στους συμμαθητές σας, χρησιμοποιήστε το ίδιο ρήμα και αντικαταστήστε τις αντωνυμίες με:

α. ουσιαστικά . . . .

β. προτάσεις που να αρχίζουν με *ότι* . . . .

. . . .

γ. προτάσεις που να αρχίζουν με ερωτηματική αντωνυμία ή ερωτηματικό επίρρημα.

. . . .

2. ***να μιλήσει** με τους συμμαθητές του, **να** της **πείτε** όλες τις επαρχίες, **δημιουργεί** ένα σωρό ιστορίες, **να** το **πετάει** σ' αυτόν..., **ζητάει** να της το πάμε, **θα** σας **πει** πως θα καταντήσετε αγράμματοι.* (κείμ. 6) Ποια μορφή έχουν τα αντικείμενα που συνοδεύουν τα ρήματα με έντονους χαρακτήρες στις παραπάνω φράσεις; • Μερικά από τα ρήματα των φράσεων αυτών έχουν δύο αντικείμενα· εντοπίστε τα.

Ρήματα	Αντικείμενα	Μορφή

3. *Τραγουδούσαν, χόρευαν* (κείμ. 2): Αναφερόμενοι σε μια εκδήλωση του σχολείου σας, χρησιμοποιήστε τα ρήματα μέσα σε προτάσεις με αντικείμενο μια λέξη της ίδιας ετυμολογικής οικογένειας με αυτά.

. . . .

. . . .

Μαθαίνω για το αντικείμενο και τα μονόπτωτα και δίπτωτα ρήματα

- Το πρόσωπο ή το πράγμα που δέχεται την ενέργεια ή την επίδραση του υποκειμένου ενός μεταβατικού ρήματος και αποτελεί απαραίτητο συμπλήρωμα της έννοιάς του λέγεται **αντικείμενο**.
- Το αντικείμενο ενός μεταβατικού ρήματος μπορεί να είναι ουσιαστικό, αντωνυμία, αλλά και επίθετο, μετοχή και κάθε άλλο μέρος του λόγου και μια πρόταση ολόκληρη με άρθρο ή χωρίς άρθρο μπροστά τους, όταν παίρνουν τη θέση ουσιαστικού.
- Τα μεταβατικά ρήματα που χρειάζονται ως συμπλήρωμα μία μόνο πτώση (ένα αντικείμενο) λέγονται **μονόπτωτα**.
- Τα μεταβατικά που χρειάζονται ως συμπλήρωμα δύο πτώσεις (δύο αντικείμενα) λέγονται **δίπτωτα**. Από αυτά, το αντικείμενο που συνδέεται στενότερα με το ρήμα λέγεται **άμεσο**, ενώ το άλλο λέγεται **έμμεσο**, γιατί η ενέργεια του υποκειμένου του ρήματος απευθύνεται έμμεσα προς αυτό.

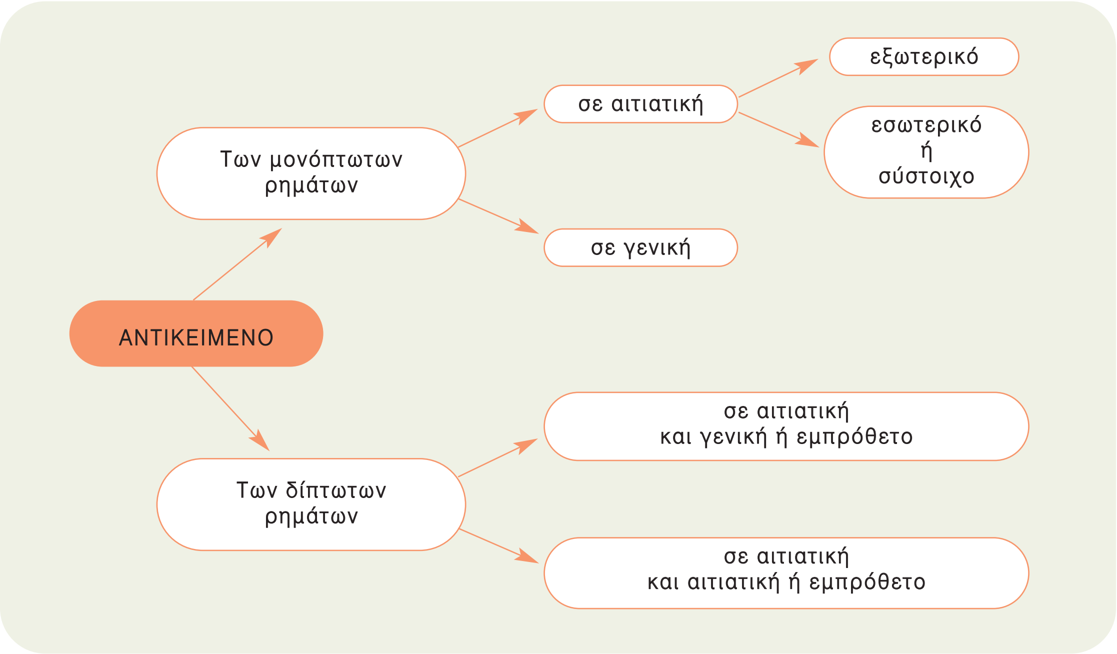

- Δύο ή περισσότερα όμοια αντικείμενα (όλα πρόσωπα ή όλα πράγματα) που βρίσκονται στην ίδια πτώση και συνδέονται μεταξύ τους με συνδέσμους ή χωρίζονται με κόμμα θεωρούνται μία πτώση.
- Στα μονόπτωτα ρήματα η γενική και στα δίπτωτα το έμμεσο αντικείμενο μπορεί να αντικατασταθεί από εμπρόθετο (με τις προθέσεις *από*, *με*, *σε*, *για* + αιτιατική).
- Στα δίπτωτα ρήματα που συντάσσονται με δύο αιτιατικές, η αιτιατική προσώπου ή του προσωποποιημένου πράγματος είναι το άμεσο αντικείμενο.
- Το σύστοιχο αντικείμενο έχει την ίδια σημασία –και συχνά και ετυμολογική συγγένεια– με το ρήμα.
  Π.χ. *Στην εκδήλωση του σχολείου όλοι φορούσαν ρούχα επίσημα.*

Κείμενο 7 Κόμικς

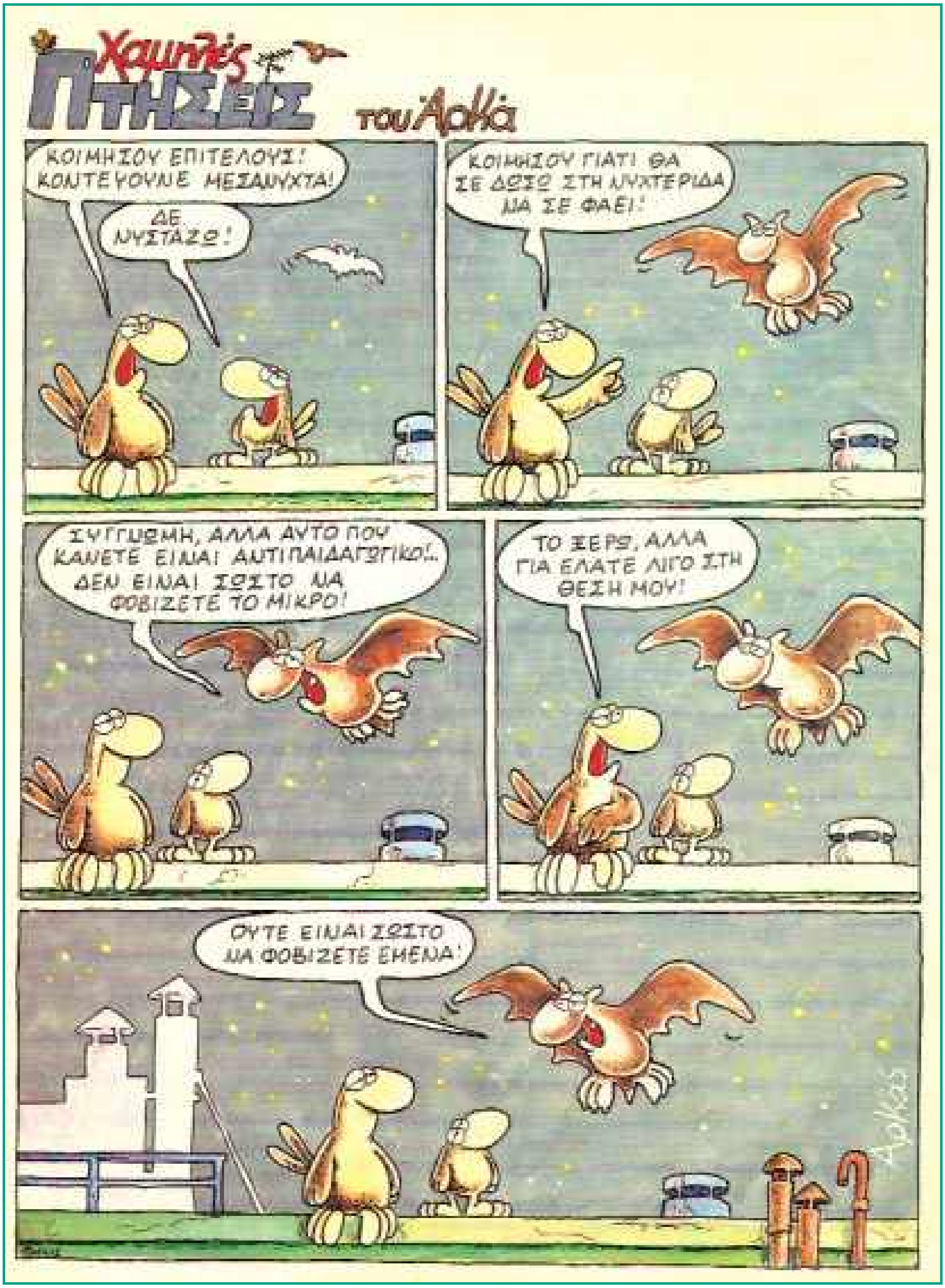

Αρκάς, *Μπαμπά, πετάω!*, εκδ. Γράμματα, 1992

4. Βρείτε τις διαθέσεις των ρημάτων και τα αντικείμενά τους στο παραπάνω σκίτσο.

Ακούω και μιλώ

1. Ποια λέξη φανερώνει ότι το κείμενο 1 είναι απόσπασμα ενός μεγαλύτερου κειμένου; • Ποιο ρόλο παίζει η λέξη «ακόμα» σε σχέση με την προηγούμενη περίοδο λόγου; • Τι εξυπηρετούν οι λέξεις «πάλι» και «αλλά» στη β΄ παράγραφο;
2. Ποιες λέξεις συνδέουν τις περιόδους λόγου και τις παραγράφους μεταξύ τους στο κείμενο 2;
3. Η πρώτη περίοδος λόγου στο κείμενο 3 επισημαίνει ένα πρόβλημα της σύγχρονης εκπαίδευσης. Ποια σχέση έχει με τις δύο παραγράφους του κειμένου;
4. Προσέξτε το κείμενο 4. Ποιες λέξεις και εκφράσεις συνδέουν τις παραγράφους μεταξύ τους στο κείμενο 4; • Εξηγήστε, με βάση τις συνδετικές αυτές λέξεις, με ποια σειρά θα γίνουν οι αλλαγές στην εκπαίδευση, σύμφωνα με το κείμενο.

Διαβάζω και γράφω

1. Μπορείτε να αποδώσετε σε μία παράγραφο όσα διαβάσατε στο κείμενο 2; • Προσθέστε κάποιες συνδετικές λέξεις, ώστε να βοηθήσετε τους αναγνώστες να παρακολουθήσουν τη σειρά με την οποία εξελίχθηκε το μάθημα στην τάξη. Για παράδειγμα, μπορείτε να αρχίσετε έτσι: «Στην αρχή μάς έφερνε...».
2. Μπορείτε να γράψετε τη θεματική πρόταση κάθε παραγράφου στο κείμενο 4; • Με ποιο σκεπτικό χώρισε ο συγγραφέας το κείμενο αυτό σε τέσσερις παραγράφους;
3. Μπορείτε να αντικαταστήσετε τις συνδετικές λέξεις ανάμεσα στις παραγράφους με άλλες, χωρίς να αλλάζει το νόημα του κειμένου 4;
4. Αφού μελετήσετε τη δομή κάθε παραγράφου του κειμένου 4, γράψτε έναν πλαγιότιτλο για καθεμία.

Μαθαίνω για τη συνοχή ευρύτερου κειμένου

- Για να γράψουμε ένα κείμενο, πρέπει να έχουμε αποφασίσει:
  1. ποιο είναι το θέμα μας·
  2. ποια ζητήματα σχετικά με το θέμα αυτό θέλουμε ή μας ζητούν να αναπτύξουμε στο κείμενό μας·
  3. ποιος είναι ο σκοπός για τον οποίο γράφουμε. Ο σκοπός μας προσδιορίζεται από τρία κυρίως στοιχεία:

  τους αναγνώστες / αποδέκτες ← → το είδος του κειμένου με το οποίο θα διαβιβάσουμε όσα έχουμε να πούμε
  ↓
  τι θέλουμε να επιτύχουμε με το κείμενό μας

- Είναι απαραίτητο το κείμενό μας να έχει αλληλουχία, δηλαδή, να υπάρχει ομαλή μετάβαση από τη μία σκέψη στην άλλη. Έπειτα, πρέπει να βρούμε πώς θα οργανώσουμε τις ιδέες αυτές σε παραγράφους, ώστε η καθεμία να έχει σαφές νόημα. Για να γίνει σαφέστερη η αλληλουχία, δηλαδή η λογική σχέση και συνέχεια που πρέπει να υπάρχει ανάμεσα στις ιδέες του κειμένου, χρησιμοποιούμε τις κατάλληλες συνδετικές λέξεις ή φράσεις.
- Τα κείμενα διαφέρουν μεταξύ τους ανάλογα με το είδος τους. Αλλιώς είναι οργανωμένη μια επιστολή σε ένα φίλο μας κι αλλιώς ένα άρθρο σε ένα μαθητικό περιοδικό. Για το λόγο αυτό πρέπει να λαμβάνουμε υπόψη μας όχι μόνο σε ποιον απευθυνόμαστε, αλλά και τι γνωρίζει για το θέμα μας.
- Παρόλο που τα κείμενα διαφέρουν πολύ μεταξύ τους ανάλογα με το είδος τους, συνήθως σε όλα μπορούμε να διακρίνουμε: **1.** τον πρόλογο, **2.** το κύριο θέμα τους, **3.** τον επίλογο.
- Ανάλογα με το είδος του κειμένου μπορεί να υπάρχει προσφώνηση-επιφώνηση (π.χ. επιστολή, ομιλία κτλ.) ή τίτλος (π.χ. άρθρο σε εφημερίδα).

1. Συνδυάστε τα ουσιαστικά από τα προηγούμενα κείμενα: *εκπαίδευση, καθηγητής, σχολείο, μαθητής, διευθυντής* με κάθε ομάδα επιθέτων/μετοχών:

εκπαίδευση •	• αυστηρός καταρτισμένος επιεικής
καθηγητής •	• επιμελής δημιουργικός προσεκτικός
σχολείο •	• προσχολική γενική επαγγελματική
μαθητής •	• δυναμικός τυπικός σχολαστικός
διευθυντής •	• ημερήσιο δημόσιο πειραματικό

Μπορείτε να βρείτε κι εσείς άλλα επίθετα που να ταιριάζουν με αυτά τα ουσιαστικά;

. . . .

. . . .

2. Επιλέξτε από τα εισαγωγικά κείμενα ρήματα και ουσιαστικά που αναφέρονται στο σχολείο και στην εκπαίδευση γενικότερα. • Στη συνέχεια αξιοποιήστε ορισμένες απ' αυτές τις λέξεις στη δραστηριότητα παραγωγής λόγου που θα σας δοθεί παρακάτω και θα σας ζητάει να παρουσιάσετε προτάσεις για τη βελτίωση-αλλαγή του σχολείου σας.

Κείμενο	Ρήματα	Ουσιαστικά
1		
2		
3		
4		

3. Αναζητήστε τόσο στα εισαγωγικά κείμενα όσο και σε κείμενα άλλων μαθημάτων της τάξης σας (Ιστορία, Θρησκευτικά, Γεωγραφία κτλ.) λέξεις που χρησιμοποιούνται για τη σύνδεση των παραγράφων. • Αξιοποιήστε κάποιες απ' αυτές τις λέξεις στη δραστηριότητα παραγωγής λόγου που θ' ακολουθήσει.

Πίνακας συνδετικών λέξεων ή φράσεων

Ακούω και μιλώ

1. Σας αρέσει ο τρόπος που οργανώνει το μάθημά του ο δάσκαλος στο απόσπασμα του κειμένου 2; • Για ποιους λόγους;

2. Οργανώνετε μια συζήτηση στο σχολείο σας με θέμα: «Αναζητώντας ένα σύγχρονο διαφορετικό σχολείο». • Στην αρχή ένας μαθητής θα παρουσιάσει μια περιγραφή του σχολείου που προτείνει ο συγγραφέας του κειμένου 4. • Στη συνέχεια ο καθένας από εσάς να περιγράψει πώς θέλει να είναι το σχολείο στο μέλλον. Μπορείτε να ξεκινήσετε την περιγραφή σας από το σχολικό χώρο (κτίριο, αίθουσες), το διδακτικό υλικό και να συνεχίσετε με τους εκπαιδευτικούς, τον τρόπο διδασκαλίας κτλ.

Διαβάζω και γράφω

1. Ανατρέξτε στα βιβλία Ιστορίας και συλλέξτε στοιχεία για την εκπαίδευση στην Αρχαία Ελλάδα και στο Βυζάντιο. • Κάντε μια σύντομη γραπτή παρουσίαση αυτών των μορφών εκπαίδευσης και ανακοινώστε τη στους συμμαθητές σας.

2. Ένας φίλος σας που μένει μακριά σάς γράφει ότι σκέφτεται να εγκαταλείψει το σχολείο. Γράψτε του μια απάντηση τονίζοντας τους λόγους για τους οποίους πρέπει να το συνεχίσει.

3. Για τη μαθητική εφημερίδα που θα εκδώσετε στην επόμενη Διαθεματική εργασία σάς ζητούν να γράψετε ένα σύντομο άρθρο (2-3 παραγράφων) στο οποίο θα παρουσιάζετε τα προβλήματα του σχολείου σας και στη συνέχεια τις προτάσεις σας για τη βελτίωσή του στο άμεσο μέλλον.

- Προσέξτε πώς θα οργανώσετε το κείμενό σας (συμβουλευτείτε και τη θεωρία για τη συνοχή ευρύτερου κειμένου).
- Πόσες παραγράφους έχει;
- Ποιο θέμα θέτει η καθεμία;
- Πώς συνδέονται οι παράγραφοι μεταξύ τους;
- Έχει αλληλουχία το κείμενό σας;
- Πώς την εξασφαλίσατε;
- Προσπαθήστε να αξιολογήσετε με βάση τους άξονες αυτούς το κείμενό σας.

Διαθεματική εργασία

- Το τμήμα σας αποφασίζει να εκδώσει ένα τεύχος της μαθητικής εφημερίδας ή του περιοδικού με αφιέρωμα στο σχολείο σας. Το αφιέρωμα αυτό θα έχει τίτλο: «**Η ιστορία του σχολείου μας**». Για να καταφέρετε να ετοιμάσετε αυτό το αφιέρωμα, σας προτείνουμε:
  - Χωριστείτε σε τρεις ομάδες: μία θα ασχοληθεί με το Σχολείο του χθες, μία με το Σχολείο του σήμερα και μία με το Σχολείο του αύριο.
  - Συγκεντρώστε φωτογραφίες, παλιές και σύγχρονες, στοιχεία από την Τοπική Ιστορία, από το αρχειακό υλικό του σχολείου σας. Μπορείτε ακόμα να πάρετε συνεντεύξεις από μαθητές και εκπαιδευτικούς του σχολείου σας, παλιότερους και σύγχρονους, ή και από άλλους τοπικούς παράγοντες. Παράλληλα αναζητήστε υλικό σε εφημερίδες και εκπαιδευτικά περιοδικά είτε στη βιβλιοθήκη του σχολείου είτε στο διαδίκτυο.
  - Ταξινομήστε το υλικό που συγκεντρώσατε. Οργανώστε το και γράψτε τα δικά σας συνοδευτικά κείμενα.
  - Σε συνεργασία με τον καθηγητή της Πληροφορικής, δώστε στο υλικό σας ηλεκτρονική μορφή.

Χρήσιμες ηλεκτρονικές διευθύνσεις

1. http://www.ypepth.gr (δικτυακός τόπος του Υπουργείου Παιδείας)
2. http://www. students.gr (πληροφοριακό υλικό για το σχολείο, το βιβλίο κ.ά.)
3. http://www.e-paideia.gr (ενημέρωση για την Παιδεία στον κόσμο σήμερα)
4. http://gym-n-souliou.ser.sch.gr (ενδιαφέρουσα ιστοσελίδα ενός Γυμνασίου)

ΑΣ ΘΥΜΗΘΟΥΜΕ ΤΙ ΜΑΘΑΜΕ Σ' ΑΥΤΗ ΤΗΝ ΕΝΟΤΗΤΑ

- Οι διαθέσεις του ρήματος είναι:
  → ....
  → ....
  → ....
  → ....

- Τα ενεργητικά ρήματα χωρίζονται σε
  → ....
  → ....

- **α.** *Μερικά πουλιά είχαν καλή φωνή.*
  Το ρήμα .... έχει αντικείμενο .... και λέγεται ....

  β. *Μας έφερνε βιβλία διάφορα.*
  Το ρήμα .... έχει αντικείμενα .... και .... και λέγεται. ....

5η ενότητα

ΣΥΖΗΤΩΝΤΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ

Σ' αυτή την ενότητα:

Θα μιλήσουμε και θα διαβάσουμε για τα επαγγέλματα και την εργασία παλιότερα και σήμερα.

Θα μάθουμε τους **βαθμούς** των **επιθέτων**.

Θα μάθουμε να αναγνωρίζουμε το **β΄ συνθετικό** των σύνθετων λέξεων.

Θα ασκηθούμε στην **οργάνωση** και **συνοχή** της **περιγραφής** και της **αφήγησης**.

Θα συνεργαστούμε για να συλλέξουμε υλικό και να **συνθέσουμε απλές εργασίες**.

Κείμενο 1 [Συνέντευξη με τον Πασκάλ Μπιε, εικονογράφο παιδικών βιβλίων]

Εσύ πώς δουλεύεις; Έχεις πρώτα το κείμενο στα χέρια σου και μετά το εικονογραφείς;

Στην αρχή έχω μια πολύ γενική ιδέα για την ιστορία. Περισσότερο σκέφτομαι με εικόνες παρά με κείμενα. Το κείμενο γράφεται σιγά σιγά, συζητώντας και γελώντας με την Μπέκη. (σημ.: Η Μπέκη Μπλουμ είναι συγγραφέας παιδικών βιβλίων.) Νομίζω ότι δεν μπορώ να διαχωρίσω τελείως το κείμενο από τις εικόνες. Είναι αλληλένδετα.

Πώς έγινες εικονογράφος;

Δεν αποφάσισα μια ημέρα ότι θα γίνω εικονογράφος. Από πολύ μικρός μ' άρεσε να ζωγραφίζω. Τα αγαπημένα μου παιχνίδια ήταν ένα μολύβι και ένα χαρτί... Έφτιαχνα μόνος μου εικονογραφημένες ιστορίες και κόμικς. Σπούδασα λοιπόν γραφιστικά και δε σταμάτησα ποτέ να σχεδιάζω. Πριν από λίγα χρόνια έστειλα σχέδιά μου στην Μπολόνια. Τους άρεσαν και τα διάλεξαν για την έκθεση εικονογράφησης. Σιγά σιγά αγάπησα πολύ την εικονογράφηση...

Πιστεύεις ότι τα χρώματα είναι σημαντικά στην εικονογράφηση;

Το χρώμα είναι σημαντικό για τα παιδιά, αλλά δε νομίζω ότι έχει πρωταρχική σημασία. Πολλές φορές το σχέδιο από μόνο του είναι αρκετό... Πάντα σχεδιάζω πρώτα κι αν χρειάζεται μετά το χρωματίζω. Βέβαια, σε μερικές περιπτώσεις το χρώμα είναι πολύ σημαντικό. Πώς ν' αποδώσεις την ατμόσφαιρα μιας ωραίας φωτεινής μέρας, τον ήλιο ή μια νύχτα με ξαστεριά χωρίς χρώματα;

Τι χρώμα θα έβαζες στα συναισθήματα;

Νομίζω ότι μπορούν να εκφραστούν συναισθήματα με τις αντιθέσεις των χρωμάτων. Όταν συνυπάρχουν έντονα και ανοιχτά χρώματα, δημιουργείται μια ατμόσφαιρα έντονη, ζωηρή. Αντίθετα, όταν τα χρώματα είναι ανοιχτά στους ίδιους απαλούς τόνους, δημιουργούν μια αίσθηση γαλήνης και ηρεμίας. Πιστεύω ότι και με τις γραμμές στο σχέδιο μπορεί κανείς να εκφράσει συναισθήματα. Όταν η γραμμή είναι λεπτή σ' ένα φόντο πιο έντονο, μπορεί να εκφράσει την αγωνία, την ένταση, το θυμό. Ενώ όταν οι γραμμές είναι στρογγυλές, εκφράζουν κάτι πιο γαλήνιο, πιο τρυφερό.

Ποιες είναι οι πηγές της έμπνευσής σας;

Εμπνέομαι πολύ από την καθημερινή ζωή... Σας διαβεβαιώνω ότι συμβαίνουν πράγματα πολύ διασκεδαστικά, καθημερινές καταστάσεις που μπορεί όμως να είναι πολύ κωμικές. Αστείες φυσιογνωμίες, πρόσωπα έκπληκτα, θυμωμένα, χαρούμενα, κάποιος που παραπατάει και πέφτει. Διάφορες εικόνες αποτυπώνονται ασυνείδητα στο μυαλό μου και, κάποια στιγμή, ξεπηδούν μπροστά και με βοηθούν να εμπνευστώ.

Τι θα έλεγες σε ένα παιδί που θα ήθελε να γίνει εικονογράφος;

Πρώτα απ' όλα πρέπει να κρατήσει μέσα του για πάντα την αθωότητά του, να παραμείνει παιδί για όλη του τη ζωή. Οι φίλοι μου, όταν έρχονται σπίτι μου, γελάνε μαζί μου. Έχω παντού μόνο παιδικά βιβλία, κόμικς, εικονογραφημένες ιστορίες...

εφημ. *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*, 12/12/1999

Ερωτήσεις κατανόησης

1 Από πού καταλαβαίνουμε ότι ο Πασκάλ Μπιε είχε έφεση για το επάγγελμα που τελικά ακολούθησε; • Θα σας ενδιέφερε να ασχοληθείτε με την εικονογράφηση κάποιου βιβλίου;

2 Από πού εμπνέεται ο Πασκάλ Μπιε;

Κείμενο 2 [Μικρές αγγελίες]

ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ζητεί δυναμικούς συνεργάτες. Υψηλές αποδοχές, εξέλιξη, εκπαίδευση, δυνατότητα μερικής απασχόλησης. Πληροφορίες, τηλ. [...]

ΕΤΑΙΡΕΙΑ SECURITY προσλαμβάνει προσωπικό ασφαλείας για πλήρη απασχόληση. Αποδοχές ικανοποιητικές και άριστες συνθήκες εργασίας. Θα προτιμηθούν άτομα που προέρχονται από τις Ειδικές Δυνάμεις, με καλή σωματική διάπλαση. Προσόντα: εκπληρωμένες στρατιωτικές υποχρεώσεις, ηλικία 25-35 ετών. Γραμματικές γνώσεις: απόφοιτοι λυκείου, κάτοχοι διπλώματος αυτοκινήτου ή μοτό. Πληροφορίες, τηλ. [...]

ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΟ ΓΡΑΦΕΙΟ ζητεί δικηγόρο, τουλάχιστον πενταετούς εμπειρίας, σε θέματα Αστικού και Εμπορικού Δικαίου, για πλήρη και αποκλειστική απασχόληση. Απαραίτητη προϋπόθεση η άριστη γνώση Η/Υ καθώς και της αγγλικής γλώσσας. Βιογραφικό σημείωμα στο φαξ: [...]

ΜΕΓΑΛΟ ΔΙΚΗΓΟΡΙΚΟ ΓΡΑΦΕΙΟ ζητεί γραμματέα με εξαιρετική γνώση Η/Υ, ταχεία, επιμελή δακτυλογράφηση και γνώση αγγλικών και γερμανικών. Αποστείλατε βιογραφικό σημείωμα στον αριθμό φαξ: [...]

Από την εφημ. *ΤΟ ΒΗΜΑ*

Ερώτηση κατανόησης

Αγγελίες σαν τις παραπάνω βρίσκει κανείς πολλές στις ειδικές σελίδες των εφημερίδων. Σε ποιους απευθύνεται η κάθε αγγελία και ποια προσόντα ζητούνται από αυτούς;

Κείμενο 3 [Ζωγράφιζε όνειρα]

Είχε χωρίσει τα σανίδια ανάλογα με τις διαστάσεις τους κι είχε αποφασίσει να ξεκινήσει απ' τα μικρότερα. Θα έπρεπε να περάσει ένα στάδιο εξάσκησης, αυτό ήταν φανερό, και να μπορέσει να συγκρατήσει την ανυπομονησία της.

Τα πρώτα σανίδια τα ζωγράφισε κι απ' τις δύο πλευρές για οικονομία. Έκανε απλά σχέδια, ίσα ίσα για να ελέγξει το νέο τρόπο ζωγραφικής. Διότι τώρα η Ιωάννα έκανε τα χρώματά της πολύ φωτεινά, χρησιμοποιούσε πολλά πράσινα και κίτρινα και κόκκινα ατόφια. Χρώματα, δηλαδή, που στην εικονογραφία θεωρούνται άσεμνα.

Όταν, έπειτα από πολλές αναμείξεις, κατέληξε ότι αυτά τα χρώματα την ικανοποιούσαν, άρχισε να προβληματίζεται με το σχέδιο. Ως τώρα είχε φτιάξει φανταστικά φυτά και λουλούδια μεμονωμένα και δεν είχε επιχειρήσει να φτιάξει μια σύνθεση.

Σκεφτόταν να κάνει μερικά δοκιμαστικά σχέδια και μετά να ξεκινήσει να ζωγραφίζει στο μεγάλο σανίδι, ράφι από ένα ντουλάπι του πρώτου ορόφου. Ύστερα από σκέψη, όμως, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι ήταν καλύτερα να ξεκινήσει κατευθείαν, για ν' αποφύγει με κάθε τρόπο τη στατικότητα.

Βρήκε τη χρυσή τομή στο αριστερό μέρος και ξεκίνησε από εκεί. Σχεδίασε τον προπλασμό ενός γυναικείου γυμνού σώματος σε ημικλινή στάση. Έπειτα άρχισε να βάζει τα πράσινα σκούρα των διάφορων φυτών. Είχε στο νου της να φτιάξει μια γυναίκα ανάμεσα σ' εξωτικά φυτά και παραδείσια πουλιά.

Ο φόβος του κενού την έκανε να γεμίσει σιγά σιγά το χώρο με παράξενα φυτά και δέντρα οπωροφόρα, λουλούδια εξωπραγματικά και ζώα. Φυτά υδροχαρή και κάκτοι της ερήμου, μπανανιές και κακί, ανθισμένα νούφαρα και μικροσκοπικά λουλούδια του υποδάσους, λέοντες και πίθηκοι, παπαγάλοι και κολίβρια, όλ' αυτά σε μια περίεργη ονειρική αρμονία. Στ' αριστερά η γυμνή γυναίκα άπλωνε το χέρι της σε μια αντρική φιγούρα που ερχόταν απ' το βάθος, απόμακρη και σκοτεινή, παίζοντας μια φλογέρα. Σ' ένα μικρό άνοιγμα τ' ουρανού τοποθέτησε μια λευκή σφαίρα που δεν ήξερε αν ήταν ήλιος ή φεγγάρι.

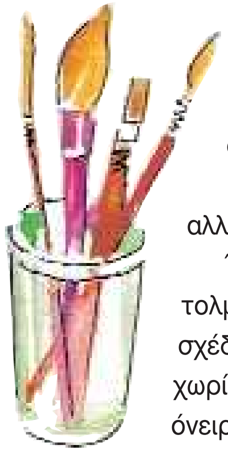

Ακόμη ο πίνακας δεν ήταν τελειωμένος, είχαν μπει μόνο τα κάτω χρώματα, τα σκούρα, αλλά η Ιωάννα το είχε σχεδόν τελειώσει στο μυαλό της.

Ένα παιχνίδι καινούριο γι' αυτή είχε αρχίσει. Ανακατεύοντας χρώματα που πριν δεν είχε τολμήσει, καινοτομούσε συνδυάζοντας κίτρινο με ροζ και κόκκινο με βιολέ και πορτοκαλί. Το σχέδιο και τα χρώματα είχαν τη μαγεία και την ομορφιά της παιδικής ζωγραφικής. Η Ιωάννα, χωρίς να το υποψιάζεται καν, είχε ανοίξει ένα παράθυρο στα όνειρά της. Γιατί τι άλλο από όνειρα ζωγράφιζε;

Ευγενία Φακίνου, *Η μεγάλη πράσινη*, εκδ. Καστανιώτη, 1987

Ερωτήσεις κατανόησης

1 Πώς χρησιμοποιούσε τα χρώματα η Ιωάννα;

2 Ποια σύνθεση τελικά ζωγράφισε; • Περιγράψτε την.

Κείμενο 4 [Η ιστορία του Στέλιου]

Ο Στέλιος έχει 20% ικανότητα όρασης. Το 1992 τελείωσε το τμήμα Βιολογίας του Α.Π.Θ. Κατά τη διάρκεια των σπουδών του παρακολούθησε τα προσφερόμενα μαθήματα της Σχολής του σχετικά με τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές, κι έτσι ανέπτυξε ένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον για το αντικείμενο.

Έμαθε να χρησιμοποιεί τον υπολογιστή με τη βοήθεια του συστήματος Apollo, το οποίο είναι ένα είδος συνθεσάιζερ φωνής που διαβάζει οτιδήποτε εμφανίζεται στην οθόνη (menu, κείμενα), καθώς και μέσω μιας μπάρας προσαρμογής που μετατρέπει τους χαρακτήρες που εμφανίζονται στην οθόνη σε μορφή γραφής του αλφάβητου Braille.

Μετά την αποφοίτησή του, στην προσπάθειά του για ένταξη στην επαγγελματική ζωή, αντιμετώπισε κάποιες δυσκολίες. Έτσι, όταν πληροφορήθηκε για ένα σεμινάριο που συνδιοργάνωσε ο Δήμος Καλλιθέας, ο Πανελλήνιος Σύνδεσμος Τυφλών, ένα ιταλικό πανεπιστήμιο και μία μεγάλη εταιρεία στο χώρο της Πληροφορικής, με τη χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σκέφτηκε ότι θα ήταν μια πολύ καλή ευκαιρία γι'

αυτόν να αποκτήσει περισσότερα εφόδια και προσόντα σχετικά με τους υπολογιστές. Μάλιστα, υπήρχε η δέσμευση ότι η συνεργαζόμενη εταιρεία θα προσλάμβανε δύο από τα άτομα που θα παρακολουθούσαν το σεμινάριο μετά τη λήξη του. Κατά τη διάρκεια του σεμιναρίου ειδικεύτηκε στις αρχές και τις γλώσσες προγραμματισμού.

Λόγω των ιδιαίτερων ικανοτήτων του, καθώς και του ζήλου, που επέδειξε όσο παρακολουθούσε το σεμινάριο, επιλέχθηκε και προσλήφθηκε από την εταιρεία μετά τη λήξη του σεμιναρίου. Σήμερα εξακολουθεί να εργάζεται εκεί, έχει πλήρως προσαρμοστεί στις συνθήκες εργασίας και αντιμετωπίζει με αισιοδοξία το μέλλον.

Ετοιμάζομαι για τη ζωή, ΣΕΠ Γ΄ Γυμνασίου, ΟΕΔΒ, 2003

Ερωτήσεις κατανόησης

1 Ποιες σπουδές έκανε ο Στέλιος και με ποιο τρόπο ξεπεράστηκε το πρόβλημα όρασής του στη χρήση του υπολογιστή;

2 Με ποιο τρόπο αντιμετώπισε ο Στέλιος τις δυσκολίες ένταξης στην επαγγελματική ζωή και τι τελικά πέτυχε;

ΟΙ ΒΑΘΜΟΙ ΤΩΝ ΕΠΙΘΕΤΩΝ – Η ΣΥΓΚΡΙΣΗ Β

Β1 Οι βαθμοί των επιθέτων και των επιρρημάτων

Ακούω και μιλώ

1. Στο κείμενο 1 διαβάζουμε τις φράσεις: α) *Το χρώμα είναι σημαντικό για τα παιδιά*, β) *Βέβαια, σε μερικές περιπτώσεις το χρώμα είναι πολύ σημαντικό.* Ποια διαφορά παρουσιάζει το επίθετο «σημαντικό» στις δύο προτάσεις;

2. Παρατηρώντας τα χρώματα των ρούχων των συμμαθητών σας, χρησιμοποιήστε το επίθετο *έντονο* σε φράσεις: α) για να αποδώσετε αυτό το γνώρισμα σε ένα χρώμα, β) για να συγκρίνετε ως προς αυτό το γνώρισμα δύο χρώματα και γ) για να πείτε ότι ένα χρώμα έχει αυτό το γνώρισμα σε πολύ μεγάλο βαθμό. • Με ποιους τύπους δηλώνεται η διαφορά που έχουν ως προς το γνώρισμα «έντονο» τα χρώματα που επιλέξατε;

3. Παρατηρήστε τα επίθετα και τις μετοχές που ακολουθούν. • Ποια σχηματίζουν συγκριτικό και υπερθετικό βαθμό και ποια όχι;

   αλληλένδετα, ωραίας, καθημερινή, θυμωμένα (κείμ. 1), ικανοποιητικές, γραμματικές, πενταετούς (κείμ. 2), *παιδικής, ανθισμένα* (κείμ. 3)

4. *΄Υστερα από σκέψη, όμως, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι ήταν καλύτερα να ξεκινήσει κατευθείαν* (κείμ. 3). • Πείτε πώς θα γίνει το επίρρημα *καλύτερα*: α) αν απλώς δείχνει την ιδιότητα του καλού και β) αν δείχνει την ιδιότητα σε πολύ μεγάλο βαθμό.

Β ΟΙ ΒΑΘΜΟΙ ΤΩΝ ΕΠΙΘΕΤΩΝ – Η ΣΥΓΚΡΙΣΗ

Μαθαίνω για τους βαθμούς των επιθέτων και των επιρρημάτων

- Οι βαθμοί των επιθέτων είναι τρεις: θετικός, συγκριτικός, υπερθετικός. Από αυτούς, ο συγκριτικός και ο υπερθετικός λέγονται παραθετικά των επιθέτων και σχηματίζονται μονολεκτικά ή περιφραστικά.

  α. **Επίθετο θετικού βαθμού**: Φανερώνει ότι ένα ουσιαστικό έχει κάποιο γνώρισμα:

  Το χρώμα είναι σημαντικό *για τα παιδιά.*

  β. **Επίθετο συγκριτικού βαθμού**: Φανερώνει ότι ένα ουσιαστικό έχει κάποιο γνώρισμα σε μεγαλύτερο βαθμό από ένα άλλο:

  Το χρώμα είναι πιο σημαντικό (*ή* σημαντικότερο) *για τα παιδιά παρά για τους μεγάλους.*

  γ. **Επίθετο υπερθετικού βαθμού**:

  1. **σχετικό υπερθετικό**: Φανερώνει ότι ένα ουσιαστικό έχει κάποιο γνώρισμα στον πιο μεγάλο βαθμό από όλα τα όμοιά του:

     Το χρώμα είναι το πιο σημαντικό στοιχείο σε μια ζωγραφιά.

  2. **απόλυτο υπερθετικό**: Φανερώνει ότι ένα ουσιαστικό έχει κάποιο γνώρισμα σε πολύ μεγάλο βαθμό, χωρίς να γίνεται σύγκριση με άλλα ουσιαστικά:

     Το χρώμα είναι πολύ σημαντικό (ή σημαντικότατο).

  - **Παραθετικά μετοχών**: Όσες μετοχές σχηματίζουν παραθετικά, τα σχηματίζουν περιφραστικά: *θυμωμένος, πιο θυμωμένος, πολύ θυμωμένος.*

  - **Επίθετα χωρίς παραθετικά**: Δε σχηματίζουν παραθετικά τα επίθετα που σημαίνουν:
    ύλη (*ξύλινος*), καταγωγή ή συγγένεια (*πατρικός*), τόπο (*ορεινός*), χρόνο (*καθημερινός*), κατάσταση που δεν αλλάζει (*αντρικός*), κάποια σύνθετα με πρώτο συνθετικό α- (*άγνωστος*).

- Όπως τα επίθετα, έτσι και τα επιρρήματα έχουν τρεις βαθμούς.

- Όσα επιρρήματα προέρχονται από επίθετα σχηματίζουν περιφραστικά και μονολεκτικά παραθετικά από τον πληθυντικό του ουδετέρου:

  π.χ. ωραίος → ωραία – ωραιότερα / πιο ωραία – ωραιότατα / πολύ ωραία

ΚΑΤΑΛΗΞΕΙΣ ΠΑΡΑΘΕΤΙΚΩΝ

Θετικός	**Συγκριτικός**	**Υπερθετικός**
έντονος	εντονότερος / πιο έντονος	εντονότατος / πολύ έντονος ο εντονότερος / ο πιο έντονος
ταχύς	ταχύτερος / πιο ταχύς	ταχύτατος / πολύ ταχύς ο ταχύτερος / ο πιο ταχύς
επιμελής	επιμελέστερος/ πιο επιμελής	επιμελέστατος/ πολύ επιμελής ο επιμελέστερος / ο πιο επιμελής

Κείμενο 5 [Η ανεργία των νέων σήμερα]

...Αξιοσημείωτο είναι ότι οι νέοι στην ηλικία εμφανίζουν χαρακτηριστικά υψηλότερη μακροχρόνια ανεργία από τους ευρισκόμενους σε ώριμες ηλικίες. Επίσης ο ένας στους δύο ανέργους είναι «νέος» στην αγορά εργασίας με την έννοια ότι δεν είχε εργαστεί στο παρελθόν. Ως προς το επίπεδο εκπαίδευσης επίσης το ποσοστό της ανεργίας (όχι μόνο της μακροχρόνιας) εμφανίζει σημαντικές διαφοροποιήσεις. Συστηματικά, αν οι πτυχιούχοι ΑΕΙ εμφανίζουν υπολογίσιμο ποσοστό ανεργίας (6,4%), αυτό είναι μικρότερο από το μέσο συνολικό, που είναι κοντά στο 10%, ενώ οι πτυχιούχοι ΤΕΙ εμφανίζουν ποσοστό ανεργίας 12,5%, που είναι υψηλότερο από το γενικό ποσοστό. Συστηματικά επίσης οι απόφοιτοι Μέσης Εκπαίδευσης εμφανίζουν ποσοστό ανεργίας 15%, υψηλότερο από το γενικό ποσοστό. Έχει ενδιαφέρον να σημειωθεί επίσης ότι οι απόφοιτοι Τεχνικών και Επαγγελματικών Λυκείων εμφανίζουν κατά κανόνα περισσότερη ανεργία από τους αποφοίτους των Ενιαίων Λυκείων.

Αξίζει επίσης να αναφερθεί ότι η ανεργία αυτών που έχουν μόνο απολυτήριο Δημοτικού είναι συστηματικά σαφώς μικρότερη (7,6%) από αυτήν του εργατικού δυναμικού. Το γεγονός αυτό συνδέεται με το ότι τέτοια άτομα κατά κανόνα συγκεντρώνονται σε μεγάλες σχετικά ηλικίες, όπου η ανεργία έχει παύσει να αποτελεί σύνηθες φαινόμενο.

εφημ. *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 1/2/2004

εφημ. *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 16/10/2005

Διαβάζω και γράφω

1. Στις παρακάτω προτάσεις υπογραμμίστε τα επίθετα και κατατάξτε τα στον πίνακα. • Έπειτα συμπληρώστε τους άλλους βαθμούς όσων έχουν παραθετικά με τους περιφραστικούς και τους μονολεκτικούς τύπους, όπου υπάρχουν:

– *Ενώ όταν οι γραμμές είναι στρογγυλές, εκφράζουν κάτι πιο τρυφερό.* (κείμ. 1)

– *Μεγάλο δικηγορικό γραφείο ζητεί γραμματέα με εξαιρετική γνώση Η/Υ, ταχεία, επιμελή δακτυλογράφηση και γνώση αγγλικών και γερμανικών.* (κείμ. 2)

– *Σας διαβεβαιώνω ότι συμβαίνουν πράγματα πολύ διασκεδαστικά, καθημερινές καταστάσεις που μπορεί όμως να είναι πολύ κωμικές.* (κείμ. 1)

Θετικός	Συγκριτικός	Σχετικός υπερθετικός	Απόλυτος υπερθετικός

2. Βάλτε σε κύκλο τα επίθετα που δε σχηματίζουν παραθετικά.

πρωταρχική σημασία, πρόσωπα έκπληκτα, βιογραφικό σημείωμα, στρατιωτικές υποχρεώσεις, ικανοποιητικές αποδοχές, πενταετούς εμπειρίας, περίεργη ονειρική αρμονία

3. Στο παρακάτω απόσπασμα του κειμένου 5 εντοπίστε τα επιρρήματα και σχηματίστε τα παραθετικά όσων μπορείτε:

– *Αξίζει επίσης να αναφερθεί ότι η ανεργία αυτών που έχουν μόνο απολυτήριο Δημοτικού είναι συστηματικά σαφώς μικρότερη (7,6%) από αυτήν του εργατικού δυναμικού.*

....

....

B2 Η σύγκριση

Ακούω και μιλώ

1. Στις παρακάτω προτάσεις βρείτε τι συγκρίνεται με τι και με ποιο επίθετο ή επίρρημα γίνεται η σύγκριση. • Τι μορφή έχουν αυτά που συγκρίνονται;

– *Περισσότερο σκέφτομαι με εικόνες παρά με κείμενα.* (κείμ. 1)

– *Οι πτυχιούχοι ΤΕΙ εμφανίζουν ποσοστό ανεργίας 12,5 %, που είναι υψηλότερο από το γενικό ποσοστό.* (κείμ. 5)

Διαβάζω και γράφω

1. Στο κείμενο 5 εντοπίστε το τμήμα «Συστηματικά επίσης... του εργατικού δυναμικού». • Υπογραμμίστε τις συγκρίσεις και σημειώστε τι συγκρίνεται με τι καθώς και το συγκριτικό.

2. Εντοπίστε στο κείμενο 5 τις συγκρίσεις και συμπληρώστε αυτό που συγκρίνεται (β΄ όρος σύγκρισης) είτε υπάρχει είτε παραλείπεται:

– *Αξιοσημείωτο είναι ότι οι νέοι στην ηλικία εμφανίζουν χαρακτηριστικά υψηλότερη μακροχρόνια ανεργία* .... (κείμ. 5)

– *...αυτό είναι μικρότερο* .... (κείμ. 5).

Μαθαίνω για τη σύγκριση

α΄ όρος σύγκρισης + συγκριτικό + β΄ όρος σύγκρισης

- Ο **α΄ όρος** σύγκρισης μπορεί να είναι ουσιαστικό, αντωνυμία, επίθετο, ρήμα, πρόταση κ.ά.
- Ο **β΄ όρος** εκφέρεται:
  α. **από** + **αιτιατική**, π.χ. *από τους ευρισκόμενους σε ώριμες ηλικίες.*
  β. με τα συγκριτικά επίθετα μεγαλύτερος, μικρότερος, ανώτερος, κατώτερος, καλύτερος, **με τον αδύνατο τύπο της γενικής** της προσωπικής αντωνυμίας, π.χ. *είναι μικρότερός σου.*
  γ. **παρά** + **ομοιότροπα με τον α΄ όρο**, π.χ. *Περισσότερο σκέφτομαι με κείμενα παρά με εικόνες.*
  δ. **βραχυλογικά**, δηλαδή παραμένει μόνο ο προσδιορισμός του, όταν είναι ίδιος με τον πρώτο, π.χ. *Αυτό είναι μικρότερο από το μέσο συνολικό* (ενν. ποσοστό ανεργίας).
  Παραλείπεται όταν εννοείται εύκολα, π.χ. *Τα νεαρότερα άτομα είναι περισσότερο εξοικειωμένα με τις νέες τεχνολογίες* (ενν. από τους μεγαλύτερους σε ηλικία).
- Το **συγκριτικό** είναι επίθετο ή επίρρημα συγκριτικού βαθμού.

Κείμενο 6 [Χτίζοντας την Ακρόπολη στην αρχαία Αθήνα]

…Έτσι δημιουργήθηκε ένας μεγάλος κύκλος εργασιών: ως πρώτα υλικά έπρεπε να χρησιμοποιήσουν λιθάρι, χαλκό, ελεφαντόδοντο, χρυσάφι, έβενο, ξύλο κυπαρισσιού και άλλα. Οι τεχνίτες, που θα τα χρησιμοποιούσαν και θα τα κατεργάζονταν, θα ήταν ξυλουργοί, γλύπτες, χαλκουργοί, μαρμαράδες, επιχρυσωτές, ελεφαντουργοί, ζωγράφοι, κοσμηματογράφοι, τορνευτές, αυτοί που θα αναλάβαιναν την αποστολή και μεταφορά τους ήταν για τη θάλασσα έμποροι και ναύτες και κυβερνήτες πλοίων, και για την ξηρά αμαξουργοί, καραγωγείς, αμαξηλάτες, σκοινοποιοί, λιναράδες, εργάτες δερμάτων, οδοποιοί, μεταλλωρύχοι…

Πλούταρχος, «Περικλής», 12, 6, στο *Πλουτάρχου Βίοι*,
μτφρ. Μ.Χ. Οικονόμου – Β.Η. Τσακατίκας, ΟΕΔΒ, 1986

Κείμενο 7 Η γυναίκα μετανάστρια στην πόλη

http://tovima.dolnet.gr/print_article.php

Αυτό που για τους περισσότερους από εμάς φαίνεται να είναι μια από τις συνηθισμένες δοκιμασίες και βάσανα της καθημερινότητας, για το μετανάστη γίνεται μια επώδυνη προσπάθεια για επιβίωση που φαίνεται ότι ποτέ δε θα σταματήσει.

Μία από τις κύριες έννοιες μιας γυναίκας που έχει μεταναστεύσει είναι η απόκτηση μιας νόμιμης και μόνιμης κατοικίας και άδειας εργασίας. Παρά το γεγονός ότι μεγάλες προσπάθειες έχουν γίνει από την ελληνική κυβέρνηση για να χορηγήσει άδειες εργασίας σε ξένους, τα προβλήματα υπερισχύουν. Η γραφειοκρατία και η έλλειψη συντονισμού ανάμεσα στους υπουργούς αναδείχτηκαν σε συμπληγάδες πέτρες για την πολυαναμενόμενη απόκτηση των απαραίτητων εγγράφων. Η καταχώριση της προσωρινής κάρτας παραμονής (λευκή κάρτα) και έπειτα της κάρτας παραμονής περιορισμένης χρονικής διάρκειας (πράσινης κάρτας), σε πολλές περιπτώσεις ακόμη δεν εξασφαλίζουν την εξαφάνιση των προβλημάτων τους. Πάρα πολύ συχνά οι γραφειοκρατικοί μηχανισμοί οδηγούν σε αδιέξοδο σε κάποια φάση της διαδικασίας προκαλώντας ακόμα και τη λήξη προθεσμιών.

Yvette Jarvis, από την ημερίδα με θέμα: *Η γυναίκα στη σύγχρονη πόλη*,
Δίκτυο Γυναικών της Ευρώπης, 14/11/2001, http://members.tripod.com

Κείμενο 8 [Η κυρα-Γιωργία]

Η Μαρίνα νοίκιαζε το σπίτι της κι η κυρα-Γιωργία την είχε περί πολλού και την καμάρωνε γιατί ήταν καθηγήτρια βλέπεις… Όταν κάποια φορά εμφανίστηκα κι εγώ, αφού συστηθήκαμε κι είπαμε τα τυπικά, με ρωτά η κυρα-Γιωργία: «Και τι δουλειά κάνεις, Δημήτρη μου;», «Σκιτσογράφος, κυρα-Γιωργία» της απαντώ. Κοιτάει τη Μαρίνα και μετά γυρνάει σε μένα και μου λέει «Δεν πειράζει, αγόρι μου, δουλειά να ’ναι κι ότι να ’ναι, πάνω απ’ όλα η υγεία».

Δημήτρης Χαντζόπουλος, *Αχ, και να ’ξερες τι μου θύμισες*, εκδ. Άγρα, 1991

Ακούω και μιλώ

1. Εντοπίστε τις σύνθετες λέξεις: *πενταετούς* (κείμ. 2), *ελεφαντόδοντο, κοσμηματογράφοι* (κείμ. 6), *γραφειοκρατία, πολυαναμενόμενη* (κείμ. 7), *σκιτσογράφος* (κείμ. 8). • Σε ποιο μέρος του λόγου ανήκει κάθε λέξη; • Ποιο είναι το β΄ συνθετικό της καθεμιάς και σε ποιο μέρος του λόγου ανήκει;

2. **α.** Στο κείμενο 6 συναντούμε τις λέξεις: *ξυλουργοί, χαλκουργοί, ελεφαντουργοί.* Λέξεις σύνθετες με β΄ συνθετικό το *-ουργός* φανερώνουν αυτόν που ασκεί **έργο** σχετικό με αυτό που δηλώνεται με το πρώτο συνθετικό. Με τι ασχολούνταν οι παραπάνω τεχνίτες; • Τι δουλειά κάνουν οι παρακάτω: μουσουργός, χειρουργός, στιχουργός, μηχανουργός, δραματουργός;

β. *μεταλλωρύχοι*: ποιο είναι το β΄ συνθετικό της λέξης; • Τι παρατηρούμε ως προς το αρχικό του φωνήεν;

Διαβάζω και γράφω

1. Θυμηθείτε ότι αυτό που συμβαίνει με τη λέξη *ορυχείο*, συμβαίνει και με τις λέξεις: *όλεθρος, όροφος, ομαλός, όνομα, οδύνη*. Με τις λέξεις αυτές και με τα *πολύς, παν-, α-, επί* δημιουργήστε νέες λέξεις.

. . . .

2. Τι μέρος του λόγου είναι το β΄ συνθετικό στις λέξεις που ακολουθούν; • Τι μέρος του λόγου είναι η σύνθετη λέξη;

σύνθετη λέξη	σύνθετη λέξη: μέρος του λόγου	β΄ συνθετικό: μέρος του λόγου
εικονογραφώ		
παραπατάω		
αποτυπώνω		
εξωπραγματικός		
απόμακρος		
αποφοίτηση		
μετατρέπω		
σκιτσογράφος		
χαλκουργός		
σκοινοποιός		
μεταλλωρύχος		

3. Χρησιμοποιήστε ως β΄ συνθετικό τα ρήματα *παίζω, γράφω, άρχω, πωλώ, πλάθω* και ως α΄ συνθετικό τις λέξεις που ακολουθούν και δημιουργήστε σύνθετα που να σημαίνουν διάφορα επαγγέλματα: *σενάριο, τόπος, σταθμός, εργοστάσιο, λαχείο, κόσμημα, άνθος, άρθρο, σκίτσο, όργανο, αγγείο, κρέας, ζάχαρη, λιμένας.*

. . . .

. . . .

. . . .

Γ ΤΟ Β΄ ΣΥΝΘΕΤΙΚΟ

Μαθαίνω για το β΄ συνθετικό

- Το β΄ συνθετικό μπορεί να είναι ουσιαστικό, επίθετο, ρήμα, μετοχή, επίρρημα.
- Όταν το β΄ συνθετικό είναι ουσιαστικό, το σύνθετο μπορεί να είναι ουσιαστικό (*χιλιόμετρα*), επίθετο (*τετράτροχο*), επίρρημα (*απευθείας*).
- Όταν το β΄ συνθετικό είναι επίθετο, τότε και το σύνθετο είναι επίθετο.
- Όταν το β΄ συνθετικό είναι ρήμα, το σύνθετο μπορεί να είναι ρήμα, ουσιαστικό (*κοσμηματογράφος*), επίρρημα (*μονορούφι*).
- Όταν το β΄ συνθετικό είναι μετοχή, το σύνθετο είναι και αυτό μετοχή (*πολυσυζητημένο*).
- Όταν το β΄ συνθετικό είναι επίρρημα, το σύνθετο είναι κι αυτό επίρρημα (*προχτές*).
  - Σε λέξεις από -ο, όπως *οδύνη, όλεθρος, ομαλός, όνομα* (ο αρχαίος τύπος *όνυμα*), *όροφος, ορυχείο*, το αρχικό *-ο* γίνεται *-ω* όταν οι λέξεις γίνονται β΄ συνθετικά ή παράγουν λέξεις με αχώριστα μόρια (*επώδυνος, πανωλεθρία, ανώμαλος, επώνυμο, διώροφο, μεταλλωρυχείο*).

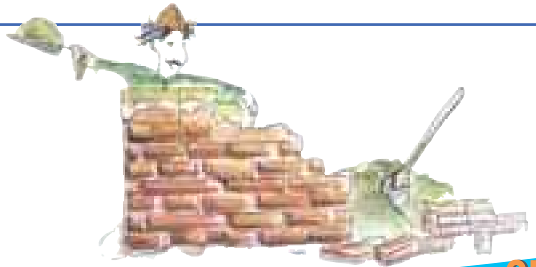

Δ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΣΥΝΟΧΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΦΗΓΗΣΗΣ

Κείμενο 9 [Βόλτα στην αρχαία Αγορά]

Όλοι αυτοί που έχουν κάτι να πουλήσουν, δούλοι με υφάσματα, που μόλις έχουν φτάσει, τεχνίτες τους Κεραμεικού, της Μελίτης και από τη συνοικία των Σκαμβωνιδών, χωρικοί που έχουν ξεκινήσει από το χωριό τους, πριν από την αυγή, Μεγαρίτες, που σπρώχνουν μπροστά τους τα γουρούνια τους, ψαράδες της λίμνης της Κωπαΐδας, διασταυρώνονται παντού. Από αλέες φυτεμένες με δένδρα φθάνεις στα τετράγωνα, που έχουν παραχωρηθεί για τα διάφορα εμπορεύματα και που χωρίζονται το ένα από το άλλο με κινητούς φράχτες. Συνέχεια η μια μετά την άλλη, στις ώρες που ορίζει ο κανονισμός, ανοίγουν η αγορά των λαχανικών, των φρούτων, των τυριών, των ψαριών, τα κρεοπωλεία, τα αλλαντοπωλεία, η αγορά των αγγείων, τα παλιατζίδικα, τα μαγαζιά που πουλάνε σιδερικά. Υπήρχε επίσης μια γωνιά για βιβλία. Κάθε έμπορος έχει τη θέση του, την έχει εξασφαλισμένη, γιατί πληρώνει δικαιώματα. Στη σκιά ενός μεγάλου παραπετάσματος ή μιας ομπρέλας εκθέτει τα εμπορεύματά του επάνω σε πάγκο, κοντά στο αμάξι και τα ζώα του που αναπαύονται. Οι πελάτες κυκλοφορούν, τους ζητούν πληροφορίες. Παραγγελιοδόχοι και αχθοφόροι προσφέρουν την εργασία τους.

Φωνές, όρκοι, βρισιές, φιλονικίες· οι αγορανόμοι δεν ξέρουν ποιον να πρωτακούσουν. Όταν οι αγορές, που έχουν όλα τα εμπορεύματα, κλείνουν, η πελατεία πηγαίνει στη στεγασμένη αγορά.

Γενική άποψη της βόρειας αγοράς της Μιλήτου

Γενική άποψη της δυτικής πτέρυγας της βόρειας αγοράς της Μιλήτου

http://www.ime.gr

Gustave Glotz, «Η εργασία στην αρχαία Ελλάδα», όπως παρατίθεται στο Robert Flacelière, *Ο δημόσιος και ιδιωτικός βίος των αρχαίων Ελλήνων*, μτφρ. Γεράσιμος Βανδώρος, εκδ. Παπαδήμα, 1998

Ακούω και μιλώ

1. Ποια πορεία ακολουθεί η ζωγράφος στο κείμενο 3 για να ζωγραφίσει το συγκεκριμένο χώρο; • Προσέξτε τι ακριβώς ζωγραφίζει και με ποια χρώματα.
2. Διαβάζοντας το κείμενο 9, φανταστείτε μια βόλτα στην αρχαία Αγορά της Αθήνας. Περιγράψτε αυτή τη βόλτα σ' ένα φίλο σας που θέλει να μάθει για την καθημερινή ζωή στην αρχαία Ελλάδα.
3. Αφηγηθείτε στους γονείς σας ή σε κάποιο φιλικό σας πρόσωπο την ιστορία του Στέλιου (κείμ. 4), οργανώνοντας την αφήγησή σας με άξονα την πορεία στο χρόνο που ακολούθησε ο Στέλιος μέχρι να αποκατασταθεί επαγγελματικά.

Διαβάζω και γράφω

1. Στο μάθημα των Καλλιτεχνικών μιλήσατε για τον πίνακα που βλέπετε παρακάτω. Περιγράψτε τα βασικά χαρακτηριστικά στοιχεία αυτού του πίνακα σ' ένα κείμενο-παρουσίαση για μια πολιτιστική εκδήλωση του σχολείου σας.

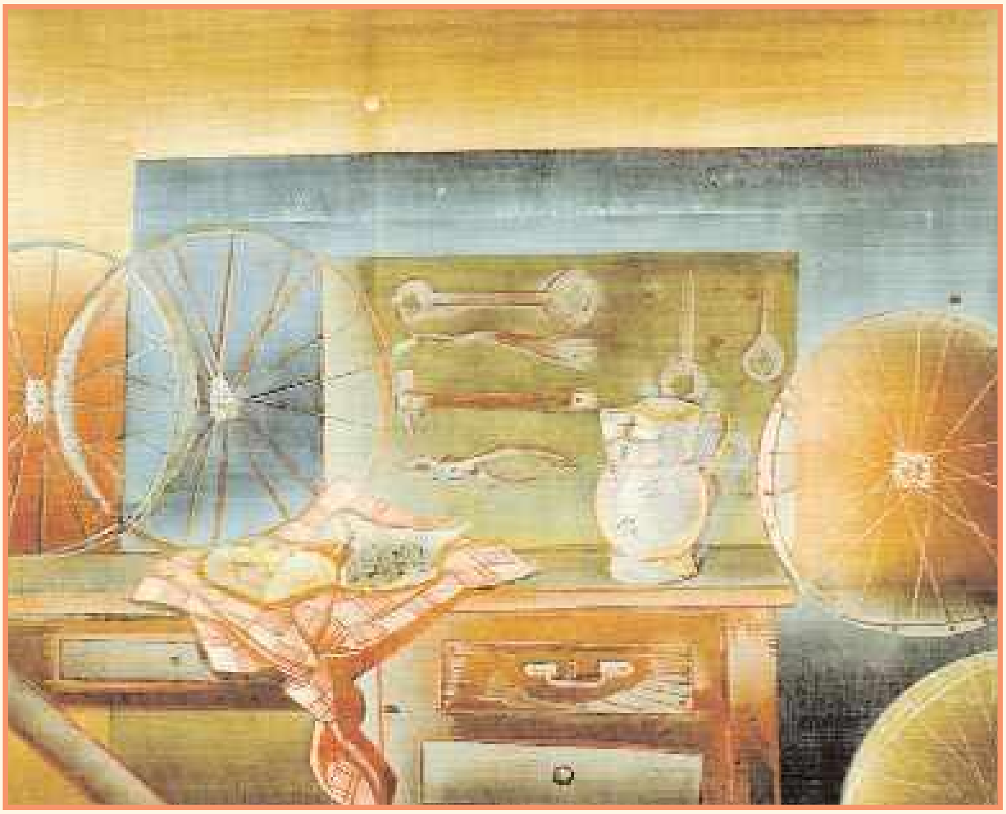

Βασίλειος Καζάκος, *Κολατσιό*,
Λεξικό Ελλήνων Καλλιτεχνών, εκδ. Μέλισσα, 1998

2. Γράψτε ένα σύντομο κείμενο (δύο παραγράφων) στο οποίο θα περιγράψετε σ' ένα φίλο σας την αγορά της πόλης ή της περιοχής σας, τονίζοντας ιδιαίτερα τα μέρη ή τα καταστήματα εκείνα τα οποία προτιμάτε εσείς ή η οικογένειά σας.
3. Αφηγηθείτε σε φίλους σας ή στην τάξη την πορεία ζωής ενός συγγενικού, οικογενειακού ή άλλου φιλικού προσώπου, η οποία σας έκανε ιδιαίτερη εντύπωση ή σας συγκίνησε. • Φροντίστε να οργανώσετε το κείμενό σας με βάση τη χρονολογική σειρά εξέλιξης της ζωής αυτού του προσώπου.

Κείμενο 10 Ποια επαγγέλματα έχουν μέλλον

Στα πρώτα 50 χρόνια του 21ου αιώνα [...] πάνω από το 60% του οικονομικά ενεργού πληθυσμού θα εργάζεται στις υπηρεσίες με άμεση ή έμμεση σχέση με την πληροφορική. [...] Παραδοσιακοί κλάδοι, όπως π.χ. η κλωστοϋφαντουργία, θα συρρικνωθούν μέχρι πλήρους εξαφάνισης. Ειδικότητες γραφείου και του τομέα των υπηρεσιών, όπως ενδεικτικά οι τραπεζικοί υπάλληλοι, οι εμποροϋπάλληλοι, οι ασφαλιστές, θα συρρικνωθούν ή θα μετεξελιχθούν ως προς το περιεχόμενο εργασίας.

Ορισμένα επαγγέλματα που εμπεριέχουν το στοιχείο της γνώσης, της ανανέωσής της και της ευρηματικότητας, όπως οι σχεδιαστές ενδυμάτων μόδας, κοσμημάτων, αυτοκινήτων, σκαφών, οι διακοσμητές χώρων, οι αισθητικοί, οι φυσιοθεραπευτές, οι κοινωνικοί λειτουργοί, οι βοηθοί ηλικιωμένων και ατόμων με ειδικές ανάγκες κτλ., θα εμφανίζουν βιώσιμες προοπτικές στην αγορά εργασίας του μέλλοντος.

Ο τουρισμός αποτελεί ένα σημαντικό πυρήνα δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας, ιδιαίτερα σε χώρες όπως η Ελλάδα.

Τα τεχνολογικά, τα οικονομικά, τα κατασκευαστικά, τα ψυχαγωγικά, τα αθλητικά, τα επισιτιστικά, τα παραϊατρικά επαγγέλματα, όπως και οι υπηρεσίες πρόνοιας, του ποιοτικού και περιβαλλοντικού ελέγχου, αλλά και τα επαγγέλματα μεταφορών, εμφανίζουν επίσης σχετικά θετικές προοπτικές.

Ευοίωνο προβλέπεται το μέλλον για το προσωπικό ασφαλείας, τους οικιακούς βοηθούς, αλλά και τους λίγους αναγκαίους χειρώνακτες εργάτες, που κατά κανόνα, ως επάγγελμα, θα ασκείται από οικονομικούς μετανάστες ή άτομα με περιορισμένη μόρφωση.

Οι εξειδικευμένοι τεχνίτες της κατηγορίας του ηλεκτρολόγου, του ηλεκτρονικού, του υδραυλικού, του ψυκτικού, του ξυλουργού αλλά και ορισμένων παραδοσιακών ειδικοτήτων, όπως του αγγειοπλάστη, του παραδοσιακού κτίστη κτλ., εμφανίζουν επίσης παρόμοιες θετικές προοπτικές. Παρόμοια δεδομένα ισχύουν και για το μεγαλύτερο μέρος των βοηθητικών ειδικοτήτων στις κατασκευές.

Θόδωρος Κατσανέβας, εφημ. *ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ*, 18/9/2001

1. Συγκεντρώστε από τα κείμενα 2 και 4 τις λέξεις και τις φράσεις που σχετίζονται με την εργασία και χωρίστε τες σε δύο ομάδες: αυτές που αναφέρονται στην εργασία και αυτές που αναφέρονται στα προσόντα των εργαζομένων σε διάφορα επαγγέλματα.

   εργασία: ....

   προσόντα-εφόδια: ....

2. Εξηγήστε στην τάξη (και με τη βοήθεια του λεξικού σας) όσες από τις προηγούμενες λέξεις δεν ξέρετε.

3. Διαβάστε το κείμενο 10 και καταγράψτε τα επαγγέλματα που θα έχουν βιώσιμες προοπτικές στην αγορά εργασίας του μέλλοντος. • Αναζητήστε πληροφορίες για όσα επαγγέλματα δε γνωρίζετε στο διαδίκτυο, στην ιστοσελίδα του Ο.Α.Ε.Δ. (www.oaed.gr) ή στο «Αναζήτηση σπουδών και συσχέτισή τους με τα επαγγέλματα» στην ιστοσελίδα του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου (www.pi-schools.gr).

   ....

   ....

4. Παρουσιάστε σε ένα σύντομο κείμενο μερικά από τα προηγούμενα επαγγέλματα για τα οποία θα θέλατε να μάθετε περισσότερα.

Ακούω και μιλώ

Δραματοποίηση: Μια ομάδα μαθητών θα υποδυθεί τους εκπροσώπους ενός παραδοσιακού επαγγέλματος της πόλης ή της περιοχής σας. Μία άλλη ομάδα θα υποδυθεί τους εκπροσώπους ενός σύγχρονου επαγγέλματος το οποίο βασίζεται στην τεχνολογία. • Παρουσιάστε το διάλογο μεταξύ των δύο πλευρών, στον οποίο η καθεμία θα «υπερασπίζεται» το επάγγελμά της τονίζοντας τη σημασία του για τους ίδιους και την κοινωνία.

Διαβάζω και γράφω

1. Υποθέστε ότι είστε ένας νέος που έχει σπουδάσει και θέλει να εργαστεί στο χώρο των ηλεκτρονικών υπολογιστών. • Γράψτε μία αγγελία για την τοπική εφημερίδα. • Φροντίστε η αγγελία σας να είναι σύντομη, αλλά ταυτόχρονα διατυπωμένη με σαφήνεια και ακρίβεια ώστε να φαίνονται τα προσόντα που έχετε.
2. Γράψτε ένα μικρό κείμενο-απάντηση σε έρευνα επαγγελματικού προσανατολισμού που γίνεται στο σχολείο σας, για το επάγγελμα που αυτή τη στιγμή σάς ενδιαφέρει. • Στο κείμενο αυτό απαντήστε και στις εξής ερωτήσεις:
   α. Το επιλέξατε με κριτήριο το κύρος του, τις οικονομικές προοπτικές ή την κλίση σας;
   β. Επηρεαστήκατε από τους γονείς σας, το κοινωνικό περιβάλλον ή το σχολείο;
   γ. Είναι επάγγελμα που έχει σχέση με το φύλο σας;

Διαθεματική εργασία

«Επαγγέλματα του παρελθόντος και του μέλλοντος»

- Αφού χωριστείτε σε ομάδες, η κάθε ομάδα να αναλάβει τα εξής:
  1η ομάδα: Έρευνα πάνω στα επαγγέλματα που έχουν χαθεί ή που χάνονται στην περιοχή σας. Να καταγραφούν και να συγκεντρωθούν στοιχεία (πληροφορίες, φωτογραφίες, αντικείμενα κ.ά).
  2η ομάδα: Συνεντεύξεις με ηλικιωμένους της τοπικής κοινωνίας που ασκούσαν κάποιο επάγγελμα που έχει χαθεί ή που χάνεται σιγά σιγά.
  3η ομάδα: Διερεύνηση των απαιτούμενων προσόντων για επαγγέλματα που ενδιαφέρουν τους μαθητές (μελέτη οδηγών επαγγελματικού προσανατολισμού, σύνταξη ερωτηματολογίου).
- Παρουσιάστε τα συμπεράσματα της διαθεματικής αυτής εργασίας σε εκδήλωση του σχολείου σας.

ΑΣ ΘΥΜΗΘΟΥΜΕ ΤΙ ΜΑΘΑΜΕ Σ' ΑΥΤΗ ΤΗΝ ΕΝΟΤΗΤΑ

- Οι τρεις βαθμοί των επιθέτων είναι: ο ...., ο .... και ο ....
- Υπογραμμίστε το β΄ όρο σύγκρισης και πείτε πώς εκφέρεται:
  α. *Ο Αντώνης είναι ψηλότερός μου.*
  β. *Μερικά επαγγέλματα είναι πιο επικερδή από άλλα.*
  γ. *Καλύτερα να γίνω γιατρός παρά δικηγόρος.*
  δ. *Κάνε διάλειμμα αργότερα.*
- Το β΄ συνθετικό μπορεί να είναι ...., ..., ..., ..., ...

6η ενότητα

ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΩ, ΕΝΗΜΕΡΩΝΟΜΑΙ ΚΑΙ ΨΥΧΑΓΩΓΟΥΜΑΙ ΑΠΟ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΠΗΓΕΣ (ΜΜΕ, ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ ΚΤΛ.)

Σ' αυτή την ενότητα:

Θα μιλήσουμε και θα γράψουμε για την ενημέρωση από διάφορες πηγές (ΜΜΕ, διαδίκτυο κτλ.).

Θα μάθουμε για τις **αντωνυμίες**, κυρίως για τις προσωπικές.

Θα γνωρίσουμε τις **ετυμολογικές οικογένειες λέξεων**.

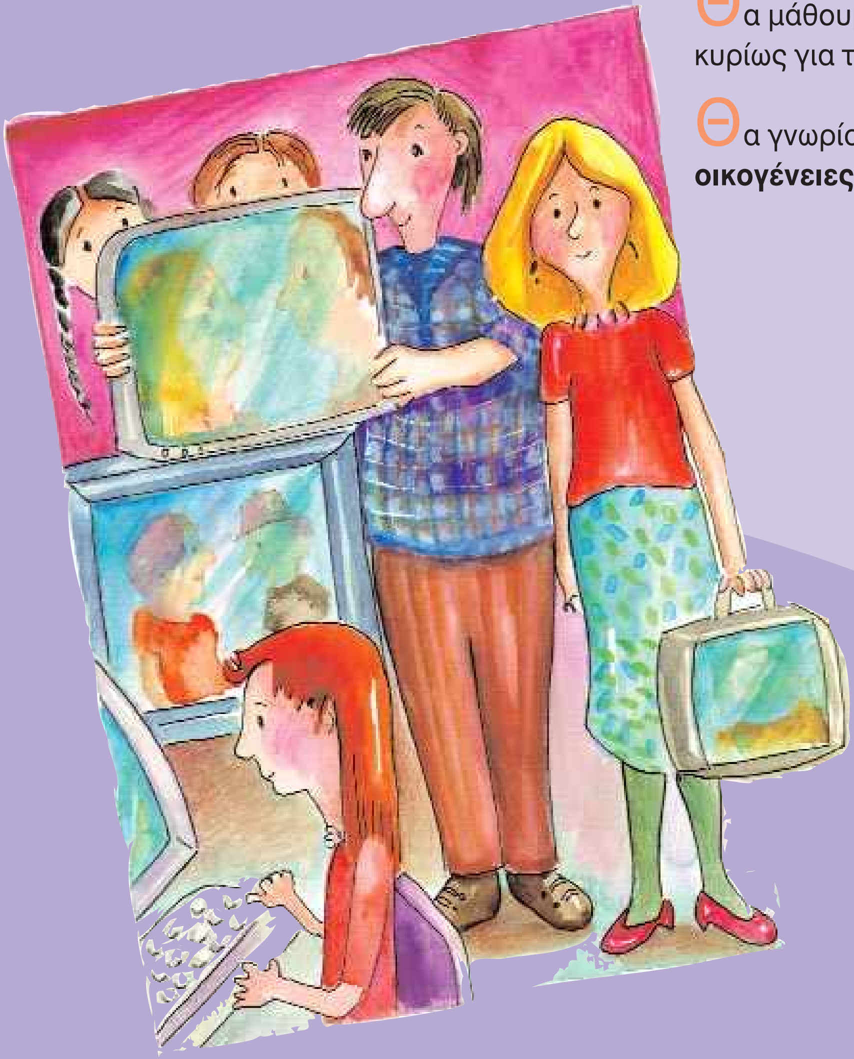

Κείμενο 1 Αυτή η μαγική εικόνα

Στην Ελλάδα η τηλεόραση κάνει τα πρώτα της βήματα το 1966, με ένα κανάλι, και λίγα νοικοκυριά θα νιώσουν τη μαγεία του «σπιτικού κινηματογράφου».

Από την εποχή της παρεΐστικης τηλεθέασης στα καφενεία και στα σπίτια φίλων έως σήμερα, την πολυκαναλική κοινωνία, πολλά έχουν αλλάξει· κυρίως έχει αλλάξει η σχέση μας με αυτό το μέσο που οι ειδικοί το αποκαλούν το κατεξοχήν Μέσο Μαζικής Επικοινωνίας ή Ενημέρωσης.

Σήμερα, όλα σχεδόν τα νοικοκυριά στις δυτικές χώρες έχουν τουλάχιστον μία τηλεόραση, ενώ πολλά πλέον διαθέτουν και δύο και τρεις τηλεοπτικές συσκευές, διασκορπισμένες σε διάφορα δωμάτια του σπιτιού... (Μήπως σας θυμίζει κάτι αυτό;)

Αυτό και μόνο το γεγονός δείχνει πόσο πολύ έχει εισβάλει στη ζωή μας μια οικιακή συσκευή, η οποία όχι μόνο μας ψυχαγωγεί, αλλά μας πληροφορεί, μας μαθαίνει, μας δείχνει πώς θα είμαστε στον αφρό των ημερών.

Εμείς, πιστοί απέναντί της, της αφιερώνουμε τουλάχιστον δύο ώρες τη μέρα, αφού τη θεωρούμε το σημαντικότερο μέσο ψυχαγωγίας, αφού οι εκπομπές της γίνονται σημείο αναφοράς, αφού τα πρόσωπά της γίνονται δικά μας.

Και όμως, αυτός ο κόσμος, ο βουτηγμένος στην απέραντη απελπισία ή στην ανεξήγητη αισιοδοξία και τρέλα, εξακολουθεί να μην είναι ο αληθινός, ο δικός μας κόσμος. Εξακολουθεί να είναι ένας κόσμος όπου εμείς δεν έχουμε παρά μόνο ένα μέσο αντίδρασης και άρνησης, το ζάπινγκ και το μαύρισμα της οθόνης.

Για να μην έχουμε λοιπόν «Έγχρωμη TV, ασπρόμαυρη ζωή», ας μετατρέψουμε αυτό το μαγικό κουτί σε εργαλείο γνώσης και γνωριμίας με τον Άλλο, τον Κόσμο έξω και γύρω από εμάς.

Χρύσα Παϊδούση, περ. «Ερευνητές», εφημ. *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*, 23/11/2002

Ερωτήσεις κατανόησης

1 Ποια θέση έχει καταλάβει η τηλεόραση στη ζωή μας;

2 Ποιο κόσμο μάς παρουσιάζει η τηλεόραση και πώς πρέπει εμείς να τη χρησιμοποιούμε; Εσύ πόσο κριτικά βλέπεις τηλεόραση;

Κείμενο 2 [Όταν η τηλεόραση «το παίζει» σοβαρή]

[Ο Νιλ Πόστμαν, ένας από τους σκληρότερους επικριτές των ΜΜΕ, μιλάει στο Θ. Λάλα (απόσπασμα από τη συνέντευξη).]

– Εσείς βλέπετε τηλεόραση;

– Ναι, βέβαια.

– Εκείνη τη στιγμή νιώθετε να αποδέχεστε αυτό που σας δίνουν; Με άλλα λόγια, παγιδεύεστε κι εσείς από τη δύναμη του Μέσου;

– Παρακολουθώ πολύ τηλεόραση, κυρίως τα αθλητικά, παλιές ταινίες και ιδιαίτερα γεγονότα τα οποία συμβαίνουν και αξίζει τον κόπο να τα πα-

ρακολουθήσει κανείς. Όποτε όμως η τηλεόραση προσπαθεί να το παίξει σοβαρή, εγώ κάθε άλλο παρά στα σοβαρά την παίρνω. Διότι ξέρω ότι αυτό που κυρίως την αφορά, τουλάχιστον την αμερικανική, είναι να πουλήσει κοινό στους διαφημιστές. Αυτή είναι η βασική δουλειά της. Μια στις τόσες βέβαια δείχνουν και κάτι το οποίο είναι πραγματικά σημαντικό, μια δολοφονία, ένα σεισμό... Είναι καλή σ' αυτές τις περιπτώσεις, αλλά, όπως είπαμε, όλα αυτά δεν είναι πρωταρχικό της μέλημα. Από τη στιγμή που το γνωρίζει αυτό ένας τηλεθεατής όπως εγώ, μπορεί να παρακολουθεί άφοβα τηλεόραση, όμως σπάνια βλέπω ειδήσεις, διότι ακόμα και μέσα από αυτές οι τηλεάνθρωποι προσπαθούν να «πουλήσουν» τηλεθεατές στους διαφημιστές. Στο ίδιο κόλπο είναι και οι εφημερίδες˙ μόνο που αυτές «πουλάνε» αναγνώστες. Αν και οι εφημερίδες έχουν άλλη παράδοση. Γι' αυτό και ένα καλό ρεπορτάζ εφημερίδας το εμπιστεύομαι πολύ περισσότερο από τις ειδήσεις στην τηλεόραση.

εφημ. *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 27/5/2001

Ερωτήσεις κατανόησης

1 Ποιος είναι ο βασικός στόχος της τηλεόρασης σύμφωνα με το Νιλ Πόστμαν;

2 Σε ποια περίπτωση ο τηλεθεατής δεν κινδυνεύει να παγιδευτεί από τη δύναμη της τηλεόρασης;

Κείμενο 3 [Ο μικρότερος εκδότης εφημερίδας]

[Ο Ηλίας, που δεν έχει φύγει ποτέ από το χωριό του, είναι εκδότης της μικρής χειρόγραφης εφημερίδας *Ο Ψύλλος*, που τη στέλνει με το ταχυδρομείο σε σχολεία της περιοχής. Γι' αυτή του τη δραστηριότητα δέχεται τις κοροϊδίες των συγχωριανών του, μέχρι που τον ανακαλύπτει μια δημοσιογράφος αθηναϊκής εφημερίδας.]

«Να τος! Ο Ψύλλος! Ο Ηλίας!» φώναξαν όλοι μαζί βλέποντας τον Ηλία να μπαίνει στο καφενείο παρέα με το Γαλαξία.

«Ηλία, η δεσποινίς Ηλιοπούλου είναι δημοσιογράφος απ' την Αθήνα!» είπε ο πρόεδρος με επισημότητα.

«Το ξέρω» ήταν η ξερή απάντηση του Ηλία.

«Κύριε συνάδελφε... λείψατε τρεις μέρες απ' το χωριό. Θα 'χατε πάει για κάποιο ρεπορτάζ, φαντάζομαι...» αστειεύτηκε η Απριλιάνα τείνοντας το χέρι της προς το μέρος του.

Ο Ηλίας χαμογέλασε και της έδωσε διστακτικά το χέρι του.

«Σου μεταφέρω τους θερμούς χαιρετισμούς και τα συγχαρητήρια όλων των συντακτών της εφημερίδας στην οποία εργάζομαι. Ο *Ψύλλος* ήταν για όλους μας μια ευχάριστη έκπληξη. Επίσης, σου ανακοινώνω πως, σύμφωνα με έρευνα που κάναμε, είσαι ο μικρότερος εκδότης εφημερίδας στην Ελλάδα.

»Απ' τα στοιχεία που έχουμε, δεν έχει υπάρξει στην ιστορία του Τύπου, σε όλο τον κόσμο, μικρότερος εκδότης από σένα. Ο μεγάλος εφευρέτης Τόμας Έντισον έβγαλε τον *Εβδομαδιαίο Κήρυκα* μέσα στη σκευοφόρο ενός τρένου. Ξεκίνησε όμως σε λίγο μεγαλύτερη ηλικία απ' ό,τι εσύ...»

Όλοι οι χωρικοί άκουγαν εντυπωσιασμένοι. Ο Ηλίας είχε συγκινηθεί – ένας κόμπος τού έσφιγγε το λαιμό. Προσπάθησε να κρύψει τη συγκίνησή του και είπε:

«Όμως ο Έντισον σε ηλικία δώδεκα χρονών έβγαζε μια επαγγελματική εφημερίδα. Εγώ ούτε τυπογραφείο δεν έχω δει! Ο *Ψύλλος* δεν είναι εφημερίδα, είναι ένα όνειρο, είναι τα ταξίδια που θέλω να κάνω...»

«Ο *Ψύλλος* είναι η πιο αγνή εφημερίδα. Είναι η μαγεία!...» του 'πε η Απριλιάνα. Και, βγάζοντας δύο πακέτα από την τσάντα της, του τα πρόσφερε. «Είναι δώρα που σου προσφέρουν όλοι οι συντάκτες της εφημερίδας που εργάζομαι. Είναι συμβολικά: στιλό και δημοσιογραφικό χαρτί...»

Ο Ηλίας δεν μπόρεσε άλλο να κρύψει τη συγκίνησή του – ξέσπασε σ' ένα λυτρωτικό κλάμα.

Δημήτρης Σπύρου, *Ο Ψύλλος*, εκδ. Πατάκη, 1995

Ερωτήσεις κατανόησης

1 Πώς αντιμετωπίζει η δημοσιογράφος το μικρό εκδότη; • Για την απάντησή σας, στηριχτείτε σε φράσεις του κειμένου.

2 Τι εννοεί ο Ηλίας όταν λέει: «Ο *Ψύλλος* δεν είναι εφημερίδα, είναι ένα όνειρο, είναι τα ταξίδια που θέλω να κάνω...»; • Εσείς έχετε αισθανθεί κάτι ανάλογο συμμετέχοντας στην έκδοση μιας εφημερίδας;

Κείμενο 4 [Τι είμαστε;]

Quino, *Μαφάλντα*, αρ. 12, μτφρ. Κατερίνα Χριστοδούλου, εκδ. Ars Longa, 1989

Ερώτηση κατανόησης

Γιατί η Μαφάλντα θυμώνει και κλείνει την τηλεόραση και γιατί σε λίγο την ξανανοίγει;

Β ΟΙ ΑΝΤΩΝΥΜΙΕΣ

Β1 Οι αντωνυμίες

Ακούω και μιλώ

1. Εντοπίστε τις παρακάτω φράσεις στα κείμενα και βρείτε ποιες λέξεις αντικαθιστούν αυτές που υπογραμμίζονται:
   – *Τα πρόσωπά <u>της</u> γίνονται δικά μας.* (κείμ. 1)
   – *Εκείνη τη στιγμή νιώθετε να αποδέχεστε <u>αυτό</u> που <u>σας</u> δίνουν; Με άλλα λόγια, παγιδεύεστε κι <u>εσείς</u> από τη δύναμη του Μέσου;* (κείμ. 2)
2. Ποια συντακτική θέση έχουν οι αντωνυμίες στις παραπάνω προτάσεις;

Διαβάζω και γράφω

1. Θυμηθείτε τα είδη των αντωνυμιών διαβάζοντας το βιβλίο της γραμματικής.

2. Στο παρακάτω απόσπασμα υπογραμμίστε τις αντωνυμίες. • Έπειτα ξαναγράψτε τις φράσεις βάζοντας στη θέση των αντωνυμιών τις λέξεις που αυτές αντικαθιστούν. • Τι συμπεραίνετε για την αξία της χρήσης των αντωνυμιών στο λόγο μας;

– *Εμείς, πιστοί απέναντί της, της αφιερώνουμε τουλάχιστον δύο ώρες τη μέρα, αφού τη θεωρούμε το σημαντικότερο μέσο ψυχαγωγίας.* (κείμ. 1)

. . . .

. . . .

3. Σημειώστε τη συντακτική θέση των αντωνυμιών στις παρακάτω προτάσεις:

– *Μήπως σας θυμίζει κάτι αυτό;* (κείμ. 1)
– *Τα πρόσωπά της γίνονται δικά μας.* (κείμ. 1)

Μαθαίνω για τη σημασία και το συντακτικό ρόλο των αντωνυμιών

- **Αντωνυμίες**, όπως δείχνει και η ετυμολογία της λέξης, είναι οι λέξεις που χρησιμοποιούμε αντί για ονόματα (ουσιαστικά ή επίθετα).
- Οι περισσότερες ανήκουν στα κλιτά μέρη του λόγου και λειτουργούν στην πρόταση όπως και τα ονόματα: είναι υποκείμενα, αντικείμενα, κατηγορούμενα, επιθετικοί προσδιορισμοί, γενικές προσδιοριστικές ή συνοδεύουν προθέσεις.
- Έχουμε οχτώ είδη αντωνυμιών: **προσωπικές** (*εμείς, το*), **κτητικές** (*δικά μας, μας*), **αυτοπαθείς** (*τον εαυτό μου*), **οριστικές** (*οι ίδιοι*), **δεικτικές** (*αυτό*), **αναφορικές** (*τα οποία, που*), **ερωτηματικές** (*ποιος*), **αόριστες** (*κάποιος*).

B2 Οι **προσωπικές** αντωνυμίες

Ακούω και μιλώ

1. Εντοπίστε τις προσωπικές αντωνυμίες στις παρακάτω προτάσεις. • Ποιοι είναι δυνατοί και ποιοι αδύνατοι τύποι; • Ποια συντακτική θέση έχουν μέσα στην πρόταση; (Να θυμάστε ότι η προσωπική αντωνυμία αντικαθιστά μόνο ουσιαστικά, δεν μπαίνει σε θέση επιθέτων.)

– *Αυτό και μόνο το γεγονός δείχνει πόσο πολύ έχει εισβάλει στη ζωή μας μια οικιακή συσκευή, η οποία όχι μόνο μας ψυχαγωγεί, αλλά μας πληροφορεί, μας μαθαίνει, μας δείχνει πώς θα είμαστε στον αφρό των ημερών.* (κείμ. 1)
– *Και, βγάζοντας δύο πακέτα από την τσάντα της, του τα πρόσφερε.* (κείμ. 3)
– *Εσείς βλέπετε τηλεόραση;* (κείμ. 2)
– *Εγώ ούτε τυπογραφείο δεν έχω δει!* (κείμ. 3)

2. Διαβάστε τις δύο τελευταίες προτάσεις της πρώτης άσκησης χωρίς τις προσωπικές αντωνυμίες. • Ποια διαφορά έχουν οι νέες προτάσεις από τις προηγούμενες;

3. Με βάση όσα διαπιστώσατε στην προηγούμενη άσκηση, μπορείτε να πείτε πότε χρησιμοποιείται ο αδύνατος και πότε ο δυνατός τύπος της προσωπικής αντωνυμίας;

4. Διαβάστε τις προτάσεις και πείτε σε ποιες περιπτώσεις τα: *το, την, του, της* είναι άρθρα και σε ποιες αντωνυμίες. • Τι συνοδεύουν όταν είναι άρθρα; • Τι συνοδεύουν όταν είναι αντωνυμίες;

– *Κυρίως έχει αλλάξει η σχέση μας με αυτό το μέσο που οι ειδικοί το αποκαλούν το κατεξοχήν Μέσο Μαζικής Επικοινωνίας ή Ενημέρωσης.* (κείμ. 1)
– *Ένας κόμπος τού έσφιγγε το λαιμό. Προσπάθησε να κρύψει τη συγκίνησή του.* (κείμ. 3)
– *Εγώ κάθε άλλο παρά σοβαρά την παίρνω.* (κείμ. 2)
– *Ο Ηλίας χαμογέλασε και της έδωσε διστακτικά το χέρι του.* (κείμ. 3)

Διαβάζω και γράφω

1. Διαβάστε τις προτάσεις και σημειώστε δίπλα σε κάθε πρόταση γιατί χρησιμοποιήθηκε ο δυνατός τύπος της προσωπικής αντωνυμίας.
   – *Με άλλα λόγια, παγιδεύεστε κι* ***εσείς*** *από τη δύναμη του Μέσου;* (κείμ. 2) . . . .
   – *Αυτοί οι καταραμένοι ξέρουν καλά ότι* ***εμείς*** *δεν το ξέρουμε.* (κείμ. 4) . . . .
   – *Ας μετατρέψουμε αυτό το μαγικό κουτί σε εργαλείο γνώσης και γνωριμίας με τον Άλλο, τον Κόσμο έξω και γύρω από* ***εμάς***. (κείμ. 1) . . . .
2. Υπογραμμίστε τους αδύνατους τύπους της προσωπικής αντωνυμίας. • Σημειώστε σε ποια από τις προτάσεις επαναλαμβάνει αυτό που έχει γραφεί προηγουμένως και σε ποια προαναγγέλλει αυτό που θα γραφεί παρακάτω.
   – *Από τη στιγμή που το γνωρίζει αυτό ένας τηλεθεατής όπως εγώ, μπορεί να παρακολουθεί άφοβα τηλεόραση.* (κείμ. 2)
   – *Γι' αυτό και ένα καλό ρεπορτάζ εφημερίδας το εμπιστεύομαι πολύ περισσότερο από τις ειδήσεις στην τηλεόραση.* (κείμ. 2)
   – *Όποτε όμως η τηλεόραση προσπαθεί να το παίξει σοβαρή...* (κείμ. 2)

Μαθαίνω για τους δυνατούς και τους αδύνατους τύπους των προσωπικών αντωνυμιών

- Οι δυνατοί τύποι των προσωπικών αντωνυμιών συνηθίζονται:
  α. Όταν βρίσκονται μόνοι τους στο λόγο: *– Ποιον ρώτησες; –* ***Εσένα***.
  β. Όταν θέλουμε να τονίσουμε κάτι: ***Εσείς*** *βλέπετε τηλεόραση;*
  γ. Όταν θέλουμε να ξεχωρίσουμε κάτι από τα άλλα, να εκφράσουμε αντίθεση: *Αυτοί οι καταραμένοι ξέρουν καλά ότι* ***εμείς*** *δεν το ξέρουμε.*
  δ. Συχνά όταν συνοδεύονται με προθέσεις: *...τον Κόσμο έξω και γύρω από* ***εμάς***.

  Διαφορετικά χρησιμοποιούμε τους αδύνατους τύπους που είναι και συχνότεροι.
- Πολλές φορές ένα όνομα που ειπώθηκε ξαναλέγεται με τον αντίστοιχο αδύνατο τύπο της τριτοπρόσωπης προσωπικής αντωνυμίας. Σ' αυτή την περίπτωση η αντωνυμία λέγεται **επαναληπτική**: *...αυτό το μέσο που οι ειδικοί* ***το*** *αποκαλούν...* Όταν η αντωνυμία προαναγγέλλει κάτι που θα ειπωθεί αμέσως μετά, λέγεται **προληπτική**: *Από τη στιγμή που* ***το*** *γνωρίζει αυτό ένας τηλεθεατής...*

B3 Οι **άλλες** αντωνυμίες

Κείμενο 5 [Η τεχνική του αντιπερισπασμού στον τομέα της πληροφόρησης]

Οι ειδήσεις ποικίλης ύλης είναι ειδήσεις αντιπερισπασμού. Οι ταχυδακτυλουργοί έχουν μια βασική αρχή, η οποία συνίσταται στο να αποσπούν την προσοχή σε κάτι άλλο από αυτό που κάνουν. Ένα μέρος της συμβολικής δράσης της τηλεόρασης, για παράδειγμα στο επίπεδο της πληροφόρησης, συνίσταται στην απορρόφηση της προσοχής σε ειδήσεις οι οποίες από τη φύση τους ενδιαφέρουν όλο τον κόσμο, οι οποίες [...] δεν πρέπει, όπως λέγεται, να σοκάρουν κανέναν, με τις οποίες δε διακυ-

βεύεται κάτι, οι οποίες δε διχάζουν, οι οποίες επιτυγχάνουν τη συναίνεση, οι οποίες ενδιαφέρουν όλο τον κόσμο αλλά με τρόπο τέτοιο ώστε να μη θίγουν τίποτε το σημαντικό. [...] Κι αν χρησιμοποιούνται τόσο πολύτιμα λεπτά για να ειπωθούν πράγματα τόσο ευτελή, είναι επειδή αυτά τα τόσο ευτελή είναι στην πραγματικότητα πολύ σημαντικά, εφόσον κατορθώνουν να αποκρύψουν πολύτιμα πράγματα.

Pierre Bourdieu, *Για την τηλεόραση*, μτφρ. Αλεξάνδρα Σωτηρίου, Καίτη Διαμαντάκου, εκδ. Πατάκη, 1998

Ακούω και μιλώ

1. Στο κείμενο 3 εντοπίστε τις αντωνυμίες, πείτε σε ποιο είδος ανήκουν και βρείτε το συντακτικό ρόλο τριών από αυτές.
2. Ξαναδιαβάστε το απόσπασμα του κειμένου 5: *Ένα μέρος... τίποτε το σημαντικό* αντικαθιστώντας την αντωνυμία *ο οποίος, η οποία, το οποίο* με το *που.* • Σε ποια περίπτωση δεν μπορείτε να κάνετε την αντικατάσταση;

Διαβάζω και γράφω

1. Στο κείμενο 5 υπογραμμίστε τις αντωνυμίες που ανήκουν στα παρακάτω είδη και κατατάξτε τες στον πίνακα:

Κτητικές	Δεικτικές	Αναφορικές	Αόριστες

2. Οι αναφορικές αντωνυμίες εισάγουν αναφορικές προτάσεις. Στο κείμενο 5 βρείτε και υπογραμμίστε προτάσεις που εισάγονται με αναφορικές αντωνυμίες. • Βάλτε σε κύκλο τη λέξη στην οποία αναφέρεται καθεμία από αυτές τις αντωνυμίες.
3. Γράψτε μερικές προτάσεις για τις εφημερίδες ή τα περιοδικά που διαβάζετε χρησιμοποιώντας την αντωνυμία *ο οποίος, η οποία, το οποίο.* Ο διπλανός σας να αντικαταστήσει όσες από αυτές τις αντωνυμίες μπορεί με το αναφορικό *που.*

Μαθαίνω για τις άλλες αντωνυμίες

- Η αόριστη αντωνυμία **ένας**, **μία**, **ένα** αντικαθιστά ουσιαστικά και είναι μόνη της στην πρόταση.
  - π.χ. *Ο ένας έπαιρνε τη συνέντευξη και ο άλλος τραβούσε φωτογραφίες.*

  Δεν πρέπει να συγχέεται με το αόριστο άρθρο που συνοδεύει ουσιαστικά και με το αριθμητικό που αντιδιαστέλλει τη μονάδα με τα πολλά.
- Η αναφορική αντωνυμία **ο οποίος**, **η οποία**, **το οποίο** συχνά αντικαθίσταται από το αναφορικό **που**. Όταν όμως συνοδεύει πρόθεση, δεν μπορεί να αντικατασταθεί.

4. Βάλτε ένα ✓ στο σωστό χαρακτηρισμό για κάθε φράση:

– *αξίζει* ***τον*** *κόπο:*	άρθρο ❑	αντωνυμία ❑
– *να* ***το*** *παίξει σοβαρή:*	άρθρο ❑	αντωνυμία ❑
– ***μια*** *στις τόσες:*	αντωνυμία ❑	αριθμητικό ❑
– *η βασική δουλειά* ***της****:*	προσωπική ❑	κτητική ❑
– *Να* ***τος****!:*	αντωνυμία ❑	άρθρο ❑
– ***ένας*** *τηλεθεατής όπως εγώ:*	αντωνυμία ❑	άρθρο ❑
– ***σας*** *δίνουν:*	προσωπική ❑	κτητική ❑

Κείμενο 6 [Πολίτικη κουζίνα]

2003 (Έγχρ.) 108΄

Ελληνική ταινία σε σκηνοθεσία Τάσου Μπουλμέτη, με τους: Γιώργο Χωραφά, Ιεροκλή Μιχαηλίδη, Στέλιο Μάινα, Ρένια Λουιζίδου, Ταμέρ Καραντάλ, Τάσο Μπαντή. Ο Φάνης, Πολίτης στην καταγωγή και αστροφυσικός στο επάγγελμα, ξαναγυρίζει στην Πόλη ύστερα από τριάντα χρόνια, για να δει τον άρρωστο παππού του. Το ταξίδι δίνει την αφορμή για αναδρομή στο παρελθόν, όταν ως παιδί στην Πόλη μάθαινε τα μυστικά της μαγειρικής από τον παππού του και ζούσε τον πρώτο έρωτα με τη μικρή Σαϊμέ. Μνήμες από την Πόλη, χιούμορ, συγκίνηση, γαστρονομία και φιλοσοφία της ζωής. Εντυπωσιακή παραγωγή, με πολύ καλές ερμηνείες, ιδιαίτερα από τον Ιεροκλή Μιχαηλίδη.

περ. *Αθηνόραμα*, Οκτώβριος 2003

Κείμενο 7 [Ψάχνοντας το Νέμο]

2003 (Έγχρ.) 104΄

Αμερικανική ταινία σε σκηνοθεσία Άντριου Στάντον. Ο Νέμο, ένα τροπικό ψαράκι, ξεφεύγει από τον υπερπροστατευτικό πατέρα του για να καταλήξει στο ενυδρείο ενός οδοντίατρου. Ο πατέρας του, παρέα με την Ντόρι, ένα ψάρι με κενά μνήμης, διασχίζει όλο τον ωκεανό προς αναζήτησή του. Η ωραιότερη ψηφιακή ταινία της συνεργασίας Pixar και Ντίσνεϊ.

περ. *Αθηνόραμα*, Οκτώβριος 2003

Ακούω και μιλώ

1. Βρείτε τις λέξεις *σκηνοθεσία, αστροφυσικός* (κείμ. 6) και *υπερπροστατευτικός* (κείμ. 7). • Ποια είναι τα συνθετικά της καθεμιάς; • Μπορείτε να σκεφτείτε και άλλες λέξεις που να περιέχουν ένα από αυτά τα συνθετικά;
2. Εντοπίστε τη λέξη *ψαράκι* στο κείμενο 7. • Βρείτε στο ίδιο κείμενο τη λέξη από την οποία παράγεται η λέξη αυτή. • Με ποιον τρόπο παράγεται; • Ξέρετε άλλες λέξεις που σχηματίζονται από τη λέξη αυτή;

Μαθαίνω για τις ετυμολογικές οικογένειες λέξεων

- Οι λέξεις που σχηματίστηκαν από την ίδια απλή λέξη είτε με παραγωγή είτε με σύνθεση ανήκουν στην ίδια **οικογένεια** λέξεων και λέγονται **συγγενικές**.

γράφω

μονογράφω, αλληλογραφώ, γράψιμο, περιγραφή, καταγραφή, αναγράφω, άγραφος, καλογραμμένος, γραφολόγος, γραφομηχανή, γράμμα, αντιγράφω, εγγραφή, γραφή, συγγραφέας, τοιχογραφία, γραφείο, τυπογράφος

Διαβάζω και γράφω

Στα παραπάνω κείμενα υπάρχουν οι λέξεις *χρόνια, ζωής* (κείμ. 6), και *ωκεανός* (κείμ. 7). Ψάξτε στο λεξικό σας και στα βιβλία σας να βρείτε παράγωγες και σύνθετες λέξεις που σχηματίζονται από αυτές τις απλές λέξεις.

Οργανώστε τες σε τρεις ομάδες: η μία ομάδα να περιλαμβάνει τις παράγωγες, η δεύτερη τις σύνθετες που χρησιμοποιούν την καθεμία από αυτές τις λέξεις ως πρώτο συνθετικό και η τρίτη ομάδα τις σύνθετες που τις χρησιμοποιούν ως δεύτερο συνθετικό (δείτε το παράδειγμα).

	παράγωγες	**ως α΄ συνθετικό**	**ως β΄ συνθετικό**
χρόνος	χρονικός	χρονολογία	δίχρονος
ζωή			
ωκεανός			

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ Δ

1. Συγκεντρώστε από τα τρία πρώτα κείμενα λέξεις που αναφέρονται στην τηλεόραση και στις εφημερίδες και χωρίστε τες σε δύο ομάδες, μία για την τηλεόραση και μία για τον Τύπο.

Τηλεόραση	**Τύπος**

2. Στον προηγούμενο πίνακα εντάξτε και τις επόμενες λέξεις. (Πολλές από αυτές ταιριάζουν και στις δύο στήλες.)

αγγελία, συνέντευξη, άρθρο, τηλεπαρουσιαστής, περιοδικό, ρεπόρτερ, εκπομπή, ανταποκριτής, συνδρομητής, χρονογράφημα, στήλη, εικονολήπτης, κυκλοφορία, ελευθεροτυπία, πρωτοσέλιδο

3. Από το κείμενο 2 του Τετραδίου Εργασιών συγκεντρώστε όσες λέξεις αναφέρονται στο διαδίκτυο. Έπειτα προσθέστε και όσες άλλες εσείς γνωρίζετε.

. . . .

. . . .

. . . .

4. Σχηματίστε στην τάξη έναν κατάλογο με ξένες λέξεις που δεν έχουν ενταχθεί στο κλητικό σύστημα της Ελληνικής και αναφέρονται στα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας (π.χ. ρεπόρτερ).

Κείμενο 8 [Στατιστικός πίνακας αναγνωστών εφημερίδων στην Ελλάδα]

Ένας στους δύο Έλληνες διαβάζει τακτικά τουλάχιστον μία εφημερίδα, με χαμηλότερη επίδοση αναγνωσιμότητας εκείνη των νεότερων (45,4%) και υψηλότερη εκείνη των πολιτών ανάμεσα στα πρώτα και στα δεύτερα -άντα (62,3%).

Αυτά είναι μερικά από τα συμπεράσματα της πανελλαδικής έρευνας αναγνωσιμότητας «Bari Report» από τις 13 Οκτωβρίου ως τις 21 Δεκεμβρίου του 2003 και από τις 5 Ιανουαρίου ως την 1η Φεβρουαρίου του 2004.

Το 54,6% του πληθυσμού διαβάζει σε τακτική βάση τουλάχιστον μία εφημερίδα.

Το χαμηλότερο ποσοστό αναγνωστών συναντούμε στις ηλικίες 13 έως 17 ετών (45,4%) και ακολουθούν οι γηραιότεροι, 55 έως 70 ετών (47,2%). Το καλύτερο ποσοστό έχουν οι μεταξύ των 35 και των 44 ετών (62,3%), ενώ καλοί φίλοι της έντυπης ενημέρωσης είναι και όσοι βρίσκονται στα 25 έως τα 34 έτη (59,6%).

Όσοι έχουν ανώτερη μόρφωση διαβάζουν τουλάχιστον μία εφημερίδα (72,3%) και ακολουθούν οι πολίτες με μέση μόρφωση (58%) και με κατώτερη (37,6%).

Τακτικότεροι και πιστότεροι αναγνώστες αναδεικνύονται οι άντρες (63,5%) αφήνοντας πολύ πίσω τις γυναίκες με ποσοστό 46%.

Τουλάχιστον μία εφημερίδα διαβάζουν αρκετοί Αθηναίοι (62,9%), όπως και Θεσσαλονικείς (57%). Στα αστικά κέντρα άνω των 50.000 χιλιάδων κατοίκων μειώνεται κάπως το ποσοστό (54,6%), όπως και στα λοιπά αστικά (51,7%). Το χαμηλότερο ποσοστό καταγράφεται στις ημιαστικές περιοχές (40,7%).

Χρήστος Ξανθάκης, «Ποσοστό του πληθυσμού που διαβάζει τουλάχιστον μία εφημερίδα»,
εφημ. *ΚΥΡΙΑΚΑΤΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ*, 28/3/04

Ακούω και μιλώ

1. Πληροφορήστε τους συμμαθητές σας αφού προσέξετε ιδιαίτερα τα ιστογράμματα: Ποιες ηλικίες Ελλήνων διαβάζουν περισσότερο εφημερίδες; • Υπάρχουν διαφορές στην ανάγνωση εφημερίδων ανάλογα με το επίπεδο μόρφωσης;

2. Πληροφορήστε έναν άνθρωπο μεγαλύτερης ηλικίας (τους γονείς σας ή συγγενικό σας πρόσωπο) πώς μπορεί να ενημερωθεί από το διαδίκτυο (μέσω μιας δικτυακής πύλης) ή να ακούσει ραδιόφωνο μέσω του διαδικτύου.

Διαβάζω και γράφω

1. *Το χαμηλότερο ποσοστό αναγνωστών συναντούμε στις ηλικίες 13 έως17 ετών.* Υποθέστε ότι σας ζητούν με βάση τις γνώσεις και την εμπειρία σας να γράψετε ένα σύντομο άρθρο για τη σχολική εφημερίδα (2-3 παραγράφων) στο οποίο θα δικαιολογείτε το γεγονός ότι οι νέοι αυτής της ηλικίας δε διαβάζουν εφημερίδες.
   • Αναζητήστε υλικό σε διάφορους τομείς.

   π.χ. _ → Σχολείο
   → Μ.Μ.Ε. – τηλεόραση

   • Οργανώστε το υλικό σας σε παραγράφους με θεματική πρόταση, λεπτομέρειες (αιτιολόγηση, παραδείγματα) και κατακλείδα.

2. Συμμετέχετε σε μια συζήτηση στην οποία εσείς και οι συμμαθητές σας κατηγορείτε συνεχώς την ελληνική τηλεόραση για τα προγράμματά της. Αποφασίζετε να γράψετε ως συμβούλιο της τάξης μια επιστολή διαμαρτυρίας προς τους διευθυντές των σημαντικότερων τηλεοπτικών σταθμών.
   Η επιστολή μπορεί να έχει την εξής μορφή:

Πρόλογος	→	Προσφώνηση
	→	Λόγος αποστολής της επιστολής
Κύριο θέμα	→	Περιγραφή της κατάστασης στα δελτία ειδήσεων, παραδείγματα
	→	Περιγραφή της κατάστασης σε άλλα είδη εκπομπών (π.χ. ριάλιτι)
Επίλογος	→	Ενδεικτικές προτάσεις για βελτίωση – αλλαγή των προγραμμάτων
	→	Επιφώνηση

Προσοχή: Το ύφος του κειμένου πρέπει να διαμορφωθεί με τέτοιο τρόπο (επιλογή κατάλληλων λέξεων, χρήση της στίξης κτλ.) ώστε να φαίνεται η διαμαρτυρία σας.

Διαθεματική εργασία

«Το γεγονός της εβδομάδας για τη χώρα μας»

- Συζητήστε ποιο θεωρείτε το σημαντικότερο γεγονός και αιτιολογήστε την επιλογή σας. Στη συνέχεια να συνεργαστείτε για τη συγκέντρωση ενημερωτικού υλικού από διάφορες πηγές:
  1. Κείμενα (ρεπορτάζ, άρθρα) από τις ημερήσιες και εβδομαδιαίες εφημερίδες
  2. Σκίτσα και σατιρικά σχόλια από εφημερίδες ή περιοδικά (ένθετα σε εφημερίδες)
  3. Φωτογραφικό και άλλο οπτικοακουστικό υλικό από το διαδίκτυο
  4. Αποσπάσματα από τις τηλεοπτικές ειδήσεις ή εκπομπές
  5. Αποσπάσματα από ραδιοφωνικές εκπομπές.
- Συγκρίνετε τον τρόπο παρουσίασης του γεγονότος και να επιλέξτε το μέσο που, κατά τη γνώμη σας, έχει τη μεγαλύτερη αξιοπιστία σήμερα.

Χρήσιμες ηλεκτρονικές διευθύνσεις

1. Ηλεκτρονικές διευθύνσεις των ελληνικών εφημερίδων
   π.χ. www.enet.gr – *ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ*
   www.kathimerini.gr – *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*
2. Ηλεκτρονικές διευθύνσεις ξένων εφημερίδων
   π.χ. www.nytimes.com – *New York Times*
   www.liberation.com – *Liberation*
   ή από μηχανή αναζήτησης:
   www.onlinenewspapers.com
3. Διεθνή ειδησεογραφικά πρακτορεία
   π.χ. www.ana.gr – Αθηναϊκό πρακτορείο ειδήσεων
   www.reuters.com – Πρακτορείο Ρόιτερς
4. Ελληνικά και διεθνή τηλεοπτικά δίκτυα
   π.χ. www.ert.gr – ΕΡΤ
   π.χ. www.bbc.co.uk – BBC

ΑΣ ΘΥΜΗΘΟΥΜΕ ΤΙ ΜΑΘΑΜΕ Σ' ΑΥΤΗ ΤΗΝ ΕΝΟΤΗΤΑ

- Οι αντωνυμίες λειτουργούν μέσα σε μια πρόταση ως:
  ...., ..., ..., ...,
  ...., ...
- Δικαιολογήστε τη χρήση των δυνατών τύπων της προσωπικής αντωνυμίας στις παρακάτω προτάσεις:
  α. *– Ποιον συνάντησε ο πατέρας μου; – Εμένα.*
  β. *Εσείς αγαπάτε τον κινηματογράφο;*
  γ. *Εσείς το γνωρίζετε, αλλά εμάς δε μας πληροφόρησε κανείς.*
  δ. *Συνήθισε από εμάς να ακούει ραδιόφωνο.*
- **Οικογένεια** λέξεων αποτελούν οι λέξεις που ....

7η ενότητα

ΒΙΩΝΟΝΤΑΣ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗΣ ΖΩΗΣ

Σ' αυτή την ενότητα:

Θα μιλήσουμε και θα γράψουμε για προβλήματα της καθημερινής ζωής τα οποία μας απασχολούν όλους.

Θα γνωρίσουμε σε κατάλληλα κείμενα τα **είδη των επιρρηματικών προσδιορισμών**.

Θα κατανοήσουμε τους **τρόπους παραγωγής επιρρημάτων**.

Θα μάθουμε να συνδέουμε τις προτάσεις και τις παραγράφους των κειμένων που γράφουμε με τις κατάλληλες **συνδετικές λέξεις και φράσεις**.

Θα ασκηθούμε στη σύνταξη ποικίλων κειμένων επιλέγοντας κάθε φορά το **κατάλληλο επίπεδο ύφους**.

Κείμενο 1 Ρινοκερίτις!...

Εάν ο Ιονέσκο στο θέατρο του «παραλόγου» έγραψε τον *Ρινόκερο*, εμείς στην Ελλάδα –στη σύγχρονη Ελλάδα– παίζουμε το έργο στ' αλήθεια.

Γιατί, πράγματι, έχουμε καταντήσει μια χώρα γεμάτη από ρινόκερους. Από παχύδερμα που δεν ενοχλούνται από τίποτα, που δεν ενδιαφέρονται για τίποτα και που ζουν μόνον για την τροφή τους. Το τραγικό δε είναι ότι κάθε μέρα βλέπουμε γύρω μας τους ρινόκερους να πληθαίνουν και κάθε μέρα βλέπουμε τους ανθρώπους μας να γίνονται και αυτοί ρινόκεροι. Με μια μόνον διαφορά: στην ταχύτητα μεταμορφώσεώς τους. Γιατί άλλοι γίνονται ρινόκεροι σε λίγες μέρες και άλλοι χρειάζονται μερικά χρόνια για να μεταμορφωθούν στα παχύδερμα αυτά.

Η ρινοκερίτις αυτή –γιατί για ασθένεια πρόκειται– είναι επιδημική και μεταδίδεται από... τα «μίντια». Τα οποία έχουν κατορθώσει να δημιουργήσουν το κατάλληλο «περιβάλλον», ώστε όχι μόνον να αναπτύσσονται τα μικρόβια της ρινοκερίτιδος, αλλά και –που είναι και το τραγικότερο– να μεταδίδονται και να διαχέονται σε όλη τη χώρα. Και ενώ στα παλιά χρόνια είχαν τα λοιμοκαθαρτήρια και την «καραντίνα», σήμερα δεν υπάρχει μέρος για να «κρυφτεί» κανείς και να γλυτώσει. Γιατί τα «μίντια» –και προ παντός τα ηλεκτρονικά– περνάνε κάθε προστατευτικό φράγμα, κάθε τείχος και μεταφέρουν τον «ιό της ρινοκερίτιδος» παντού.

[...] Και φυσικά τα «μίντια» σκορπάνε αφειδώς μεγάλες δόσεις του «ιού». «Σίριαλ» –οι γνωστές «σαπουνόπερες»–, «talk shows», αγχωτικές ειδήσεις, καταστροφολογίες, σεξ σε όλες τις μορφές (ήπιο ή σκληρό), τηλεπαιχνίδια, «αθλητικές συναντήσεις», δημιουργούν το κατάλληλο περιβάλλον μέσα στο οποίο ο «ιός» αναπτύσσεται και μεταδίδεται, ενώ και ο οργανισμός των ανθρώπων εξασθενεί και γίνεται ευκολότερα ευάλωτος. Έτσι ο απλός πολίτης ζει συνεχώς σε ένα κλίμα αγωνίας, άγχους, αβεβαιότητας, βλέποντας γύρω του έναν κόσμο που του δημιουργούν τα «μίντια». Έναν κόσμο φανταστικό, που είτε τον καλεί όπως η Κίρκη για να τον μεταβάλει σε χοίρο, είτε τον απωθεί και τον φοβίζει. Και στις δύο όμως περιπτώσεις τον αναγκάζει να στραφεί προς τον εαυτό του. Όχι, βέβαια, για να ενδοσκοπηθεί, αλλά για να «κουρνιάσει». [...]

Πώς αντιμετωπίζεται, όμως, η ρινοκερίτις αυτή; Το πρόβλημα είναι όχι μόνον δύσκολο αλλά και άλυτο. Πώς θα μπορέσουμε δηλαδή να ξαναμεταμορφώσουμε τους ρινόκερους σε «ανθρώπους»; [...]

Στη ζοφερή αυτή προοπτική ένα μόνο μένει σε όσους δεν έχουν ακόμα προσβληθεί από τη «ρινοκερίτιδα». Να φωνάξουν και αυτοί όπως ο Μπερανζέ*: «Όχι, δεν θα συνθηκολογήσω! ΔΕΝ ΘΑ ΓΙΝΩ ΣΑΝ ΚΙ ΕΣΑΣ!»

* **Μπερανζέ:** ήρωας στο έργο του Ιονέσκο *Ρινόκερος*

(*Διατηρείται η ορθογραφία του συγγραφέα*)

Κώστας Βούλγαρης, στο *Ένας αιώνας χρονογράφημα 1899-1999*, επιμ. Βασιλική Αλμπάνη, εκδ. Καστανιώτη, 1999

Ερωτήσεις κατανόησης

1 Ποιο πρόβλημα της ελληνικής κοινωνίας ονομάζει ο χρονογράφος ρινοκερίτιδα; • Ποιοι και με ποιο τρόπο «μεταδίδουν την ασθένεια» της ρινοκερίτιδας;

2 Πώς μπορεί να αντιμετωπιστεί, κατά την άποψη του χρονογράφου, το δύσκολο αυτό πρόβλημα; • Ποια είναι η δική σας γνώμη;

3 Το κείμενο αυτό είναι χρονογράφημα. Εντοπίστε τα χαρακτηριστικά του χρονογραφήματος, αφού πρώτα διαβάσετε γι' αυτό το είδος κειμένου στο σχολικό λεξικό λογοτεχνικών όρων.

Κείμενο 2 [Πρωταθλητές στα τροχαία ατυχήματα!]

Μια από τις σημαντικότερες αιτίες θανάτου στη χώρα μας είναι τα τροχαία ατυχήματα, τα οποία συνεχώς αυξάνονται. Η Ελλάδα μαζί με την Πορτογαλία καταλαμβάνουν τις δύο πρώτες θέσεις ανάμεσα στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον κατάλογο των θανάτων από τα ατυχήματα αυτά. Για το λόγο αυτό τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης αναφέρονται συχνά στους θανάτους που προκαλούνται από τροχαία ατυχήματα και ιδιαίτερα τα Σαββατοκύριακα όλου του χρόνου και σε περιόδους εορτών στις οποίες οι αργίες διαρκούν τρεις ή περισσότερες μέρες (Χριστούγεννα, Πρωτοχρονιά, Πάσχα, Δεκαπενταύγουστο κτλ.).

Τα τροχαία ατυχήματα, όμως, δεν συμβαίνουν μόνο την Παρασκευή, το Σάββατο και την Κυριακή. Συμβαίνουν, δυστυχώς, όλες τις μέρες της εβδομάδας και οι συνέπειές τους δεν είναι μόνο οι νεκροί επί τόπου αλλά και οι σοβαρά και οι ελαφρά τραυματισμένοι. Ένας, μάλιστα, αριθμός των βαριά τραυματισμένων πεθαίνει στα νοσοκομεία (λέγεται ότι ο αριθμός αυτός είναι ίσος με εκείνον των νεκρών επί τόπου). Δεδομένου του οξύτατου δημογραφικού προβλήματος της χώρας και του γεγονότος ότι οι θάνατοι τα 3 από τα 4 τελευταία χρόνια ξεπέρασαν τις γεννήσεις, είναι ανάγκη να εξεταστούν αναλυτικότερα τα τροχαία ατυχήματα στη χώρα μας.

Πριν ασχοληθούμε με τα αίτια, θα εξετάσουμε τους βασικούς παράγοντες που εμπλέκονται στα τροχαία ατυχήματα. Οι παράγοντες αυτοί διακρίνονται σε πέντε ομάδες: τους οδηγούς, τους επιβάτες, τους πεζούς, το όχημα και την κατάσταση των δρόμων ή του καιρού.

Ο κυριότερος παράγοντας των τροχαίων ατυχημάτων είναι οι οδηγοί. Σχεδόν το 80% των τροχαίων ατυχημάτων οφείλονται σ' αυτούς και ακολουθούν σε μεγάλη απόσταση οι πεζοί. Πολύ μικρότερο ρόλο παίζουν οι δρόμοι ή ο καιρός και ακόμα μικρότερο το όχημα και οι επιβάτες. Τα αίτια των τροχαίων ατυχημάτων που οφείλονται στους οδηγούς μπορούν να καταταγούν σε τρεις βασικές κατηγορίες:

- **Επιθετική** ή επιδεικτική συμπεριφορά (παραβίαση προτεραιότητας, υπερβολική ταχύτητα, παραβίαση σηματοδότη, επιδεικτικοί ελιγμοί στη μέση του δρόμου κτλ.).
- **Προκλητική** παράβαση του Κώδικα Οδικής Κυκλοφορίας – ΚΟΚ (κίνηση στο αντίθετο ρεύμα (!), αντικανονικό προσπέρασμα, μη οδήγηση στα δεξιά του δρόμου κτλ.).
- **Απροσεξία** ή αμέλεια (απόσπαση προσοχής οδηγού, οδήγηση σε κατάσταση μέθης κτλ.).

Τόσο οι οδηγοί όσο και οι επιβάτες παραβαίνουν συστηματικά τον ΚΟΚ σε ό,τι αφορά τη ζώνη ασφαλείας και το κράνος. Η μεγάλη πλειονότητα των οδηγών και των επιβατών (σχεδόν το 80%) δε φορούσαν, δυστυχώς, ζώνη ασφαλείας ή κράνος όταν έγινε το τροχαίο ατύχημα.

Στην περίπτωση των πεζών παρατηρείται βιαστική ή απρόσεκτη συμπεριφορά ή παράβαση του ΚΟΚ. Για τους πεζούς, όμως, μπορεί να υπάρχουν ελαφρυντικά (π.χ. προβλήματα υγείας, γήρατος, έλλειψη συνοδού κτλ.). Φυσικά υπάρχει και σοβαρότατο έλλειμμα κυκλοφοριακής αγωγής, παρά τις κάποιες προσπάθειες που γίνονται τελευταία προς την κατεύθυνση αυτή στα σχολεία.

Μανόλης Γ. Δρεττάκης, «Οδηγοί: Φταίνε για το 80% των ατυχημάτων», αφιέρωμα «Τροχαία Ατυχήματα», εφημ. *ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ*, 16/12/2000 (διασκευή)

Ερωτήσεις κατανόησης

1 Ποιες είναι οι συνέπειες των τροχαίων ατυχημάτων στη χώρα μας;

2 Ποια είναι η ευθύνη των οδηγών στην πρόκληση τροχαίων ατυχημάτων;

Κείμενο 3 Η ντροπή των πλαστικών

φωτ/φία: Κανάρης Τσίγκανος

Το καλοκαίρι φεύγει και εκτός από αναμνήσεις αφήνει πίσω του πολλά σκουπίδια σε θάλασσες και ακτές...

Τα χειρότερα, εφόσον χρειάζονται χρόνια για να «εξαφανιστούν», και δυστυχώς αυτά που συναντάμε συχνότερα, είναι οι πλαστικές σακούλες και τα μπουκάλια. Χιλιάδες από αυτά εγκαταλείπονται στις ακτές, «μνημεία» της παραμονής των λουομένων μετατρέποντας σε σκουπιδότοπους τις πανέμορφες ελληνικές παραλίες. Έπειτα ταξιδεύουν για χρόνια στις θάλασσες κάνοντας «παρέα» στα ψάρια ή μολύνοντας το βυθό. Άραγε είναι τόσο δύσκολο να μαζέψουμε, φεύγοντας από την παραλία, το μπουκάλι που ήπιαμε νερό;

Φυσικά δεν το σκεφτόμαστε επειδή, σε μας τουλάχιστον, δεν κοστίζει τίποτα. Ωστόσο, η κατασκευή μιας πλαστικής σακούλας κοστίζει 10 δραχμές. Στη Φύση μάλιστα κοστίζει πολύ περισσότερο, εφόσον οι πλαστικές σακούλες και τα μπουκάλια χρειάζονται πάνω από τρία χρόνια για να διαλυθούν μέσα στη θάλασσα. Σε περίπτωση που το πλαστικό μείνει θαμμένο σε στεγνό έδαφος «ζει» έως και διακόσια χρόνια.

Αν λοιπόν χρειαζόταν να πληρώνουμε τις πλαστικές σακούλες όσο πραγματικά κοστίζουν και χρησιμοποιούσαμε τα πλαστικά μπουκάλια είκοσι φορές –όσο δηλαδή αντέχουν– όχι μόνο θα είχαμε λιγότερα πλαστικά σκουπίδια σε θάλασσες και ακτές αλλά και γενικότερα λιγότερα σκουπίδια. Έχει υπολογιστεί ότι ο συνολικός όγκος των σκουπιδιών με αυτό το τρόπο θα μειωνόταν κατά 3%.

περ. «ΟΙΚΟ», εφημ. *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*, 15/9/2002

Ερωτήσεις κατανόησης

1 Ποια σκουπίδια επιβαρύνουν περισσότερο τις ακτές και γιατί;

2 Ποιους τρόπους αντιμετώπισης του προβλήματος προτείνει ο αρθρογράφος; • Εσείς τι θα μπορούσατε να προσθέσετε;

Κείμενο 4 [Ας αποβάλουμε το άγχος από τη ζωή μας]

Άγχος

Μήπως δεν ξέρουμε... τι μας "φταίει";

- Νιώθουμε ενοχές, όταν χαλαρώνουμε;
- Νιώθουμε νευρικοί, όταν δε βρισκόμαστε, διαρκώς, «εν δράσει»;
- Μένουμε άγρυπνοι, ανησυχώντας, για την αυριανή ημέρα;
- Αισθανόμαστε σφιγμένοι, ειδικά, στο σβέρκο μας;
- Είμαστε ανυπόμονοι, ευέξαπτοι και διακόπτουμε τους άλλους, όταν μιλούν;
- Δυσκολευόμαστε να συγκεντρωθούμε και μας απασχολούν πολλά πράγματα;
- Καπνίζουμε ή τρώμε περισσότερο, τελευταία;
- Τρώμε βιαστικά;
- Η ζωή μας φαίνεται γεμάτη κρίσεις και τσακωνόμαστε, συχνά;
- Δυσκολευόμαστε να πάρουμε αποφάσεις;
- Ενοχλούμαστε και απογοητευόμαστε, όταν οι άλλοι δεν κάνουν αυτό που θέλουμε;
- Νιώθουμε συχνά σφίξιμο στο στομάχι, το στόμα μας στεγνό, τις παλάμες μας ιδρωμένες; Την καρδιά μας να χτυπάει δυνατά;

Αν απαντήσαμε ΝΑΙ σε μερικές από τις παραπάνω ερωτήσεις, το άγχος μας βρίσκεται, μάλλον, σε αυξημένα επίπεδα. Κατά πάσα πιθανότητα, εργαζόμαστε πολύ, μας αρέσουν οι προκλήσεις και είμαστε φιλόδοξοι.

Τι είναι τελικά το άγχος;

Είναι υπερέκκριση ορμονών, που πλημμυρίζουν το αίμα μας, κάνουν την καρδιά μας να χτυπάει πιο έντονα και την αναπνοή μας να γίνεται βαριά. Ταυτόχρονα, σφίγγονται οι μύες μας. Όλος ο οργανισμός μας είναι έτοιμος για δράση. Το άγχος, σε φυσιολογικά επίπεδα, είναι απαραίτητο, γιατί μας κρατάει σε εγρήγορση. Όταν, όμως, είναι αυξημένο και το νιώθουμε έντονα σε μικρές καθημερινές καταστάσεις, όπως για παράδειγμα στο πρωινό μποτιλιάρισμα, τότε αυτή η υπερέκκριση των ορμονών του άγχους μπορεί να ανεβάσει την πίεση του αίματος και να προκαλέσει βλάβες σε όλο μας το σώμα και βέβαια στην καρδιά μας.

Α ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

Αντιμετωπίζουμε το άγχος συνολικά

Ας ανακαλύψουμε ποιες καταστάσεις στη ζωή μας προκαλούν το μεγαλύτερο άγχος και ας προσπαθήσουμε να τις αντιμετωπίσουμε, θετικά. Όταν υπολογίζουμε το χρόνο που χρειαζόμαστε για να κάνουμε κάτι, ας φανούμε γενναιόδωροι! Ας δώσουμε λίγο περισσότερο χρόνο στον εαυτό μας, ώστε να μη χρειάζεται να πιεστούμε. Ας μάθουμε να λέμε ΌΧΙ σε ό,τι δε θέλουμε ή δεν προλαβαίνουμε να κάνουμε.

Καταναλωτικά Βήματα, τεύχ. Απριλίου-Μαΐου 2004 (διασκευή)

Ερωτήσεις κατανόησης

1 Με ποιους τρόπους εκδηλώνεται το άγχος στη ζωή μας;
Σε ποιες καταστάσεις έχετε νιώσει εσείς έντονο άγχος;

2 Πώς μπορεί να αντιμετωπίσει κανείς το άγχος;

Φωτ/φία: Αναστασία Μπάρδα

Β ΤΑ ΕΙΔΗ ΤΩΝ ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΩΝ

Ακούω και μιλώ

1. Χρησιμοποιήστε τα επιρρήματα που θα εντοπίσετε στις παρακάτω προτάσεις για να φτιάξετε δικές σας προτάσεις που θα αναφέρονται σε σύγχρονα προβλήματα. • Ποια σημασία δίνει κάθε επίρρημα στην πρότασή σας;

- *Και φυσικά τα «μίντια» σκορπάνε αφειδώς μεγάλες δόσεις του ιού.* (κείμ. 1)
- *Είναι ανάγκη να εξεταστούν αναλυτικότερα τα τροχαία ατυχήματα στη χώρα μας.* (κείμ. 2)
- *Καπνίζουμε ή τρώμε περισσότερο τελευταία;* (κείμ. 4)
- *Το καλοκαίρι φεύγει και εκτός από αναμνήσεις αφήνει πίσω του πολλά σκουπίδια σε θάλασσες και ακτές.* (κείμ. 3)

2. Στις παρακάτω προτάσεις βρείτε άλλες λέξεις ή λεκτικά σύνολα που δείχνουν τόπο, χρόνο κτλ. και πείτε ποια μορφή έχει το καθένα (προθετικά σύνολα, προτάσεις κτλ.):

- *Προκλητική παράβαση του Κώδικα Οδικής κυκλοφορίας – ΚΟΚ (κίνηση στο αντίθετο ρεύμα (!), αντικανονικό προσπέρασμα, μη οδήγηση στα δεξιά του δρόμου* κτλ.). (κείμ. 2)
- *Η μεγάλη πλειονότητα των οδηγών και των επιβατών δε φορούσαν δυστυχώς ζώνη ασφαλείας ή κράνος, όταν έγινε το τροχαίο ατύχημα.* (κείμ. 2)
- *Έπειτα ταξιδεύουν για χρόνια στις θάλασσες κάνοντας «παρέα» στα ψάρια ή μολύνοντας το βυθό.* (κείμ. 3)
- *Το τραγικό δε είναι ότι κάθε μέρα βλέπουμε γύρω μας τους ρινόκερους να πληθαίνουν.* (κείμ. 1)

3. α. Στις παρακάτω προτάσεις βρείτε τους επιρρηματικούς προσδιορισμούς και πείτε τη σημασία του καθενός.

- *Όχι, βέβαια, για να ενδοσκοπηθεί, αλλά για να «κουρνιάσει».* (κείμ. 1)
- *Εμείς στην Ελλάδα παίζουμε το έργο στ' αλήθεια.* (κείμ. 1)
- *Στη φύση μάλιστα κοστίζει πολύ περισσότερο, εφόσον οι πλαστικές σακούλες και τα μπουκάλια χρειάζονται πάνω από τρία χρόνια για να διαλυθούν μέσα στη θάλασσα.* (κείμ. 3)
- *Η Ελλάδα μαζί με την Πορτογαλία καταλαμβάνουν τις δύο πρώτες θέσεις ανάμεσα στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον κατάλογο των θανάτων από τα ατυχήματα αυτά.* (κείμ. 2)

- *Ας δώσουμε λίγο περισσότερο χρόνο στον εαυτό μας, ώστε να μη χρειάζεται να πιεστούμε.* (κείμ. 4)
- *Πριν ασχοληθούμε με τα αίτια, θα εξετάσουμε τους βασικούς παράγοντες που εμπλέκονται στα τροχαία ατυχήματα.* (κείμ. 2)

β. Υπήρξε περίπτωση που χαρακτηρίσατε λανθασμένα αντικείμενο έναν επιρρηματικό προσδιορισμό;
• Προτείνετε τρόπους για να διακρίνονται.

Μαθαίνω ότι:

- Τα επιρρήματα λειτουργούν μέσα στην πρόταση ως **επιρρηματικοί προσδιορισμοί** και δείχνουν **τόπο, χρόνο, τρόπο, ποσό, βεβαίωση, δισταγμό** ή **πιθανότητα, άρνηση**.
- Ως επιρρηματικοί προσδιορισμοί χρησιμοποιούνται και:
  1. **προθετικά σύνολα**, π.χ. *στη χώρα μας*
  2. **απλή αιτιατική** ή **γενική** (σπανιότερα) **ουσιαστικού**, π.χ. *κάθε μέρα* (μερικές φορές διπλασιασμένη, π.χ. *πρωί πρωί*)
  3. **δευτερεύουσες επιρρηματικές προτάσεις**, π.χ. *πριν ασχοληθούμε με τα αίτια*
  4. **επιρρηματικές μετοχές**, π.χ. *μολύνοντας*
  5. **συνδυασμός επιρρήματος με προθετικό σύνολο** ή **δύο επιρρημάτων** μαζί, π.χ. *μέσα στην ημέρα*
- Εκτός από τις παραπάνω επιρρηματικές σημασίες ένας επιρρηματικός προσδιορισμός μπορεί να δείχνει και πολλές άλλες όπως: **αιτία, σκοπό, αποτέλεσμα, αναφορά, προϋπόθεση, εναντίωση** ή **παραχώρηση**, αλλά και **παρομοίωση, συνοδεία, ποσό κατά προσέγγιση, αφαίρεση** κτλ.

Διαβάζω και γράφω

1. Υπογραμμίστε τους επιρρηματικούς προσδιορισμούς των προτάσεων και σημειώστε τη μορφή και τη σημασία τους (προσέξτε τη διαφορά των προθετικών συνόλων που είναι επιρρηματικοί προσδιορισμοί από αυτά που είναι αντικείμενα ή άλλοι συντακτικοί όροι):
- *Για το λόγο αυτό τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης αναφέρονται συχνά στους θανάτους που προκαλούνται από τροχαία ατυχήματα και ιδιαίτερα τα Σαββατοκύριακα όλου του χρόνου και σε περιόδους εορτών.* (κείμ. 2)
- *Το άγχος, σε φυσιολογικά επίπεδα, είναι απαραίτητο, γιατί μας κρατάει σε εγρήγορση.* (κείμ. 4)

2. Στους υπογραμμισμένους επιρρηματικούς προσδιορισμούς του τόπου που ακολουθούν, σημειώστε την ειδικότερη σημασία που δηλώνει ο καθένας. (Οι σημασίες του τόπου είναι: *στάση, κίνηση, προέλευση, διέλευση, κατεύθυνση, προορισμός*)
- *Έπειτα ταξιδεύουν για χρόνια <u>στις θάλασσες</u>.* (κείμ. 3) . . . .

- *Άραγε είναι τόσο δύσκολο να μαζέψουμε, φεύγοντας από την παραλία, το μπουκάλι που ήπιαμε νερό;* (κείμ. 3) . . . .
- *Τον αναγκάζει να στραφεί προς τον εαυτό του.* (κείμ. 1) . . . .
- *Σε περίπτωση που το πλαστικό μείνει θαμμένο σε στεγνό έδαφος «ζει» έως και διακόσια χρόνια.* (κείμ. 3) . . . .

3. Να βάλετε δίπλα σε κάθε επιρρηματικό προσδιορισμό τον αριθμό που αντιστοιχεί στην επιρρηματική σημασία του:

Προτάσεις	Επιρρηματικές σημασίες
• ***Σχεδόν το 80%*** (...) *των τροχαίων ατυχημάτων οφείλονται σ' αυτούς.* (κείμ. 2)	**1.** σκοπός
• *Τόσο οι οδηγοί όσο και οι επιβάτες παραβαίνουν συστηματικά τον ΚΟΚ **σε ό,τι αφορά τη ζώνη ασφαλείας και το κράνος*** (...) (κείμ. 2)	**2.** αναφορά
• ***Σήμερα*** (...) *δεν υπάρχει μέρος, **για να «κρυφτεί» κανείς*** (...). (κείμ. 1)	**3.** ποσό κατά προσέγγιση
• ***Αν λοιπόν χρειαζόταν*** (...) *να πληρώνουμε τις πλαστικές σακούλες **όσο πραγματικά κοστίζουν*** (...) *και χρησιμοποιούσαμε τα πλαστικά μπουκάλια είκοσι φορές, θα είχαμε λιγότερα πλαστικά σκουπίδια.* (κείμ. 3)	**4.** χρόνος
• *Το άγχος μας βρίσκεται, μάλλον, **σε αυξημένα επίπεδα*** (...). (κείμ. 4)	**5.** τόπος μεταφορικά
	6. προϋπόθεση
	7. ποσό

4. Στο κείμενο 5 βρείτε τις σημασίες των επιρρηματικών προσδιορισμών. • Δώστε έναν άλλο τίτλο στο κόμικς που θα περιέχει επιρρηματικό προσδιορισμό.

Κείμενο 5 [Φάρμακο για τους κανονικούς!]

Quino, *Μαφάλντα*, αρ. 12, μτφρ. Κατερίνα Χριστοδούλου, εκδ. Ars Longa, 1989

Ακούω και μιλώ

1. Δύο μαθητές να υποδυθούν δύο ανθρώπους-οδηγούς (δραματοποίηση) που συζητούν για τα τροχαία ατυχήματα και ο ένας συμπληρώνει τον άλλο με βάση τις φράσεις που υπάρχουν στις επόμενες στήλες. Συμπληρώστε τις προτάσεις της δεξιάς στήλης σύμφωνα με το παράδειγμα.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ: Τα τροχαία ατυχήματα συνεχώς αυξάνονται.	Η αύξηση των τροχαίων ατυχημάτων είναι <u>συνεχής</u>.
Τόσο οι οδηγοί όσο και οι επιβάτες παραβαίνουν συστηματικά τον ΚΟΚ [...].	Τόσο οι οδηγοί όσο και οι επιβάτες κάνουν .... παραβάσεις του ΚΟΚ.
[...] τα μέσα μαζικής ενημέρωσης αναφέρονται συχνά στους θανάτους που προκαλούνται από τροχαία ατυχήματα [...]	Η αναφορά των μέσων ενημέρωσης στους θανάτους που προκαλούνται από τροχαία ατυχήματα είναι ....
Είμαστε ανυπόμονοι, ευέξαπτοι [...];	Αντιδρούμε πάντα .... και .... ;

Στην παραπάνω άσκηση τι μέρος του λόγου είναι οι λέξεις που συμπληρώσατε στη δεξιά στήλη; • Τι μέρος του λόγου είναι οι λέξεις τις οποίες αντικατέστησαν;

2. Περιμένετε τα αποτελέσματα των εξετάσεων κι έχετε αγωνία. Μοιραστείτε την αγωνία σας με το φίλο/τη φίλη σας, χρησιμοποιώντας τις παρακάτω λέξεις από τα κείμενά σας (είτε ως επίθετα ή μετοχές είτε ως επιρρήματα): *νευρικός, βιαστικά, δυνατά, ευέξαπτος, συστηματικά, ευκολότερα, συνεχώς, πολιτισμένες*.

3. *επί τόπου* (κείμ. 2), *για χρόνια* (κείμ. 3) *διά βίου*: τι είδους επιρρηματική σχέση φανερώνουν οι εκφράσεις αυτές; • Από ποια μέρη του λόγου σχηματίζονται;

Μαθαίνω για τα παράγωγα επιρρήματα:

- Επιρρήματα παράγονται από επίθετα, μετοχές, αντωνυμίες και από άλλα επιρρήματα.
- Σχηματίζονται με τις παραγωγικές καταλήξεις:

-α / -ά / -ιά
σχηματίζονται από τον πληθ. του ουδετ. των επιθέτων και των μετοχών
καλός – καλά
βαρύς – βαριά
κρυφός – κρυφά
ζωηρός – ζωηρά
χτυπητός – χτυπητά
λυπημένος – λυπημένα

-ώς / -ως
απόλυτος – απολύτως
συνεχής – συνεχώς
ευτυχής – ευτυχώς

-θε
εδώ – εδώθε
εκεί – εκείθε

-ού
άλλος – αλλού
αυτός – αυτού

Εξαίρεση: τα επιρρήματα **πολύ** (από το *πολύς*), **λίγο** (από το *λίγος*), **μόνο** (από το *μόνος*).

Προσοχή: Υπάρχουν επιρρήματα που παράγονται και με την προσθήκη της κατάληξης **-α** αλλά και της κατάληξης **-ως**. Ο διαφορετικός αυτός σχηματισμός συνήθως συνδέεται και με διαφορετική σημασία. Παράδειγμα:

απλός →
- **απλά**: *Να απαντήσετε όσο πιο απλά μπορείτε.* (=με απλότητα)
- **απλώς**: *Ήθελα απλώς να ρωτήσω τι κάνετε.* (=μόνο)

Ορισμένα τέτοια ζεύγη επιρρημάτων παράγονται από διαφορετικά επίθετα:

ακριβά (από το *ακριβός*): *Το πλήρωσες πολύ ακριβά.*

ακριβώς (από το *ακριβής*): *Ακριβώς αυτό εννοώ κι εγώ.*

Μαθαίνω για τα προθετικά σύνολα:

Τα προθετικά σύνολα φανερώνουν κυρίως επιρρηματικές σχέσεις. Με την έννοια αυτή μπορούν να χρησιμοποιηθούν στο λόγο όπως και τα επιρρήματα για να δηλώσουν:

τόπο → *προς την πόρτα, ως εκεί, από την Αθήνα*
τρόπο → *με ζωηρότητα, με συντομία*
χρόνο → *κατά τα Χριστούγεννα, για λίγο, ως αύριο*

κτλ.

Διαβάζω και γράφω

1. Αντικαταστήστε τα ακόλουθα επιρρήματα με προθετικά σύνολα:

κείμ. 2	αναλυτικότερα	
κείμ. 4	βιαστικά	
κείμ. 4	δυνατά	

2. Συμπληρώστε τις στήλες του πίνακα σύμφωνα με το παράδειγμα.

κείμ. 2	επιδεικτική συμπεριφορά	συμπεριφέρομαι επιδεικτικά
	αντικανονικό προσπέρασμα	
	προκλητική παράβαση του ΚΟΚ	
κείμ. 4		αντιμετωπίζω θετικά

3. Περιγράψτε ένα παραλίγο ατύχημα του οποίου υπήρξατε αυτόπτης μάρτυρας, χρησιμοποιώντας στην περιγραφή σας μερικές από τις φράσεις που σχηματίσατε στις ασκήσεις 1 και 2, καθώς και τα ακόλουθα επιρρήματα: *βιαστικά, απρόσεκτα, επιθετικά.*

Ακούω και μιλώ

1. Ένας συμμαθητής σας αποδίδει περιληπτικά το περιεχόμενο του πρώτου εισαγωγικού κειμένου (κείμ. 1). Προσέξτε ποιες λέξεις ή φράσεις χρησιμοποιεί για τη σύνδεση των προτάσεων. • Προτείνετε και εσείς άλλες που μπορούν να τις αντικαταστήσουν.

2. Μιλάτε σε μια εκδήλωση του σχολείου σας για την κυκλοφοριακή αγωγή. Έχετε διαβάσει τα αίτια των τροχαίων ατυχημάτων που αναφέρονται στους οδηγούς (κείμ. 2). Παρουσιάστε τα σε οργανωμένο λόγο στη συγκεκριμένη εκδήλωση, προσέχοντας τις συνδετικές λέξεις ή φράσεις που θα χρησιμοποιήσετε.

Διαβάζω και γράφω

1. Ποιες λέξεις ή φράσεις χρησιμοποιεί ο συντάκτης του κειμένου 2 στη δεύτερη, στην τέταρτη και στην τελευταία παράγραφο για να συνδέσει τις προτάσεις τους; • Υπογραμμίστε τες και μεταφέρετέ τες στον πίνακα που ακολουθεί. • Επισημάνετε τι θέλει να δηλώσει ο συγγραφέας χρησιμοποιώντας τη μια ή την άλλη συνδετική λέξη ή φράση.

Συνδετικές λέξεις	Σημασία	Συνδετικές φράσεις	Σημασία

Συνεχίστε την αναζήτηση λέξεων ή φράσεων που συνδέουν τις προτάσεις της τρίτης παραγράφου του εισαγωγικού κειμένου 3 (για τα πλαστικά και τα σκουπίδια).

2. Με ποιες λέξεις ή φράσεις συνδέονται οι παράγραφοι του κειμένου 1; • Ο χρονογράφος χρησιμοποιεί μόνο συνδετικές λέξεις ή η σύνδεση γίνεται και με άλλο, πιο έμμεσο, τρόπο;

3. Στα βιβλία της Ιστορίας και της Φυσικής, υπογραμμίστε λέξεις, φράσεις ή οποιονδήποτε άλλο τρόπο χρησιμοποιούν οι συγγραφείς για να συνδέσουν τις παραγράφους και τις προτάσεις των κειμένων τους. • Προσέξτε ιδιαίτερα το ρόλο των επιρρημάτων στη σύνδεση προτάσεων ή παραγράφων.

Μαθαίνω ότι:

- Οι παράγραφοι και οι προτάσεις ενός κειμένου συνδέονται:
  - α. με τη χρήση συνδετικών λέξεων που δηλώνουν αντίθεση (π.χ. *όμως*), αιτιολόγηση (π.χ. *γιατί*) κτλ.
  - β. με τη χρήση συνδετικών φράσεων όπως: *ο κυριότερος παράγοντας, μία από τις σημαντικότερες αιτίες* κτλ.
  - γ. με έμμεση αναφορά στην προηγούμενη παράγραφο ή περίοδο η οποία γίνεται με:
    - επανάληψη της τελευταίας ιδέας της παραγράφου ή της περιόδου
    - επανάληψη του κεντρικού νοήματος της προηγούμενης παραγράφου ή της προηγούμενης περιόδου
    - επανάληψη μιας λέξης ή φράσης της προηγούμενης παραγράφου ή περιόδου.
  - δ. με ερώτηση.

Κείμενο 6 [Σέβομαι τους κανόνες οδικής κυκλοφορίας]

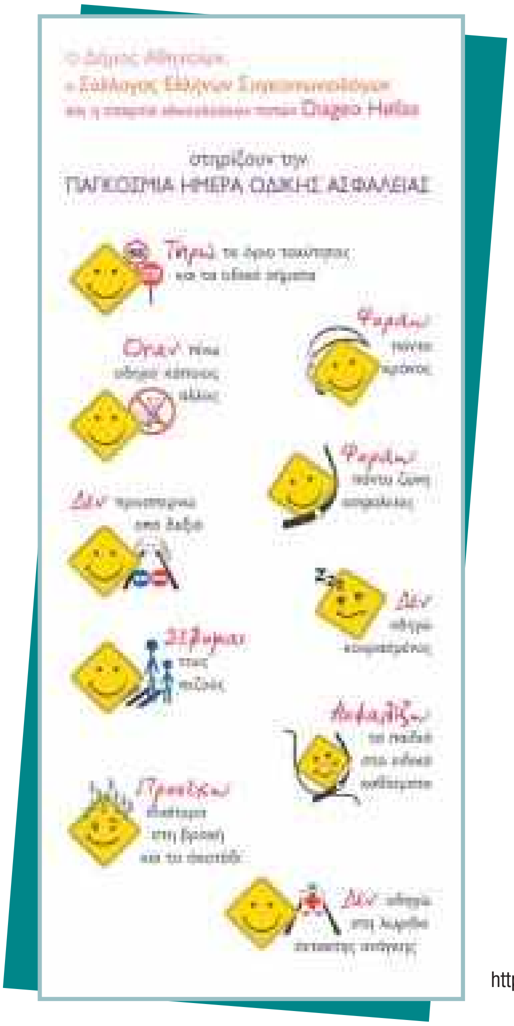

http://www.in.gr, 7/4/04

1. Από το κείμενο 2 συγκεντρώστε τις λέξεις και τις φράσεις που αναφέρονται στις αιτίες και τα αποτελέσματα των τροχαίων ατυχημάτων και εντάξτε τες στην αντίστοιχη στήλη. • Έπειτα συμπληρώστε τη στήλη για την πρόληψη των τροχαίων ατυχημάτων με λέξεις και φράσεις από το κείμενο 6.

Αιτίες – Αποτελέσματα τροχαίων ατυχημάτων	Τρόποι πρόληψης τροχαίων ατυχημάτων

2. Φτιάξτε οικογένειες λέξεων επιλέγοντας κάποιες από το λεξιλόγιο της ενότητας.

. . . .

. . . .

. . . .

3. Χωρίστε τις παρακάτω λέξεις και φράσεις των κειμένων 1 και 4 σε αυτές που αναφέρονται σε προβλήματα που δημιουργεί ο σύγχρονος τρόπος ζωής, όπως άγχος, αποξένωση, εσωστρέφεια, και σε αυτές που προτείνουν λύσεις αυτών των προβλημάτων:

δεν ενδιαφέρομαι, ακαμψία, χαλαρώνω, παρωπίδες, μονόδρομος, αγχωτικές ειδήσεις, καταστροφολογίες, ευάλωτος, κλίμα αγωνίας, άγχους, αβεβαιότητας, αντιμετωπίζω συνολικά/θετικά, στροφή προς τον εαυτό μας, δύσκολο και άλυτο πρόβλημα, ζοφερή προοπτική, δε συνθηκολογώ, άγχος, ενοχές, άγρυπνος, ανησυχώ, ανυπόμονος, ευέξαπτος, δυσκολεύομαι να συγκεντρωθώ, κρίση, τσακώνομαι, απογοητεύομαι, φαίνομαι γενναιόδωρος, δίνω περισσότερο χρόνο, δεν πιέζομαι, δεν προλαβαίνω

Προβλήματα: ....
....
Λύσεις: ....
....

4. Διαμορφώστε έναν πίνακα με τις βασικότερες συνδετικές λέξεις και φράσεις που θα βρείτε είτε στα εισαγωγικά κείμενα είτε σε κείμενα άλλων σχολικών μαθημάτων. • Χωρίστε τις συνδετικές λέξεις σε κατηγορίες ανάλογα με τη σημασία τους.

Σημασία	Συνδετικές φράσεις
1. Αντίθεση	
2. Επεξήγηση	
3. Συμπέρασμα	
4. Τρόπος	
5. Έμφαση	
6. Αιτιολόγηση	
(συνεχίστε...)	

5. Σε κάθε θεματική ενότητα εκτός από το γενικό λεξιλόγιο συναντούμε και ειδικό λεξιλόγιο. Προσπαθήστε να συγκεντρώσετε ειδικό λεξιλόγιο τόσο για τα τροχαία ατυχήματα όσο και για το άγχος, και φτιάξτε όπου είναι δυνατόν οικογένειες λέξεων.

ΕΙΔΙΚΟ ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ	
Για τα τροχαία ατυχήματα	**Για το άγχος, το στρες**

Ακούω και μιλώ

1. Ο Ρ. Κενό παρουσίασε με εκατό περίπου διαφορετικούς τρόπους ένα επεισόδιο. Δείτε πρώτα τα δύο παραδείγματα από το βιβλίο του *Ασκήσεις ύφους*.

Παράδειγμα 1

Τι στριμωγμένοι που ήμασταν σε κείνη την πλατφόρμα του λεωφορείου! Και τι γελοίος κι ανόητος που έδειχνε εκείνος ο νεαρός! Και τι θαρρείτε πως έκανε; Ούτε λίγο ούτε πολύ τα ’βαλε με τον ταλαίπωρο το διπλανό του! Κι ο λόγος; Ισχυρίστηκε –αυτός ο λιμοκοντόρος!– πως το ανθρωπάκι δίπλα του τον έσπρωχνε! Σα να μην έφτανε αυτό, μόλις είδε μια θέση ελεύθερη, όρμηξε να την πιάσει! Αντί να την παραχωρήσει σε μια κυρία!

Δύο ώρες αργότερα, μαντέψτε ποιον συνάντησα μπροστά στο σταθμό του Σαιν Λαζάρ; Τον ίδιο το λιμοκοντόρο! Να παίρνει συμβουλές για το ντύσιμό του! Από κάποιο φίλο του!

Απίστευτο!

Παράδειγμα 2

Μια μέρα γύρω στο μεσημέρι, στην περιοχή του πάρκου Μονσό, πάνω στην πλατφόρμα ενός σχεδόν πλήρους λεωφορείου της γραμμής S (σήμερα 84), πρόσεξα έναν άνθρωπο με πολύ μακρύ λαιμό, που φορούσε ένα μαλακό καπέλο, που είχε γύρω του ένα πλεχτό κορδόνι αντί για κορδέλα. Ο άνθρωπος αυτός τα ’βαλε ξαφνικά με το διπλανό του, κατηγορώντας τον πως επίτηδες του πατούσε τα πόδια κάθε φορά που επιβάτες ανέβαιναν ή κατέβαιναν. Εγκατέλειψε πάντως νωρίς τη συζήτηση, για να ριχτεί σε μια θέση που άδειασε.

Δύο ώρες αργότερα, τον ξαναείδα μπροστά στο σταθμό Σαίν Λαζάρ, να συζητάει μεγαλοφώνως μ’ ένα φίλο του, που τον συμβούλευε να μικρύνει το άνοιγμα του πέτου του παλτού του, βάζοντας έναν έμπειρο ράφτη να του ράψει λίγο ψηλότερα το πάνω πάνω κουμπί.

Ραιμόν Κενώ, *Ασκήσεις ύφους*, μτφρ. Αχιλλέας Κυριακίδης, εκδ. Ύψιλον, Αθήνα 1984

Στη συνέχεια αφηγηθείτε ένα τροχαίο ατύχημα που συνέβη κοντά στο σχολείο σας. • Η πρώτη αφήγηση θα γίνει σ’ ένα φίλο σας, ενώ η δεύτερη στο διοικητή-αξιωματικό της Τροχαίας, που σας κάλεσε να τον ενημερώσετε πώς έγινε το συγκεκριμένο τροχαίο ατύχημα. • Επιλέξτε το κατάλληλο ύφος (λεξιλόγιο, σύνταξη, γλωσσική ποικιλία) για την καθεμία από τις δύο αφηγήσεις.

2. Υποθέστε ότι είστε εκπαιδευτικός και απευθύνεστε σ’ ένα μαθητή ο οποίος αισθάνεται ιδιαίτερο άγχος στο σχολείο, κυρίως κατά την περίοδο των εξετάσεων. Χρησιμοποιήστε το κατάλληλο ύφος, ώστε ο μαθητής να αποφορτιστεί από το άγχος που νιώθει.

Διαβάζω και γράφω

1. Είδες σήμερα ένα φίλο σου, μεγαλύτερο σε ηλικία, να οδηγεί ένα μηχανάκι με τέτοιο τρόπο ώστε παραλίγο να προκαλέσει ατύχημα. Στείλε του ένα μήνυμα με το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο στο οποίο θα τον επιπλήττεις για τη συμπεριφορά του αυτή και ταυτόχρονα θα τη σατιρίζεις με χιουμοριστικό ύφος.

2. Στην πρόσφατη εκδρομή του σχολείου σας επισκεφτήκατε μία από τις ομορφότερες παραλίες (ή φυσικό τοπίο) του νομού ή της περιοχής σας και μείνατε έκπληκτοι από τον τεράστιο όγκο σκουπιδιών και πλαστικών που «εγκατέλειψαν» εκεί οι διάφοροι επισκέπτες. Επιστρέφοντας στο σχολείο αποφασίσατε να στείλετε μια επιστολή στο Δήμαρχο της περιοχής διαμαρτυρόμενοι για την κατάσταση που είδατε και απαιτώντας ταυτόχρονα να λάβει άμεσα μέτρα για την απομάκρυνση των σκουπιδιών. Στο τέλος της επιστολής εκφράστε την επιθυμία να βοηθήσετε εθελοντικά στο έργο αυτό.

3. Πρόσφατα διατυπώθηκε η πρόταση, εκτός από το Συνήγορο του Πολίτη, να θεσμοθετηθεί και ένας νέος θεσμός: Ο Συνήγορος του Παιδιού. Υποθέστε ότι σας ζητούν να υποβάλετε στο Συνήγορο του Παιδιού μια αναφορά (τριών παραγράφων) στην οποία θα περιγράφετε τα σοβαρότερα προβλήματα που αντιμετωπίζετε τόσο στην καθημερινή σας ζωή όσο και στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον στο οποίο ζείτε.

Κριτήρια αξιολόγησης

- Η σύντομη αλλά ουσιαστική παρουσίαση των σημαντικότερων προβλημάτων
- Η χρήση του κατάλληλου ύφους (πιο σύνθετο λεξιλόγιο, επίσημο ύφος κτλ.)
- Η χρήση ποικίλων τρόπων σύνδεσης των προτάσεων και των παραγράφων

Διαθεματική εργασία

«Εμείς οι μαθητές είμαστε ενεργοί πολίτες»

- Επιλέξτε ένα από τα παρακάτω προβλήματα της καθημερινής ζωής που σας αφορά: αξιοποίηση ελεύθερου χρόνου, άγχος εξετάσεων, ρύπανση του περιβάλλοντος.
- Χωρισμένοι σε ομάδες συλλέξτε υλικό:

  1. Πώς δημιουργήθηκε το πρόβλημα – ποιες είναι οι συνέπειές του:
  (Συλλογή υλικού από ειδήσεις του Τύπου και των άλλων Μ.Μ.Ε., από ανακοινώσεις επίσημων φορέων κτλ. και κατάταξή τους σε κατηγορίες.)

  2. Πώς αντιδρούν οι μαθητές – τι προτείνουν:
  (Συλλογή φωτογραφικού υλικού, σύνταξη κειμένων διαμαρτυρίας κτλ.)

- Παρουσιάστε αυτό το υλικό σε ειδική εκδήλωση του σχολείου σας, όπου θα καλέσετε εκπροσώπους της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και άλλων φορέων καθώς και ειδικούς επιστήμονες να πάρουν θέση στο πρόβλημα που καταγράψατε καθώς και στις προτάσεις που θα παρουσιάσετε για την επίλυσή του. Φιλοτεχνήστε μία αφίσα για την εκδήλωση αυτή με τη συνεργασία του καθηγητή των Καλλιτεχνικών προβάλλοντας ένα μήνυμα, όπως στις αφίσες που ακολουθούν, ή αλλάζοντας το μήνυμα αυτών των αφισών.

http://www.helmepa.gr

Χρήσιμες ηλεκτρονικές διευθύνσεις

http://www.ydt.gr (ο δικτυακός τόπος του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης με στατιστικά στοιχεία για τα τροχαία ατυχήματα)
http://www.ypepth.gr (το Γραφείο Αγωγής Υγείας του Υπουργείου Παιδείας – Ενημέρωση και για θέματα κυκλοφοριακής αγωγής)
http://www.helmepa.gr (ιστοσελίδα της Ελληνικής Ένωσης Προστασίας Θαλάσσιου Περιβάλλοντος)
http://www.synigoros.gr (ιστοσελίδα ενός σημαντικού θεσμού: του Συνήγορου του Πολίτη)

ΑΣ ΘΥΜΗΘΟΥΜΕ ΤΙ ΜΑΘΑΜΕ Σ' ΑΥΤΗ ΤΗΝ ΕΝΟΤΗΤΑ

- Οι επιρρηματικοί προσδιορισμοί παίρνουν τις ακόλουθες μορφές:

  α. ...., **β.** ...., **γ.** ....,

  δ. ...., **ε.** ....

- Να σχηματίσετε παράγωγα επιρρήματα από τα επίθετα:

  έντονος → ....
  δυστυχής → ....
  άλλος → ....

8η ενότητα

ΣΥΖΗΤΩΝΤΑΣ ΓΙΑ ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

Σ' αυτή την ενότητα:

Θα μιλήσουμε και θα γράψουμε τις απόψεις μας για σημαντικά προβλήματα της κοινωνίας μας.

Θα γνωρίσουμε τα διάφορα **είδη μετοχών**.

Θα αναγνωρίσουμε τα **είδη της σύνθεσης** και θα καταλάβουμε ότι πολλά σύνθετα αποτελούνται από δύο ή περισσότερες ανεξάρτητες λέξεις.

Θα μάθουμε να κατανοούμε και να κρίνουμε τα **επιχειρήματα ενός ομιλητή** ή ενός συγγραφέα.

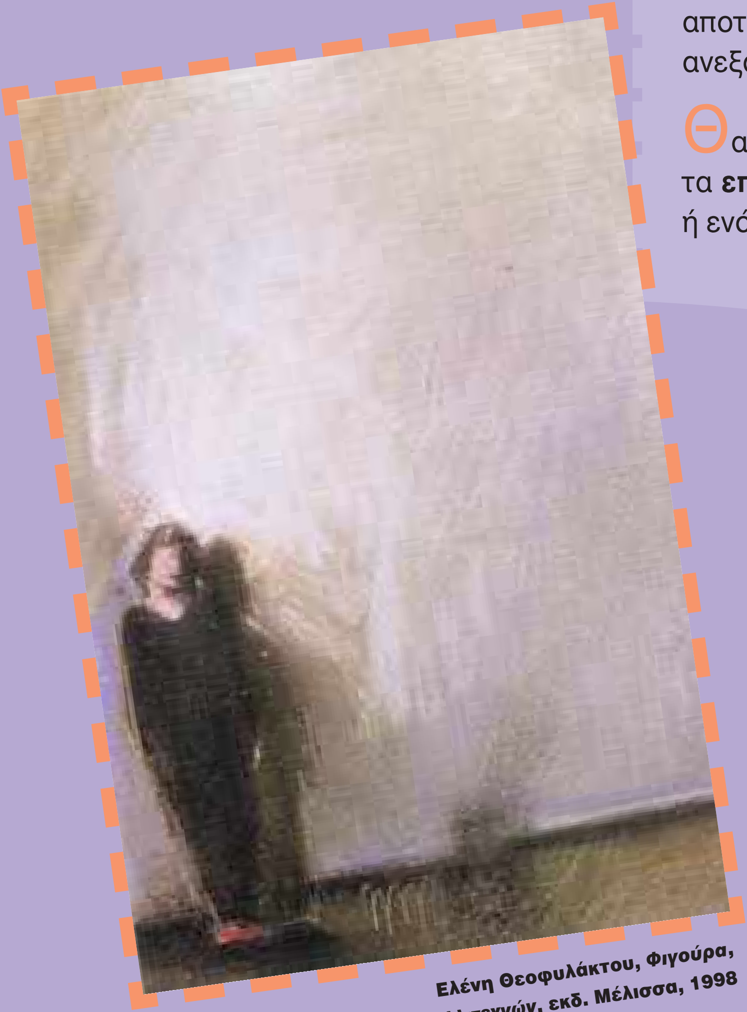

Ελένη Θεοφυλάκτου, Φιγούρα,
Λεξικό Ελλήνων Καλλιτεχνών, εκδ. Μέλισσα, 1998

Κείμενο 1 Τα πτερόεντα δώρα

Ξένος του κόσμου και της σαρκός, κατήλθε την παραμονήν από τα ύψη, συστείλας τας πτέρυγας όπως τας κρύπτη, θείος άγγελος. Έφερε δώρα από τα άνω βασίλεια διά να φιλεύση τους κατοίκους της πρωτευούσης. Ήτον ο καλός άγγελος της πόλεως.

Εκράτει εις την χείρα εν άστρον και επί του στέρνου του έπαλλε ζωή και δύναμις, και από το στόμα του εξήρχετο πνοή θείας γαλήνης. Τα τρία ταύτα δώρα ήθελε να μεταδώση εις όλους όσοι προθύμως τα δέχονται.

Εισήλθεν εν πρώτοις εις εν αρχοντικόν μέγαρον. Είδεν εκεί το ψεύδος και την σεμνοτυφίαν, την ανίαν και το ανωφελές της ζωής ζωγραφισμένα εις τα πρόσωπα του ανδρός και της γυναικός, και ήκουσε τα δύο τεκνία να ψελλίζωσι λέξεις εις άγνωστον γλώσσαν. Ο Άγγελος επήρε τα τρία ουράνια δώρα του, και έφυγε τρέχων εκείθεν.

Επήγεν εις την καλύβην πτωχού ανθρώπου. Ο ανήρ έλειπεν όλην την εσπέραν εις την ταβέρναν. Η γυνή επροσπάθει ν' αποκοιμίση με ολίγον ξηρόν άρτον τα πέντε τέκνα, βλασφημούσα άμα την ώραν που είχεν υπανδρευθή. Τα μεσάνυχτα επέστρεψεν ο σύζυγός της· αυτή τον ύβρισε νευρική με φωνήν οξείαν, εκείνος την έδειρε με την ράβδον την *οζώδη*, και μετ' ολίγον οι δύο επλάγιασαν χωρίς να κάμουν την προσευχήν των, και ήρχισαν να ροχαλίζουν με βαρείς τόνους. Έφυγεν εκείθεν ο Άγγελος.

Ανέβη εις μέγα κτίριον πλουσίως φωτισμένον. Ήσαν εκεί πολλά δωμάτια με τραπέζας, κ' επάνω των έκυπτον άνθρωποι μετρούντες αδιακόπως χρήματα, παίζοντες με χαρτία. Ωχροί και δυστυχείς, όλη η ψυχή των ήτο συγκεντρωμένη εις την ασχολίαν ταύτην. Ο Άγγελος εκάλυψε το πρόσωπον με τας πτέρυγάς του διά να μη βλέπη κ' έφυγε δρομαίος.

Εις τον δρόμον συνήντησε πολλούς ανθρώπους, άλλους εξερχομένους από τα καπηλεία, *οινοβαρείς*, και άλλους κατερχομένους από τα χαρτοπαίγνια, μεθύοντας χειροτέραν μέθην. Τινάς είδε ν' ασχημονούν, και τινάς ήκουσε να βλασφημούν τον Αϊ-Βασίλην ως παίστην. Ο Άγγελος εκάλυψε με τας πτέρυγας τα ώτα, διά να μην ακούη, και αντιπαρήλθεν.

Υπέφωσκεν ήδη η πρωία της πρωτοχρονιάς, και ο Άγγελος διά να παρηγορηθή, εισήλθεν εις μίαν εκκλησίαν. Αμέσως πλησίον της θύρας είδεν ανθρώπους να μετρούν νομίσματα, μόνον πως δεν είχον παιγνιόχαρτα εις τας χείρας· και εις το βάθος, αντίκρυσεν έναν άνθρωπον χρυσοστόλιστον και μιτροφορούντα ως Μήδον σατράπην της εποχής του Δαρείου, ποιούντα διαφόρους ακκισμούς και επιτηδευμένας κινήσεις. Δεξιά και αριστερά άλλοι μερικοί έψαλλον με πεπλασμένας φωνάς: Τον Δεσπότην και αρχιερέα!

Ο Άγγελος δεν εύρε παρηγορίαν. Επήρε τα πτερόεντα δώρα του – το άστρον το προωρισμένον να λάμπη εις τας συνειδήσεις, την αύραν, την ικανήν διά να δροσίζη τας ψυχάς, και την ζωήν, την πλασμένην διά να πάλλη εις τας καρδίας, ετάνυσε τας πτέρυγας, και επανήλθεν εις τας ουρανίας αψίδας.

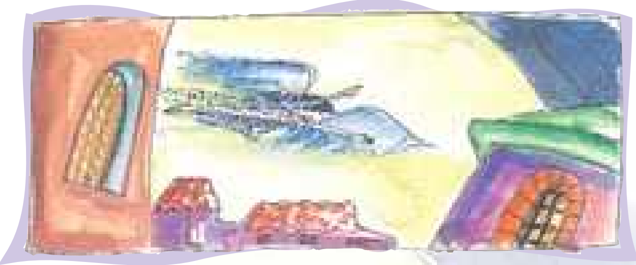

Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης, στο *Τα Σκοτεινά Παραμύθια του Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη*, εισαγωγή – επιλογή διηγημάτων – σχόλια Στρατής Πασχάλης, εκδ. Μεταίχμιο, 2005

Ερωτήσεις κατανόησης

1 Για ποιο σκοπό κατέβηκε ο άγγελος από τον ουρανό;

2 Γιατί δεν μπόρεσε να προσφέρει τα δώρα του και γύρισε άπρακτος;

Κείμενο 2 [Το παιχνίδι του εύκολου κέρδους]

Σε λίγο καιρό πρόκειται να κυκλοφορήσει ένα καινούριο λαχείο, το ξυστό – αυτό δηλαδή που ξύνοντάς το γνωρίζεις αμέσως αν κέρδισες ή όχι. Έρχεται να προστεθεί στα τόσα άλλα που κυκλοφορούν, όπως το Λαϊκό, το Εθνικό, το ΛΟΤΤΟ ή το ΠΡΟΠΟ, το Σουίπστεϊκ, και να συμπληρώσει τη φρενιασμένη αναζήτηση στο κυνήγι της τύχης στον ιππόδρομο, στο καζίνο, στις χαρτοπαικτικές λέσχες και τις τζογαδόρικες συντροφιές. Σ' όλα αυτά λογάριασε και το μεγάλο Κρατικό Λαχείο, που με την κλήρωσή του υποδεχόμαστε, έτσι για το γούρι, τον καινούριο χρόνο. Εκατομμύρια άτομα και δισεκατομμύρια χρήματα εμπλέκονται στη διαδικασία του παιχνιδιού. Αμέτρητες ώρες ξοδεύονται στο παίξιμο και απροσμέτρητες ελπίδες γεννιούνται για το πιθανό κέρδος.

Ίσως κάποιος σκεφτεί: «Δεν είναι “χρήσιμο” να προσδοκάς ότι με ένα ευρώ, ή έστω κάτι παραπάνω, μπορείς να ζήσεις μιαν άλλη πραγματικότητα με τη λάμψη του χρήματος, να ξεφύγεις έτσι εύκολα από έναν κόσμο γεμάτο μιζέρια, κακομοιριά, απογοητεύσεις, βάσανα και πιέσεις, να γευτείς όσα η παιδική φαντασία μας τροφοδοτούσε στην ιδιαίτερα ρευστή εποχή που ζούμε;». Από μια άποψη μπορεί να είναι «χρήσιμο», ιδιαίτερα για άτομα που οι στόχοι τους είναι συγκεκριμένοι και επικεντρωμένοι σε μια υλιστική αντίληψη για τη ζωή, σε μια αντίληψη ότι με το χρήμα μπορείς να κατορθώσεις οτιδήποτε. Ωστόσο, στο κυνήγι των τόσο αβέβαιων προοπτικών, οι κερδισμένοι είναι λίγοι. Για τους πολλούς, τους «χαμένους», η εμμονή στο παιχνίδι της τύχης είναι αποπροσανατολιστική από πιο στέρεους στόχους, οδηγεί ουσιαστικά στην απραξία, μετατοπίζει το χειροπιαστό «σήμερα» στο αμφίβολο «αύριο» και τροφοδοτεί στο τέλος έναν περίεργο συμβιβασμό των προσδοκιών και επιθυμιών με την πραγματικότητα.

[...] Σήμερα, ίσως περισσότερο από άλλοτε, η εύκολη ζωή προβάλλει ως ένα «πρότυπο», που υιοθετείται όλο και περισσότερο από όλο και περισσότερους, που πιστεύουν ότι σε μια κοινωνία με τις μεγάλες κοινωνικές ανισότητες, διαβρωμένη, άδικη και αναξιοκρατική, δε βρίσκει ανταπόκριση, αναγνώριση και ανταμοιβή η προσπάθεια μέσα από την εργασία για το κοινωνικό ανέβασμά τους.

Κούλα Κασιμάτη, *Περιπλάνηση στην επικαιρότητα*, εκδ. Τυπωθήτω, 1996

Ερωτήσεις κατανόησης

1 Ποια είναι τα τυχερά λαχεία-παιχνίδια στα οποία μπορεί να παίξει όποιος θέλει; • Πού αλλού μπορεί να «δοκιμάσει» την τύχη του; • Εσείς σε ποια τυχερά παιχνίδια έχετε «δοκιμάσει» την τύχη σας;

2 Ποια θέση παίρνει η συγγραφέας απέναντι στην τάση πολλών να παίζουν τυχερά παιχνίδια; • Ποια είναι η δική σας άποψη;

Κείμενο 3 [Ήθελα να βοηθήσω το φίλο μου...]

Παρασκευή. Μου είχε ετοιμάσει ένα βασιλικό πρωινό, με κεριά στη μέση του τραπεζιού. Το ξέρω, κεριά ανάβουν συνήθως στο δείπνο, και λοιπόν;

Ανάμεσα στα κεριά δέσποζε η τούρτα μου, πρώτη και καλύτερη. Το τσάι άχνιζε μέσα στην τσαγιέρα και τα ποτήρια ήταν γεμάτα πορτοκαλάδα. Υπήρχε ακόμα και ένα μπουκετάκι λουλούδια. Ο Νταβίντ ήταν πανευτυχής με την έκπληξή του. Κι εγώ πίστευα ότι όλα θα διορθώνονταν. Ο μπαμπάς γύριζε την επομένη, θα του μιλούσα για τον Νταβίντ, θα τον βοηθούσαμε.

– Τι σκέφτεσαι, αδερφούλα;

– Τις διακοπές, θα κατασκηνώσουμε κάπου παραθαλάσσια με τον μπαμπά μου. Μπορείς να έρθεις κι εσύ. Θα τα πάτε πολύ καλά, είμαι σίγουρη, θα κάνουμε και ιστιοπλοΐα...

– Γιατί όχι; είπε με ονειροπόλο ύφος.

Το πίστευα πραγματικά ότι όλα θα διορθώνονταν.

Όλο το πρωί διαβάζαμε κόμικς, Αστερίξ και Λούκι Λουκ, τα αγαπημένα μου.

Κατά τις δώδεκα, σήκωσε το κεφάλι από το περιοδικό του και είπε:

– Αρχίζω να πεινάω, μπορείς να πας να ψωνίσεις;

Μου έδωσε λεφτά. Κατεβαίνοντας τις σκάλες, σκέφτηκα ότι θα έτρωγα ευχαρίστως μια μακαρονάδα αλά μπολονέζ, αλλά επειδή βαριόμουνα να την ετοιμάσω, προτίμησα μια έτοιμη πίτσα.

Ο ουρανός ήταν συννεφιασμένος, ερχόταν καταιγίδα. Μ' αρέσει η βροχή, τα καθαρίζει όλα.

Πήγα και παράγγειλα μια πίτσα Μαργαρίτα στον τύπο με την καντίνα «Πίτσα-Πατάτες-Αναψυκτικά» στην πλατεία.

– Έτοιμη σε πέντε λεπτά, κουκλίτσα!

Στη διπλανή κολόνα ήταν κολλημένη μια αφίσα, ίδια μ' αυτήν που είχα δει δύο μέρες πριν στη βιτρίνα του μαγαζιού. Μου ήρθε μια ιδέα.

– Τη θες πικάντικη την πίτσα;

Απάντησα ναι, την έβαλε μέσα σ' ένα χαρτονένιο κουτί και την πήρα.

Αντί όμως να πάω κατευθείαν στην γκαρσονιέρα, σταμάτησα σ' έναν τηλεφωνικό θάλαμο με κέρματα, που μάλλον είχαν ξεχάσει να αλλάξουν. Ακούμπησα την πίτσα στο ραφάκι και πήρα τηλέφωνο.

– Καλημέρα σας. Εδώ S.O.S. Ναρκωτικά. Σας ακούμε.

– Μπορώ να μην πω το όνομά μου; ρώτησα.

– Τα τηλεφωνήματα είναι ανώνυμα, δε σας ρωτάμε τίποτε. Σας ακούμε.

Έτσι τους τα είπα όλα, ότι είχα γνωρίσει τον Νταβίντ, ότι έπαιρνε ναρκωτικά. Τους ρώτησα τι έπρεπε να κάνω για να τα σταματήσει. Η φωνή στην άλλη άκρη της γραμμής ήταν πολύ γλυκιά. Μου είπε ότι έκανα πολύ καλά που τους τηλεφώνησα και ότι, αν ήθελα να βοηθήσω το φίλο μου, αυτό που μπορούσα να κάνω, ήταν να του δώσω αυτό το νούμερο και να του πω ότι μπορούσε να τηλεφωνήσει οποιαδήποτε ώρα της μέρας ή της νύχτας. Και μου έδωσε κάποιες διευθύνσεις όπου θα τον βοηθούσαν χωρίς να τον ρωτήσουν το παραμικρό, χωρίς να του δημιουργήσουν προβλήματα.

Τα σημείωσα όλα πάνω στο κουτί της πίτσας. Είπα ευχαριστώ και το 'κλεισα. Η πίτσα κόντευε να κρυώσει, οπότε βιάστηκα να γυρίσω, αλλά δεν ανέβηκα τις σκάλες τρέχοντας, για να μη μου πέσει το κουτί. Πεινούσα.

Τιερί Λενέν, *Συμφωνία με το διάβολο*, μτφρ. Μαρία Α. Παπανδρέου, εκδ. Κέδρος, 1998

Ερωτήσεις κατανόησης

1 Ποια έκπληξη προετοίμασε ο Νταβίντ στη φίλη του για τα γενέθλιά της;

2 Πώς προσπαθεί η ηρωίδα του αποσπάσματος να βοηθήσει τον Νταβίντ να απαλλαγεί από τα ναρκωτικά;
- Πώς θα μπορούσατε κι εσείς να βοηθήσετε σε μια παρόμοια περίπτωση;

Κείμενο 4 [Ένα διαφορετικό κείμενο για τη μοναξιά]

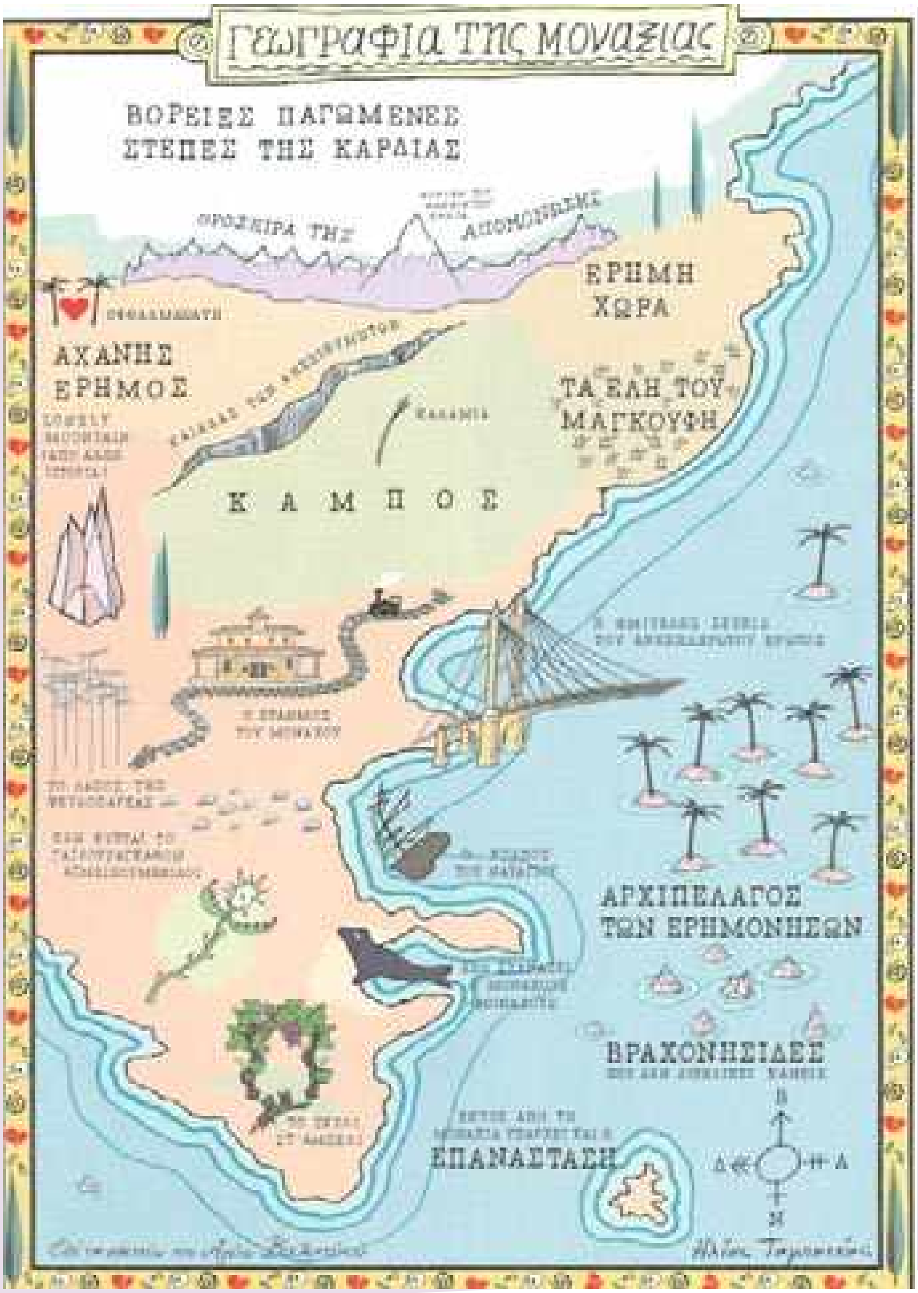

Ηλίας Ταμπακέας, περ. «9», εφημ. *ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ,* 11/2/04

Ερωτήσεις κατανόησης

1 Ποιες είναι οι λέξεις ή οι φράσεις που δείχνουν τη μοναξιά του ανθρώπου;

2 Γιατί το κείμενο αυτό «αφιερώνεται» στην επέτειο του Αγίου Βαλεντίνου, τη μέρα των ερωτευμένων δηλαδή;

Β1 Οι **μετοχές** στην **ενεργητική** και **παθητική** φωνή

Θυμάμαι ότι:

- Η μετοχή είναι επίθετο και ρήμα, μετέχει δηλαδή και στα δύο. Ως επίθετο έχει γένος, αριθμό και πτώση. Ως ρήμα έχει φωνή, διάθεση και χρόνους.

Ακούω και μιλώ

Προσπαθήστε να μεταφέρετε τις παρακάτω φράσεις στον άλλο αριθμό και βρείτε ποιες μετοχές αλλάζουν.

α. *__Κατεβαίνοντας__ τις σκάλες, σκέφτηκα ότι θα έτρωγα ευχαρίστως μια μακαρονάδα αλά μπολονέζ.* (κείμ. 3)
β. *Στη διπλανή κολόνα ήταν __κολλημένη__ μια αφίσα.* (κείμ. 3)
γ. *Ωστόσο, στο κυνήγι των τόσο αβέβαιων προοπτικών, οι __κερδισμένοι__ είναι λίγοι.* (κείμ. 2)

Κείμενο 5 Άνθρωποι και αριθμοί

Κάθε χρόνο ανακοινώνονται νούμερα, στατιστικά στοιχεία, δίνονται στη δημοσιότητα πίνακες και παγκόσμιοι χάρτες «κοκκινισμένοι» εκεί όπου το AIDS διαπρέπει γεννώντας καταστάσεις επιδημίας. Κι όσο πιο μεγάλοι οι αριθμοί, τόσο πιο αριθμολάγνοι γινόμαστε. [...]

Περισσότεροι από 42 εκατομμύρια άνθρωποι παγκοσμίως έχουν μολυνθεί από το AIDS. Το 95% αυτών ζουν σε αναπτυσσόμενες χώρες. Υπολογίζεται ότι 3,1 εκατομμύρια άνθρωποι, συμπεριλαμβανομένων 610.000 παιδιών, πέθαναν από AIDS μέσα στο 2002. Από τα 42 εκατομμύρια των φορέων, 6 εκατομμύρια χρήζουν επείγουσας θεραπείας για να σωθούν.

Σοφία Ιωάννου, περ. *Γιατροί χωρίς σύνορα*, τεύχ. 52, Οκτώβριος-Νοέμβριος-Δεκέμβριος 2003

Διαβάζω και γράφω

1. Σε ποια ρήματα ανήκουν οι μετοχές με έντονα γράμματα και τι παρατηρείτε σχετικά με τη θέση του τόνου σε συνάρτηση με την ορθογραφία τους;

α. *Δεν ανέβηκα τις σκάλες __τρέχοντας__, για να μη μου πέσει το κουτί.* (κείμ. 3)
β. *Σε λίγο καιρό πρόκειται να κυκλοφορήσει ένα καινούριο λαχείο, το ξυστό – αυτό δηλαδή που __ξύνοντάς__ το γνωρίζεις αμέσως αν κέρδισες ή όχι.* (κείμ. 2)
γ. *Το AIDS διαπρέπει __γεννώντας__ καταστάσεις επιδημίας.* (κείμ. 5)

2. Διαβάζοντας τις παρακάτω προτάσεις, μεταφέρετε τις μετοχές στην ονομαστική ενικού στο αρσενικό γένος, εντοπίστε τη χρονική βαθμίδα στην οποία αναφέρονται και γράψτε το χρόνο τους. • Ποια είναι η κατάληξή τους;

α. *Το 95 % αυτών ζουν σε __αναπτυσσόμενες__ χώρες.* (κείμ. 5)
β. *Υπολογίζεται ότι 3,1 εκατομμύρια άνθρωποι, __συμπεριλαμβανόμενων__ 610.00 παιδιών, πέθαναν από AIDS μέσα στο 2002.* (κείμ. 5)
γ. *Για τους πολλούς, τους «__χαμένους__», η εμμονή στο παιχνίδι της τύχης είναι αποπροσανατολιστική από πιο στέρεους στόχους, οδηγεί ουσιαστικά στην απραξία.* (κείμ. 2)
δ. *Δίνονται στη δημοσιότητα πίνακες και παγκόσμιοι χάρτες «__κοκκινισμένοι__».* (κείμ. 5)

Μετοχές	Καταλήξεις	Χρονική βαθμίδα / Χρόνος

3. Στις παρακάτω φράσεις του κειμένου 1 θα βρείτε μετοχές που δεν τις συναντάτε σε σύγχρονα κείμενα. Αν γράφατε εσείς αυτές τις προτάσεις, με ποιες μετοχές θα μπορούσατε να τις αντικαταστήσετε;

α. *Ο Άγγελος επήρε τα τρία ουράνια δώρα του και έφυγε **τρέχων** εκείθεν.*
β. *Η γυνή επροσπάθει ν' αποκοιμίση με ολίγον ξηρόν άρτον τα πέντε τέκνα, **βλασφημούσα** άμα την ώραν που είχεν υπανδρευθή.*
γ. *Ανέβη εις μέγα κτίριον πλουσίως **φωτισμένον**.*
δ. *Επήρε... και την ζωήν, την **πλασμένην** διά να πάλλη εις τας καρδίας, ετάνυσε τας πτέρυγας, και επανήλθεν εις τας ουρανίας αψίδας.*

τρέχων → ....
βλασφημούσα → ....
φωτισμένον → ....
πλασμένην → ....

Μαθαίνω για τους τύπους της μετοχής:

Μετοχή έχουν:

- Ο ενεστώτας στην ενεργητική φωνή με κατάληξη **-οντας** (π.χ. *τρέχοντας*) όταν αυτή τονίζεται στην προπαραλήγουσα και **-ώντας** (π.χ. *γεννώντας*) όταν τονίζεται στην παραλήγουσα.
- Ο ενεστώτας σπανιότερα στην παθητική φωνή με καταλήξεις **-όμενος, -η, -ο** (π.χ. *αναπτυσσόμενες*), αλλά και **-ούμενος, -η, -ο** (π.χ. μιμούμενος) και **-άμενος, -η, -ο** (π.χ. *τρεμάμενος*).
- Ο παρακείμενος στην παθητική φωνή με κατάληξη **-μένος, -η, -ο** (π.χ. *χαμένοι*).

Η ενεργητική μετοχή είναι άκλιτη, ενώ οι παθητικές είναι κλιτές, έχουν τρία γένη και δύο αριθμούς.

B2 Επιθετική και επιρρηματική μετοχή

Κείμενο 6 [Η μεγάλη περιπέτεια της ζωής μου]

[Η Κωνσταντίνα ζει με τους γονείς της προσωρινά στη Γερμανία. Όταν εκείνοι χωρίζουν, τη στέλνουν πίσω στην Ελλάδα να ζήσει με τη γιαγιά της, τη Φάρμουρ, όπως την αποκαλεί. Για να ξεπεράσει τα προβλήματα που της παρουσιάστηκαν, προμηθεύεται χαπάκια από ένα αγόρι, το Λουμίνη. Τη στιγμή που αισθάνεται ότι την εγκαταλείπει κι αυτός, δοκιμάζει την πρώτη της ένεση ηρωίνης και η γιαγιά της τη βρίσκει λιπόθυμη μπροστά στην πόρτα του σπιτιού της. Φωνάζει σοκαρισμένη το γιατρό και την περιποιείται με τις φίλες της, τις Ασπασίες. Ο Βασίλης, καθηγητής των Μαθηματικών στο σχολείο, τη συμπαθεί ιδιαίτερα και την επισκέπτεται συχνά με τη φίλη του Μαρίνα.]

Χτυπάει το κουδούνι. Οι Ασπασίες είναι μέσα και πίνουν τον καφέ τους. Ο Βασίλης κι η Μαρίνα δεν έρχονται τόσο νωρίς. Κουκουλώνομαι και κάνω την κοιμισμένη. Ξεσκεπάστηκα όμως αμέσως, γιατί άκουσα τη φωνή της Μαρίνας. Δεν ακούω άλλη φωνή. Περίεργο, ήρθε μόνη της. Την περιμένω να φανεί στο δωμάτιό μου και ανοίγω τα μάτια. Δεν έρχεται. Πιάνει κουβέντα με τη Φάρμουρ και τις Ασπασίες.

– Ήρθα να σας μιλήσω για την Κωνσταντίνα.

– Κοιμάται.

– Καλύτερα.

Ανασηκώνομαι στο κρεβάτι και, από το πολύ να τεντώνω τ' αυτιά μου ν' ακούσω, νομίζω πως μεγάλωσαν σαν του φίλου του Πινόκιο, που έγινε γαϊδούρι. Καλύτερα να γινόταν γαϊδούρι κι ο Λουμίνης. Θα 'χε τουλάχιστον μια δικαιολογία που με πρόδωσε.

Η Μαρίνα έχει απαλή φωνή, μα μιλάει καθαρά και δε χάνεις λέξη.

Τα κουβέντιασαν, λέει, με το Βασίλη και συμφώνησαν να έρθει να τους μιλήσει. Στα δεκαεννιά της πέρασε κι εκείνη τη μεγάλη περιπέτεια.

– Ναρκωτικά; ρώτησε η Ασπασία «που στύβει πέτρα».

– Κατευθείαν ηρωίνη, έκανε η Μαρίνα.

– Εσύ!

Άκουσα μια φωνή σαν λυγμό, που έμοιαζε με τη φωνή της Φάρμουρ.

Ήταν, λέει, η Μαρίνα ένα κορίτσι ξένοιαστο. Χωρίς προβλήματα. Σπούδαζε στη Σχολή Καλών Τεχνών. Με τους γονείς της τα πήγαινε μια χαρά... Αρχιτέκτονες κι οι δύο, δούλευαν πολύ. Έφευγαν το πρωί και γύριζαν αργά το βράδυ. Σ' ένα πάρτι γνώρισε το Νικηφόρο, που μόλις είχε γυρίσει από το Παρίσι, όπου σπούδαζε... Της έκανε εντύπωση, δεν έμοιαζε Έλληνας. Ψηλός, με μαύρα μαλλιά. Έμοιαζε του Μαγιακόφσκι.

– Του Μαγιακόφσκι!

– Του Μαγιακόφσκι!

– Του Μαγιακόφσκι!

– Του Μαγιακόφσκι!

Τέσσερις φωνές γεμάτες θαυμασμό.

Δεν ήξεραν ποιος ήταν αυτός ο Μαγιακόφσκι, μα τις άκουγα τόσο συγκινημένες, λες και είχαν δει μπροστά τους ολοζώντανο τον Μπραντ Πιτ.

Η Μαρίνα συνέχισε.

Όλη τη βραδιά δεν μπορούσε να ξεκολλήσει τα μάτια της από πάνω του. Μιλούσε κι όμορφα, για το Παρίσι, για την τέχνη. Ξαφνικά, χωρίς να το καταλάβει, βρέθηκε δίπλα της. Της είπε πως βαρέθηκε, και, αν ήθελε, να έφευγαν μαζί. Τον ακολούθησε σαν μαγνητισμένη και βγήκαν μαζί στο δρόμο.

– Από κείνο το βράδυ άρχισε η μεγάλη περιπέτεια της ζωής μου, από φόβο μην τον χάσω κι από περιέργεια να γνωρίσω το σύμπαν, όπως μου είχε υποσχεθεί...

Άλκη Ζέη, *Η Κωνσταντίνα και οι αράχνες της*, εκδ. Κέδρος, 2002

Ακούω και μιλώ

1. Εντοπίστε στο προηγούμενο κείμενο μετοχές που λειτουργούν ως επίθετα, π.χ. *Κουκουλώνομαι και κάνω την **κοιμισμένη***.
2. Έχετε βρει τρόπους για να μην αισθάνεστε κάποιες φορές μοναξιά; Στις δικές σας απαντήσεις προσθέστε κι αυτές που δείχνουν τα παρακάτω σκίτσα, αποδίδοντας το νόημά τους με μετοχές του ενεργητικού ενεστώτα.

.... φίλους

Κείμενο 7 Μοναξιά μου όλα...

Στις άδειες πόλεις που γυρνάς
εικόνες σε ξοδεύουν
αδύναμος να προσκυνάς
αυτούς που σε ληστεύουν.

Σαν δαίμονας να κουβαλάς
του κόσμου τους χειμώνες
στα μάτια της να κυνηγάς
παλιούς πικρούς κανόνες.

Μοναξιά μου όλα...
Μοναξιά μου τίποτα...
Μη μ' αφήνεις τώρα
που είναι όλα πιο δύσκολα.

Έρωτά μου όλα...
Κι έρωτά μου τίποτα...
Μη μ' αφήνεις τώρα
που είναι όλα πιο δύσκολα.

Τις νύχτες ντύνεσαι μικρός
κάποιον θα ξεγελάσεις
κι ένα κακό που ήρθε χτες
τρέχεις για να προφτάσεις.

Μοιάζουν οι δρόμοι με φωτιά
τα βράδια του θανάτου.
Έρωτας που μυρίζει πια
αρένα στ' άγγιγμά του.

στίχοι: Όλγα Βλαχοπούλου, Φίλιππος Πλιάτσικας
μουσική: Φίλιππος Πλιάτσικας
στο δίσκο των Πυξ Λαξ *Στίλβη*, Harvest, 1998

Διαβάζω και γράφω

1. Αντικαταστήστε κάποια από τα παρακάτω ρήματα με μετοχές του ενεργητικού ενεστώτα. • Γράφοντας τις προτάσεις θα χρειαστεί να αφαιρέσετε κάποιες λέξεις.

α. *Ακούμπησα την πίτσα στο ραφάκι και πήρα τηλέφωνο.* (κείμ. 3)
β. *Κατά τις δώδεκα, σήκωσε το κεφάλι από το περιοδικό του και είπε:...* (κείμ. 3)
γ. *Είπα ευχαριστώ και το 'κλεισα.* (κείμ. 3)
δ. *Ξεσκεπάστηκα όμως αμέσως, γιατί άκουσα τη φωνή της Μαρίνας.* (κείμ. 6)

α. ....
β. ....
γ. ....
δ. ....

2. Αφού ακούσετε το τραγούδι του μουσικού συγκροτήματος *Πυξ Λαξ*, πάρτε την α΄ στροφή και γράψτε για κάθε ρήμα τη μετοχή του ενεργητικού ενεστώτα και του παθητικού παρακειμένου. • Σημειώστε δίπλα της αν λειτουργεί ως επίθετο ή ως επίρρημα.

Ρήμα	Μετοχή ενεστώτα	Μετοχή παρακειμένου

3. Συνεχίστε γράφοντας δικούς σας στίχους με αφορμή το τραγούδι αυτό. • Αλήθεια, τι σημαίνει το όνομα του συγκροτήματος; • Ψάξτε σε ερμηνευτικό ή άλλο λεξικό.

Μαθαίνω για τη σημασία της μετοχής:

Η μετοχή χρησιμοποιείται:

- με επιθετική σημασία, δηλαδή όπως κάθε επίθετο, και λέγεται **επιθετική μετοχή**. Επιθετικές είναι οι μετοχές της παθητικής φωνής.
- με επιρρηματική σημασία, δηλαδή δηλώνει τρόπο, χρόνο, αιτία, υπόθεση και εναντίωση και λέγεται **επιρρηματική μετοχή**. Επιρρηματική είναι η μετοχή του ενεργητικού ενεστώτα.

Γ1 Παρασύνθετα

Ακούω και μιλώ

Θέλετε να περιγράψετε το σκίτσο του Ηλία Ταμπακέα (κείμ. 4) σε κάποιο φίλο σας που δεν το έχει δει. Θα μπορούσατε να ξεκινήσετε κάπως έτσι: «Το σκίτσο αυτό χαρτογραφεί τη μοναξιά. Μιλάει για...». • Για την περιγραφή χρησιμοποιήστε λέξεις που παράγονται από τις σύνθετες λέξεις που ακολουθούν (οι λέξεις που ζητούνται βρίσκονται μέσα στα κείμενα της ενότητας αυτής): *ανταμείβω, απογοητεύω, ανταποκρίνομαι, προσδοκώ, απομονώνω.*

Μαθαίνω για τα παρασύνθετα:

- **Παρασύνθετες** είναι οι **παράγωγες** λέξεις που σχηματίζονται με τη διαδικασία της παραγωγής (δηλαδή παράγονται) όχι από απλές λέξεις, αλλά από **σύνθετες**.

α΄ συνθετικό		**β΄ συνθετικό**		**σύνθετο**		**παρασύνθετο**
καλώς	+	*ορίζω*	→	*καλωσορίζω*	→	*καλωσόρισμα*
καλή	+	*καρδιά*	→	*καλόκαρδος*	→	*καλοκαρδίζω*

- Παρασύνθετες είναι και ορισμένες λέξεις που σχηματίζονται από την ένωση δύο λέξεων (που συνήθως λέγονται μαζί, αλλά δε φτιάχνουν σύνθετη λέξη) και την προσθήκη της παραγωγικής κατάληξης:

λέξη 1		**λέξη 2**			**παρασύνθετο**
Αιγαίο	+	*πέλαγος*	**δε φτιάχνουν σύνθετο**	→	*αιγαιοπελαγίτικος*
έξω	+	*φρενών*		→	*εξωφρενικός*
Νότια	+	*Αφρική*		→	*Νοτιοαφρικανός*
Άρειος	+	*Πάγος*		→	*Αρεοπαγίτης*

Μαθαίνω για τη γνήσια και την καταχρηστική σύνθεση

Αν η διαδικασία της σύνθεσης

επιβάλλει αλλαγές στα συνθετικά, μιλάμε για

γνήσια σύνθεση

το β΄ συνθετικό ή το θέμα του συγχωνεύεται με το θέμα του α΄ συνθετικού:
νύχτα + λουλούδι → νυχτολούλουδο
καλή + καρδιά → καλόκαρδος

δεν επιβάλλει αλλαγές στα συνθετικά, μιλάμε για

καταχρηστική σύνθεση

τα δύο συνθετικά απλώς βρίσκονται το ένα πλάι στο άλλο:
Νέα + πόλη → Νεάπολη
Αλεξάνδρου + πόλη → Αλεξανδρούπολη

Μόνη πιθανή αλλαγή: η μετακίνηση του τόνου

Διαβάζω και γράφω

1. Βρείτε τις σύνθετες λέξεις (ή τις λέξεις που συνηθίζεται να λέγονται μαζί) από τις οποίες παράγονται οι παρασύνθετες που εντοπίζονται στα κείμενα της ενότητας αυτής:

	Παρασύνθετη λέξη	Σύνθετη λέξη
κείμ. 2	αντίληψη	αντιλαμβάνομαι
	χαρτοπαικτικός	
	κακομοιριά	
κείμ. 3	ιστιοπλοΐα	

2. Ψάξτε στο ηλεκτρονικό *Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής* (Τριανταφυλλίδης on-line, http://www.komvos.edu.gr/dictionaries/dictonline/DictOnLineTri.htm) τις καταλήξεις *-ίτης* και *-είο*. • Από τον κατάλογο λέξεων που θα σας επιστρέψει το λεξικό, ξεχωρίστε ποιες είναι παρασύνθετες και γράψτε δίπλα σε καθεμία τη διαδικασία παραγωγής της.

3. Από τα τοπωνύμια που υπογραμμίζονται, σχηματίστε παρασύνθετες λέξεις που δείχνουν τον κάτοικο ή αυτόν που κατάγεται από το συγκεκριμένο μέρος.

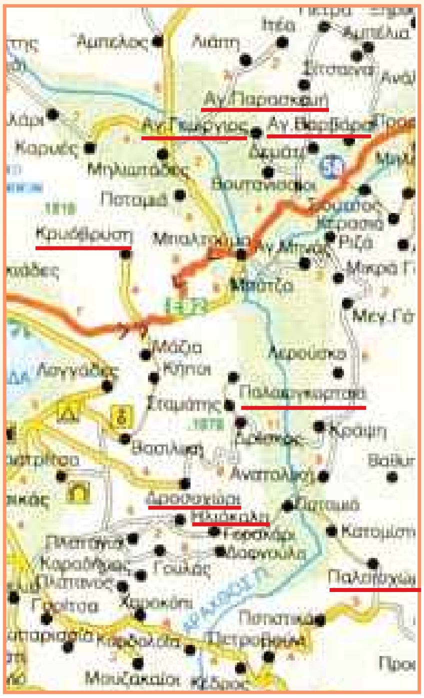

Γ2 Πολυλεκτικά σύνθετα

Κείμενο 8 [Φταίει και ο καθένας μας]

Πρέπει ν' αντισταθούμε στην καθημερινή μας ασυδοσία. Η συμπεριφορά του ενός απέναντι στον άλλο όλο και χειροτερεύει. Στην κυριολεξία, ο ένας έχει γίνει ο βασανιστής του άλλου. Έχουμε κάνει την καθημερινή μας ζωή σχιζοφρενική, βάρβαρη και σχεδόν επικίνδυνη. Κι αυτά γιατί ο Έλληνας έχει αλλάξει εντελώς νοοτροπία. Δεν τον θυμάμαι ποτέ άλλοτε τόσο ανάλγητο, αγενή, αφιλότιμο, αφιλόξενο, στρεψόδικο, κακό συνάνθρωπο και κακό συντοπίτη. Δε συναισθάνεται και δε θέλει με τίποτα να παραδεχθεί πως για τα πάντα υπάρχει και η ατομική ευθύνη. Για το ότι η Αθήνα, παραδείγματος χάρη, είναι μια απάνθρωπη πόλη δε φταίει μόνον ο άθλιος τρόπος που φτιάχτηκε. Φταίει και το ότι ο καθένας από μας κάνει τις λειτουργικές της συνθήκες τρισχειρότερες. Παραπονιόμαστε πως δε μας σέβονται οι ξένοι, πως δε μας εκτιμούν σαν λαό, αλλά αφού δε σεβόμαστε πρώτοι εμείς, ούτε ο ένας τον άλλο, ούτε τον τόπο μας, γιατί να μας σεβαστούν οι ξένοι;

εφημ. *ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ*, 24/4/1997

Κείμενο 9 [Διαβάζοντας τίτλους εφημερίδων]

Κείμενο 10 [Η γυναίκα στην πολιτική]

1952

Εκλέγεται η πρώτη γυναίκα βουλευτής. Είναι η Ελένη Σκούρα («Ελληνικός Συναγερμός»), που μαζί με τη Βιργινία Ζάννα (Κόμμα Φιλελευθέρων) είναι οι δύο πρώτες γυναίκες υποψήφιες για το βουλευτικό αξίωμα.

http://www.kethi.gr/greek/apofaseis

ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΓΙΑ ΘΕΜΑΤΑ ΙΣΟΤΗΤΑΣ

Ακούω και μιλώ

1. *Αποπροσανατολιστική* (κείμ. 2), *αντιπαρήλθεν* (κείμ. 1): Από πόσα και ποια συνθετικά αποτελούνται αυτές οι λέξεις;
2. Στα δημοσιεύματα των εφημερίδων (κείμ. 9) οι τίτλοι χρησιμοποιούν μία κοινή τεχνική για να τραβήξουν την προσοχή του αναγνωστικού κοινού. Με ποιο τρόπο και ποια γλωσσικά μέσα το πετυχαίνουν;
3. Στο κείμενο 10 παρατηρήστε το υπογραμμισμένο σύνθετο. • Τι ρόλο παίζει η λέξη *γυναίκα* στο σχηματισμό του σύνθετου; • Μπορείτε να σκεφτείτε άλλα σύνθετα (που ονομάζονται πολυλεκτικά παραθετικά σύνθετα) με τις λέξεις *γυναίκα, άνθρωπος, έκπληξη, σοκ*;

Γ ΠΑΡΑΣΥΝΘΕΤΑ ΚΑΙ ΠΟΛΥΛΕΚΤΙΚΑ ΣΥΝΘΕΤΑ

Μαθαίνω για τα πολυλεκτικά σύνθετα

Τα πολυλεκτικά σύνθετα είναι τριών ειδών:

- σύνθετες λέξεις που αποτελούνται από τρία ή και περισσότερα συνθετικά (λέγονται και **πολυσύνθετα**)

  μισός + κακόμοιρος (κακή + μοίρα) → μισοκακόμοιρος

- ονοματικά σύνολα (επίθετο + ουσιαστικό ή ουσιαστικό + ουσιαστικό σε γενική), που έχουν παγιωθεί και έχουν αποκτήσει δική τους σημασία (λέγονται και **λεξικές φράσεις**)

  παιδική χαρά = χώρος με κούνιες, τραμπάλες κτλ., όπου παίζουν τα παιδιά (και όχι η χαρά που δείχνουν ή νιώθουν τα παιδιά)

  φακοί επαφής = διορθωτικοί φακοί που φοριούνται πάνω στα μάτια αντί για γυαλιά.

- δύο λέξεις, συνήθως ουσιαστικά, που συνδέονται χαλαρά μεταξύ τους και γράφονται συχνά με ενωτικό ανάμεσά τους (λέγονται και **παραθετικά σύνθετα**)

  παιδί-θαύμα

  τιμές-έκπληξη

  λέξη-κλειδί

  Πολύ συχνά υπάρχει μεταφορική σχέση ανάμεσα στα δύο συνθετικά: *συζήτηση-μαραθώνιος* = που διάρκεσε πάρα πολύ.

Διαβάζω και γράφω

Συμπληρώστε τον πίνακα με πολυλεκτικά σύνθετα, όπως στο παράδειγμα, ταιριάζοντας λέξεις από τη στήλη Α με λέξεις από τη στήλη Β.

Στήλη Α	**Στήλη Β**
σκορ	έκπληξη
άνθρωπος	μαϊμού
έρευνα	δηλητήριο
σχόλια	αστραπή
ταξίδι	σοκ
πτυχία	κλειδί
σκορ που δεν το περίμενε κανείς	σκορ-έκπληξη
ταξίδι που έγινε πολύ γρήγορα	
άνθρωπος πολύ σημαντικός για κάτι	
έρευνα που προκάλεσε έντονη και δυσάρεστη έκπληξη	
σχόλια πολύ πικρά και δηκτικά	
πλαστά πτυχία	

Ακούω και μιλώ

1. Παρακολουθείτε μια τηλεοπτική συζήτηση στην οποία η συγγραφέας του κειμένου 2 διατυπώνει τα επιχειρήματά της για τα τυχερά παιχνίδια (ΛΟΤΤΟ, ΠΡΟΠΟ κτλ.). Πόσα και ποια επιχειρήματα χρησιμοποιεί για να υποστηρίξει την άποψή της;
2. Ας υποθέσουμε ότι είστε ένας συνομιλητής στην παραπάνω τηλεοπτική συζήτηση ο οποίος έχει διαφορετική άποψη για το θέμα αυτό απ' αυτήν της Κ. Κασιμάτη. Με ποια επιχειρήματα θα «στηρίζατε» τη δική σας διαφορετική θέση;
3. Μια συμμαθήτριά σας διάβασε αργά και καθαρά το κείμενο 1. Στη συνέχεια ο καθηγητής ζητάει από τέσσερις μαθητές να παρουσιάσουν τους λόγους για τους οποίους ο άγγελος έφυγε από *το αρχοντικόν μέγαρον, την καλύβην πτωχού ανθρώπου, το μέγα κτίριον πλουσίως φωτισμένον και την εκκλησίαν.*

Μαθαίνω ότι:

- με πολύ απλά λόγια το επιχείρημα είναι το «σύνολο των λογικών προτάσεων με τις οποίες υποστηρίζουμε μια πεποίθηση ή μια θέση».
- για την υποστήριξη μιας πεποίθησης ή μιας θέσης ή την αντίκρουση μιας άλλης μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε ένα ή περισσότερα επιχειρήματα. Αυτή η χρήση επιχειρημάτων στην έκφραση των απόψεών μας ονομάζεται **επιχειρηματολογία**. Σε κάθε επιχείρημα υποστηρίζουμε μια θέση με βάση κάποιους λόγους. Τις προτάσεις με τις οποίες διατυπώνουμε αυτούς τους λόγους τις ονομάζουμε **προκείμενες** και την πρόταση που υποστηρίζεται από τις προκείμενες την ονομάζουμε **συμπέρασμα**.

Κείμενο 11 [Ποιοι παίζουν τυχερά παιχνίδια;]

«Θα ρωτήσει κανείς: Ποιοι παίζουν; Ποιας κοινωνικής κατηγορίας άτομα εναποθέτουν την επιτυχία στη ζωή σε εξωγενείς παράγοντες – την τύχη; Χωρίς να είναι εύκολη η απάντηση, θα λέγαμε όλοι. Οι φτωχοί για να αποκτήσουν όσα μόνο ένα "λαχείο" θα μπορούσε να τους εξασφαλίσει, ενώ οι πλούσιοι για να ζήσουν την ένταση της αναμονής και της προσδοκίας, ή για να προκαλέσουν τη μοίρα τους, ή ακόμα και να διασκεδάσουν την ανία και τη χωρίς ιδιαίτερο νόημα ζωή τους. Γι' αυτούς είναι ένα περιστατικό κι όταν ακόμα κερδίσουν, ενώ για τους φτωχούς είναι ένα γεγονός που κάποτε μπορεί να τους αλλάξει πραγματικά, να τους ανοίξει νέους ορίζοντες».

Κούλα Κασιμάτη, *Περιπλάνηση στην επικαιρότητα*, εκδ. Τυπωθήτω, 1996

Διαβάζω και γράφω

Στο παραπάνω κείμενο υπογραμμίστε τα επιχειρήματα που χρησιμοποιεί η συγγραφέας για να υποστηρίξει την άποψή της ότι άνθρωποι όλων των κοινωνικών κατηγοριών, πλούσιοι και φτωχοί, «παίζουν» τυχερά παιχνίδια. • Είναι πειστικά ή όχι αυτά τα επιχειρήματα; • Για να απαντήσετε σ' αυτό το ερώτημα, εξετάστε αν όσες ιδέες περιέχονται στα επιχειρήματα αυτά ανταποκρίνονται στην αλήθεια.

Κείμενο 12 [Η πολύπλευρη προσφορά της γυναίκας]

Η προσφορά της στην κοινωνία είναι εμφανής και αξιοθαύμαστη. Κανείς δεν μπορεί να αμφισβητήσει το ρόλο της ως μητέρας. Είναι αυτή που δημιουργεί οικογένεια και μεγαλώνει τα παιδιά της. Επιπλέον, εργάζεται έξω από το σπίτι με αξιοσημείωτη αποδοτικότητα, παρ' όλη την άνιση μεταχείριση που συχνά

αντιμετωπίζει. Δρα κοινωνικά και αγωνίζεται σε όλους τους τομείς της παραγωγής, της εκπαίδευσης, χωρίς πάντα την ανάλογη νομική προστασία και χωρίς την αναγνώριση και την αντικειμενική αξιολόγηση της προσφοράς της. Μορφώνεται και μπορεί να σταδιοδρομήσει σε οποιαδήποτε επιστήμη. Μπορεί να συμμετέχει στα κοινά. Διαπρέπει στο χώρο της τέχνης, έχοντας ως βοηθό την ευαισθησία της. Γενικά, προσφέρει σε όλους τους τομείς της ζωής με το πρακτικό μυαλό της, τη διαίσθηση, την ευαισθησία και το πείσμα της. [...]

Κείμενο-παρέμβαση μαθήτριας στη Βουλή των Εφήβων
http://www.vouliefivon.gr

Κείμενο 13 [Τα παιδιά των φαναριών]

Τα παιδιά των φαναριών ή αλλιώς παιδιά του δρόμου, όπως ονομάζονται, υπολογίζονται σύμφωνα με τη Unicef περίπου σε 100 εκατομμύρια και αποτελούν μια καθημερινή πραγματικότητα των σύγχρονων κοινωνιών. Στην Ελλάδα ειδικότερα, τα τελευταία χρόνια γινόμαστε μάρτυρες της παγίωσης και ανάπτυξης μιας νέας κοινωνικής κατάστασης στην οποία ανήλικα παιδιά, καθημερινά σε ολοένα και μεγαλύτερους αριθμούς, ωθούνται στην εργασία σε διάφορους χώρους (φανάρια, βραδινά μαγαζιά κτλ.). Είναι τα παιδιά που εγκαταλείφθηκαν, διώχθηκαν, απήχθηκαν ή επέλεξαν να ζουν με τον τρόπο αυτό και αποτελούν ένα παγκόσμιο φαινόμενο –ένα κρίσιμο κοινωνικό πρόβλημα– και ταυτόχρονα στίγμα για τον πολιτισμό στην εποχή μας.

Λάμπρος Κανελλόπουλος, «Παιδιά του δρόμου. Ο καθρέπτης των σύγχρονων κοινωνιών»,
Σύγχρονοι προβληματισμοί, Ημερολόγιο 2003, εκδ. Εκπαιδευτηρίων Δούκα, 2003

Ακούω και μιλώ

1. Συζητήστε τις θέσεις που υποστηρίζει η μαθήτρια στο κείμενο 12 και τα επιχειρήματά της.

2 Μια άλλη συμμαθήτριά σας στη Βουλή των Εφήβων διατύπωσε τη θέση ότι: «Η γυναίκα σήμερα, παρά την προσφορά και τη βελτίωση της θέσης της, εξακολουθεί ν' αντιμετωπίζει αρκετά προβλήματα». • Αναζητήστε με τους συμμαθητές σας επιχειρήματα που υποστηρίζουν την άποψή της.

3. Εντοπίστε στο κείμενο 13 τα στοιχεία εκείνα που παραθέτει ο συγγραφέας για να γίνουν οι θέσεις του πειστικές. • Με βάση την ίδια τακτική επιχειρηματολογήστε υπέρ ή κατά της άποψης «Πρέπει να δίνουμε βοήθεια στα παιδιά που συναντούμε στα φανάρια». • Χωριστείτε σε δύο ομάδες και η καθεμία να παρουσιάσει τα επιχειρήματά της.

Μαθαίνω ότι:

- Είναι καλό να παρουσιάζουμε τις σκέψεις μας με λογική σειρά, ώστε το συμπέρασμα να είναι λογικό επακόλουθο των προκείμενων.
- Είναι σημαντικό να προσέχουμε οι προκείμενες που επιλέγουμε να είναι αξιόπιστες και να ανταποκρίνονται στην αλήθεια.
- Για να υποστηρίξουμε ότι ένα επιχείρημα είναι ορθό, πρέπει πρώτα να δούμε αν είναι σωστά δομημένο και αν το συμπέρασμα είναι λογικό επακόλουθο των προκείμενων. Ύστερα πρέπει να κρίνουμε/ελέγξουμε αν οι προκείμενες είναι αληθείς ή όχι.

Κείμενο 14 [Μια απίθανη δικαιολογία!]

Κώστας Μητρόπουλος, από το βιβλίο *Έλληνες γελοιογράφοι του 20ού αιώνα*, επιμ. Γήσης Παπαγεωργίου, εκδ. Αστραία, 2002

Ακούω και μιλώ

Με αφορμή το παραπάνω κείμενο, συζητήστε με ποιους τρόπους ο γελοιογράφος πετυχαίνει να προβάλει το μήνυμά του.

Ε ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

1. Στο κείμενο 2 βρίσκουμε τις λέξεις της α΄ στήλης. Αντιστοιχίστε τες με τις συνώνυμές τους της στήλης β΄.

α	β
αναγνώριση •	• φτώχεια
ανταμοιβή •	• διαπίστωση
συμβιβασμός •	• αναμονή
μιζέρια •	• ανταπόδοση
προσδοκία •	• εξομάλυνση

2. Βρείτε σε ένα λεξικό λέξεις που ανήκουν στην ίδια ετυμολογική οικογένεια με τις παρακάτω λέξεις του κειμένου 4:

μοναξιά: . . . .

. . . .

απομόνωση: . . . .

. . . .

έρημος: . . . .

. . . .

3. Στις τρεις πρώτες παραγράφους του κειμένου 1 βρείτε λέξεις που σας θυμίζουν άλλες που συναντάτε στο μάθημα των Αρχαίων Ελληνικών από το πρωτότυπο.

Κείμενο 15 [Τι είναι τελικά τα κοινωνικά προβλήματα;]

Ο κόσμος που ζούμε απέχει ακόμη πολύ από το να είναι ένας κόσμος της ειρήνης, της ασφάλειας, της δημοκρατίας, της κοινωνικής δικαιοσύνης.

Πώς γίνεται φανερό αυτό;

Από το γεγονός ότι, ενώ σε μερικές κοινωνίες μεγάλο μέρος του πληθυσμού έχει εξασφαλίσει δικαίωμα στην εργασία, στην εκπαίδευση, στην ελευθερία της έκφρασης, στην υγεία και την ασφάλεια, στην κατοικία κτλ., σε άλλες κοινωνίες ή σε κάποιο τμήμα του πληθυσμού των ίδιων των κοινωνιών τα δικαιώματα αυτά δε θεωρούνται κεκτημένα. Για τα μέλη των κοινωνιών που στερούνται αυτών των βασικών αγαθών και υπηρεσιών, ο κόσμος μας είναι κόσμος της απελπισίας, της στέρησης και της απειλής.

Φωτ/φία: εφημ. Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ

Τις καταστάσεις που αναφέραμε πριν, οι οποίες δεν είναι επιθυμητές για μεγάλα σύνολα κοινωνικών ομάδων και για τις οποίες καταβάλλονται προσπάθειες βελτίωσής τους, ώστε να μην προκαλούν αυτού του είδους τα αισθήματα και τη δυσφορία στους πολίτες, θα μπορούσαμε να τις χαρακτηρίσουμε ως κοινωνικά προβλήματα.

Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή Γ΄ Γυμνασίου, ΟΕΔΒ, 2003

4. Το κείμενο 15 αναφέρεται σε προβλήματα που παρουσιάζονται στην κοινωνία μας. Ξεκινώντας από αυτό, σημειώστε όσα κοινωνικά προβλήματα σας φέρνει στο νου και σκεφτείτε λέξεις ή φράσεις που βοηθούν στην επίλυσή τους (θα σας βοηθήσουν και οι εισαγωγικές ερωτήσεις των συγγραφέων του ίδιου κεφαλαίου που παραθέτουμε παρακάτω).

- Σήμερα όλοι οι κάτοικοι του πλανήτη απολαμβάνουν τα ίδια αγαθά; Έχουν όλοι φαγητό, στέγη, φάρμακα, εργασία;
- Πάνε όλα τα παιδιά σχολείο και κάνουν εμβόλια; Γιατί ορισμένα είναι αποκλεισμένα από τέτοια βασικά αγαθά;
- Γιατί η ρύπανση στο περιβάλλον αυξάνει;
- Γιατί τα ναρκωτικά, τα εγκλήματα, η βία κτλ. θεωρούνται μάστιγες της κοινωνίας;

5. Μπορείτε να σχηματίσετε τη μετοχή παθητικού παρακειμένου σε κάθε ρήμα που υπογραμμίζεται; • Στη συνέχεια συζητήστε αν σχηματίζεται με διαφορετικό τρόπο από αυτόν που μάθατε.

1. *Το ξέρω, κεριά ανάβουν συνήθως στο δείπνο.* (κείμ. 3) ....
2. *Ο Άγγελος εκάλυψε το πρόσωπόν του με τας πτέρυγάς του.* (κείμ. 1). ....
3. *Ανασηκώνομαι στο κρεβάτι μου.* (κείμ. 6) ....
4. *Κουκουλώνομαι και κάνω την κοιμισμένη.* (κείμ. 6) ....
5. *Κατεβαίνοντας τις σκάλες, σκέφτηκα ότι θα έτρωγα ευχαρίστως μια μακαρονάδα αλά μπολονέζ.* (κείμ. 3) ....
6. *Οι Ασπασίες είναι μέσα και πίνουν τον καφέ τους.* (κείμ. 6) ....
7. *Ήταν, λέει, η Μαρίνα ένα κορίτσι ξένοιαστο.* (κείμ. 6) ....
8. *Τις άκουγα τόσο συγκινημένες, λες και είχαν δει μπροστά τους ολοζώντανο τον Μπραντ Πιτ.* (κείμ. 6) ....
9. *Νομίζω πως μεγάλωσαν σαν του φίλου του Πινόκιο, που έγινε γαϊδούρι.* (κείμ. 6) ....

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ Ε

Μαθαίνω ότι:

Οι μετοχές του παθητικού παρακειμένου τελειώνουν σε:

- **-μμένος**
  στα ρήματα που έχουν χαρακτήρα χειλικό (π, β, φ), π.χ. *ανάβω – αναμμένος*.
- **-ωμένος**
  α. στα ρήματα που τελειώνουν σε *-ώνω*, π.χ. *κουκουλώνω – κουκουλωμένος*
  β. στα ανώμαλα ρήματα: *βλέπω – ιδωμένος, λέγω – ειπωμένος, γίνομαι – γινωμένος, κάνω – καμωμένος, πίνω – πιωμένος, τρώγω – φαγωμένος*.

6. Αξιοποιήστε τις παραπάνω μετοχές σε δικές σας φράσεις που αναφέρονται στα κοινωνικά προβλήματα που συζητήσαμε.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΛΟΓΟΥ ΣΤ

Ακούω και μιλώ

1. Παρακολουθήσατε την ομιλία ενός εκπροσώπου μιας θεραπευτικής κοινότητας (π.χ. Ιθάκη, Διάβαση, 18 άνω κτλ.) σε εκδήλωση του Δήμου της περιοχής σας. Στο μεγαλύτερο μέρος της ομιλίας του αναφέρθηκε στις δυσκολίες επανένταξης στην κοινωνία που αντιμετωπίζουν νέα άτομα-πρώην χρήστες οι οποίοι έχουν αποθεραπευτεί. • Ενημερώστε στη συνέχεια την τάξη σας για την ομιλία αυτή και παρουσιάστε τα βασικά επιχειρήματα του ομιλητή.

2. «Κι αν σου κάτσει;» Αυτό είναι το σλόγκαν μιας από τις πολλές διαφημίσεις τυχερών παιχνιδιών που προβάλλονται στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης. Σε ένα διάλογο που θα διεξαχθεί στην τάξη, μία ομάδα μαθητών να επιχειρηματολογήσει υπέρ του διαφημιστικού μηνύματος και των πιθανών αποτελεσμάτων του, ενώ μία άλλη ομάδα να αντικρούσει τα επιχειρήματα της πρώτης ομάδας.

Ενημερωτικό φυλλάδιο του ΚΕ.ΘΕ.Α.

Διαβάζω και γράφω

1. Οργανώστε μία συζήτηση στην τάξη στην οποία οι συνομιλητές προσπαθούν να ερμηνεύσουν το φαινόμενο της αύξησης των κρουσμάτων βίας σε ελληνικά γήπεδα. • Κρίνετε την ποιότητα των επιχειρημάτων που ακούσατε, εξηγώντας γιατί δε σας έπεισαν και στη συνέχεια παρουσιάστε άλλους παράγοντες που προκαλούν τη βία στα γήπεδα. • Οργανώστε τα επιχειρήματά σας με λογική σειρά και προσέξτε, ώστε το υλικό με το οποίο θα ενισχύσετε την επιχειρηματολογία σας να ανταποκρίνεται στην αλήθεια.

2. Το κείμενο 4 (κόμικς) και το κείμενο 7 (τραγούδι) μιλούν για τη μοναξιά του σημερινού ανθρώπου. Πολλοί από σας, όταν τα διάβασαν, γέλασαν και είπαν ότι «εμείς δε νιώθουμε μοναξιά, όπως οι μεγαλύτεροι, γιατί έχουμε τους φίλους μας». Η θέση τους αυτή έγινε αφορμή να συζητηθεί το θέμα στην τάξη. Εκφράστε την άποψή σας για το θέμα αυτό σ' ένα κείμενο δύο τριών παραγράφων, το οποίο θα είναι βασισμένο στις αρχές ανάπτυξης επιχειρημάτων που μάθαμε παραπάνω.

Διαθεματική εργασία

«Είμαστε αισιόδοξοι για το μέλλον. Δε δειλιάζουμε μπροστά στα προβλήματα» είναι ο τίτλος του πολιτιστικού διήμερου που θα οργανώσει το σχολείο σας στο τέλος του σχολικού έτους. Χωρισμένοι σε ομάδες:

- Συλλέξτε φωτογραφικό ή οπτικοακουστικό υλικό για προβλήματα που απασχολούν την κοινωνία και τους νέους και κατατάξτε το σε θεματικές ενότητες.
- Αναζητήστε με τη συνεργασία του φιλολόγου της τάξης λογοτεχνικά κείμενα (ποίηση-πεζογραφία) μέσα από τα οποία «προβάλλονται» τα σύγχρονα κοινωνικά προβλήματα.
- Οργανώστε σε συνεργασία με τον καθηγητή της Μουσικής μια εκδήλωση με μουσική και τραγούδια που αναφέρονται σε σύγχρονα κοινωνικά προβλήματα.
- Γράψτε ποικίλα κείμενα (στίχους, θεατρικό κείμενο, διήγημα κτλ.) για το πώς βιώνετε ή αισθάνεστε εσείς απέναντι σε ανθρώπους ή ομάδες που αντιμετωπίζουν προβλήματα, όπως αυτά που συναντήσαμε στην 8η ενότητα. «Αναρτήστε» αυτά τα κείμενα στην ιστοσελίδα του σχολείου σας. Στείλτε τα και επικοινωνήστε με άλλα σχολεία της Ελλάδας και του εξωτερικού μέσω του διαδικτύου και του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου ζητώντας να ανταλλάξετε απόψεις.

Χρήσιμες ηλεκτρονικές διευθύνσεις

http://www.photo-zone.net (δικτυακός τόπος για ξενάγηση στο χώρο της φωτογραφίας)
http://www.okana.gr (η ηλεκτρονική διεύθυνση του Οργανισμού Κατά των Ναρκωτικών)
http://www.uefa.com (δικτυακός τόπος της Ευρωπαϊκής Ομοσπονδίας Ποδοσφαίρου όπου υπάρχει υλικό και για θέματα αθλητικής βίας)

ΑΣ ΘΥΜΗΘΟΥΜΕ ΤΙ ΜΑΘΑΜΕ Σ' ΑΥΤΗ ΤΗΝ ΕΝΟΤΗΤΑ

- Μετοχές έχουν στην ενεργητική φωνή ο .... και στην παθητική ο .... και ο ....
- Η μετοχή με σημασία
  - επιθέτου λέγεται ....
  - επιρρήματος λέγεται ....
- Οι λέξεις *καλή* και *μέρα* σχηματίζουν το σύνθετο .... και το παρασύνθετο ....
- Το ονοματικό σύνολο *γυαλιά ηλίου* είναι ....
- Το σύνολο των λογικών προτάσεων με τις οποίες υποστηρίζουμε μια πεποίθηση ή μια θέση λέγεται ....

9η ενότητα

ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΟ ΜΑΓΙΚΟ ΚΟΣΜΟ ΤΟΥ ΔΙΑΣΤΗΜΑΤΟΣ

Σ' αυτή την ενότητα:

Θα μιλήσουμε και θα γράψουμε ταξιδεύοντας στον κόσμο του διαστήματος.

Θα κατανοήσουμε τη **σημασία και την τεχνική της διατύπωσης ορισμών** σε όλα τα μαθήματα.

Θα μάθουμε να **οργανώνουμε τα επιχειρήματά μας με λογική αλληλουχία** στα υπόλοιπα μαθήματα του σχολείου.

Θα εξοικειωθούμε με τη **χρήση ποικίλων λεξικών**.

Ευγενίδειο Ίδρυμα, http://www.eugenfound.edu.gr

Κείμενο 1 Ανάμεσα στους αστεροειδείς

Βδομάδα με βδομάδα ο Εξερευνητής Ι απομακρυνόταν από τη Γη με κατεύθυνση προς το Δία ακολουθώντας την τροχιά του σαν τρένο πάνω στις ράγες του. Αντίθετα με τα πλοία που όργωναν τις γήινες θάλασσες, δεν είχε ανάγκη ούτε κι από την πιο ασήμαντη αλλαγή πορείας. Η διαδρομή του είχε καθοριστεί σύμφωνα με τους νόμους της παγκόσμιας έλξης και δεν κινδύνευε να συναντήσει ούτε ανεμοστρόβιλους ούτε υφάλους. Δεν υπήρχε ακόμα κίνδυνος να συγκρουστεί με κάποιο άλλο σκάφος γιατί δεν υπήρχε κανένα, φτιαγμένο από ανθρώπινα τουλάχιστον χέρια, ανάμεσα σ' αυτόν και στα απομακρυσμένα άστρα.

Μα το διάστημα μέσα στο οποίο εισέδυε τώρα, δεν ήταν καθόλου άδειο. Τη νεκρή περιοχή, που τα σύνορά της ετοιμάζονταν τώρα να περάσουν την αυλάκωναν οι τροχιές ενός εκατομμυρίου αστεροειδών από τους οποίους οι δέκα χιλιάδες μόνο ήσαν γνωστοί στους αστρονόμους της Γης. Τέσσερις από τους αστεροειδείς αυτούς είχαν διάμετρο μεγαλύτερη από εκατό μίλια. Οι περισσότεροι ήταν βράχοι γιγαντιαίοι που παρέμεναν αιώνια στο κενό. Δεν υπήρχε καμιά άμυνα εναντίον τους. Κι ο πιο μικρός ακόμα μπορούσε να καταστρέψει το σκάφος πέφτοντας πάνω του, με ταχύτητα μερικών δεκάδων χιλιάδων μιλίων την ώρα. Ο κίνδυνος ωστόσο αυτός δεν ήταν μεγάλος. Υπήρχε κατά μέσο όρο ένας αστεροειδής σ' ένα εκατομμύριο κυβικά μίλια κι η πιθανότητα ότι το διαστημόπλοιο θα μπορούσε να βρεθεί στην ίδια θέση την ίδια στιγμή ήταν κάτι που δεν απασχολούσε τον Πουλ και τον Μπόουμαν. [...]

Παρακολουθούσαν με θαυμασμό το χαλίκι αυτό του διαστήματος που ταξίδευε στον ουρανό, με την ίδια συγκίνηση που έπρεπε να είχαν νιώσει οι ναυτικοί όταν έπειτα από ένα μακρινό ταξίδι αντίκριζαν μια παραλία, που δεν μπορούσαν να προσεγγίσουν. Γνώριζαν πως ο 7794 ήταν ένα κομμάτι βράχου χωρίς ζωή κι αέρα. Μ' αυτό δεν επηρέασε καθόλου τα αισθήματά τους. Ήταν η μόνη στερεή ύλη που συναντούσαν πριν φτάσουν στο Δία, έπειτα από διακόσια εκατομμύρια μίλια. [...]

Ο αστεροειδής ταξίδευε με τριάντα περίπου μίλια το δευτερόλεπτο κι οι επιβάτες του Εξερευνητή Ι δε διέθεταν παρά μερικά μόνο λεπτά για να τον παρατηρήσουν από κοντά. Οι αυτόματες συσκευές τράβηξαν αρκετές δεκάδες φωτογραφίες κι οι ήχοι των ραντάρ καταγράφηκαν προσεκτικά για να τους αναλύσουν στο μέλλον. Δεν τους έμενε παρά ο απαραίτητος χρόνος για μια μόνο άμεση εξέταση. Η βολίδα που θα χρησιμοποιούσαν δε θα μετέφερε κανένα όργανο, γιατί κανένα δε θα μπορούσε ν' αντέξει σε μια παρόμοια σύγκρουση. Θα εξαπέλυαν ένα μεταλλικό βλήμα που θα προσέκρουε στον αστεροειδή.

Ο Πουλ κι ο Μπόουμαν, λίγο πριν από την πρόσκρουση, ετοιμάστηκαν να συγκεντρώσουν όλη τους την προσοχή πάνω του. Το πείραμα αυτό, αν κι απλό, θα τους επέτρεπε να ελέγξουν την ακρίβεια των οργάνων τους. Σκόπευαν πραγματικά ένα στόχο μερικών δεκάδων μέτρων σ' απόσταση χιλιάδων χιλιόμετρων.

Ξαφνικά στη σκοτεινή πλευρά του αστεροειδή προκλήθηκε μία εκτυφλωτική έκρηξη. Το μικρό μεταλλικό βλήμα έφθασε με ταχύτητα μετεωρίτη και σ' ένα κλάσμα του δευτερόλεπτου όλη η ενέργεια μεταβλήθηκε σε θερμότητα. Ένας πίδακας από πυρακτωμένα αέρια φάνηκε για λίγα μόνο δευτερόλεπτα μέσα στο διάστημα και τα διάφορα όργανα, πάνω στο διαστημόπλοιο, κατέγραψαν το φάσμα που γρήγορα εξαφανίστηκε. Στη Γη οι ειδικοί θα το ανέλυαν και θα μελετούσαν την πυράκτωση των ατόμων. Κι έτσι για πρώτη φορά θα γνώριζαν τη σύνθεση της επιφάνειας ενός αστεροειδούς.

Σε μιαν ώρα μέσα ο 7794 ξανάγινε άστρο. Κι είχε εξαφανιστεί όταν ο Μπόουμαν άρχισε πάλι τη βάρδια του.

Έμειναν μόνοι και πάλι. Και θα έμεναν, ώσπου να εμφανιστούν οι εξωτερικοί δορυφόροι του Δία. Μα αυτό θα γινόταν έπειτα από τρεις μήνες.

Άρθουρ Κλαρκ, *2001 Οδύσσεια του διαστήματος*, μτφρ. Γ. Αγγέλου, εκδ. Κάκτος, 1977

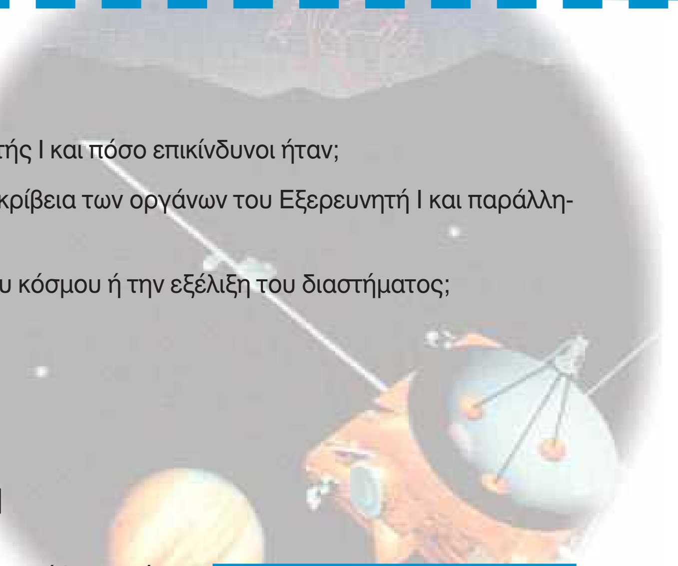

Ερωτήσεις κατανόησης

1. Τι ήταν οι αστεροειδείς που θα συναντούσε ο Εξερευνητής Ι και πόσο επικίνδυνοι ήταν;
2. Με ποιο πείραμα ο Πουλ και ο Μπόουμαν έλεγξαν την ακρίβεια των οργάνων του Εξερευνητή Ι και παράλληλα πήραν πληροφορίες για έναν αστεροειδή;
3. Ποιες σκέψεις κάνετε διαβάζοντας για τη δημιουργία του κόσμου ή την εξέλιξη του διαστήματος;

Κείμενο 2 [Πώς γεννήθηκε ο Ήλιος]

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι τις τελευταίες δεκαετίες μάθαμε τόσα πολλά για τους πλανήτες του Ηλιακού Συστήματος, όσα δεν είχε γνωρίσει ο άνθρωπος σε ολόκληρη την ιστορία του πολιτισμού του. Το καταπληκτικό αυτό επίτευγμα το οφείλουμε στα παράξενα και μοναχικά διαστημικά ρομπότ που εξερεύνησαν και περιεργάστηκαν από κοντά τους διαστημικούς μας γείτονες. Χάρη στα αποτελέσματα των ερευνητικών αυτών εξορμήσεων είμαστε σήμερα σε θέση να γνωρίζουμε λεπτομέρειες που προηγουμένως δεν μπορούσαμε ούτε καν να φανταστούμε. Λεπτομέρειες που μας διηγούνται, για παράδειγμα, τη γέννηση και την εξέλιξη του Ηλιακού μας Συστήματος.

Ο Ήλιος και τα διάφορα χαρακτηριστικά του, όπως φωτογραφήθηκε πρόσφατα από το τροχιακό αστεροσκοπείο «SOHO»

Πριν από πέντε δισεκατομμύρια χρόνια η περιοχή αυτή του Διαστήματος ήταν γεμάτη από άμορφα, πολύχρωμα σύννεφα αερίων και σκόνης. Ύλη σκορπισμένη από κοινά άστρα, ή εκτοξευμένη στην περιοχή αυτή από απόμακρα εκρηγνυόμενα άστρα. Σύννεφα αερίων και σκόνης που πλανιόνταν στο κενό και αναμειγνύονταν με άλλα σύννεφα, σχηματίζοντας έτσι θυλάκους μεγαλύτερης πυκνότητας, που προσέλκυαν όλο και περισσότερη ύλη με τη δύναμη της βαρύτητάς τους.

Εκατομμύρια χρόνια πέρασαν μέχρις ότου κάποια μικρή αστάθεια, που ίσως ήταν η έκρηξη ενός κοντινού άστρου, τάραξε την ισορροπία του νεφελώματος, με αποτέλεσμα τη συμπύκνωσή του προς το κέντρο. Και καθώς η βαρύτητα έσπρωχνε τα άτομα όλο και πιο κοντά το ένα στο άλλο, οι συγκρούσεις τους παρήγαν θερμότητα. Βαθιά μέσα στα σύννεφα αυτά η θερμοκρασία ανέβαινε αργά αλλά σταθερά. Σε ένα πολύ μικρό κομμάτι του νεφελώματος αυτού η βαρύτητα επενεργούσε και δούλευε ακατάπαυστα, συγκεντρώνοντας όλο και περισσότερη ύλη, για να σχηματίσει αργότερα ένα απλό κιτρινωπό άστρο που μια μέρα θα το ονόμαζαν Ήλιο.

Διον. Σιμόπουλος, «Ήλιε, ήλιε αρχηγέ...», περ. «ΓΕΩ», εφημ. *ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ*, 27/05/2000

Ερωτήσεις κατανόησης

1. Γιατί τις τελευταίες δεκαετίες μάθαμε τόσα πολλά για το Ηλιακό μας Σύστημα, όσα δεν είχαμε γνωρίσει σ' όλη την πορεία του ανθρώπινου πολιτισμού;
2. Πώς φθάσαμε, ύστερα από εκατομμύρια χρόνια, από τα σύννεφα αερίων και σκόνης στη δημιουργία του Ήλιου;

Κείμενο 3 Ταξίδι στο Γαλαξία

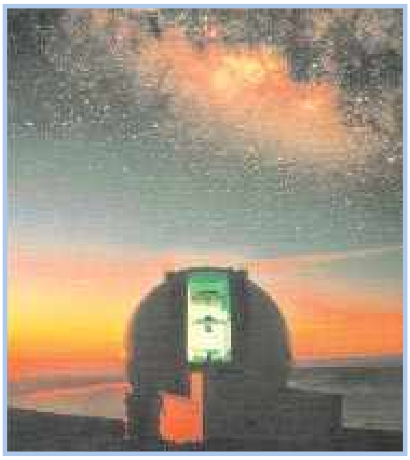

Αν δε στηρίξεις το ένα σου πόδι έξω από τη Γη ποτέ σου δε θα μπορέσεις να σταθείς επάνω της

Οδυσσέας Ελύτης, *Μαρία Νεφέλη*, εκδ. Ίκαρος, 1980

Α. Ο δικός μας Γαλαξίας

Όλα τ' άστρα, που βλέπουμε κάθε βράδυ στον ουρανό ανήκουν στην ξεχωριστή μεγάλη οικογένεια άστρων του δικού μας Γαλαξία. Και όλα αυτά δεν είναι παρά τα γειτονικά μας μόνον άστρα. Γιατί ο Γαλαξίας μας αποτελείται από δεκάδες δισεκατομμύρια ακόμα άστρα, που επειδή είναι πάρα πολύ μακριά από μας φαίνονται ότι σχηματίζουν μια γαλακτόχρωμη αμυδρά φωτισμένη λωρίδα που διασχίζει τον ουρανό της Γης από τη μια άκρη στην άλλη. Διά μέσου των αιώνων αυτή η μεγάλη γαλακτώδης ταινία του ουρανού κέντρισε τόσο τη φαντασία όσο και την περιέργεια του ανθρώπινου νου. Γι' αυτό οι πρώτες εντυπώσεις για το Γαλαξία μας, όπως φαίνεται από τη Γη, ήταν παράξενες και άλλαζαν από λαό σε λαό, επηρεασμένες από τα σπουδαιότερα στοιχεία του κάθε πολιτισμού. Σήμερα πάντως ένα διαστημικό ταξίδι στο εσωτερικό της αστρικής αυτής πολιτείας των 100 δισεκατομμυρίων άστρων θα μας αποκάλυπτε περιοχές, όπου στο χωνευτήρι των αέριων νεφελωμάτων δημιουργούνται τα υλικά για τη γέννηση νέων άστρων, νέων πλανητών και αυτής ακόμα της ζωής.

Β. Τι είναι το έτος φωτός

Όταν πολλές φορές θέλουμε να αναφερθούμε σε κάτι που έχει τεράστιες διαστάσεις λέμε ότι πρόκειται για έναν «αστρονομικό αριθμό», γιατί στην αστρονομία οι αποστάσεις είναι τεράστιες. Γι' αυτό όταν θέλουμε να μετρήσουμε αποστάσεις στην αστρονομία δε χρησιμοποιούμε το μέτρο ή το χιλιόμετρο ως μονάδα μέτρησης αλλά το έτος φωτός. Το έτος φωτός είναι η απόσταση που καλύπτει μία ακτίνα φωτός σε ένα χρόνο ταξιδεύοντας με την ταχύτητα του φωτός, που είναι περίπου 300.000 χιλιόμετρα το δευτερόλεπτο και για την ακρίβεια 299.792,458 χιλιόμετρα το δευτερόλεπτο. Οπότε το ένα έτος φωτός είναι ίσο με 9,5 περίπου τρισεκατομμύρια χιλιόμετρα.

Ενημερωτικό φυλλάδιο
του Ευγενίδειου Ιδρύματος, 1999

Ερωτήσεις κατανόησης

1. Ο Γαλαξίας μας έχει μόνο τα άστρα που βλέπουμε κάθε βράδυ στον ουρανό;
2. Τι θα μας αποκάλυπτε ένα διαστημικό ταξίδι στο εσωτερικό του Γαλαξία μας;

Ακούω και μιλώ

1. Παρακολουθήσατε στην τηλεόραση ένα ντοκιμαντέρ για το Γαλαξία μας. Ανάμεσα στις άλλες πληροφορίες ακούστηκε και ο όρος «έτη φωτός». Οι γονείς σας σας ζητούν να τους εξηγήσετε τι σημαίνουν οι όροι αυτοί. Προσπαθήστε να το κάνετε αξιοποιώντας το υλικό του κειμένου 3 και κυρίως το φωτογραφικό υλικό που το συνοδεύει.
2. Σε μια επίσκεψη του σχολείου στο Πλανητάριο του Ευγενίδειου Ιδρύματος ακούσατε πώς δημιουργήθηκε ο Ήλιος. Προσπαθήστε να μεταφέρετε αυτές τις πληροφορίες σ' ένα συμμαθητή σας που δεν μπόρεσε να έρθει στην επίσκεψη βασισμένοι στις πληροφορίες του κειμένου 2 και στις φωτογραφίες του Ήλιου που ακολουθούν.

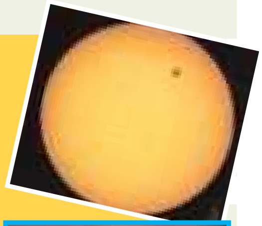
Η φωτόσφαιρα, η ορατή επιφάνεια του Ήλιου

Ο φωτεινός δίσκος του Ήλιου

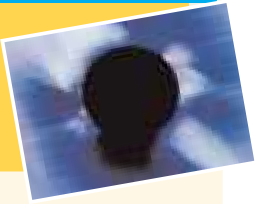
Το ηλιακό στέμμα στη διάρκεια μιας ολικής έκλειψης του Ήλιου

περ. «ΓΕΩ»,
εφημ. *ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ*, 27/05/2000

Διαβάζω και γράφω

1. Διαβάζοντας προσεκτικά την παράγραφο «Τι είναι το έτος φωτός» (κείμ. 3) υπογραμμίστε τη λέξη *έτος φωτός*. Με ποια λέξη αρχίζει η παρουσίαση του ορισμού; • Η λέξη *απόσταση* που ακολουθεί αναφέρεται σε κάτι γενικότερο; • Πιστεύετε ότι θα ήταν πλήρης ο ορισμός του έτους φωτός εάν σταματούσαμε σ' αυτή τη λέξη; • Η πρόταση που ακολουθεί *που καλύπτει... του φωτός* τι έρχεται να διευκρινίσει; • Ακολουθώντας τα ίδια βήματα, φτιάξτε ένα δικό σας ορισμό μιας λέξης που έχει σχέση με το διάστημα.

Μαθαίνω ότι:

- Με τον ορισμό προσπαθούμε να προσδιορίσουμε μια λέξη-έννοια διακρίνοντάς την από όλες τις άλλες.
- Η απόδοση του ορισμού μιας έννοιας είναι ιδιαίτερα απαιτητική εργασία αλλά πολύ ενδιαφέρουσα και χρήσιμη για τη γραπτή και προφορική μας επικοινωνία.
- Για την απόδοση ενός απλού ορισμού ξεκινάμε από την έννοια που θα ορίσουμε (την οριστέα έννοια), μεταβαίνουμε σε μια γενικότερη κατηγορία στην οποία εντάσσεται η έννοια (η λέξη αυτή λέγεται γένος) και καταλήγουμε στην παρουσίαση των στοιχείων που διαφοροποιούν την έννοια που ορίζουμε από όλες τις άλλες που ανήκουν στην ίδια κατηγορία. Εντοπίζουμε δηλαδή τη διαφορά που διακρίνει την έννοιά μας από όλες τις υπόλοιπες. Ας δούμε μαζί ένα παράδειγμα:

Οριστέα έννοια	Γένος	Ειδοποιός διαφορά
μικροσκόπιο (είναι)	το όργανο	που μεγεθύνει αντικείμενα πολύ μικρά για να τα δει το ανθρώπινο μάτι

- Εκτός από τους παραπάνω σύντομους ορισμούς υπάρχουν και οι πιο αναλυτικοί. Πιο συγκεκριμένα, αρχίζουμε με ένα σύντομο ορισμό της έννοιας και στη συνέχεια αναπτύσσουμε χωριστά καθένα από τα χαρακτηριστικά της έννοιας (προσέξτε το κείμενο 1 του Τετραδίου Εργασιών).

2. Διαβάστε τους παρακάτω ορισμούς, υπογραμμίστε τα βασικά τους στοιχεία (οριστέα έννοια, γένος, ειδοποιός διαφορά) και μεταφέρετέ τα μέσα από τα κείμενα στον πίνακα που υπάρχει.

Κείμενο 4 Τι είναι τα ηφαίστεια;

«Ηφαίστεια ονομάζουμε τους σχηματισμούς του εδάφους που δημιουργούνται όταν το μάγμα –δηλαδή το διάπυρο υλικό που βρίσκεται μέσα στη Γη– βγει στην επιφάνεια με τη μορφή της λάβας σχηματίζοντας συνήθως κωνικής μορφής ψηλά ή χαμηλά βουνά».

Γεωγραφία Α΄ Γυμνασίου, ΟΕΔΒ, 2003

Κείμενο 5 Ένα πολύ μικρό σωματίδιο!

«Το ηλεκτρόνιο είναι ένα σωματίδιο πολύ μικρότερο και ελαφρύτερο, 2.000 φορές περίπου, από το μικρότερο γνωστό άτομο, το άτομο του υδρογόνου».

Φυσική Β΄ Γυμνασίου, ΟΕΔΒ, 2003

Κείμενο 6 Ο Αιώνας των Φώτων

«Διαφωτισμός είναι το πνευματικό κίνημα που αναπτύχθηκε κατά τις τελευταίες δεκαετίες του 17ου και κατά τον 18ο αιώνα στην Ευρώπη για τη βελτίωση του ανθρώπου και την ανάπλαση της κοινωνίας».

Ιστορία Νεότερη και Σύγχρονη Γ΄ Γυμνασίου, ΟΕΔΒ, 2003

Κείμενο 7 [Ως αυτόπτης μάρτυρας]

«Τα Απομνημονεύματα είναι ιστορική διήγηση ή έκθεση γεγονότων που ο συγγραφέας τους τα έζησε ως αυτόπτης μάρτυρας ή πήρε ο ίδιος μέρος σ' αυτά».

Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Γ΄ Γυμνασίου, ΟΕΔΒ, 2003

Κείμενο	Οριστέα έννοια	Γένος	Ειδοποιός διαφορά
4			
5			
6			
7			

3. Υποθέστε ότι συμμετέχετε σε μια ομάδα της τάξης σας η οποία έχει αναλάβει να φτιάξει ένα μικρό λεξικό με όρους που θα πρέπει να γνωρίζουν όλοι οι μαθητές της τάξης για να κατανοήσουν καλύτερα όλα τα μαθήματα. • Ξεκινήστε προσπαθώντας να ορίσετε τις παρακάτω έννοιες: Σελήνη, σεισμός, φωτόνιο, Μεσαίωνας, ημερολόγιο, θεώρημα (στα Μαθηματικά).

Στην προηγούμενη ενότητα μάθαμε τι είναι το επιχείρημα και μιλήσαμε για την αξία της επιχειρηματολογίας στην παρουσίαση των απόψεών μας. Σ' αυτή την ενότητα θα καταλάβουμε πόσο σημαντικό είναι να παρουσιάζουμε με επιχειρήματα και με λογική σειρά τις σκέψεις μας σ' όλα τα υπόλοιπα μαθήματα του σχολείου.

Κείμενο 8 Η έκλειψη Ηλίου

Η Σελήνη, κατά την περιφορά της γύρω από τη Γη, βρίσκεται ορισμένες φορές σε ευθεία γραμμή ανάμεσα στη Γη και στον Ήλιο. Τότε η σκιά της Σελήνης σχηματίζεται επάνω στη Γη. Γύρω από τη σκοτεινή περιοχή της σκιάς της Σελήνης σχηματίζεται και μια άλλη μεγαλύτερων διαστάσεων, αμυδρά φωτιζόμενη περιοχή. Είναι η περιοχή της παρασκιάς. Η παρασκιά σχηματίζεται, γιατί φτάνει φως μόνο από ορισμένα σημεία του Ηλίου. Όσοι βρίσκονται στην περιοχή της σκιάς της Σελήνης δε βλέπουν τον Ήλιο· λέμε ότι παρατηρούν μια *ολική έκλειψη Ηλίου.* Όσοι όμως βρίσκονται στην περιοχή της παρασκιάς βλέπουν ένα μόνο τμήμα του ηλιακού δίσκου. Παρατηρούν μια *μερική έκλειψη Ηλίου.*

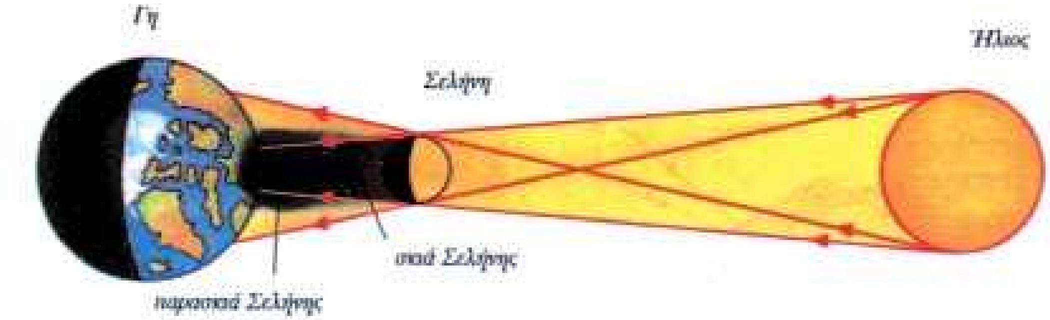

Φυσική Β΄ Γυμνασίου, ΟΕΔΒ, 2003

Κείμενο 9 Ο ήλιος είναι πηγή ζωής

Ο Ήλιος είναι η πηγή όλων των φυσικών φαινομένων που συμβαίνουν πάνω στον πλανήτη μας. Η ακτινοβολία του ζεσταίνει την ατμόσφαιρα και προκαλεί τους ανέμους και τις βροχές, ενώ ταυτόχρονα με τη βοήθεια των φυτών και της φωτοσύνθεσης συντηρεί τη ζωή. Αν η θερμότητά του μειωνόταν, έστω και ελάχιστα, η Γη θα μετατρεπόταν σε έναν παγωμένο κόσμο, ενώ αν αυξανόταν έστω και λίγο, μεγάλο μέρος των οργανισμών της θα εξαφανιζόταν από την αφόρητη ζέστη.

Γεωγραφία Α΄ Γυμνασίου, ΟΕΔΒ, 1997

Ακούω και μιλώ

1. Ο καθηγητής της Φυσικής σάς ζητάει με βάση όσα συζητήσατε και διαβάσατε στο κείμενο 8 να εξηγήσετε στην υπόλοιπη τάξη γιατί τον επόμενο μήνα θα παρατηρήσουμε μία μερική έκλειψη Ηλίου από την Ελλάδα.
2. Στη Γεωγραφία (κείμ. 9) έχετε διαβάσει ότι ο Ήλιος είναι πηγή ζωής. Τότε πώς δικαιολογείτε τις συμβουλές των ειδικών «να μην εκθέτετε για πολλή ώρα το σώμα σας στις ακτίνες του ήλιου το καλοκαίρι»; • Απαντήστε σε μια φίλη σας που αγνοεί αυτές τις συμβουλές οργανώνοντας τα επιχειρήματά σας με λογική σειρά.

Κείμενο 10 Ενέργεια από τον ήλιο

Με τη βοήθεια του παραπάνω ραβδογράμματος απαντήστε στα ερωτήματα:

α) Πόσοι περίπου ηλιακοί θερμοσίφωνες πουλήθηκαν κάθε έτος; Συντάξτε έναν πίνακα.
β) Ποιες χρονιές παρουσιάστηκε μείωση πωλήσεων σε σχέση με τις προηγούμενες;
γ) Πότε παρουσιάστηκε η μεγαλύτερη αύξηση πωλήσεων σε σχέση με την προηγούμενη χρονιά;
δ) Πότε παρουσιάστηκε η μεγαλύτερη επί τοις εκατό αύξηση σε σχέση με την προηγούμενη χρονιά;
ε) Πόσοι ηλιακοί θερμοσίφωνες λειτουργούσαν μέχρι το τέλος του 1986 στη χώρα μας;

Μαθηματικά Β΄ Γυμνασίου, ΟΕΔΒ, 2003

Κείμενο 11 [Ο ήλιος προστάτης]

Ο ήλιος ο ηλιάτορας
ο πετροπαιχνιδιάτορας

από την άκρη των ακρών
κατηφοράει στο Ταίναρο

φωτιά ’ναι το πιγούνι του
Χρυσάφι το πιρούνι του

Οδυσσέας Ελύτης, *Ο ήλιος ο ηλιάτορας*,
εκδ. Ίκαρος, 1978

Ο Θεός Ήλιος προστατεύει τον Τουταγχαμών και τη βασίλισσά του

περ. «ΓΕΩ»,
εφημ. *ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ*,
27/05/2000

Διαβάζω και γράφω

1. Στο μάθημα των Μαθηματικών δόθηκε το παραπάνω ραβδόγραμμα (κείμ. 10). Προσπαθήστε να το «αποκρυπτογραφήσετε» απαντώντας μεθοδικά στις ερωτήσεις που το συνοδεύουν και συντάξτε μια παράγραφο με στόχο να πείσετε κάποιον ότι τον συμφέρει το άνοιγμα μιας επιχείρησης που πουλά ηλιακούς θερμοσίφωνες.
2. Αντλώντας υλικό από τις ιστορικές σας γνώσεις (Βιβλίο Ιστορίας Α΄ Γυμνασίου) για τον πολιτισμό της Αιγύπτου, προσπαθήστε να ερμηνεύσετε την «κυρίαρχη» παρουσία του Ήλιου στην παραπάνω παράσταση (κείμ. 11). • Ποια στοιχεία της παράστασης αυτής (χώρος, ένδυμα κτλ.) δηλώνουν την ανώτερη κοινωνική θέση των συγκεκριμένων προσώπων;
3. Ποια εικόνα του Ήλιου μάς δίνει ο Οδυσσέας Ελύτης στο παραπάνω ποίημα;

ΧΡΗΣΗ ΛΕΞΙΚΩΝ Δ

Κείμενο 12

ο **ήλιος** (Ουσ.) **1.** ουράνιο σώμα που φωτίζει και ζεσταίνει τη γη
Ξύπνησε πολύ πρωί για να απολαύσει την ανατολή του ήλιου.
2. το φως του ήλιου, καθώς και το μέρος που φωτίζει και ζεσταίνει ο ήλιος
Μ' έκαψε ο ήλιος.
Κάθισε στον ήλιο για να μαυρίσει.
3. κίτρινο λουλούδι που μοιάζει στο σχήμα με τον ήλιο και γυρίζει προς αυτόν
Από τους σπόρους του ήλιου βγαίνει το ηλιέλαιο.

Συνων.: ηλιοτρόπιο, ηλίανθος
Συγγ.: ηλιακός, ηλίαση, ήλιο, λιακάδα, λιάζω, λιαστός, λιακωτό
Συνθ.: ηλιοβασίλεμα, ηλιοθεραπεία, ηλιόφως, ηλιοτρόπιο, ηλίανθος, ηλιόσπορος, ηλιόλουστος, ηλιοστάσιο, ευήλιος, ανήλιος, ηλιοκαμένος, ηλιοφάνεια, λιόγερμα, λιοπύρι, λιόφωτο, ανήλιαγος
Προσοχη: η λέξη *ήλιος* δεν έχει πληθυντικό αριθμό στην πρώτη και στη δεύτερη σημασία.

Άννα Βακαλοπούλου και Άννα Ιορδανίδου, *Το λεξικό του δημοτικού*, εκδ. Πατάκη, 1998

Ακούω και μιλώ

1. Δείτε το λήμμα «ήλιος» του λεξικού αυτού που απευθύνεται σε μαθητές του Δημοτικού. Τι τύπου γραμματικές πληροφορίες δίνει για τη λέξη *ήλιος*; • Πού τις εντοπίζετε;
2. Το λεξικό καταγράφει τρεις σημασίες για τη λέξη *ήλιος*. Πώς σχετίζονται αυτές οι σημασίες μεταξύ τους;
3. Τι άλλου τύπου πληροφορίες δίνει το λεξικό για τη λέξη *ήλιος*;

Μαθαίνω για τα είδη λεξικών

Το λεξικό που είδαμε στο κείμενο 12 είναι ένα ερμηνευτικό λεξικό ελληνικής γλώσσας για μικρά παιδιά και οι πληροφορίες που δίνει είναι προσαρμοσμένες στις ανάγκες των συγκεκριμένων χρηστών. Έτσι, έχουμε χρήστες:

με μητρική γλώσσα τα ελληνικά	το λεξικό περιλαμβάνει μόνο ελληνική γλώσσα
που είναι μικρής ηλικίας	το λεξικό χρησιμοποιεί απλή και κατανοητή γλώσσα
που θέλουν να καταλάβουν τι σημαίνει μια λέξη	το λεξικό επεξηγεί τις σημασίες με ορισμούς, συνώνυμα, αντίθετα, παραδείγματα ...
που θέλουν να δουν πώς γράφεται μια λέξη	το λεξικό δίνει την ορθογραφία των λέξεων

Κείμενο 13

ήλιος[1] ο [ílos] 018 γεν. και *ηλίου*: **1α.** φωτεινό ουράνιο σώμα που αποτελεί το κέντρο του πλανητικού συστήματος στο οποίο ανήκει και η γη: *Η Γη στρέφεται γύρω από τον άξονά της και γύρω από τον Ήλιο. Έκλειψη ηλίου. Καυτός/λαμπερός/μεσημεριανός/ ~. Ο ~ ζεσταίνει / θερμαίνει / καίει / λάμπει. Ο ~ του μεσονυχτίου,* φυσικό φαινόμενο των πολικών περιοχών. *Ανατολή / δύση ηλίου. Οι ακτίνες του ήλιου. Βγήκε / βασίλεψε ο ~. Η χώρα του ανατέλλοντος ηλίου,* η Ιαπωνία. ‖ **(μτφ.)** σε ένδειξη μεγαλοπρέπειας και μεγαλείου: *Ο βασιλιάς Ήλιος, ο Λουδοβίκος ΙΔ΄.* **β.** (αστρον.) κάθε ουράνιο σώμα που αποτελεί το κέντρο ενός πλανητικού συστήματος. **2.** η ακτινοβολία, το φως, η θερμότητα του ήλιου και το μέρος που φωτίζει και το θερμαίνει ο ήλιος: *Το σπίτι έχει πολύ ήλιο / το λούζει ο ~. Κάθεται με τις ώρες στον ήλιο, για να μαυρίσει. Μ' έκαψε ο ~. Γυαλιά ηλίου. Τον ζάλισε ο ~. Πριν πέσει ο ~, πριν από τη δύση του.* ΦΡ ~ *με δόντια,* για χειμωνιάτικη ηλιόλουστη αλλά παγερή μέρα. *δεν έχει στον ήλιο μοίρα,* δεν έχει κανένα στήριγμα, καμιά προστασία στη ζωή. *μια θέση* στον ήλιο. ζει πίσω από τον ήλιο,* απομονωμένος, μακριά από τον κόσμο. (λόγ.) *ηλίου φαεινότερον*.* (γνωμ.) *ο ύπνος* τρέφει το παιδί κι ο ~ το μοσχάρι...* [αρχ. *ἥλιος*]

ήλιος[2] **ο:** το φυτό ηλίανθος. [< *ήλιος*[1], επειδή μοιάζει στο σχήμα και στρέφεται προς αυτόν]

Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής,
Ίδρυμα Μ. Τριανταφυλλίδη, 1999 (1η ανατύπωση)

προφορά — σημασίες
διαφοροποίηση σημασίας
επιστημονικός κλάδος
φράσεις — ετυμολογία
δύο λήμματα

Κείμενο 14

ήλιος (ο) {κ. ηλί-ου· -ων, -ους} **1.** ο αστέρας που αποτελεί το κέντρο του ηλιακού συστήματος, γύρω από τον οποίο περιστρέφονται οι πλανήτες και από τον οποίο παίρνουν φως και θερμότητα: *φάσμα / ακτινοβολία περιστροφή / πυκνότητα θερμοκρασία του ~* **2.** αυτός ο αστέρας, όπως γίνεται αντιληπτός στη γη, σε σχέση με τη θέση του στον ουρανό, τη θερμότητα που παράγει, το χρόνο κατά τον οποίο γίνεται ορατός κ.λπ.: *ο ~ δεν έχει ανατείλει ακόμα // δεν μπορούσε να κοιτάξει τον ~ χωρίς γυαλιά // ο ~ της Ελλάδας // έκλειψη ηλίου* (βλ. λ. *έκλειψη*)· ΦΡ. (α) ***βγαίνει ο ήλιος*** (i) ανατέλλει, ξεκινά η μέρα: *μόλις βγει ο ήλιος, θα ξεκινήσουμε* (ii) έχει ηλιοφάνεια (β) ***η χώρα του ανατέλλοντος ηλίου η Ιαπωνία*** [...] **3.** (συνεκ.) το φως και η θερμότητα που εκπέμπει αυτός ο αστέρας: *ο εκτυφλωτικός ~ του μεσημεριού // ο ~ έμπαινε γλυκά από το ανοικτό παράθυρο // βγήκε να ζεσταθεί λιγάκι στον ~ // η άμμος έκαιγε από τον ~!* (καθημ.) ***κάθομαι στον ήλιο*** κάνω ηλιοθεραπεία, εκτίθεμαι στις ηλιακές ακτίνες: *κάθεται με τις ώρες στον ήλιο, για να μαυρίσει* [...] **4.** (συνεκ.) ο ωραίος, ηλιόλουστος καιρός: *σήμερα έχει ~, είναι χαρά θεού έξω* **5.** κάθε αυτόφωτο ουράνιο σώμα, που αποτελεί κέντρο ηλιακού συστήματος: *τα άστρα της νύχτας είναι οι ~ άλλων πλανητικών συστημάτων* **6.** σχέδιο ή συμβολική αναπαράσταση του αστέρα αυτού, π.χ. ως κύκλου περιβεβλημένου με ακτίνες ή ζωγραφισμένου με ανθρώπινα χαρακτηριστικά προσώπου (μάτια, στόμα κ.λπ.): *ζωγράφισε έναν ~ στην άκρη του τετραδίου της // ο ~ της Βεργίνας* **7.** (μτφ.) (α) οτιδήποτε προσεγγίζει τη λάμψη και την αίγλη του αστέρα αυτού: *ο ~ της δικαιοσύνης* (ο Χριστός) (β) (συχνά και ως προσφώνηση αγαπημένου προσώπου): *ήλιε μου!* • **8.** το φυτό ηλίανθος και το άνθος του (η κεφαλή του) (βλ. λ.) ☛ΣΧΟΛΙΟ λ. *δασύνω, συνίζηση, καινός.*

[ΕΤΥΜ. < αρχ. +*ἥλιος* / *ἀέλιος* < *σᾱϝέλιος < Ι.Ε. *sawel- «ήλιος», πβ. σανσκρ. Sūra-, λατ. Sol, γαλλ. Soleil, ιρλ. Skil, γοτθ.sūil, sunno, γερμ. Sonne, αγγλ. sun κ.ά. Παράγ. *ἀπηλιώτης* (βλ. λ.)].

Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας, Κέντρο Λεξικολογίας,
Γ. Μπαμπινιώτη, Ιούλιος 1998 (επανεκτύπωση) (απόσπασμα)

κλίση — σημασίες — φράσεις
επίπεδο γλώσσας — ετυμολογία

Κείμενο 15

ήλι-ος *nn* {18D} (και **ή-λιος**) {18B} **1.** sun: *έχω τον ήλιο στα μάτια μου*, have the sun is one's eyes. *κάθομαι στον ήλιο*, sit in the sun. *μην κάθεσαι στον ήλιο / φύγε από τον ήλιο!* Come out of the sun. *σηκώνομαι με την ανατολή του ~ ου*, rise with the sun, *τράβα τις κουρτίνες να κλείσεις τον ήλιο / να μπει μέσα ο ήλιος*, draw the curtains to shut out / to let in the sun. *ο ~ ος του μεσονυχτίου*, the midnight sun, *καπέλο του ήλιου*, sun-bonnet, sunhat. *κάσκα του ήλιου*, sun-helmet. *γυαλιά ~ ου*, sunglasses. *Ομπρέλα του ήλιου*, sunshade. *τέντα του ήλιου*, sun-awning. *Ο θεός - ~ ος, the sun-god*. (Π.Δ.) *ο ~ ος της δικαιοσύνης*, the sun of righteousness. *θα 'χουμε ήλιο ή βροχή αύριο;* will it be sunny or wet tomorrow? *η γάτα έψαχνε για λίγο ήλιο*, the cat was looking for a sunny spot / for a suntrap, *δεν έχω μοίρα στον ήλιο*, have no place in the sun, *ουδέν κρυπτόν υπό τον ~ ον**, murder wiil out. **2.** βοτ. sunflower.

Λεξικό Oxford, *Greek-English Learner's Dictionary*, D.N. Stavropoulos & A.S. Hornby, Oxford University Press, 1977

σημασίες **παράδειγμα και μετάφραση του παραδείγματος** **επιστημονικός κλάδος**

Κείμενο 16

417. ΣΥΜΠΑΝ

[...]

418. ΑΣΤΕΡΕΣ ΚΑΙ ΑΣΤΕΡΙΣΜΟΙ

[...]

419. ΗΛΙΟΣ

Οὐσ. **ἥλιος**. [ποιητ.] ἅρμα ἡλίου, ἄστρον τῆς ἡμέρας, μύδρος διάπυρος, Φαέθων, Φοῖβος, Φοῖβος Ἀπόλλων, Ὑπερίων | δίσκος τοῦ ἡλίου. [ἡ φωτεινὴ ἐπιφάνειά του] φωτόσφαιρα, φωτοσφαῖρα | κηλῖδες ἡλίου, <ἡλιόφως, 770>.

ἀνατολή ἡλίου, κ. λιόβγαλμα | δύσις ἡλίου, δυσμαί, κ. δύση, γέρμα-, γύρισμα- τοῦ ἥλιου, (ἡλιο)βασίλεμα, ἡλιόγερμα.

Ρ.ἀμ. <ἀνατέλλω, 418>, <μεσουρανῶ, 421>, <δύω, 418>.

Ἐπίθ. ἡλιακός. [ὁ παρὰ τὸν ἥλιον] παρήλιος, <ἀνήλιος, 770>.

[...]

Ε Ι Δ Η   Φ Υ Τ Ω Ν

511. ΚΟΣΜΗΤΙΚΑ

Οὐσ. αἰγό-, κ. ἁγιό-κλημα | ἀκακία ἡ φαρνεσιανή, κ. γαζία | ἀκακία τῆς Κωνσταντινουπόλεως, κ. γκιουλμπρισίμι | ἀλθαία ἡ ροδανθής, κ. δεντρομολόχα | ἀμάραντον, κ. σταθούρι | ἀνεμώνη, κ. ἀγριοπαπαρούνα | ἀντίρρινον, λυκόστομο, σκυλάκι | βαλσαμίνη, κ. σκουλαρίκια τῆς βασίλισσας | βατράχιον, κ. νεραγκούλα | βεγονία, κ. μπιγκόνια | γαρδενία, κ. γαρδένια | γεράνι(ον)| γλαδίολος, κ. γλαδιόλα, γκλαγὲλ, | δάλεια, κ. ντάλια | δαφνοκέρασος (ἡ), νήριον, κ. ροδοδ-άφνη, -αφνιά, πικροδάφνη | **ἡλίανθος, κ. ἥλιος** | **ἡλιοτρόπιον**, κ. λιόδρομο, λιοστρόφι | ἴασμος, κ. γιασεμὶ | ἴασμος ὁ ἀραβικὸς, κ. φούλι | ἰξός, κ. μελιός, γκὶ | ἴον τὸ ἄγριον, κ. γιοφύλλι | ἴον τὸ εὔοσμον, κ. γιούλι | μανουσάκι, μενεξές. [τὸ ἄνθος] ἴανθος (ὁ) | ἴον τὸ τρίχρουν, κ. πανσὲς | ἶρις (ἡ), κ. κρίνος | κάκτος | καμέλια | κρίνον, κ. κρίνος | κυκλάμινον, κ. κυκλαμιά, λαγουδάκι | λείλιον, λείριον | λευκάνθεμον, κ. αστ-, ἀσπ-ρολούλουδο, ἄστρο, μαργαρίτα | ματθαιολία, κ. βιόλα, βιολέτα | μελία ἡ ἀζεδαράχη, κ. πασχαλιὰ | μήκων ἡ ροιάς, κ. λαλές, παπαρούνα | μιμηλὴ-, μιμόζα- ἡ αἰδήμων, κ. μὴ μου ἅπτου | μυοσώτις, κ. μὴ με λησμόνει | μυρσίνη, μύρτος (ἡ), κ. (σ)μυρτιὰ | νάρκισσος, κ. ζαμπάκι, μανουσάκι | νοῦφαρ, νυμφαία, κ. ν(ο)ύφαρο | ἀρτανσία, ὀρτενσία, ὀρτάντζα | πελαργόνιον, κ. ἀμπαρόριζα | πολυανθὲς τὸ κονδυλόρριζον, κ. για-, δια-τσέντο | πυράκανθα | ροδῆ, κ. ροδωνιά, τριανταφυλλιά. [τὸ ἄνθος] ρόδον, κ. τριαντάφυλλο. [ποικιλ.] ἑκατόμφυλλον | ροδόδενδρον | σχοῖνος ὁ μόλλειος, κ. (ψευτο)πιπεριὰ | ταγήτης, ταγίτης, κ. κατιφὲς |τουλίπ-η, κ. -α | ὑάκινθος, κ. ζουμπούλι | φουξία, κ. φούξια | χρυσάνθεμον.᾽

Επιθ. ροδοστεφ-ανωμένος, -άνωτος, -ὴς | ροδοσκέπαστος | ροδοειδής. [ἀποτελούμενος ἐκ ρόδων] ρόδινος, κ. τριανταφυλλένιος, <ροδόχρους, 782.

Αντιλεξικόν ή Ονομαστικόν της Νεοελληνικής Γλώσσης του Θεολ. Βοσταντζόγλου, 1990 (2η έκδοση)

ρήματα σχετικά με τον ήλιο **παράγωγα επίθετα**

Δ ΧΡΗΣΗ ΛΕΞΙΚΩΝ

Τι **μπορώ να βρω** στα λεξικά

Υπάρχουν διάφορα είδη λεξικών, που διαφέρουν ως προς τις γλώσσες που καλύπτουν, την οργάνωση του περιεχομένου τους, τις πληροφορίες που δίνουν για κάθε λέξη κτλ.

Τι πληροφορίες μπορεί να βρει κανείς σε ένα λεξικό;
Ανάλογα με το είδος του λεξικού, μπορεί κανείς να αναζητήσει διάφορες πληροφορίες για κάποια λέξη, όπως:

- ορθογραφία
- σημασία ή σημασίες
- συλλαβισμό
- προφορά
- ετυμολογία
- συνώνυμα
- αντίθετα
- γραμματικές πληροφορίες [μέρος του λόγου, κλίση, σύνταξη]
- χρήση [επίπεδο γλώσσας]
- επιστημονικό τομέα [στο λεξιλόγιο του οποίου ανήκει η λέξη]
- παραδείγματα χρήσης
- εκφράσεις, παροιμίες, φράσεις
- μετάφραση σε άλλη γλώσσα

Διαβάζω και γράφω

1. Δείτε τα λήμματα των λεξικών των κειμένων 13 και 14. Αναλύουν με τον ίδιο τρόπο τις σημασίες της λέξης *ήλιος*; • Πού, κατά τη γνώμη σας, οφείλεται η διάκριση που κάνει το λεξικό του Ιδρύματος Τριανταφυλλίδη σε ήλιος[1] και ήλιος[2];
2. Με ποιο τρόπο κατατάσσει τις δύο αυτές σημασίες το λεξικό του Βοσταντζόγλου (κείμ. 16); • Για ποιο λόγο;
3. Υποθέστε ότι συμμετέχετε στην ομάδα σύνταξης ενός λεξικού. Επιλέξτε μία από τις παρακάτω λέξεις και φτιάξτε το λήμμα της: *διάστημα, γαλαξίας, άστρο.* • Χρησιμοποιήστε ως πηγές το βιβλίο της Γεωγραφίας καθώς και άλλα λεξικά (έντυπα, ηλεκτρονικά και διαθέσιμα στο διαδίκτυο).

Ε ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

Στα υπόλοιπα μαθήματα του σχολείου δεν αρκεί η κατοχή γνώσεων. Χρειάζεται και η χρήση του κατάλληλου λεξιλογίου. Γι' αυτό, σε συνεργασία σε πρώτη φάση με τους καθηγητές των Μαθηματικών, της Φυσικής, της Ιστορίας και των Θρησκευτικών συγκεντρώστε ειδικό λεξιλόγιο που χρησιμοποιείται σε κάθε μάθημα.

Μαθηματικά	Φυσική	Ιστορία	Θρησκευτικά

Ακούω και μιλώ

1. Παρακολουθήσατε στον κινηματογράφο μια ταινία επιστημονικής φαντασίας (όπως αυτή στη διπλανή αφίσα) που σας άρεσε ιδιαίτερα. Παρουσιάστε την υπόθεση του έργου στην παρέα σας και στη συνέχεια σταθείτε ιδιαίτερα στα ειδικά εφέ της ταινίας.

2. Αφού τους αναλύσατε γιατί σας άρεσε η ταινία, η συζήτηση επεκτείνεται στο αν υπάρχει ζωή στο Διάστημα. Χωρισμένοι σε δύο ομάδες, παρουσιάστε η κάθε πλευρά τα επιχειρήματά της.

Διαβάζω και γράφω

1. Στην πόλη σας διοργανώνεται ένας διαγωνισμός για τη συγγραφή διηγήματος επιστημονικής φαντασίας. Θέλοντας να συμμετάσχετε στο διαγωνισμό, γράφετε ένα τέτοιο διήγημα με κεντρικό πρωταγωνιστή τον εαυτό σας.

2. Έπειτα από μια επίσκεψη της τάξης σας στο Πλανητάριο και τη μελέτη αρκετών άρθρων, συζητάτε αν έχει νόημα η εξερεύνηση του διαστήματος και τα ποσά που ξοδεύονται γι' αυτή, τη στιγμή που στη Γη υπάρχουν τόσα προβλήματα (πείνα, φτώχεια κτλ.). • Σ' ένα κείμενο 2-3 παραγράφων επιχειρηματολογήστε καταγράφοντας τη θέση σας.

Διαθεματική εργασία

Μετά τη σύντομη περιήγηση (είτε μέσα από κείμενα είτε μέσα από ψηφιακό υλικό) στο μαγικό κόσμο του διαστήματος, αποφασίσατε ως τάξη να οργανώσετε μια έκθεση με θέμα: **«Ο μαγικός κόσμος του Σύμπαντος ως πηγή έμπνευσης για τον ανθρώπινο πολιτισμό»**.

Χωρισμένοι σε ομάδες:

1. Συλλέξτε ποικίλο υλικό (κείμενα, φωτογραφικό υλικό κτλ.) για το πώς «έβλεπαν» το Σύμπαν οι λαοί κατά την αρχαιότητα (Αρχαίοι Έλληνες, Ανατολικοί λαοί κτλ.).
2. Συγκεντρώστε ποικίλο υλικό για τη σχέση του πολιτισμού της εποχής μας με το Διάστημα (λογοτεχνικά κείμενα επιστημονικής φαντασίας, κινηματογραφικό υλικό κτλ.).
3. Οργανώστε μια επίσκεψη στο Πλανητάριο ή στο Εθνικό Αστεροσκοπείο με βάση τα ενδιαφέροντα των μαθητών της τάξης και τις πληροφορίες που θα αντλήσετε από τους παρακάτω δικτυακούς τόπους.

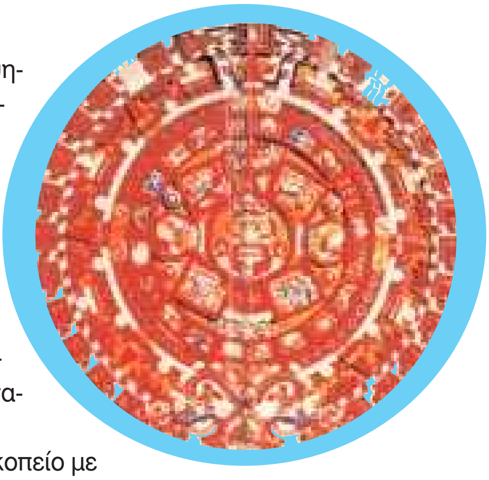

Ο «Ηλιακός Δίσκος» που απεικονίζει το ηλιακό ημερολόγιο των Αζτέκων

περ. «ΓΕΩ», εφημ. *ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ*, 27/05/2000

- Χωριστείτε σε ομάδες. Σε συνεργασία με καθηγητές σας διάφορων ειδικοτήτων επιλέξτε ένα κεφάλαιο από το σχετικό σχολικό βιβλίο. • Εντοπίστε τους επιστημονικούς όρους που περιέχονται σε αυτό το κεφάλαιο και καταγράψτε τους. • Στη συνέχεια, δημιουργήστε ένα μικρό λεξικό με τους ορισμούς αυτών των όρων. Ως πηγές μπορείτε να χρησιμοποιήσετε το ίδιο το βιβλίο σας, λεξικά, έντυπα ή ηλεκτρονικά, και το διαδίκτυο.

Χρήσιμες ηλεκτρονικές διευθύνσεις

http://www.eugenfound.edu.gr/planitario (το Πλανητάριο του Ευγενίδειου Ιδρύματος)
http://www.astro.noa.gr (το Ινστιτούτο Αστρονομίας και Αστροφυσικής του Εθνικού Αστεροσκοπείου Αθηνών)
http://www.georama.gr (περιοδικό με αξιόλογο υλικό για θέματα του διαστήματος)
http://www.astronomy.com (διεθνής δικτυακός τόπος για θέματα αστρονομίας)

Ελληνικά και δίγλωσσα λεξικά και γλωσσάρια στο διαδίκτυο (ενδεικτικός κατάλογος)
http://www.komvos.edu.gr/dictionaries/Dictionaries.htm (τα διαδικτυακά λεξικά του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας)
http://www.glossa.com/trans/glossary/glossaries.htm.
http://www.mercury.gr/dictionary/otheren.html
http://www.kypros.org/cgi-bin/lexicon - Κύπρος Νετ
http://www.gy.com/online/gnol.htm

ΑΣ ΘΥΜΗΘΟΥΜΕ ΤΙ ΜΑΘΑΜΕ Σ' ΑΥΤΗ ΤΗΝ ΕΝΟΤΗΤΑ

- Προσπαθήστε να δώσετε τον ορισμό στην έννοια:

Οριστέα έννοια	Γένος	Ειδοποιός διαφορά
διαστημόπλοιο		

- Τα επιχειρήματα στη Φυσική, τα Μαθηματικά, την Ιστορία και τα άλλα μαθήματα οργανώνονται με .... σειρά.

- Τι είδους λεξικό θα αναζητήσετε, όταν χρειάζεστε να βρείτε:
  - την ορθογραφία μιας λέξης → ....
  - τη σημασία ορισμένων λέξεων → ....
  - την ετυμολογία ενός ρήματος → ....
  - τη μετάφραση μιας ξένης λέξης → ....

Α. ΓΛΩΣΣΙΚΟΙ ΟΡΟΙ

- **αμετάβατο ρήμα** το ενεργητικό ρήμα το οποίο δείχνει ότι η ενέργεια του υποκειμένου δε μεταβαίνει σε κάτι άλλο (δεν έχει αντικείμενο)
- **αντικείμενο** το πρόσωπο ή το πράγμα το οποίο δέχεται την ενέργεια ή την επίδραση του υποκειμένου ενός μεταβατικού ρήματος και αποτελεί συμπλήρωμα της έννοιάς του
- **αποθετικό ρήμα** το ρήμα το οποίο έχει μόνο παθητική φωνή
- **αχώριστο μόριο** η λέξη η οποία δε στέκεται μόνη της στο λόγο, αλλά χρησιμοποιείται για την παραγωγή λέξεων
- **διάθεση** δηλώνει τη σημασία του ρήματος και τη σχέση που έχει με το υποκείμενό του (ενεργητική, παθητική, μέση, ουδέτερη)
- **δίπτωτο ρήμα** το μεταβατικό ρήμα το οποίο χρειάζεται ως συμπλήρωμα δύο πτώσεις (δύο αντικείμενα). Από αυτά, το αντικείμενο που συνδέεται στενότερα με το ρήμα λέγεται **άμεσο**, ενώ το άλλο λέγεται **έμμεσο**, γιατί η ενέργεια του υποκειμένου του ρήματος απευθύνεται έμμεσα προς αυτό
- **έγκλιση** η μορφή που παίρνει το ρήμα για να φανερώσει πώς παρουσιάζεται το νόημά του από εκείνον που μιλάει (οριστική, υποτακτική, προστακτική)
- **επιθετική μετοχή** η μετοχή η οποία χρησιμοποιείται όπως κάθε επίθετο
- **επιρρηματική μετοχή** η μετοχή η οποία χρησιμοποιείται με επιρρηματική σημασία, δηλαδή δηλώνει τρόπο, χρόνο, αιτία, υπόθεση, εναντίωση
- **μεταβατικό ρήμα** το ρήμα που δείχνει ότι η ενέργεια του υποκειμένου μεταβαίνει σε άλλο πρόσωπο ή πράγμα (που λέγεται αντικείμενο)
- **μονόπτωτο ρήμα** το μεταβατικό ρήμα το οποίο χρειάζεται ως συμπλήρωμα μία μόνο πτώση (ένα αντικείμενο)
- **παρασύνθετο** η παράγωγη λέξη η οποία σχηματίζεται με τη διαδικασία της παραγωγής από άλλη σύνθετη λέξη
- **συζυγία** μια ομάδα ρημάτων τα οποία κλίνονται κατά τον ίδιο τρόπο (πρώτη, δεύτερη)
- **σύνθεση** η διαδικασία δημιουργίας νέων λέξεων από δύο ή περισσότερες άλλες λέξεις
- **υποκείμενο** η ονοματική φράση η οποία δηλώνει το πρόσωπο ή το πράγμα που ενεργεί ή δέχεται μια ενέργεια ή βρίσκεται σε μια κατάσταση
- **φωνή** το σύνολο των τύπων που σχηματίζουν τα ρήματα κατά την κλίση τους και ανήκουν στην ίδια ομάδα (ενεργητική, παθητική)
- **χρόνος ρήματος** το σύνολο των μορφών τις οποίες παίρνει το ρήμα, για να φανερώσει πότε και πώς γίνεται κάτι

Β. ΞΕΝΙΚΟΙ ΟΡΟΙ (από τις διαθεματικές εργασίες)

- **ρεπορτάζ:** η παρουσίαση συλλογής πληροφοριών για κάποιο επίκαιρο θέμα.
- **κόμικς:** αστείες περιπέτειες σε σκίτσο που συνοδεύονται από σύντομο κείμενο.
- **εφέ:** στοιχείο εντυπωσιασμού που χρησιμοποιείται για να προσελκύσει την προσοχή του θεατή ή του ακροατή.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΟΡΩΝ

- **α΄ συνθετικό 37-38, 42, 51-53, 56, 95, 125σ**
- **αμετάβατο** ρήμα **64, 65**
- **αντωνυμίες 15, 16, 52, 53, 66, 80, 86, 90-93, 98, 107**
- **αχώριστα μόρια 17-19, 24, 26**

- **δίπτωτο** ρήμα **65-67**

- **β΄ συνθετικό 36, 38, 42, 52, 82, 83, 86, 95, 125**

- **εγκλίσεις 32, 33**
- **ενεργητική** διάθεση **63**
- **ενεργητική** φωνή **48, 49, 63, 120, 121, 134**
- **επιρρηματικοί** προσδιορισμοί **104-107, 114**
- **επιχείρημα – επιχειρηματολογία 23, 55, 129, 130, 131, 133-135, 141, 147, 148**
- **ετυμολογικές οικογένειες λέξεων 24, 67, 94, 131**

- **θετικός βαθμός** επιθέτου **78-79**

- **μέση** διάθεση **63**
- **μεταβατικό** ρήμα **64-67**
- **μετοχές 16, 66, 70, 77, 78, 83, 105, 107, 120, 121, 123, 124, 132-134**
- **μονόπτωτο** ρήμα **65-67**

- **ορισμός 139, 148**
- **οριστική** έγκλιση **32-36, 42, 50, 51**
- **ουδέτερη** διάθεση **63**

- **παθητική** διάθεση **63**
- **παθητική** φωνή **48, 49, 56, 63, 120, 121, 124, 134**
- **παράγωγα** επιρρήματα **107, 114**
- **παραθετικά** επιθέτων, επιρρημάτων **78-79**
- **παραθετικά** σύνθετα **127-128**
- **παρασύνθετα 125, 126, 134**
- **περίληψη 39**
- **πλαγιότιτλοι 39**
- **πολυλεκτικά** σύνθετα **127, 128**
- **προστακτική** έγκλιση **32, 33, 35, 42**

- **σύγκριση 21, 23, 78, 80, 86**
- **συγκριτικός βαθμός** επιθέτου **77-80**
- **συζυγίες** του ρήματος **51, 54, 56**
- **συνδετικές λέξεις 39, 55, 69, 109, 111**
- **σύνθετα 37-38, 42, 51-53, 78, 82, 83, 95, 125-128, 134**

- **συνοχή κειμένου 69, 71**

- **τρόποι ανάπτυξης παραγράφων 9-22**

- **υπερθετικός βαθμός** επιθέτου **77-79, 86**
- **υποτακτική** έγκλιση **32-33, 35, 42**

- **χρήση λεξικών 19, 52, 85, 95, 124, 131, 143-146, 148**
- **χρόνοι** του ρήματος **33, 35**

Με απόφαση της Ελληνικής Κυβέρνησης τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου και του Λυκείου τυπώνονται από τον Οργανισμό Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν βιβλιόσημο προς απόδειξη της γνησιότητάς τους. Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δε φέρει βιβλιόσημο θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του Νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946, 108, Α΄).

ΒΙΒΛΙΟΣΗΜΟ

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.